

Vergaderjaar 2000–2001

27 700

Financiële verantwoordingen over het jaar 2000

Nr. 17

**FINANCIËLE VERANTWOORDING VAN HET MINISTERIE VAN
ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN (VIII) OVER HET
JAAR 2000**

Deze financiële verantwoording bestaat uit:

- de rekening van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten, zoals blijkt uit bijgevoegde staten, voorzien van een toelichting;
- de op deze rekening aansluitende saldibalans per 31 december 2000 voorzien van een toelichting.

De financiële verantwoordingen van de baten-lastendiensten Centrale Financiën Instellingen (CFI) en de Rijksarchiefdienst (RAD) bestaan uit een rekening van baten en lasten en van kapitaaluitgaven en -ontvangsten, zoals blijkt uit bijgevoegde staten, voorzien van een toelichting en de balans op 31 december 2000 voorzien van een toelichting.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,
L. M. L. H. A. Hermans

Staat behorende bij de financiële verantwoording over het jaar 2000

**Rekening 2000
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII)
Onderdeel uitgaven en verplichtingen**

		(1)			
Art.	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting			
		Verplichtingen		Uitgaven	
		NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000
	TOTAAL			43 357 998	19 675 002
17	Ministerie algemeen			872 785	396 053
10	Bestuursdepartement	302 723	137 370	302 723	137 370
11	Inspecties	75 891	34 438	75 891	34 438
12	Cultuurinstellingen	77 586	35 207	77 586	35 207
13	Adviesraden	10 834	4 916	10 834	4 916
14	Agentschappen	150 423	68 259	150 423	68 259
15	Zelfstandige uitvoeringsorganisaties	255 328	115 863	255 328	115 863
18	Primair onderwijs			11 383 840	5 165 762
01	Personele uitgaven	9 855 275	4 472 129	9 855 275	4 472 129
02	Materiële uitgaven	1 378 579	625 572	1 378 579	625 572
03	Onderwijsverzorging	112 863	51 215	112 863	51 215
05	Overige uitgaven	24 147	10 957	37 123	16 846
19	Voortgezet onderwijs			8 684 175	3 940 707
03	Onderwijsverzorging	105 842	48 029	111 692	50 684
05	Overige uitgaven	57 053	25 890	58 231	26 424
06	Personele en materiële uitgaven	8 583 888	3 895 199	8 514 252	3 863 599
20	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie			4 667 350	2 117 951
01	Personele en materiële uitgaven	4 153 688	1 884 861	4 177 473	1 895 655
03	Overige uitgaven	76 721	34 814	77 822	35 314
04	Huisvesting	412 055	186 982	412 055	186 982
21	Hoger beroepsonderwijs			2 728 834	1 238 291
01	Personele en materiële uitgaven	2 213 383	1 004 389	2 168 772	984 146
03	Rechtspositionele uitkeringen	124 722	56 596	124 722	56 596
04	Overige uitgaven	45 918	20 837	67 513	30 636
05	Huisvesting	367 827	166 913	367 827	166 913
22	Wetenschappelijk onderwijs			5 707 444	2 589 925
01	Universiteiten	5 426 176	2 462 291	5 435 596	2 466 566
02	Instituten internationaal onderwijs en onderzoek	105 071	47 679	105 909	48 059
03	Overige instituten hoger onderwijs	128 569	58 342	131 363	59 610
04	Rechtspositionele uitkeringen	6 562	2 978	6 162	2 796
05	Garanties voor rente en aflossing investeringen academische ziekenhuizen	0	0	0	0
06	Overige uitgaven	7 325	3 324	28 414	12 894
23	Onderzoek en wetenschapsbeleid			1 365 138	619 473
01	Instellingen voor onderzoek en wetenschapsbeleid	1 329 824	603 448	1 291 865	586 223
04	Coördinatie wetenschapsbeleid	70 181	31 847	73 273	33 250
24	Huisvesting			0	0
01	Huisvesting primair onderwijs	0	0	0	0
02	Huisvesting voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	0	0	0	0
25	Studiefinancieringsbeleid			4 645 028	2 107 822
01	Studiefinanciering	4 644 928	2 107 777	4 644 928	2 107 777
02	Garanties rentedragende leningen	100	45	100	45

(2)				(3) = (2) - (1)			
Realisatie				Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting			
Verplichtingen		Uitgaven		Verplichtingen		Uitgaven	
NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000
		47 043 289	21 347 314			3 685 291	1 672 312
		1 054 757	478 628			181 972	82 575
282 146	128 032	291 014	132 056	- 20 577	- 9 337	- 11 709	- 5 313
85 311	38 712	85 674	38 877	9 420	4 275	9 783	4 439
83 189	37 750	85 745	38 909	5 603	2 543	8 159	3 702
11 937	5 417	11 952	5 424	1 103	501	1 118	507
197 714	89 719	197 714	89 719	47 291	21 460	47 291	21 460
382 658	173 643	382 658	173 643	127 330	57 780	127 330	57 780
		12 437 436	5 643 862			1 053 596	478 101
10 375 580	4 708 233	10 375 580	4 708 233	520 305	236 104	520 305	236 104
1 888 274	856 861	1 913 425	868 274	509 695	231 290	534 846	242 703
121 593	55 176	114 990	52 180	8 730	3 962	2 127	965
31 067	14 098	33 441	15 175	6 920	3 140	- 3 682	- 1 671
		9 367 372	4 250 728			683 197	310 021
116 267	52 760	113 006	51 280	10 425	4 731	1 314	596
49 029	22 248	55 769	25 307	- 8 024	- 3 641	- 2 462	- 1 117
9 499 102	4 310 505	9 198 597	4 174 141	915 214	415 306	684 345	310 542
		4 984 268	2 261 762			316 918	143 811
4 856 428	2 203 751	4 476 397	2 031 300	702 740	318 890	298 924	135 646
93 212	42 298	80 291	36 434	16 491	7 483	2 469	1 120
437 997	198 754	427 580	194 027	25 942	11 772	15 525	7 045
		2 935 230	1 331 949			206 396	93 658
2 558 260	1 160 888	2 290 652	1 039 453	344 877	156 498	121 880	55 307
148 236	67 267	148 236	67 267	23 514	10 670	23 514	10 670
120 071	54 486	106 283	48 229	74 153	33 649	38 770	17 593
404 995	183 779	390 059	177 001	37 168	16 866	22 232	10 088
		5 979 193	2 713 239			271 749	123 314
5 923 827	2 688 115	5 679 330	2 577 168	497 651	225 824	243 734	110 602
93 178	42 282	118 218	53 645	- 11 893	- 5 397	12 309	5 586
148 331	67 310	140 796	63 890	19 762	8 968	9 433	4 281
1 830	830	1 973	895	- 4 732	- 2 147	- 4 189	- 1 901
0	0	0	0	0	0	0	0
22 054	10 008	38 876	17 641	14 729	6 684	10 462	4 747
		1 513 567	686 827			148 429	67 354
1 500 078	680 706	1 411 834	640 662	170 254	77 258	119 969	54 440
165 535	75 117	101 733	46 164	95 354	43 270	28 460	12 915
		32	15			32	15
0	0	0	0	0	0	0	0
32	15	32	15	32	15	32	15
		5 325 499	2 416 606			680 471	308 784
5 325 499	2 416 606	5 325 499	2 416 606	680 571	308 830	680 571	308 830
0	0	0	0	- 100	- 45	- 100	- 45

(1)

Art.	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting			
		Verplichtingen		Uitgaven	
		NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000
26	Overige programma-uitgaven			582 915	264 515
01	Bemiddeling wachtgelders	20 030	9 089	20 030	9 089
02	Overige rechtspositionele uitkeringen	0	0	0	0
03	CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen	329 900	149 702	329 900	149 702
05	Internationale betrekkingen	17 221	7 815	20 203	9 168
06	Loonbijstelling	132 129	59 958	132 129	59 958
07	Prijsbijstelling	- 5 000	- 2 269	- 5 000	- 2 269
08	Centraal beheerde middelen	9 653	4 380	9 653	4 380
09	Emancipatie-activiteiten	0	0	0	0
10	Asielzoekers	76 000	34 487	76 000	34 487
27	Cultuur			2 720 489	1 234 504
01	Kunsten	63 155	28 658	524 636	238 069
02	Bibliotheken, letteren en Nederlandse Taalunie	86 645	39 318	92 193	41 835
03	Cultuurbeheer	227 934	103 432	434 500	197 168
04	Media	1 651 647	749 485	1 651 647	749 485
05	Garanties van rente en aflossing van leningen	500 000	226 890	0	0
07	Overige uitgaven	12 568	5 703	17 513	7 947

Mij bekend,

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

(2)				(3) = (2) - (1)			
Realisatie				Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting			
Verplichtingen		Uitgaven		Verplichtingen		Uitgaven	
NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000
		310 129	140 730			- 272 786	- 123 785
27 810	12 620	27 810	12 620	7 780	3 530	7 780	3 530
0	0	0	0	0	0	0	0
221 698	100 602	266 147	120 772	- 108 202	- 49 100	- 63 753	- 28 930
15 541	7 052	16 172	7 339	- 1 680	- 762	- 4 031	- 1 829
0	0	0	0	- 132 129	- 59 958	- 132 129	- 59 958
0	0	0	0	5 000	2 269	5 000	2 269
0	0	0	0	- 9 653	- 4 380	- 9 653	- 4 380
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	- 76 000	- 34 487	- 76 000	- 34 487
		3 135 806	1 422 967			415 317	188 463
2 236 399	1 014 834	560 644	254 409	2 173 244	986 175	36 008	16 340
315 896	143 347	96 917	43 979	229 251	104 030	4 724	2 144
1 350 415	612 792	627 301	284 657	1 122 481	509 360	192 801	87 489
1 835 628	832 972	1 830 493	830 642	183 981	83 487	178 846	81 157
150 447	68 270	1 178	535	- 349 553	- 158 620	1 178	535
33 372	15 144	19 273	8 746	20 804	9 440	1 760	799

Staat behorende bij de financiële verantwoording over het jaar 2000

**Rekening 2000
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII)
Onderdeel ontvangsten**

Art.	Omschrijving	(1)		(2)		(3) = (2) - (1)	
		Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Realisatie		Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	
		Ontvangsten		Ontvangsten		Ontvangsten	
		NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000
	TOTAAL	2 288 701	1 038 567	2 525 556	1 146 047	236 855	107 480
17	Ministerie algemeen	23 498	10 663	40 129	18 210	16 631	7 547
	01 Ontvangsten van algemene aard	23 498	10 663	40 129	18 210	16 631	7 547
18	Primair onderwijs	33 868	15 369	61 209	27 775	27 341	12 407
	01 Ontvangsten primair onderwijs	33 868	15 369	61 209	27 775	27 341	12 407
19	Voortgezet onderwijs	8 900	4 039	10 883	4 938	1 983	900
	01 Ontvangsten voortgezet onderwijs	8 900	4 039	10 883	4 938	1 983	900
20	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	52 707	23 917	68 337	31 010	15 630	7 093
	01 Ontvangsten beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	52 707	23 917	68 337	31 010	15 630	7 093
21	Hoger beroepsonderwijs	5 204	2 361	2 435	1 105	- 2 769	- 1 257
	01 Ontvangsten hoger beroepsonderwijs	5 204	2 361	2 435	1 105	- 2 769	- 1 257
22	Wetenschappelijk onderwijs	2 420	1 098	2 653	1 204	233	106
	01 Ontvangsten wetenschappelijk onderwijs	2 420	1 098	2 653	1 204	233	106
23	Onderzoek en wetenschapsbeleid	203 972	92 558	218 883	99 325	14 911	6 766
	01 Ontvangsten onderzoek en wetenschapsbeleid	203 972	92 558	218 883	99 325	14 911	6 766
24	Huisvesting	0	0	239	108	239	108
	01 Ontvangsten huisvesting	0	0	239	108	239	108
25	Studiefinancieringsbeleid	1 560 363	708 062	1 578 379	716 237	18 016	8 175
	01 Ontvangsten studiefinanciering	751 425	340 982	793 809	360 215	42 384	19 233
	02 Ontvangsten les gelden	808 938	367 080	784 570	356 022	- 24 368	- 11 058
26	Overige programma-ontvangsten	219	99	91	41	- 128	- 58
	01 Overige programma-ontvangsten	219	99	91	41	- 128	- 58
27	Ontvangsten cultuur	397 550	180 401	542 318	246 093	144 768	65 693
	01 Ontvangsten cultuurbeheer	0	0	5 108	2 318	5 108	2 318
	02 Ontvangsten media	397 000	180 151	536 042	243 245	139 042	63 095
	03 Overige ontvangsten	550	250	1 168	530	618	280

Mij bekend,

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

Staat behorende bij de financiële verantwoording over het jaar 2000

**Rekening 2000
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII)
Onderdeel baten-lastendiensten**

Art.	Omschrijving	(1)		(2)		(3) = (2) - (1)	
		NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000
		Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Realisatie		Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	
1	Agentschap Centrale Financiën Instellingen (CFI)						
	Totale baten	83 706	37 984	105 065	47 676	21 359	9 692
	Totale lasten	83 706	37 984	100 799	45 741	17 093	7 756
	Saldo van baten en lasten	0	0	4 266	1 936	4 266	1 936
	Totale kapitaalontvangsten	23 147	10 504	22 293	10 116	- 854	- 388
	Totale kapitaaluitgaven	28 988	13 154	27 971	12 693	- 1 017	- 461
2	Agentschap Rijksarchiefdienst (RAD)						
	Totale baten	78 556	35 647	64 084	29 080	- 14 472	- 6 567
	Totale lasten	76 473	34 702	62 624	28 418	- 13 849	- 6 284
	Saldo van baten en lasten	2 083	945	1 460	663	- 623	- 283
	Totale kapitaalontvangsten	10 748	4 877	17 322	7 860	6 574	2 983
	Totale kapitaaluitgaven	20 166	9 151	21 890	9 933	1 724	782

Mij bekend,

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

TOELICHTING BIJ DE FINANCIËLE VERANTWOORDING 2000

	Pagina		Pagina
Inleiding	9	4. Van begroting naar rekening	73
1. Terugblik op het gevoerde beleid	12	4.1 Realisatie van de begroting 2000	73
1.1 Intensiveringen en ombuigingen 2000	14	4.2 Bijstellingen binnen het totaal van de begroting 2000	80
1.2 Primair onderwijs	15	4.3 Realisatie van de begroting 2000 per beleidsterrein	83
1.3 Voortgezet onderwijs	26		
1.4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	29	5. Toelichting per beleidsterrein	85
1.5 Hoger beroepsonderwijs	32	Beleidsterrein 17 ministerie algemeen	85
1.6 Wetenschappelijk onderwijs	36	Beleidsterrein 18 primair onderwijs	88
1.7 Onderzoek en wetenschapsbeleid	38	Beleidsterrein 19 voortgezet onderwijs	97
1.8 Studiefinanciering	42	Beleidsterrein 20 beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	104
1.9 Arbeidsvoorwaardenbeleid	45	Beleidsterrein 21 hoger beroepsonderwijs	111
1.10 Informatie- en communicatietechnologie	49	Beleidsterrein 22 wetenschappelijk onderwijs	117
1.11 Internationaal beleid	51	Beleidsterrein 23 onderzoek en wetenschapsbeleid	123
1.12 Cultuur	52	Beleidsterrein 24 huisvesting	129
2. (Financiële) bedrijfsvoering	55	Beleidsterrein 25 studiefinancieringsbeleid	130
2.1 Inleiding	55	Beleidsterrein 26 overige programma-uitgaven	143
2.2 Ontwikkelingen in financiële bedrijfsvoering	55	Beleidsterrein 27 cultuur	150
2.3 Personeelsbeleid	57		
2.4 Professioneel inkopen en (europees) aanbesteden	59	Bijlagen:	
2.5 Voorlichting	59	1. Saldibalans	155
2.6 Invoering euro	60	2. Financiële verantwoording baten-lastendienst CFI	164
2.7 Vereenvoudiging financiële administratie	60	3. Financiële verantwoording baten-lastendienst RAD	175
2.8 De rapportage bij de rekening 1999 van de Algemene Rekenkamer	61	4. Afkortingenlijst	192
2.9 Misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen	63	Trefwoordenlijst	196
3. Onderwijsdeelname	65	Begrippenlijst	199
3.1 Aantal leerlingen en studenten in het schooljaar 1999/2000	65		
3.2 Ontwikkeling van het aantal leerlingen en studenten 1990/2000	67		
3.3 Schoolverlaters	72		

INLEIDING

De financiële verantwoording 2000 geeft inzicht in de uitgaven en ontvangsten in het jaar 2000, in relatie tot de begroting 2000. De afzonderlijke mutaties op de geautoriseerde begroting zijn toegelicht in de eerste en tweede suppletore wet en de slotwet. De verantwoording is als volgt opgebouwd:

Hoofdstuk 1 gaat in op het gevoerde beleid in 2000. De feitelijke ontwikkelingen worden geschetst aan de hand van twee tabellen uit de begroting 2000 met beleidsimpulsen en bezuinigingsvoorstellen. Daarnaast is er aandacht voor belangrijke ontwikkelingen die niet in de begroting waren opgenomen, maar die voor het financiële beleid wel gevolgen hadden.

De verantwoording kan uiteraard niet beperkt blijven tot een schets van de verleggingen van geldstromen; het gaat ook om de rechtmatigheid en doelmatigheid van de totale geldstroom. Daarom is er in hoofdstuk 2 aandacht voor de opmerkingen van de Algemene Rekenkamer bij de Rekening 1999, voor het misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen en voor enkele thema's rond de bedrijfsvoering. Enkele voorbeelden van die thema's zijn de invoering van de euro, kwantitatief informatiebeleid, van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording (VBTB) en Accountability, toezicht en controle (ATC).

De aantallen leerlingen en studenten vormen een belangrijke factor in de onderwijsbegroting. In hoofdstuk 3 wordt de relatie van de onderwijsdeelname met de bekostiging in 2000 geschetst.

Hoofdstuk 4 geeft een beeld van financiële verschillen tussen de geautoriseerde begroting en de rekening.

Vervolgens worden in hoofdstuk 5 per beleidsterrein de begrote en gerealiseerde financiële kerncijfers en overige kengetallen gepresenteerd en de verschillen toegelicht. In dit hoofdstuk zijn tevens prestatiegegevens opgenomen van de volgende door de Tweede Kamer geselecteerde onderwerpen: voortijdig schoolverlaten (bve), lerarentekort (po/vo/bve), materiële bekostiging (po/vo) en tot slot monumentenzorg en archeologie (dce).

Hierna volgen zes bijlagen: de saldibalans, de verantwoordingen van de baten-lastendiensten Centrale Financiën Instellingen en de Rijksarchiefdienst, een afkortingenlijst, een trefwoordenlijst en een begrippenlijst.

Tot slot wordt in deze inleiding ingegaan op de aanvullende vragen, die zijn gesteld door de Tweede Kamer, over op te nemen prestatiegegevens in de financiële verantwoording 2001 omtrent onderwijsachterstanden en onderwijspersoneelsbeleid.

Onderwijsachterstanden

Leerlingen met extra gewicht en cumi-leerlingen

De exacte besteding van gewichtenmiddelen en cumi-faciliteiten kan voor 2001 niet worden gegeven. Dit komt omdat scholen in het primair en voortgezet onderwijs een bestedingsvrijheid kennen op basis van resp. fre- bekostiging (formatierekeneenheden) en lumpsumfinanciering.

Voor- en vroegschoolse educatie (vve)

De doelgroep gemeentelijk onderwijs achterstandenbeleid (goa) betreft leerlingen voor wie op grond van artikel 15b van het Formatiebesluit WPO een gewicht wordt vastgesteld en kinderen in de voorschoolse periode die naar het oordeel van een goa-gemeente aan de criteria uit deze bepaling voldoen.

De doelstelling is de gemiddelde lees en schrijffacterstand in 2006 terug te brengen met 25%.

De verantwoording 2001 kan nog geen kwantitatieve informatie verstrekken over de totale omvang van de bereikte doelgroep; gemeenten hoeven pas 13 weken ná 1 augustus 2002 informatie te verstrekken over het met de extra vve-middelen daadwerkelijk bereikte aantal kinderen.

De kwalitatieve verantwoording maakt onderdeel uit van de goa-monitor en -evaluatie.

In 2006 kan in het kader van Prima-cohort over de effecten op leerprestaties concrete informatie worden verstrekt.

Tijdens deze kabinetsperiode is per 2002 al een bedrag van f 175 miljoen beschikbaar voor deelname van risicoleerlingen aan gestructureerde voor- en vroegschoolse programma's. Deze middelen werden zowel ingezet voor deelname aan de programma's als voor verdere deskundigheidsbevordering van alle betrokkenen.

De doelgroep is de kinderen van 2 t/m 5 jaar die tot de goa-doelgroep behoren.

Met de thans beschikbare middelen wordt circa 45% van de beoogde doelgroep bereikt.

Voortijdig schoolverlaten (vsv)

Met de afspraken in Lissabon heeft het kabinet zich tot doel gesteld het aantal jongeren tussen 18 en 24 jaar zonder startkwalificatie te halveren per 2010. Uitgaande van de geregistreerde aantallen vsv'ers in 1999 leidt dit tot een verlaging van het aantal vsv'ers tot 20 000 in 2010 (bij gelijkblijvende aantallen leerlingen). Ik verwacht in 2006 het aantal vsv'ers met 30% te hebben gereduceerd.

In de voortgangsrapportage voortijdig schoolverlaten 2000 is aangegeven, dat de toekomstige invoering van het onderwijsnummer in de komende jaren tot een precisering van het aantal gemelde vsv'ers zal leiden.

Op 5 februari 2001 is de voortgangsrapportage voortijdig schoolverlaten 2000 aan de Tweede Kamer verzonden. Daarin wordt op basis van de rmc-effectrapportages en een diepte-onderzoek naar kenmerken van voortijdig schoolverlaters een gedetailleerd beeld gegeven van de omvang en aard van voortijdig schoolverlaten in Nederland.

Onderwijspersoneelsbeleid

Op dit gebied wordt een aantal vragen gesteld over de hoogte van de tekorten voor onderwijs en niet onderwijzend personeel voor de verschillende deelsectoren. Specifieker wordt geïnformeerd naar de in en uitstroom.

De hoofdvraag naar de hoogte van een eventueel tekort is te beantwoorden (ook in 2000 gedaan) aan de hand van de arbeidsmarktbarometer. De vragen over de educatie van het tekort zijn te beantwoorden aan de hand van de arbeidsmarkttramingen (overigens streven we na dat er geen verslechtering van de huidige situatie optreedt).

Voor het beleidsterrein primair onderwijs zijn in het jaar 2000 ramingen gemaakt (arbeidsmarktramingen primair onderwijs 2000–2011). Uit deze ramingen valt af te lezen hoe groot de vraag aan leraren is in het jaar 2001. In deze raming is rekening gehouden met de groepsgroottesverkleining. Voor de sectoren vo en bve zijn ramingen gemaakt in respectievelijk 1998 (arbeidsmarktramingen voortgezet onderwijs 1998–2009) en 1999 (arbeidsmarktramingen beroepsonderwijs en volwasseneneducatie 1999–2010).

Voor het niet-onderwijzend personeel in de sectoren po en vo is het niet mogelijk een uitspraak te doen over het benodigde personeel. In de bve-sector is wel aan te geven hoeveel ondersteunend en beheer-personeel nodig is.

Scholen beschikken sinds vorig jaar over diverse budgetten, die zij naar eigen inzicht kunnen besteden aan personeelsbeleid of het bestrijden van arbeidsmarktknelpunten. De aankomende jaren zal regelmatig onderzoek plaatsvinden naar de besteding van deze middelen. De eerste resultaten komen in 2001 beschikbaar.

In het voorjaar van 2002 kan een overzicht gegeven worden van de in- en uitstroomcijfers van leraren in het po, vo en bve. Voor wat betreft het niet-onderwijzend personeel in het po en vo is dit voor het jaar 2001 niet mogelijk. Voor bve kan wel een overzicht gegeven worden.

1. TERUGBLIK OP HET GEVOERDE BELEID

Inleiding

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW) was in 2000 verantwoordelijk voor ruim f 47 miljard aan begrotingsuitgaven. De begroting van OCenW was hiermee óók de grootste post op de rijksbegroting. Dit is niet verwonderlijk, gelet op de grote invloed van onderwijs op onze welvaart en ons welzijn én het belang ervan voor het individu.

De waardering van een hoog niveau van onderwijs en wetenschappen is niet bij woorden gebleven. De begroting 2000 zelf getuigde al van nieuwe investeringen in het onderwijs, cultuur en wetenschappen, bovenop de reeds bij regeerakkoord afgesproken intensiveringen.

Deze ommekeer in aandacht en impulsen heeft zich in 2000 voortgezet. Gedurende het jaar is ruim f 2 miljard extra aan de begroting toegevoegd. De verantwoordelijkheid van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen is vertaald in een gerichte bestemming van de intensiveringen.

Deze gerichte bestemming laat onverlet dat – daar waar mogelijk – bestedingsvrijheid aan het veld zélf is gegeven. Minder Zoetermeer, meer ruimte op lokaal niveau, voor de instellingen zelf.

Daarom is in 2000 ten eerste geïnvesteerd in de kwaliteit van het onderwijs. Zo heeft het onderwijsachterstandenbeleid een impuls gekregen, zijn de wachtlijsten in het speciaal onderwijs aangepakt en zijn de middelen voor informatie en communicatietechnologiebeleid fors verhoogd. Ook zijn de middelen voor inventaris, huisvesting en leermiddelen aanzienlijk verruimd.

Echter, de kwaliteit van onderwijs wordt natuurlijk bepaald door degenen die het onderwijs geven. Het onderwijs dient hierbij een aantrekkelijke werkgever te zijn en te blijven. In afgesloten cao's in 2000 is daarom een eerste stap gezet, niet alleen door inkorting van de carrièrelijnen maar ook door middelen voor beloningsdifferentiatie beschikbaar te stellen. En met de wet zij-instroom is geanticipeerd op de tekorten op de onderwijsarbeidsmarkt. Met de implementatie van deze wet is een belangrijke stap gezet op weg naar openstelling van het beroep van leraar.

Aandacht voor het onderwijs heeft zich ook uitgestrekt tot het hoger onderwijs. Daarom is extra geld beschikbaar gesteld voor assistenten in opleiding (aio's). Met deze middelen zijn universiteiten in staat gesteld talentvolle jonge onderzoekers voor de wetenschap te behouden. Het wetenschapsbeleid heeft eveneens in 2000 een forse impuls gekregen. Fundamenteel onderzoek op het gebied van «genomics» is hiermee gestimuleerd.

De in 2000 uitgebrachte Cultuurnota laat zien dat de ambities niet beperkt blijven tot onderwijs en wetenschappen. In deze verantwoording zijn deze ambities reeds zichtbaar met investeringen in monumentenzorg en e-culture.

Bovengenoemde is slechts een schets van de in 2000 in gang gezette maatregelen en gedane uitgaven. In de volgende hoofdstukken van deze financiële verantwoording komen deze nadrukkelijk aan de orde. Eén Voorjaarsnota maakt nog geen zomer. Deze verantwoording toont evenwel de eerste contouren hiervan.

In dit eerste deel van de financiële verantwoording wordt ingegaan op de eventuele verschillen tussen de raming en de realisatie van de intensiveringen en bezuinigingen van 2000.

In tabel 2 en 3 van hoofdstuk 5 uit de begroting 2000 zijn de financiële gevolgen van de intensiveringen en ombuigingen bijeen gezet. In tabel 1 hieronder is tabel 2 uit de begroting 2000 aangevuld met beleidsimpulsen die in de loop van 2000 aan de begroting zijn toegevoegd. Vervolgens zijn achter de geraamde bedragen de kolommen realisatie en verschil geplaatst. Tabel 2 hieronder geeft de ombuigingen weer. Een toelichting op de verschillen wordt gegeven bij de betreffende beleidsterreinen.

1.1 Intensiveringen en ombuigingen 2000

Tabel 1: Intensiveringen 2000 (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Begroting 2000:			
Rijkshuisvesting (owb, dce)	9,0	9,0	0,0
Achterstandenbeleid (po)	5,0	5,0	0,0
Informatie- en communicatie-technologie (ict)	30,0	30,0	0,0
Nota van wijziging:			
Invoering en uitbreiding voor- en vroegschoolse educatie (po)	20,0	20,0	0,0
Het ongedaan maken van de efficiency-korting onderwijsverzorging/lob's (po, vo, bve)	10,0	10,0	0,0
Vernieuwingsimpuls wetenschapsbudget (owb)	10,0	10,0	0,0
Ontwikkeling van gebruiksvriendelijke en educatieve software (ict)	20,0	20,0	0,0
Arbeidsmarktknelpunten (po, vo, bve)	30,0	34,3	4,3
Uitbreiding kinderopvangplaatsen (ab)	10,0	10,0	0,0
Amendementen:			
Het ongedaan maken van de bezuiniging op de frictieregeling voor het primair onderwijs (nr. 26)	10,0	10,0	0,0
Subtotaal	154,0	158,3	4,3
Voorjaarsnota 2000:			
Tegemoetkoming studiekosten (sfb)	75,0	29,7	- 45,3
Beroepsopleidingen / zij-instromers (vo, bve, hbo, ab)	100,0	80,1	- 19,9
Leermiddelen / inventaris (po, vo, bve)	200,0	185,9	- 14,1
Onderwijskansen (po)	10,0	10,0	0,0
Vroegschoolse opvang (po)	40,0	38,4	- 1,6
Zorgbudget / wachtlijsten speciaal onderwijs (po, vo)	50,0	34,9	- 15,1
Investeren in leraren: evaluatie cao (ab)	170,0	170,0	0,0
Arbeidsmarktknelpunten hoger onderwijs (hbo, wo)	55,0	55,0	0,0
Informatie- en communicatie-technologie	100,0	100,0	0,0
Monumenten (dce)	40,0	40,0	0,0
Algemeen cultuurbeleid (acb)	10,0	0,0	- 10,0
Amendementen:			
Verhoging vergoeding WTS (nr. 17) sfb	27,0	27,0	0,0
(moa)schoolbudget (nr. 18) po	75,0	40,9	- 34,1
Nascholing po/vo (nr. 18)	15,0	15,0	0,0
Voor- en vroegschoolse educatie (nr. 18) (po)	10,0	10,0	0,0
Invoering vmbo (nr. 19) vo	45,0	21,0	- 24,0
Subtotaal	1 022,0	857,9	- 164,1
Miljoenennota 2001:			
Versnelling decentrale schoolbudgetten (vo, bve)	21,0	21,0	0,0
Interne verbouwing en inventaris (po, vo)	100,0	80,0	- 20,0
Vervangingsfonds (po)	50,0	30,0	- 20,0
Wetenschapsbudget (owb)	50,0	50,0	0,0
Informatie- en communicatie-technologie (vanuit FES)	130,0	130,0	0,0
Versnelling betaling ov-kaart (sfb)	162,0	457,0	295,0
Subtotaal	513,0	768,0	255,0

Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Najaarsnota 2000:			
Huisvesting / inventaris (po, vo, bve)	292,8	292,5	- 0,3
Informatie- en communicatie-technologie (ict)	107,2	107,2	0,0
Monumenten (dce)	60,0	60,0	0,0
E-culture	30,0	27,0	- 3,0
Conservering papier (owb)	10,0	10,0	0
Subtotaal	500,0	496,7	- 3,3
Totaal intensiveringen	2 189,0	2 280,9	91,9

Tabel 2: Ombuigingen begroting 2000 (bedragen x f 1 miljoen)

Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Beperking projectmiddelen	- 28,0	- 28,0	0,0
Efficiencykorting onderwijsverzorging/lob's	- 10,0	- 10,0	0,0
Korting cultuur	- 5,0	- 5,0	0,0
Wachtgeld overige instellingen wo	- 10,0	- 10,0	0,0
Frictieregeling primair onderwijs	- 10,0	- 10,0	0,0
Kasbeleid (wo, owb, cultuur)	- 110,0	- 110,0	0,0
Totaal ombuigingen	- 173,0	- 173,0	0,0

1.2 Primair onderwijs

In tabel 3 en 4 zijn respectievelijk alle intensiveringen en ombuigingen afzonderlijk weergegeven. In tabel 5 zijn deze, waar nodig, geaggregeerd. De toelichting is gebaseerd op tabel 5.

Naast de onderstaande intensiveringen en ombuigingen is er tevens een verantwoording gegeven van het beleid op het terrein van groepsgruotteverkleining, bestuurlijke inrichting, achterstandenbeleid en informatie – en communicatietechnologie (ict).

Tabel 3: Intensiveringen primair onderwijs 2000 (bedragen x f 1 miljoen)

Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil	
Begroting 2000:				
Achterstandenbeleid	5,0	5,0	0,0	A1
Nota van wijziging:				
Het ongedaan maken van de efficiencykorting onderwijsverzorging	2,5	2,5	0,0	A2
Voor- en vroegschoolse educatie	20,0	20,0	0,0	A3
Arbeidsmarktknelpunten	13,8	13,8	0,0	A4
Amendementen:				
Nr 26: Het ongedaan maken van de bezuiniging op de frictieregeling po	10,0	10,0	0,0	A5
Voorjaarsnota:				
Leermiddelen	112,0	113,9	1,9	A6
Voor- en vroegschoolse educatie	40,0	38,4	- 1,6	A7
Onderwijskansen	10,0	10,0	0,0	A8
Zorgbudget/wachlijsten speciaal onderwijs	40,0	24,9	- 15,1	A9
Amendementen:				
Nr 18 Nascholing	10,0	10,0	0,0	A10
Nr 18 (moa) schoolbudget	75,0	40,9	- 34,1	A11
Nr 18 voor- en vroegschoolse educatie	10,0	10,0	0,0	A12
Miljoenennota 2001:				
Interne verbouwing en inventaris	53,0	53,0	0,0	A13
Vervangingsfonds	50,0	30,0	- 20,0	A14
Najaarsnota 2000:				
Huisvesting/inventaris	121,5	121,2	- 0,3	A15

Tabel 4: Ombuigingen primair onderwijs 2000 (bedragen x f 1 miljoen)

Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil	
Begroting 2000:				
Beperking projectmiddelen	- 7,9	- 7,9	0,0	B1
Efficiencykorting onderwijsverzorging	- 2,5	- 2,5	0,0	B2
Frictieregeling primair onderwijs	- 10,0	- 10,0	0,0	B3

Tabel 5: aggregatie van onderwerpen in tabel 3 en 4 (bedragen x f1 miljoen)

Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil	Relatie met tabel A	Toelichting
Intensiveringen					
Onderwijskansen	45,0 10,0 10,0 25,0	46,1	1,1	Totaal A8 A10 ict-geld	C1
Voor- en vroegschoolse educatie	75,0 5,0 20,0 40,0 10,0	73,4	- 1,6	Totaal A1 A3 A7 A12	C2
Arbeidsmarktknelpunten	30,0 13,8 16,2	30,0	0,0	Totaal A4 Reallocatie begroting PO	C3
Leermiddelen, huisvesting, inventaris	286,5 112,0 53,0 121,5	288,1	1,6	Totaal A6 A13 A15	C4
Het ongedaan maken van de efficiencykorting onderwijsverzorging	2,5	2,5	0,0	A2	C5
Het ongedaan maken van de bezuiniging op de frictieregeling po	10,0	10,0	0,0	A5	C6
Wachlijsten speciaal onderwijs	18,0 8,0 10,0	12,0	- 6,0	Totaal A9	C7
Leerlinggebonden financiering	30,0 30,0	12,9	- 17,1	Totaal A9	C8
(moa) schoolbudget	102,9 75,0 27,9	40,9	- 62,0	Totaal A11 cao-geld	C9
Vervangingsfonds	50,0	30,0	- 20,0	A14	C10
Ombuigingen					
Beperking projectmiddelen	- 7,9	- 7,9	0,0	B1	C11
Efficiencykorting onderwijsverzorging	- 2,5	- 2,5	0,0	B2	C5
Frictieregeling primair onderwijs	- 10,0	- 10,0	0,0	B3	C6

Toelichting op de intensiveringen

C1. Onderwijskansen

In 2000 is het onderwijskansenbeleid (ok-beleid) in uitvoering genomen. Dit beleid betreft een intensivering en versnelling van het bestaande onderwijsachterstandenbeleid. Hoofddoel van het ok-beleid is om de optimale ontplooiing van alle leerlingen dichterbij te brengen.

In de nota Aan de slag met onderwijskansen is het actieprogramma met doelen, verantwoordelijkheden, middelen, instrumenten en organisatie vastgelegd. Het actieprogramma bevat enerzijds een schoolspecifieke aanpak bij circa 100 onderwijskansenscholen in de vier grote gemeenten (G4) en anderzijds komen er faciliteiten voor alle scholen met veel leerlingen uit achterstandssituaties.

Een budget van f 5,0 miljoen in het kader van «nascholing» is bovendien ingezet voor scholen met veel allochtone leerlingen (dit betreft het amendement nr. 18 in het kader van de 1^e suppletore wet). Daarbij is uitgegaan van het verdeelmechanisme dat is gebruikt voor de regeling vergoeding voor schoolspecifieke knelpunten in de personeelsvoorziening (f 865 per fte). Het bedrag is beschikbaar gesteld om de arbeidsomstandigheden en de kwaliteit te verbeteren via scholing van het personeel. Die scholing is gericht op onderwijsachterstanden.

Op het terrein van informatie- en communicatietechnologie is het bedrag per leerling voor basisscholen met meer dan 70% achterstandsléerlingen met f 25 verhoogd (zie ook toelichting bij ict).

Schoolspecifieke aanpak

Met de G4 is een convenant gesloten over de aanpak van het onderwijskansenbeleid. Voor de uitvoering van het beleid in de G4 zijn extra middelen (f 9,0 miljoen) ter beschikking gesteld. Deze middelen zijn direct bestemd voor scholen voor primair en voortgezet onderwijs die extra steun (coördinatie op lokaal niveau en deskundigheidsbevordering) nodig hebben en zullen vrijwel volledig rechtstreeks op schoolniveau worden ingezet. Van de f 9,0 miljoen is f 5,0 miljoen afkomstig uit het amendement nr. 18 over nascholing in het kader van de 1^e suppletore wet. De G4 dienen ieder een plan van aanpak voor het onderwijskansenbeleid in bij OCenW. Op basis van deze plannen wordt subsidie voor het jaar 2001 verstrekt.

Aangezien overtuigend interbestuurlijk management nodig is voor een succesvolle uitvoering van het onderwijskansenbeleid op gemeentelijk niveau, is er een landelijk overleg onderwijskansen in het leven geroepen. Aan dit overleg nemen conform de motie Lambrechts (kamerstukken II, 1999–2000, 27 020, nr. 12) niet alleen vertegenwoordigers van de gemeenten deel maar ook van de scholen. Het landelijk overleg onderwijskansen bewaakt de voortgang van de schoolspecifieke aanpak binnen de gemeenten, waarbij de bestuurlijke samenwerking tussen de lokale overheden en de schoolbesturen centraal staat. Het zal hierover periodiek rapporteren aan de staatssecretaris. Het overleg is in voorbereiding genomen.

Voor de coördinatie van de uitvoering van de schoolspecifieke aanpak is een projectgroep onderwijskansen ingesteld. De projectgroep is reeds van start gegaan en bestaat uit gemeentelijke projectleiders, de procesmanager onderwijskansen en andere partijen die bij de uitvoering van de onderwijskansen maatregelen betrokken zijn. Het convenant met de G21/100 000+ over de schoolspecifieke aanpak in deze gemeenten is in voorbereiding genomen. Dit convenant is vergelijkbaar met het convenant dat met de G4 is afgesloten.

Maatregelen voor alle scholen met veel achterstandsléerlingen

De maatregelen uit de nota *Aan de slag met onderwijskansen*, gericht op alle scholen met veel achterstandsléerlingen, zijn vrijwel allemaal in uitvoering genomen. Een enkele maatregel is zo complex dat nadere doordenking en overleg met betrokkenen gewenst is. In 2000 is hiervoor een budget van f 7,1 miljoen besteed.

In totaal is er voor onderwijskansen in 2000 f 46,1 miljoen uitgegeven.

C2. Voor- en vroegschoolse educatie

Het afgelopen jaar is een bijzonder intensief jaar geweest voor de implementatie van het beleid voor- en vroegschoolse educatie (vve). In 1999 waren nauwelijks tot geen extra middelen beschikbaar, maar in 2000 zijn de extra structurele middelen voor vve opgelopen tot f 70 miljoen. In aanvulling op het implementatietraject voor- en vroegschoolse educatie is eenmalig f 5,0 miljoen toegevoegd aan het budget voor het inlopen van taalachterstanden bij jonge kinderen in het kader van het actieprogramma «zwarte» scholen. Het totale budget voor de vooren vroegschoolse educatie bedroeg hiermee f 75,0 miljoen.

In april 2000 is de eerste vve-regeling verschenen voor de inzet van in totaal f 25 miljoen extra middelen voor vve. Hiervan is f 20 miljoen structureel. Het bovengenoemde budget voor taalachterstanden van f 5,0 miljoen is in deze regeling eenmalig ingezet voor met name de aanschaf van vve-methodieken of materiaal, dan wel voor scholing. Op basis van deze «aprilregeling» hebben 69 gemeenten extra middelen gekregen voor de invoering van kwalitatieve vve-programma's. Met de extra middelen verkregen op grond van de Voorjaarsnota 2000 is in oktober 2000 een tweede Regeling voor- en vroegschoolse educatie uitgebracht, waardoor 171 gemeenten in totaal extra middelen hebben gekregen voor de implementatie van vve. Daarnaast is door het Werkverband plaatselijke en regionale onderwijsbegeleidingsdiensten (WPRO) een intensief scholings-traject gestart van medewerkers van onderwijs- en welzijnsondersteuningsinstellingen op het gebied van de implementatie van vve. De VNG is in september 2000 gestart met het project bestuurlijke ondersteuning van alle 171 vve-gemeenten.

Hiermee kwamen de totale uitgaven voor de voor- en vroegschoolse educatie in 2000 uit op f 73,4 miljoen.

C3. Arbeidsmarktknelpunten

Het aandeel primair onderwijs van f 13,8 miljoen is gebruikt als onderdeel van de dekking van de uitgaven op grond van de Regeling vergoeding voor schoolspecifieke knelpunten in personeelsvoorziening (in werking getreden per 1 januari 2000). Naast bovengenoemd budget is nog eens f 16,2 miljoen vrijgemaakt, waardoor het totaal budget f 30,0 miljoen bedroeg. Via bovenstaande regeling is dit bedrag daadwerkelijk uitgegeven. Scholen met meer dan 70% allochtone leerlingen en scholen voor speciaal onderwijs met meer dan 50% allochtone leerlingen ontvingen deze aanvullende vergoeding in de vorm van f 5670 per formatieplaats. Uit onderzoek is gebleken dat bijna alle scholen en regio's waarin de problemen zich voordoen, op deze manier worden bereikt.

De gelden kunnen vrij worden besteed, mits ze worden aangewend voor personeelsbeleid of verbetering van de arbeidsomstandigheden. Het doel is immers om te komen tot een vermindering van de arbeidsmarktknelpunten.

Momenteel wordt onderzocht hoe scholen het budget hebben ingezet.

C4. Leermiddelen, huisvesting en inventaris

Om de scholen in staat te stellen in te spelen op onderwijskundige veranderingen die worden veroorzaakt door onze dynamische en kennisintensieve samenleving, is het wenselijk geacht op verschillende punten tijdelijke financiële impulsen te geven.

Bij de Voorjaarsnota 2000 is daarom voor het primair onderwijs f 112,0 miljoen extra ingezet om de scholen via een ministeriële regeling in de gelegenheid te stellen de leermethoden versneld te moderniseren. Bij de Miljoenennota 2001 is voor het primair onderwijs f 53,0 miljoen

extra en bij de Najaarsnota 2000 nog eens f 53,0 miljoen extra ingezet om een eenmalige subsidie te verstrekken voor een verbetering van de kwaliteit van de schoolgebouwen. In een ministeriële regeling (december 2000) zijn vijf bekostigingsonderwerpen als voorbeeld voor verbetering aangegeven. Deze onderwerpen zijn: veiligheid schoolgebouwen, schoonmaak, onderhoud aan gebouw en/of -terrein, buitenzonwering en aanbrengen van functionele aanpassingen aan het gebouw. Eveneens bij de Najaarsnota 2000 is f 68,5 miljoen aan de scholen verstrekt als een tweede financiële impuls voor de modernisering van de leermethoden.

Kostendekkendheid materiële uitgaven

Bij het primair onderwijs wordt de verantwoording van de kostendekkendheid van de materiële instandhouding niet jaarlijks maar eens in de vijf jaar geleverd. Eens in de vijf jaar worden programma's van eisen vastgesteld waarin de vergoeding die aan de scholen wordt verstrekt wordt onderbouwd. Hierin staan de normen op basis waarvan de (tot nu toe 100%) bekostiging van de materiële instandhouding wordt gerealiseerd.

Na vijf jaar vindt een evaluatie plaats waarbij de normen herijkt worden. Daarna wordt besloten of op basis van de dan vastgestelde normen tot een bijstelling van de bekostigingsbedragen wordt besloten. Is dat het geval, dan is de bekostiging weer op 100% van de nieuw vastgestelde normen gebracht. Tussentijdse verificatie ex post of de bekostiging werkelijk 100% was is niet mogelijk. De mate van bekostiging is alleen te meten door het niveau van bekostiging af te zetten tegen de vastgelegde normen.

Onlangs zijn de programma's van eisen geëvalueerd. De rapporten zijn in maart 2001 naar de Tweede Kamer gestuurd.

C5. Het ongedaan maken van de efficiencykorting onderwijsverzorging/lob's

In de ontwerpbegroting 2000 was een efficiencykorting voorzien op de rijksmiddelen voor schoolbegeleiding van omstreeks f 2,5 miljoen. Daarvoor werd de rijksbijdrage – in verband met werkloosheidsuitkeringen en herplaatsingswachtgelden personeel schoolbegeleidingsdiensten – gekort en werd het bedrag per leerling schoolbegeleiding voor het jaar 2000 bevroren op het niveau van 1999.

Door het besluit om de efficiencykorting op de rijksmiddelen niet door te laten gaan is de bevroering op niveau 1999 ongedaan gemaakt. Door de feitelijke ontwikkeling van de werkloosheidsuitkeringen en herplaatsingswachtgelden bleek een aanpassing van de rijksbijdrage hiervoor niet meer nodig.

C6. Het ongedaan maken van de bezuiniging op de frictieregeling voor het primair onderwijs

In de ontwerpbegroting 2000 was een korting aangekondigd op de frictieregeling voor het primair onderwijs. Door de groeiende werkgelegenheid kennen de basisscholen immers relatief weinig boventallig personeel, dat met de frictieformatie in dienst gehouden moet worden. De Tweede Kamer heeft deze redenering niet overgenomen: de korting werd bij amendement ongedaan gemaakt. Het desbetreffende bedrag (f 10 miljoen) is derhalve weer toegevoegd aan de begroting van uitgaven voor de basisscholen.

C7. Wachtlijsten speciaal onderwijs

Van de toevoeging van f 50,0 miljoen in 2000 was f 10,0 miljoen bestemd voor primair onderwijs. Eerder was reeds f 8,0 miljoen toegevoegd voor het terugdringen van de wachtlijsten in het speciaal basisonderwijs. Het totale budget bedroeg daarmee f 18,0 miljoen.

Deze f 18,0 miljoen is in het schooljaar 2000/2001 beschikbaar gesteld voor de aanpak van de wachtlijsten in de samenwerkingsverbanden weer samen naar school. Op basis van het plan van aanpak werd medio november een ministeriële regeling gepubliceerd. Door die regeling kregen samenwerkingverbanden medio december 2000 middelen tot een totaal van f 12,0 miljoen. De rest (f 6,0 miljoen) volgt in het voorjaar van 2001.

Op 1 oktober 2000 stonden er volgens de inspectie 500 leerlingen op een wachtlijst om tot een speciale school voor basisonderwijs te worden toegelaten. Uiteraard zijn de effecten van het plan van aanpak op dit moment nog niet beschikbaar. In april verschijnt een rapport van inhoudelijke experts die de samenwerkingsverbanden met een wachtlijst ondersteunen.

C8. Leerlinggebonden financiering

Van de toevoeging van f 50,0 miljoen in 2000 was f 30,0 miljoen bestemd voor leerlinggebonden financiering (lgf), het «rugzakje».

De uitvoering van het beleid leerlinggebonden financiering zou er toe leiden dat er in 2000 budget overblijft en in 2001 en 2002 tekorten zouden ontstaan. Via een intertemporele compensatie is f 15,0 miljoen van het budget doorgeschoven naar 2001 en 2002, zodat in 2000 een budget van f 15,0 miljoen resteert voor lgf.

In 2000 is op het terrein van de leerlinggebonden financiering met het georganiseerde onderwijsveld overeenstemming bereikt over onderdelen daarvan, die in wet- en regelgeving worden uitgewerkt. Staatssecretaris Adelmund heeft de uitwerkingsnotitie eind 2000 naar de Tweede Kamer gezonden. In de uitwerkingsnotitie wordt onder meer aandacht besteed aan de inrichting van de indicatiestelling, de vorming van regionale expertisecentra en de bekostiging van het (voortgezet) speciaal onderwijs.

In 2000 is de instelling van commissies voor indicatiestelling per regionaal expertisecentrum (in relatie tot een landelijke commissie toezicht indicatiestelling) uitgewerkt. Dit mede op grond van de uitkomsten van het eerste proeftraject indicatiestelling en de wensen van de Tweede Kamer over de vormgeving daarvan. Daarnaast zijn de indicatiecriteria, die in 1998 door Smets en Hover zijn opgesteld, in overleg met het onderwijsveld aangepast. De commissies voor indicatiestelling zullen onafhankelijk van het regionaal expertisecentrum opereren, waarbij indicering zal plaatsvinden op grond van landelijk geldende en bij AMvB vast te stellen criteria. In dit kader is men in 2000 begonnen met de inrichting van een tweede proeftraject indicatiestelling, waarbij enerzijds de voorgestelde procedure en protocollering en anderzijds de herziene indicatiecriteria ter hand zal worden genomen.

In de vormgeving van regionale expertisecentra (rec's) is in 2000 grote vooruitgang geboekt. 33 van de 38 rec's i.o. voldoen inmiddels aan de gestelde eisen. Ze hebben in 2000 een convenant tot samenwerking getekend, een ontwikkelingsplan opgesteld en een veranderorganisatie ingericht.

Aan de regionale expertisecentra i.o. is voor de vormgeving en inrichting

van het bovenstaande in 2000 f 8,5 miljoen toegekend (faciliteringsregeling regionale expertisecentra leerlinggebonden financiering).

De bekostiging is gesplitst in twee typen financiering. Voor leerlingen die via de onafhankelijke indicatiestelling toelaatbaar zijn tot het speciaal onderwijs geldt een leerlinggebonden financiering. Een genormeerde taken- en functiefinanciering is het bekostigingssysteem voor tijdelijke opvang in verband met observatie of crisisopvang, residentiele plaatsen en begeleidingsplaatsen voor preventieve ambulante begeleiding en terugplaatsingsbegeleiding. Dit is mede besloten na het in 2000 uitgevoerde en afgeronde onderzoek naar de taken en functies van het (voortgezet) speciaal onderwijs.

Het in 2000 uitgevoerde en afgeronde onderzoek naar de taken en functies van het (voortgezet) speciaal onderwijs heeft eveneens geleid tot uitwerking van een groot aantal ontwikkelactiviteiten, waarmee reeds in 2000 een begin is gemaakt. In dit verband is de regeling centrum- en steunpuntscholen voor begeleiding van leerlingen met autisme in 2000 uitgebreid tot alle regionale expertisecentra. Daarnaast is men in 2000 gestart met projecten Kinderdagcentrum zeer moeilijk lerende kinderen (kdc-zml), die tot doel hebben om onderwijs-zorgprogramma's te ontwikkelen voor deze zeer laag functionerende leerlingen. Voor de uitvoering van ontwikkeltrajecten, zoals kerndoelen (voortgezet) speciaal onderwijs, tussendoelen en leermiddelen zml, handreikingen en protocollen is in 2000 circa f 2,5 miljoen beschikbaar gesteld. Regionale expertisecentra in oprichting zonder centrum- of steunpuntschool hebben op basis van de aangepaste regeling in totaal circa f 1,0 miljoen toegekend gekregen. 11 koplopers op het terrein van samenwerking tussen kdc-zml hebben in totaal f 1,0 miljoen ontvangen. In totaal is voor leerlinggebonden financiering in 2000 f 12,9 miljoen uitgegeven. Op het resterende budget van f 15,0 miljoen is er voor leerlinggebonden financiering een overschot van f 2,1 miljoen.

C9. Maa-schoolbudget

In de cao 2000–2002 is f 27,9 miljoen aan het budget toegevoegd. Via een amendement in het kader van de Voorjaarnota 2000 is nog eens een budget van f 75,0 miljoen toegevoegd voor primair onderwijs. Er is voor gekozen om deze f 75,0 miljoen te verdelen over 2000 (f 13,0 miljoen), 2001 (f 56,0 miljoen) en 2002 (f 6,0 miljoen). Met deze verdeling was het mogelijk om de decentrale budgetten voor het primair onderwijs op het structurele niveau van f 111,6 miljoen te brengen. Het resulterende budget voor 2000 bedroeg dus f 40,9 miljoen. Een directe inzet van de f 75 miljoen in 2000 zou betekenen dat het budget in 2000 hoger zou zijn dan in latere jaren, wat tot ongewenste schommelingen in de formatie zou leiden.

Op 1 augustus 2000 is de beleidsregel Schoolbudget voor management, ondersteuning, arbeidsmarkt en arbeidsomstandigheden (het zogenaamde moa-budget) in werking getreden.

De scholen kunnen deze middelen inzetten ten behoeve van personeel binnen de aandachtsgebieden management, ondersteuning arbeidsmarkt en arbeidsomstandigheden. Door de instellingsaccountant zal worden getoetst of dit budget op de juiste wijze is besteed.

De genoemde beleidsmaatregel geldt voor het schooljaar 2000–2001. In 2001 zal onderzoek plaatsvinden naar de inzet en het effect van het moa-budget.

In 2000 is op deze wijze f 40,9 miljoen uitgegeven.

C10. Vervangingsfonds

In verband met de liquiditeitspositie van het Vervangingsfonds is f 30,0 miljoen uit de centrale departementale middelen toegevoegd aan het budget van primair onderwijs en vervolgens aan het Vervangingsfonds overgemaakt. Ten aanzien van dit voorschot is met het Vervangingsfonds afgesproken, dat dit voorschot te zijner tijd moet worden verrekend met het structurele maatregelenpakket dat met het Vervangingsfonds zal worden overeengekomen.

Dit is overeenkomstig de brief van de minister aan de Tweede Kamer (vergaderjaar 2000/2001, 22 187 en 23 328, nr. 109).

Het geld is door het Vervangingsfonds gebruikt om de reguliere vervangingsuitgaven te betalen. Het Vervangingsfonds kon zonder deze extra middelen niet aan deze verplichting voldoen.

Het restant van f 20 miljoen is op beleidsterrein 26 via de eindejaarsmarge doorgeschoven naar 2001.

Toelichting op de ombuigingen

C11. Beperking projectmiddelen

Dit betreft een korting van f 7,9 miljoen op de projectmiddelen in verband met de generale budgettaire problematiek; de korting loopt op tot f 8,3 miljoen structureel.

Overig beleid primair onderwijs

Groepsgrootteverkleining

Met het project *groepsgrootte en kwaliteit* wordt vanaf 1997 een belangrijke impuls gegeven aan het kwaliteitsbeleid in het basisonderwijs. De eerste stap verkleining groepsgrootte is in augustus 1997 gezet. Vanaf het schooljaar 1997/1998 is jaarlijks f 270 miljoen gulden beschikbaar voor kleinere groepen in de onderbouw; geïndexeerd op prijspeil eind 1999 is dat circa f 290 miljoen, inclusief huisvesting). Het jaarlijks budget voor groepsverkleining is met de tweede stap in augustus 2000 aangevuld met circa f 220 miljoen (exclusief huisvesting). Daarvan is circa f 95 miljoen gerealiseerd in 2000. Het betreft onder meer een formatie-uitbreiding per 1 augustus 2000 met circa 2350 fte. Een derde en vierde stap worden gezet in augustus 2001 en augustus 2002. In totaal gaat het vanaf 2003 dan om een jaarlijks budget van f 1,2 miljard inclusief huisvesting. Bij afronding van het traject groepsgrootte en kwaliteit in het schooljaar 2002/2003 zal in de onderbouw de verhouding tussen het aantal personeelsleden en het aantal leerlingen 1 op 20 zijn.

Onderzoek van de inspectie in 2000 (rapport *Groepsgrootte en personeel inzet in de onderbouw van het basisonderwijs in de periode 1994–2000*) wijst uit dat vrijwel alle scholen de beschikbare middelen inzetten voor groepsverkleining in de onderbouw. De vergelijking over de jaren toont aan dat er sprake is van een verschuiving. Werd in 1998 vooral ingezet op feitelijke verkleining van de groepen (56% van de scholen formeert uitsluitend extra groepen in de onderbouw), in mei 2000 is er een forse toename van de keuze voor een gecombineerde inzet van middelen. Ruim 48% kiest in dat jaar voor een combinatie van het formeren van extra groepen, de inzet van extra personeel in de groep en het uitbreiden van directie- en zorgcoördinatietaken in de onderbouw.

De Inspectie constateert dat ten opzichte van oktober 1994 de gemiddelde groepsgrootte in de onderbouw is afgenomen met 1,8 leerling. Maar niet alleen de feitelijke gemiddelde groepsgrootte kent een gunstige ontwikkeling, ook de ratio leerlingen/personeelsleden (de verhouding tussen het aantal personeelsleden en het aantal leerlingen) laat een positief beeld

zien. In een onderzoek van het Onderzoekscentrum Toegepaste Onderwijskunde (OCTO) van de Universiteit Twente is deze ratio vastgesteld en is gekeken naar de invloed van de ratio op de kwaliteit van het onderwijs in een groep.¹ De ratio ligt voor alle leerjaren in de onderbouw ongeveer twee leerlingen lager dan de gemiddelde groepsmaat. Bij een lage leerlingen/personeelsleden-ratio sluit de tijdsbesteding van leerlingen beter aan op hun behoeften. Vooral de zwakke leerling profiteert daarvan, zo concluderen de onderzoekers. Daarmee levert het project groepsmaat en kwaliteit een bijdrage aan het versterken van onderwijs op maat.

Voor de consequenties van de groepsverkleining voor de onderwijs-huisvesting zijn bij regeerakkoord middelen toegevoegd aan het gemeentefonds. Per toegekende fte zijn gemeenten in staat gesteld te investeren in 1 extra klaslokaal.

Kwaliteitsverbetering/professionalisering

Wil men onderwijs op maat realiseren, dan is voortdurende aandacht voor verbetering van het onderwijs aan de school van groot belang. Dit komt onder meer tot uitdrukking in het stimuleren van functiedifferentiatie binnen basisscholen. Doordat scholen meer formatie krijgen in de onderbouw ontstaat ruimte voor specialisatie. Vooral op het gebied van Nederlandse taal en rekenen bestaat behoefte aan specialistische kennis. Vanuit deze visie zijn inmiddels voorbereidingen getroffen voor het opzetten van opleidingen voor taal- en rekencoördinator. Deze opleidingen hebben tot doel om binnen de basisscholen de kwaliteit te verbeteren door middel van geschoolde leerkrachten met een coördinerende taak.

Een andere vorm van functiedifferentiatie is het inzetten van mensen in ondersteunende functies die een rol kunnen spelen bij de opvang van leerlingen bij afwezigheid van de leerkracht. Met de inzet van dit type functies wordt een proef gedaan in de vier grote steden.

Daarnaast is sinds augustus 2000 de mogelijkheid aanwezig voor scholen om «zij-instromers» te benoemen. Het gaat hier om mensen die uit andere werksoorten afkomstig zijn en een brede variëteit aan ervaring in de school brengen. Bovendien gaat de school zelf in samenwerking met de lerarenopleiding een belangrijke rol spelen in het opleiden van de leraren. Voor een deel van de kosten van scholing en begeleiding is subsidie beschikbaar.

De bestuurlijke inrichting van het primair onderwijs

Bestuurlijke krachtenbundeling

Sinds 1997 geldt een regeling waarbij schoolbesturen worden gestimuleerd om via samenwerking of fusie hun krachten te bundelen tot eenheden met tenminste 2000 leerlingen, 10 scholen of 80 fte's. Schoolbesturen die dit doen ontvangen jaarlijks op aanvraag een stimuleringspremie van f 150 000. De regeling geldt vooralsnog tot en met het schooljaar 2001/2002. In 2000 is hiervoor f 64,2 miljoen uitgegeven. Centraal oogmerk van de regeling is het beleidsvoerend vermogen van bestuur en management in het primair onderwijs te versterken. In het kader van verdergaande deregulering en autonomievergroting voor scholen is die versterking belangrijk. Zowel kwalitatief als kwantitatief zijn de ervaringen met de stimuleringsregeling positief. Dit blijkt ondermeer uit een in begin 2000 opgeleverd onderzoek naar de eerste ervaringen van de schoolbesturen. Hieruit komt naar voren dat van de premie impulsen uitgaan naar belangrijke onderwerpen als verbetering van het personeels-

¹ Organisatie en vormgeving van het onderwijs in de onderbouw. Universiteit Twente, Afdeling Onderwijsorganisatie en onderwijsmanagement, 2000.

beleid en de professionalisering van bestuur en management. Voor het schooljaar 2000/2001 is de stimuleringspremie in 454 gevallen toegekend (282 keer aan zelfstandige, en dus grotere, schoolbesturen en 172 keer aan samenwerkende schoolbesturen). Van het totaal aantal besturen in het primair onderwijs neemt op dit moment 46% deel aan de stimuleringsregeling. Deze besturen beheren tezamen bijna drie kwart van het totaal aantal scholen, leerlingen en werknemers.

Schoolbegeleidingsdiensten

In december 2000 heeft het kabinet ter uitvoering van het evaluatieplan decentralisatie schoolbegeleiding aan de Staten-Generaal een verslag gestuurd over de doeltreffendheid en effecten van de specifieke uitkering schoolbegeleiding aan de gemeenten over de periode 1998 t/m 2000. Dit verslag geeft informatie over de manier waarop gemeenten gedurende deze periode inhoudelijk, organisatorisch en financieel uitvoering hebben gegeven aan de decentralisatie. In mei 2001 zal het kabinet met een voorstel komen over wat dit betekent voor de regeling van de schoolbegeleiding na 1 januari 2002. Door de Tweede Kamer is de motie Cornielje aangenomen. Daarin wordt aangedrongen om in het overleg met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de besturen-organisaties en het Werkverband plaatselijke en regionale onderwijsbegeleidingsdiensten (WPRO) aan te sturen op het rechtstreeks toekennen van de middelen voor schoolbegeleidingsdiensten aan de scholen. In 2000 is voor de schoolbegeleidingsdiensten f 115,0 miljoen aan de gemeenten uitgekeerd.

Achterstandenbeleid

Het gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid (goa) is in de meeste gemeenten in 1998 van start gegaan.

In 2000 is er in het primair onderwijs totaal f 180,4 miljoen voor dit doel aan de gemeenten uitgekeerd (inclusief regeling exceptionele toename van asielzoekers). Voor onderwijs in allochtone levende talen (oalt) is f 137,1 miljoen uitgekeerd aan de gemeenten.

Achterstanden staan niet op zichzelf maar hangen samen met factoren zoals arbeidsmarktpositie, huisvesting en gezondheid. Dit heeft geleid tot een gebiedsgewijze aanpak, waarbij samenhang werd aangebracht tussen onderwijs en andere structuren. Om te komen tot een onderwijsachterstandenaanpak op lokaal niveau werd de verantwoordelijkheid voor het achterstandenbeleid bij de gemeenten gelegd.

De wettelijke regeling hiervan is per augustus 1998 in werking getreden. In deze wet zijn voorschriften opgenomen voor het opstellen van een onderwijsachterstandenplan door de gemeente. Tevens zijn er eisen gesteld aan de rekening en verantwoording door de gemeente van de bestedingen.

Ter verbetering van de informatie over de doelmatigheid van de uitvoering van het onderwijsachterstandenbeleid is een goa-monitor ontwikkeld en aan de gemeenten gezonden. Op basis van deze monitor zal relevante informatie worden verzameld. Er komen monitorgegevens voor de groep van 4 tot 23 jaar. Opgemerkt wordt dat de invoering van het onderwijsnummer een belangrijke voorwaarde is voor een werkbare monitor. Het nieuwe landelijk beleidskader, dat per 1 augustus 2002 zal ingaan, is een aanscherping van het eerste landelijk beleidskader. Met het nieuwe landelijk beleidskader worden de wettelijke mogelijkheden om tot resultaatgericht lokaal onderwijsachterstandenbeleid te komen volledig benut. In januari 2001 is hierover een brief naar de Tweede Kamer gezonden (kamerstuk 27 020, nr. 20).

Informatie- en communicatietechnologie (ict)

In een ministeriële regeling is een extra vergoeding voor ict opgenomen. Hiertoe is het bedrag per leerling verhoogd. Voor het primair onderwijs is hiermee f 110,6 miljoen gemeoid. Bovendien is per school een bedrag van f 3000 uitbetaald waarmee voor het primair onderwijs f 24,1 miljoen gemeoid is.

In een ministeriële regeling is een extra vergoeding voor ict voor basisscholen met meer dan 70% achterstandsleerlingen opgenomen in het kader van «aan de slag met onderwijskansen». Hiertoe is het bedrag per leerling verhoogd. Voor het primair onderwijs is hiermee f 25,0 miljoen gemeoid.

In een ministeriële regeling is een extra vergoeding voor ict opgenomen. Voor het primair onderwijs is hiermee f 61,0 miljoen gemeoid.

1.3 Voortgezet onderwijs

Tabel 6: Intensiveringen voortgezet onderwijs 2000 (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Nota van wijziging:			
Het ongedaan maken van de efficiencykorting onderwijsverzorging/lob's	2,5	2,5	0,0
Arbeidsmarktknelpunten	10,5	10,5	0,0
Voorjaarsnota 2000:			
Beroepsopleidingen / zij-instromers	18,8	18,8	0,0
Leermiddelen / inventaris	60,0	44,0	16,0
Zorgbudget / wachtlijsten speciaal onderwijs	10,0	10,0	0,0
Amendementen:			
Nascholing po/vo (nr. 18)	5,0	5,0	0,0
Invoering vmbo (nr. 19)	45,0	21,0	24,0
Miljoenennota 2001:			
Versnelling decentrale schoolbudgetten	14,0	14,0	0,0
Interne verbouwing en inventaris	47,0	27,0	20,0
Najaarsnota 2000:			
Huisvesting / inventaris	121,5	121,5	0,0

Tabel 7: Ombuigingen voortgezet onderwijs begroting 2000 (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Beperking projectmiddelen	- 6,7	- 6,7	0,0
Efficiencykorting onderwijsverzorging/lob's	- 2,5	- 2,5	0,0

De ombuiging op de *onderwijsverzorging/lob's* (zie zowel tabel 5 als 6) betrof een algemene volumebeperking van het budget onderwijsverzorging in het kader van de generale budgettaire problematiek die nadien, bij nota van wijziging op de begroting 2000, ongedaan is gemaakt.

De verkregen middelen voor *arbeidsmarktknelpunten* zijn aangemerkt als impuls gelden voor personeelsbeleid of verbetering van arbeidsomstandigheden. Die categorie scholen hebben extra middelen ontvangen waarvan verwacht mag worden dat de problemen zich daar het zwaarst

voordoelen (scholen met relatief veel leerlingen uit minderheden). De inzet op de scholen moet leiden tot een vermindering van de arbeidsmarkt-knelpunten.

De middelen voor *beroepsopleidingen/zij-instromers en leermiddelen/inventaris* zijn samengevoegd en ingezet ter versterking van het vmbo langs de weg van relatieversteving tussen het vmbo en de diverse branches van het bedrijfsleven. Toekenning moest onder strikt inhoudelijke voorwaarden geschieden via een aanvraagprocedure. Gezien het hieruit voortvloeiende risico op een onderschrijding is f 16 miljoen als een kasschuif naar 2001 aangemerkt.

De intensivering *zorgbudget* (f 10 miljoen) en *nascholing* (f 5 miljoen) zijn als scholingsmiddelen ingezet voor lwoo-docenten als onderdeel van de zorgstructuur, ter verbetering van de kwaliteit van de zorg in het vmbo.

De f 45 miljoen bij amendement verkregen middelen voor *invoering vmbo* zijn als volgt aangewend:

- met de eerste f 5 miljoen gaat de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) het, in overleg met uitgeverijen, mogelijk maken dat incourante leermiddelen alsnog kunnen worden uitgegeven. In 2000 heeft het SLO f 1 miljoen ontvangen, de overige f 4 miljoen wordt waarschijnlijk in 2001 betaald;
- de volgende f 20 miljoen zijn bij ministeriële regeling aan de samenwerkingsverbanden vo-svo toegekend, mede voor het ontwikkelen van een programma van eisen voor de zorg in het leerwegondersteunend- en praktijkonderwijs;
- De laatste f 20 miljoen uit dit amendement heeft betrekking op het actieprogramma vmbo. Gezien het feit dat hier lang onzekerheid over bestond kon het bedrag niet meer in 2000 via een zorgvuldig proces worden besteed conform de wens van de Kamer. Via een kasschuif is het bedrag aan de begroting 2001 toegevoegd.

Een onderdeel van de cao 2000–2002 is het toekennen van school-specifieke budgetten. In de cao was hiervoor een oplopende reeks opgenomen. De hier gepleegde intensivering *decentrale schoolbudgetten* zorgt ervoor dat er vanaf 1 augustus 2000 een structurele reeks voor de scholen beschikbaar is.

In het kader van de onderwijsvernieuwingen zijn aan de scholen extra middelen toegekend voor kleinere *interne verbouwingen* in het schoolgebouw of vernieuwing van de inventaris. In het vo-aandeel op deze post is een door het kabinet toegekend bedrag van f 20 miljoen voor het actieprogramma vmbo inbegrepen. Aangezien deze middelen niet meer via een zorgvuldig proces in 2000 aan de scholen konden worden toegekend is hiervoor een kasschuif naar 2001 toegepast.

De extra middelen voor *huisvesting/inventaris* zijn aan de scholen toegekend voor het plegen van achterstallig onderhoud (f 41,5 miljoen) en voor de vernieuwing van inventaris/interne verbouwing schoolgebouwen (f 80 miljoen).

De korting op de *projectmiddelen* betreft het vo-aandeel in verband met de generale budgettaire problematiek. De realisatie van deze ombuigingen bleek mogelijk door accentverschuivingen in de beleidsontwikkeling respectievelijk het herprioriteren en/of temporiseren van een aantal concrete activiteiten.

Overig beleid voortgezet onderwijs

Algemeen

Ook in 2000 zijn belangrijke vervolgstappen gezet bij de vernieuwing van het voortgezet onderwijs. Het gaat hierbij in het bijzonder om de basisvorming, de profilering van de tweede fase havo/vwo en het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo). Vanuit een meer thematische benadering kan in dit verband ook de aandacht voor onderwijskansen worden genoemd, waarbij voor zowel het primair onderwijs als het voortgezet onderwijs een omvangrijk pakket van maatregelen tot stand is gebracht.

Basisvorming

Op 29 september 2000 is de definitieve beleidsreactie (*Ruimte voor kwaliteit in de basisvorming*, kamerstukken 26 733, nr. 2) verschenen. Deze reactie heeft betrekking op het inspectierapport *Werk aan de basis* (september 1999, kamerstukken 27 333, nr. 1). In de beleidsreactie is een aantal tijdelijke maatregelen opgenomen om aan de grootste knelpunten tegemoet te komen.

In november 2000 heeft vervolgens de Onderwijsraad een advies uitgebracht over de beleidsreactie (*Agenda voor een herijking van de basisvorming*, kamerstukken 27 333, nr. 3), waarover op 6 december 2000 met de Tweede Kamer van gedachten is gewisseld. Dit zal resulteren in een aanpassing van wet- en regelgeving per 1 augustus 2001. In 2001 brengt de Onderwijsraad een advies uit over de herziening van het onderwijsprogramma voor de eerste leerjaren van het voortgezet onderwijs.

Vmbo

Wat het vmbo betreft is in de loop van 2000 informatie beschikbaar gekomen over de voortgang van het invoeringsproces van deze onderwijsvernieuwing, onder andere in de vorm van diverse onderzoeks- en monitorrapporten (kamerstukken 24 578). Tevens zijn voorstellen ontwikkeld voor de kwaliteit, de organisatie en de bekostiging van de zorg in het voortgezet onderwijs (de introductie van het zorgbudget). Over dit laatste onderwerp heeft de Onderwijsraad in het najaar van 2000 een advies uitgebracht. Een en ander vormde onderwerp van overleg met de Tweede Kamer op 7 december 2000.

Profilering tweede fase havo/vwo

In de zomermaanden van 2000 hebben leerlingen in het voortgezet onderwijs voor het eerst examens afgelegd als afsluiting van de vernieuwde tweede fase van de havo. Deze examens zijn goed verlopen. Ook het invoeringsproces rondom deze onderwijsvernieuwing wordt nauwlettend gevolgd met behulp van monitorrapportages, opgesteld door het Adviespunt tweede fase havo/vwo, en met onderzoeken uitgevoerd door de inspectie.

Kwaliteitsbeleid

Sinds 1999 publiceren scholen schoolgidsen, waarin informatie wordt opgenomen over onder andere de doelen van het onderwijs en de resultaten die met het onderwijsleerproces worden bereikt. Daarin wordt ook informatie opgenomen over ouderbijdragen en een klachtenregeling. In september 2000 is een nieuwe versie van de kwaliteitskaarten gepubliceerd waarmee gegevens over doorstroom- en examenresultaten zijn verzameld per school of vestiging.

In 1999/2000 is het reguliere schooltoezicht volledig van start gegaan. De inspectie heeft inmiddels van eenderde van de scholen een rapport opgesteld.

1.4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Tabel 8: Intensivering beroepsonderwijs en volwasseneneducatie 2000 (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Nota van wijziging			
Het ongedaan maken van de efficiency-korting onderwijsverzorging/lob's	5,0	5,0	0,0
Arbeidsmarktknelpunten	5,1	10,0	4,9
Voorjaarsnota 2000			
Beroepsopleidingen/zij-instromers	33,8	33,8	0,0
Apparatuur	28,0	28,0	0,0
Miljoenennota 2001:			
Versnelling decentrale schoolbudgetten	7,0	7,0	0,0
Najaarsnota 2000:			
Inventaris/apparatuur	49,8	49,8	0,0

De efficiencykorting *onderwijsverzorging/landelijke organen beroepsonderwijs* betrof een algemene volumebeperking in het kader van de generale budgettaire problematiek die nadien, bij nota van wijziging op de begroting 2000, ongedaan is gemaakt.

De middelen voor *arbeidsmarktknelpunten* zijn benut als impuls gelden voor het treffen van maatregelen, gericht op het behoud van personeel en verbetering van de wervingspositie op de arbeidsmarkt. De bve-instellingen hebben f 10 miljoen ontvangen op grond van de regeling aanvullende vergoeding in verband met arbeidsmarktknelpunten in het beroepsonderwijs en de educatie. De aanvulling tot f 10 miljoen is gedekt uit de overige uitgaven bve (artikel 20.03).

Van de *impuls beroepsonderwijs* (f 33,8 miljoen) is via de regeling impuls beroepsonderwijs f 23,9 miljoen ingezet voor projecten bij de onderwijsinstellingen en f 8,0 miljoen bij de landelijke organen. Het resterend budget (f 1,9 miljoen) is ingezet voor specifieke projecten rondom verbetering kwalificatiestructuur, educatieve tv en de ondersteunende activiteiten van de Bve-raad en het Colo.

De projecten van de landelijke organen beroepsonderwijs richten zich op verbetering van de samenhang in de kwalificatiestructuur en doorlopende leerlijnen vmbo-mbo-hbo. De projecten van de onderwijsinstellingen (f 23,9 miljoen) richten zich op verbetering van het primaire proces op scholen. De Bve-raad en het Colo hebben een coördinerende en adviseerende rol vervuld bij de selectie van projecten en de uiteindelijke inzet van de middelen. De onderwijsinstellingen en de landelijke organen beroepsonderwijs ronden de projecten uiterlijk af op 1 mei 2001. De middelen zijn uitgezet via de regeling impuls beroepsonderwijs voor instellingen 2000 en de regeling impuls beroepsonderwijs voor landelijke organen 2000.

De extra middelen voor *apparatuur* zijn aan de instellingen ter beschikking gesteld door toevoeging aan de rijksbijdrage beroepsonderwijs.

Op grond van de afspraken in de cao 2000–2002 ontvangen instellingen een *decentraal schoolbudget* voor de versterking en innovatie van de instelling als arbeidsorganisatie en voor een verdere professionalisering van het management. Voor 2000 is dit budget, inclusief de versnelling, direct aan de instellingen toegekend via de regeling aanvullende vergoeding kwaliteitsimpuls arbeidsorganisatie voor instellingen.

De extra middelen voor *inventaris/apparatuur* zijn via de rijksbijdrage educatie, inburgering en beroepsonderwijs aan de instellingen ter beschikking gesteld.

Overig beleid beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Algemeen

In 2000 zijn belangrijke vervolgstappen gezet bij de vernieuwing van het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie. Het gaat hierbij in het bijzonder om de totstandkoming van en het verschijnen van *Koers BVE* in september 2000. De totstandkoming wordt gekenmerkt door de interactie met de verschillende partijen in de sector. Over de nota is advies uitgebracht door de SER en de Onderwijsraad. Met de nota zelf is beoogd het maatschappelijk belang van de bve-sector nadrukkelijk onder de aandacht te brengen en de richting te beschrijven waarin de sector zich ontwikkelt. Daarbij zijn lopende beleidsinitiatieven, belangwekkende ontwikkelingen, discussies en mogelijke dilemma's in een samenhangend kader beschreven.

Met de brief over de «Voortgang Koers BVE» van 19 december 2000 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de conclusies en afspraken rondom een aantal onderwerpen en over de resultaten van de formele overleg- en adviesronde. Het overleg heeft zich met name gericht op zaken die een snelle actie vereisten. De conclusies en afspraken ten aanzien van deze specifieke onderwerpen zijn in voornoemde brief verwoord. Dit zijn onder meer de invoering van de 1000-urennorm, de verbetering van de kwaliteit van de examens, de verdere verbetering van het functioneren van de kwalificatiestructuur en de verbetering van de aansluiting vmbo-mbo-hbo.

Arbeidsmarktknelpunten

Binnen de bve-sector is in het kader van het lerarenbeleid en de tekortenproblematiek met de sociale partners het convenant personeelsvoorziening bve gesloten. Dit jaar is een maatregel getroffen waarbij aan bve-instellingen f 10,0 miljoen is uitgekeerd als een aanvullende vergoeding in verband met arbeidsmarktknelpunten. Alle bve-instellingen beschikken daarmee over een budget waarmee ze in staat gesteld worden om maatregelen te treffen die toegesneden zijn op de instelling. Het betreft maatregelen die erop gericht zijn personeel te behouden en de wervingspositie van de instelling op de arbeidsmarkt te verbeteren door aanvullende arbeidsvoorwaardelijke maatregelen te treffen.

Daarnaast is het in 1999 gestarte pilotproject duale opleidingen voor een onderwijsfunctie in de bve-sector uitgebreid met 200 plaatsen (van 228 naar 428 plaatsen). Tevens zijn er projecten gestart tot scholing van hoog opgeleide allochtone deelnemers in een duaal traject voor een onderwijsfunctie in de bve-sector.

Naast de financiële verantwoording van de regelingen, wordt met het sociaal jaarverslag jaarlijks verantwoording afgelegd door de instellingen over hun personeelsbeleid. Daarin komen de effecten van de cao-onderwijs en de bve-specifieke maatregelen tot uitdrukking.

Impuls beroepsonderwijs

Van de impuls beroepsonderwijs is f 23,9 miljoen ingezet bij de onderwijsinstellingen. In totaal heeft 89% van de bve instellingen een verzoek tot aanvullende vergoeding ingediend. Het hoofddoel van de regeling is dat instellingen (mede) met behulp van deze impuls een ontwikkeling in gang zetten, die moet leiden tot een probleemloze doorstroom van de vmbo-leerlingen vanaf 1 augustus 2003.

Analyse van de projectplannen laat zien dat de samenwerking met het vmbo en het verbeteren van de aansluiting bij 44% van de instellingen via nieuwe relaties wordt opgepakt. In 56% van de gevallen worden bestaande relaties versterkt (SLO, Analyse Bve impulstrajecten, december 2000). Voor wat betreft de activiteiten ligt het accent op het verbeteren van de programmatische aansluiting in de vorm van leerlingdossiers (93%), intake en assessment (56%) en vrijstellingsregelingen (49%). Verbetering van voorlichting en begeleiding staat op de tweede plaats, in de vorm van snuffelstages en open dagen (55%) en het vergroten van de betrokkenheid van docenten (42%). Het verbeteren van de pedagogisch didactische aansluiting is een goede derde, met het accent op integratie van algemeen vormende vakken en de beroepsgerichte vakken (46%) en vormgeving van zelfstandig leren werken (36%). De projecten van de landelijke organen beroepsonderwijs (f 8,0 miljoen) richten zich met name op de verbetering van de samenhang in de kwalificatiestructuur in relatie tot het ontwikkelen van doorlopende leerlijnen vmbo-mbo-hbo. Van de 47 projectplannen zijn uiteindelijk 36 plannen door een onafhankelijke commissie goedgekeurd. Bijna tweederde van deze plannen heeft betrekking op het verbeteren van de aansluiting vmbo/mbo (36%) en mbo/hbo (28%). Een kleiner deel richt zich op het realiseren van een sluitende aanpak met aandacht voor portfolio en evc (14%); dualisering in het hbo (11%), en een aantal lob-overstijgende projecten waarin Colo een analyse maakt van knelpunten in de kwalificatiestructuur op het niveau van de beroepskolom en oplossingsrichtingen die door landelijke organen beroepsonderwijs worden aangedragen.

De onderwijsinstellingen en landelijke organen beroepsonderwijs zullen per 1 mei 2001 hun eindrapportages aanleveren.

Impuls apparatuur

Voor de verbetering van de apparatuursituatie in de bve-sector hebben de instellingen in 2000 f 77,8 miljoen als incidentele impuls ontvangen. Uit de apparatuurmonitor 2000, die is gebaseerd op gegevens uit begin 2000, blijkt dat de apparatuursituatie licht is verbeterd. Dit geldt zowel voor de staat van de apparatuur als voor het onderhoud.

Educatie en inburgering

Eind 2000 is de *Monitor educatie 2000* verschenen. Daaruit blijkt dat de contractrelatie tussen de gemeenten en de regionale opleidingscentra zich in positieve zin ontwikkelt. Wel blijkt er een beperkte aandacht voor taalonderwijs aan oudkomers. Hiervoor zijn extra middelen beschikbaar bij de gemeenten via de regelingen van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Het is nu aan de gemeenten en de instellingen om de toegankelijkheid van educatie verder te optimaliseren: gemeenten kunnen dat doen door alle beschikbare middelen zo doelmatig mogelijk aan te wenden en instellingen door slim gebruik te maken van innovatieve en bijdetijdse vormen van leren.

Voor de verbetering van de uitvoering van inburgering en de oplossing van duidelijke knelpunten is de *Taskforce inburgering* in 2000 actief geweest. Haar werkzaamheden zijn in drie deelprojecten opgedeeld:

- Het wegwerken van de huidige wachtlijsten NT2 voor oudkomers;
- Het verbeteren van de uitvoering van de inburgering;
- Het opzetten van een registratie- en monitorsysteem.

Op basis van de eerste meting (oktober 2000) van de wachtlijsten NT2 voor oudkomers zijn 15 top-regio's geselecteerd. In deze regio's zijn convenanten afgesloten tussen de betrokken gemeente(n) en het regionale opleidingscentrum en de Taskforce, die tot doel hebben de bestaande wachtlijsten weg te werken vóór 1 mei 2001. Centraal staat hierbij dat gebruik wordt gemaakt van de vaak nog onbenutte mogelijkheden die de Wet inburgering nieuwkomers biedt.

1.5 Hoger beroepsonderwijs

Tabel 9: Intensiveringen hoger beroepsonderwijs (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Voorjaarsnota 2000:			
Impuls beroepsopleidingen	22,5	21,5	1,0
Arbeidsmarktknelpunten hoger onderwijs	15,0	15,0	0,0

In 2000 is f 22,5 miljoen beschikbaar gesteld voor activiteiten in het kader van de *impuls beroepsopleidingen*. Hiervan is f 11 miljoen aangewend voor verbeteringen van de aansluiting vo/hbo, f 10 miljoen voor ict-investeringen in het kader van het SURF Educatie Fonds en f 1,5 miljoen voor opscholing van mbo'ers. Van deze laatste f 1,5 miljoen is f 1,0 miljoen doorgeschoven naar 2001.

In 2000 is in de rijksbijdrage van de instellingen in het hoger beroepsonderwijs f 15 miljoen beschikbaar gesteld voor de financiering van de door de hogescholen op te stellen businessplannen. Deze hebben als thema de structurele inbedding van lectorenstoelen binnen deze hogescholen.

Overig beleid hoger beroepsonderwijs

Hoger onderwijs en onderzoekplan 2000

In januari is, na het gevoerde overleg met het onderwijsveld en de Tweede Kamer, het HOOP 2000 vastgesteld. In het HOOP 2000 zijn de lijnen uitgezet voor het hoger onderwijs in de komende vier jaar. Als hoofdlijnen van dit HOOP worden drie lijnen genoemd:

1. Het vergroten van de autonomie van instellingen en deregulering, zodat instellingen kunnen inspelen op een steeds meer gevarieerde vraag naar hoger onderwijs. In augustus 2000 heeft de commissie Glasz haar rapport *De raad van toezicht* in het hbo uitgebracht. Kern van het rapport is dat er een scherpe scheiding aangebracht dient te worden tussen de taken en verantwoordelijkheden van het bestuur en die van de raad van toezicht. Dit rapport is inmiddels aanvaard door de hogescholen. Veel van de aanbevelingen hebben betrekking op zaken die de hogescholen zelf intern moeten regelen. Het bestuur van de HBO-raad heeft de minister voorstellen gedaan die betrekking hebben op de relatie tussen minister en hogescholen over de toezichtketen, het jaarverslag en de «informatieafpraak».

2. Het internationaal positioneren van het Nederlandse hoger onderwijs, mede door het invoeren van een bachelor-masterstructuur in het hoger onderwijs. Daarvoor is eind 2000 een beleidsnotitie aan de Tweede Kamer gezonden en wordt wetgeving voorbereid. In dit kader wordt ook nog gekeken naar mogelijke financieringsarrangementen.
3. Het sterker sturen op kwaliteit. Er zijn voor het sturen op kwaliteit voorstellen geformuleerd voor een accreditatiesysteem in het hoger onderwijs.

Tekort aan hoger opgeleiden

Mede naar aanleiding van de geconstateerde en te verwachten tekorten aan hoger opgeleiden heeft het kabinet in maart 2000 de notitie *In goede banen. Een aanpak van knelpunten op de arbeidsmarkt* uitgebracht. Dit heeft vervolgens zijn uitwerking gekregen in het *Actieplan in goede banen* (juni 2000). Dit actieplan bevat een aantal activiteiten die in de loop van het jaar in uitvoering zijn genomen. Zo is voor het hoger beroepsonderwijs in 2000 f 0,5 miljoen beschikbaar gesteld in het kader van de pilot *erkenning verworven competenties* (zie hierna).

Variëteit in leervegen

In 2000 is beleidsgericht onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden van evc (erkenning van verworven competenties) in het hoger onderwijs. Daarnaast heeft de HBO-raad het project «Schakels in de keten. Flexibilisering in het hbo» in uitvoering genomen. In het kader van dit project is ook een afzonderlijke pilot met betrekking tot evc in het hbo van start gegaan. Het onderzoek naar de mogelijkheden van evc is in juli 2000 door het ITS aangeleverd. De HBO-raad heeft het project schakels in de keten opgepakt. De vormgeving en uitvoering is in volle gang. De HBO-raad heeft hiervan in december 2000 verslag gedaan. In 2000 is f 0,5 miljoen ingezet voor de financiering van sectorgewijs ingerichte pilots. In het najaar 2001 zullen de resultaten van deze pilots bekend worden.

Vouchers

In september 2000 is gestart met een voucherexperiment rond vraaggestuurd duaal onderwijs van het midden- en kleinbedrijf Nederland (MKB-NL) en de HBO-raad. Het experiment heeft twee centrale doelen: het opdoen van ervaring met vouchers in vraaggestuurd duaal onderwijs en het vergroten van de flexibiliteit van duale routes.

Kwaliteitszorg

Het stelsel van externe kwaliteitszorg voorziet in een regelmatige beoordeling van de opleidingen in het hoger beroepsonderwijs door onafhankelijke deskundigen. Voor het bekostigd hbo gebeurt dit door visitatiecommissies. Door middel van meta-evaluaties ziet de inspectie hoger onderwijs toe op de wijze waarop deze kwaliteitsbeoordeling tot stand komt. Twee jaar na het verschijnen van de onafhankelijke beoordeling (c.q. het visitatierapport) gaat de inspectie na op welke wijze de opleiding gevolg heeft gegeven aan de verbeterpunten die in de beoordelingsrapportage zijn geadviseerd. In 2000 zijn door de HBO-raad zeven visitatierapporten uitgebracht. De inspectie hoger onderwijs bracht in 2000 zes meta-evaluaties en twee evaluaties bestuurlijke hantering uit. De inspectie rapporteert hierover in het onderwijsverslag 2000 dat in april 2001 zal verschijnen. De instellingen gebruiken de uitkomsten voor hun verbetertraject. In gevallen waar langdurig ernstige tekortkomingen worden gesignaleerd kan de Inspectie de minister informeren. De minister kan dan beslissen tot het geven van een waarschuwing. De meta-

evaluaties hebben in 2000 niet tot een waarschuwing geleid. In 2000 is een start gemaakt met het wetgevingstraject accreditatie op basis van de voorstellen hiertoe in HOOP 2000.

Naar aanleiding van een inspectierapportage over de externe kwaliteitszorg bij het aangewezen hoger beroepsonderwijs is een werkgroep geformeerd met vertegenwoordigers van het Platform van aangewezen / erkende particuliere onderwijsinstellingen in Nederland (Paepon), de inspectie hoger onderwijs en het ministerie van OCenW. In 2000 heeft deze werkgroep maatregelen voorgesteld om de externe kwaliteitszorg in het aangewezen onderwijs te verbeteren. De inspectie heeft daartoe een toetsingskader voor het aangewezen hbo vastgesteld en Paepon een handleiding voor de zelfevaluatie, terwijl de instellingen begonnen zijn met zelfevaluaties. Aan de overige aangewezen hbo-instellingen is daarover informatie verstrekt. Deze instellingen hebben desgevraagd aangegeven hoe zij de externe kwaliteitszorg in de toekomst zullen garanderen.

In 2000 is bij twee hbo-opleidingen – bedrijfseconomie en maatschappelijk werk en dienstverlening – een proefaccreditatie van start gegaan. Naar verwachting komen resultaten uit deze proef in het najaar van 2001 beschikbaar.

Lerarenopleidingen

In *Maatwerk 2, vervolgnota over een open onderwijsmarkt* van 27 juni 2000 zijn voorstellen gedaan om het lerarentekort verder terug te dringen. De lerarenopleidingen spelen hierbij een belangrijke rol. Op advies van de Onderwijsraad hebben de lerarenopleidingen vo en bve ook in het jaar 2000 voor f 9,5 miljoen aan middelen gekregen om de innovatieplannen ten uitvoer te brengen. De inspectie heeft in 2000 twee rapportages verzorgd waarin de uitgangspositie bij de uitvoering van deze plannen is beschreven. Deze zijn destijds aangereikt aan de Tweede Kamer. De lerarenopleidingen po hebben eveneens innovatieplannen ingediend in de lijn van het Actieplan leraar basisonderwijs. Hiervoor was in 2000 f 10 miljoen gulden beschikbaar. In november 2000 heeft de tijdelijke commissie vernieuwing opleidingen tot basisonderwijs 2000–2001 een advies gegeven over deze plannen en is in voorkomende gevallen tot uitvoering over gegaan. In totaal is voor f 8,9 miljoen aan plannen goedgekeurd. In een aantal gevallen dienen de plannen eerst nog te worden bijgesteld.

Kunstonderwijs

In de nota *Meer zicht op kwaliteit* van 9 juni 2000 zijn voornemens geformuleerd over de bekostiging van het kunstonderwijs, de ondersteuning van de herstructurering en enkele kwaliteitsimpulsen. De nota is onderwerp van algemeen overleg geweest in september 2000. Daarmee is het restant van de taakstelling op het kunstonderwijs van f 10 miljoen vervallen. De zogenoemde «niet-EU maatregel» is vanaf 2000 beëindigd. Over de financiering van (nieuwe) voortgezette kunstopleidingen en voortgezette bouwkunstopleidingen zijn in de Cultuurnota 2001–2004 voorstellen gedaan. Deze zijn behandeld in het algemeen overleg in november 2000. De tijdelijke commissie «ondersteuning herstructurering kunstonderwijs hbo» heeft het advies *Kwaliteit en continuïteit* in 2000 uitgebracht en is in hoofdlijnen overgenomen. Dit advies betreft de herstructureringsplannen van hogescholen. Het merendeel van de hogescholen heeft een – geconditioneerd – positief advies gekregen en ontvangt subsidie. Enkele instellingen, die een negatief advies over hun voorstellen kregen, zijn in de gelegenheid

gesteld om bijgestelde plannen in te dienen met activiteiten om de herstructurering bij deze hogescholen beter invulling te geven.

Impuls beroepsopleidingen

Aansluiting vo-hbo

In september 2000 is aan de hogescholen f 11 miljoen beschikbaar gesteld voor aansluitingsprojecten vo-hbo. Deze gelden moeten in het studiejaar 2000–2001 gericht worden besteed aan het consolideren en uitbreiden van de activiteiten die hogescholen op dit gebied al verrichten.

Deze activiteiten dienen in het jaarverslag van 2000 inhoudelijk en in het jaarverslag van 2001 evaluerend worden beschreven. Het Landelijk InformatieCentrum Aansluiting VO-HBO (LICA) is begonnen met het tussentijds rapporteren over de plannen rond deze projecten en de effecten van de subsidiëring. De eerste uitkomsten zullen in een tussen-rapportage van oktober 2001 worden verwerkt. Het eindrapport is voorzien in januari 2002.

SURF

In het Hoger onderwijs en onderzoekplan (HOOP 2000) is een meerjarige subsidie voor het SURF Educatie Fonds aangekondigd. Inmiddels zijn de aanbestedingsrondes van 1999 en 2000 achter de rug. Deze hebben geresulteerd in de start van negen innovatieve projecten. Deze zijn erop gericht om ict in de onderwijspraktijk van het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs te integreren en elektronische leeromgevingen te ontwikkelen.

Financiering van de innovatieve projecten gebeurt op basis van matching door de instellingen. De overheid heeft inmiddels een bedrag van f 37 miljoen (waarbij de f 10 miljoen die in 2000 in het kader van de impuls beroepsopleidingen beschikbaar is gekomen is inbegrepen) beschikbaar gesteld voor de periode 1999–2002 voor de uitvoering van innovatieve projecten. Van dit bedrag is met de negen inmiddels gestarte projecten een bedrag van f 8,5 miljoen gemoeid. Als alle projecten naast elkaar gelegd worden, vallen twee dingen op:

1. in bijna alle gehonoreerde plannen wordt zoveel mogelijk gestandaardiseerde software ingezet;
2. er wordt een virtuele leeromgeving gecreëerd die niet specifiek gebonden is aan één opleiding. Hierdoor worden generieke grondslagen gelegd voor ict in het hoger onderwijs en wordt verbreding en schaalvergroting van innovatieve toepassingen mogelijk gemaakt.

Op 31 maart 2001 sluit de termijn waarop projecten kunnen worden ingediend voor 2001.

Opscholing mbo-ers

In 2000 heeft Regioplan – onder regie van het ministerie van Economische Zaken – onderzoek uitgevoerd voor de scholingsimpuls die in 2001 wordt ingezet. Deze impuls betreft extra investeringen in het competentieniveau van de beroepsbevolking. OCenW draagt hier aan bij.

De overheid zal voor vier jaar een evc-kenniscentrum inrichten dat zoveel mogelijk de bestaande structuren zal benutten. Het initiatief voor het kenniscentrum is genomen door het Ministerie van Economische Zaken, het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (directies bve en hbo). Onder regie van Economische Zaken is begin 2001 de inrichting van een evc-kenniscentrum aanbesteed (EU-aanbesteding) bij het consortium van

STOAS/Cinop/Cito. Het implementatietraject is in januari 2001 gestart. Van de beschikbare middelen in 2000 van f 1,5 miljoen is f 1,0 miljoen doorgeschoven naar 2001.

1.6 Wetenschappelijk onderwijs

Tabel 10: Intensiveringen wetenschappelijk onderwijs (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Voorjaarsnota 2000:			
Arbeidsmarktknelpunten hoger onderwijs	40,0	40,0	0,0

Tabel 11: Ombuigingen wetenschappelijk onderwijs (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Begroting 2000:			
Kasbeleid	- 30,0	- 30,0	0,0
Wachtgeldten overige instellingen van wo	- 10,0	- 10,0	0,0

Het kabinet heeft vanaf 2000 een bedrag van f 40,0 miljoen per jaar ter beschikking gesteld om het perspectief te verbeteren voor jonge onderzoekers die in dienst zijn van de universiteiten. Universiteiten moeten toptalent kunnen werven en behouden, maar op dit moment blijven vacatures onvervuld, omdat universiteiten moeten concurreren met bedrijven waar de startsalarissen vaak hoger liggen. Naast verbetering van de salarissen gaat het hierbij ook om gerichte maatregelen om de arbeidsmarktpositie van jonge wetenschappers te verbeteren.

De mutatie kasbeleid, opgevoerd in de begroting 2000, betrof een bijdrage in de budgettaire problematiek in meerjarig perspectief van het ministerie. Het ging hierbij om een kasschuifoperatie van in totaal f 60,0 miljoen: - f 30,0 miljoen in de jaren 2000 en 2001 en f 20,0 en f 46,0 miljoen in respectievelijk de jaren 2002 en 2003. Een merendeel van de universiteiten was bereid mee te werken aan deze operatie, waardoor de ombuiging van f 30,0 miljoen in 2000 is gerealiseerd.

De ombuiging van f 10,0 miljoen betrof een aandeel in de taakstelling die het ministerie is opgelegd voor de begrotingsvoorbereiding 2000. Alle instellingen van wetenschappelijk onderwijs, voor zover het Besluit werkloosheid onderwijs- en onderzoekpersoneel (BWO) op die instellingen van toepassing is, zijn gebudgetteerd. Dat betekent dat de instellingen zelf verantwoordelijk zijn voor de financiering van deze uitgaven binnen hun totale rijksbijdrage c.q. subsidie. Efficiencywinsten als gevolg van het decentrale beheer van de wachtgeldbudgetten en de feitelijke ontwikkeling van de aantallen wachtgelders hebben tot een onderuitputting geleid, waardoor de taakstelling in deze omvang kon worden gerealiseerd.

Overig beleid wetenschappelijk onderwijs

Algemeen

Belangrijke ontwikkelingen in 2000 waren het verschijnen van de notitie *Naar een open hoger onderwijs* (over de invoering van een bachelor/master-structuur in Nederland) en de notitie *Keur aan kwaliteit* (over de verdere uitwerking van de voorstellen voor accreditatie in het hoger onderwijs).

Het proces van deregulering is in 2000 voortgegaan. De mogelijkheid van fusie tussen een hogeschool en universiteit, die in het HOOP 2000 is opgenomen, heeft nog niet geleid tot regelgeving. Deze is begin 2001 nog in voorbereiding.

Numerus fixus

Voor het studiejaar 2000–2001 is de eerstejaarsinstroom van de opleidingen geneeskunde, tandheelkunde en diergeneeskunde vastgesteld op respectievelijk 2010, 260 en 225 plaatsen. Deze aantallen zijn conform die uit het HOOP 2000 en het advies van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Ten opzichte van het studiejaar 1999–2000 betekent dit een verhoging van respectievelijk 135, 20 en 50 plaatsen.

Voor deze ophoging van de numerus fixi is f 4,0 miljoen beschikbaar gesteld in 2000.

Toename van studentenaantallen

Voor de stijging van de studentenaantallen in het wetenschappelijk onderwijs is in 2000 f 16,0 miljoen beschikbaar gesteld.

Maatschappelijke behoefte aan hoger opgeleiden: versterking universitaire lerarenopleidingen

Om aan de vraag naar hoger opgeleiden tegemoet te komen wordt onder meer gewerkt aan vernieuwing en verbreding van opleidingen. In het convenant «lerarenopleidingen in het wetenschappelijk onderwijs» (1 mei 1998) is overeengekomen om meerdere leerwegen te creëren die leiden tot het leraarsberoep. Dit met het doel om meer studenten en afgestudeerden aan te kunnen trekken. Daarvoor zijn extra middelen beschikbaar gesteld.

In 2000 is aan de universitaire lerarenopleidingen (ulo's) f 3 miljoen aan middelen verstrekt voor de uitvoering van de vernieuwingsplannen 1999–2001. Voor 2001 is hiervoor f 1,2 miljoen gereserveerd. Voor het aanpassen van de begeleiding op de vo-scholen voor de nieuwe typen ulo-studenten is f 0,9 miljoen voor 2000 toegekend; voor 2001 is hiervoor f 1,8 miljoen gereserveerd en voor 2002 f 2,4 miljoen. Voor de ontwikkeling en toepassing van informatie- en communicatietechnologie (ict) voor de opleiding en nascholing van docenten aan ulo's is als extra stimulans voor 1999 f 892 500 en voor 2000 f 630 000 aan de ulo's toegekend. De Stichting Surf kreeg f 7500 als vergoeding voor de beoordeling van de ict-plannen.

Informatie- en communicatietechnologie (ict)

In 2000 is aan de Stichting Surf een extra bijdrage van f 5,0 miljoen gulden verstrekt, ter verdere stimulering van de informatisering van het hoger onderwijs.

Vier universiteiten (OUNL, UvA, VU, UT) en acht hogescholen (Fontys, Haagse, HES Rotterdam, Amsterdam, Utrecht, Ichthus, Saxion) ondertekenden in juli 2000 een intentieverklaring om te komen tot een Digitale Universiteit. De doelstellingen van dit initiatief zijn om gezamenlijk te

komen tot onderwijsvernieuwing en dit aan te bieden aan reguliere studenten en andere (nieuwe) doelgroepen, met name op de markt van een «leven lang leren». Het toekennen van stimuleringsmiddelen door het ministerie is afhankelijk gesteld van het businessplan van de Digitale Universiteit (oplevering naar verwachting februari 2001).

Nieuwbouw Academisch Ziekenhuis Rotterdam en Daniël den Hoed Kliniek

Met de kaderbrief van 7 november 2000 gaf de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, mede namens de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, toestemming om de noodzakelijke nieuwbouw van het academisch ziekenhuis Dijkzigt en de Daniël den Hoed Kliniek voor te bereiden. Na een langdurig proces kan de nieuwbouw daarmee eindelijk van start gaan. Het bestuur van het ziekenhuis zal de randvoorwaarden in een verklaringsaanvraag voor de eerste tranche indienen. De belangrijkste daarvan is het budgettaire kader van ruim f 1,5 miljard. De lasten van de met leningen gefinancierde investeringen worden voor 25% uit de rijksbijdrage gefinancierd. De overige 75% komen ten laste van verzekeraars. Dit is een bekostigingsverdeling die al lang geleden tussen de ministeries is overeengekomen. De totale bouw zal naar verwachting meer dan 15 jaar vergen.

1.7 Onderzoek en wetenschapsbeleid

Tabel 12: Intensiveringen onderzoek en wetenschapsbeleid (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Begroting 2000:			
Rijkshuisvesting	2,4	2,4	0,0
Nota van wijziging :			
Vernieuwingsimpuls wetenschapsbudget	10,0	10,0	0,0
Miljoenennota 2001:			
Wetenschapsbudget	50,0	50,0	0,0
Najaarsnota 2000:			
Conservering papier	10,0	10,0	0,0

Tabel 13 : Ombuigingen onderzoek en wetenschapsbeleid (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Begroting 2000:			
Kasbeleid	- 55,0	- 55,0	0

Rijkshuisvesting

De verhoging van f 2,4 miljoen betreft de aanpassing van het budget voor de stelselwijziging rijkshuisvesting in verband met het relatief oude bestand aan gebouwen en de daarmee samenhangende hogere vervangingsinvesteringen.

Vernieuwingsimpuls wetenschapsbudget

In het wetenschapsbudget 2000 werd de instelling van een vernieuwingsimpuls bij NWO aangekondigd. Deze organisatie was gevraagd om

hiertoe samen met de Vereniging van samenwerkende Nederlandse universiteiten (VSNU) en de Koninklijke Nederlandse academie van wetenschappen (KNAW) een voorstel uit te werken voor een aanpak met een voorlopig budget van f 30 miljoen per jaar. Aan dit budget werd bijgedragen uit de reguliere middelen van NWO, uit de rijksbijdragen voor de universiteiten en door een extra bijdrage van f 10 miljoen van OCenW. Het voorstel van de drie organisaties werd medio februari ingediend en vervolgens door de minister goedgekeurd. In oktober werd de eerste selectie- en toewijzingsronde afgesloten met de aanstelling van 43 getalenteerde jonge onderzoekers. Deze onderzoekers krijgen elk vijf jaar lang f 300 000 per jaar om zelfstandig hun eigen researchdoelstellingen te realiseren. In november startte NWO een verlengde eerste ronde, die in juni 2001 tot nieuwe toewijzingen zal leiden.

In 2000 werd tevens een zeer forse budgetuitbreiding aangekondigd. Uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) werd nog voor 2000 een bedrag van f 8 miljoen en voor de jaren 2001 tot en met 2010 een bedrag van f 25 miljoen per jaar beschikbaar gesteld. Daarnaast werd uit de begroting van OCenW vanaf 2001 nog eens f 5 miljoen per jaar aan de vernieuwingsimpuls toegevoegd. De bijdrage van OCenW loopt daarmee in 2005 op tot f 55 miljoen per jaar (inclusief de vrijgevallen middelen uit de bij NWO ondergebrachte OCenW-stimuleringsmiddelen). Ook de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij besloot bij te dragen aan de vernieuwingsimpuls met een bedrag oplopend tot f 2 miljoen per jaar. Met NWO en VSNU werd overeengekomen dat NWO (met f 50 miljoen) en de universiteiten (met tezamen f 50 miljoen) deze bedragen zullen matchen, zodat het budget voor de vernieuwingsimpuls zal komen op f 157 miljoen per jaar. NWO, VSNU en KNAW zijn bezig met een voorstel voor de aanpak van de vernieuwingsimpuls bij het genoemde budgettaire niveau. Dit voorstel zal in de eerste maanden van 2001 aan de minister worden aangeboden.

Extra impuls fundamenteel onderzoek

In de zomer werd besloten eenmalig een bedrag van f 50 miljoen extra ter beschikking te stellen aan NWO, ter versterking van het fundamentele onderzoek. Het NWO stelde voor, op uitnodiging van de minister, om deze middelen te besteden aan de volgende zaken: bio-informatica en genomics (f 20 miljoen), onderzoek ten behoeve van de geestelijke gezondheidszorg (f 10 miljoen), cognitiewetenschappen (f 10 miljoen) en uitbreiding van het NWO programma Pionier, dat gericht is op extra steun voor jonge professorabele onderzoekers (eveneens f 10 miljoen). Daarnaast is het budget vanaf 2001 structureel verhoogd met f 25 miljoen voor het fundamentele onderzoek. Deze middelen worden in eerste instantie, in overleg met NWO, aangewend voor versterking van het Genomics onderzoek.

Conservering papier

Al geruime tijd is het probleem signaleerd dat boeken en archiefstukken met name uit de periode 1850–1950 verloren gaan doordat het papier waarop ze zijn gedrukt vergaat. Ten behoeve van de technische oplossingen voor dit vraagstuk wordt bij de Koninklijke Bibliotheek het programma Metamorfoze uitgevoerd. Voor de financiering van conserveringsactiviteiten werd voor 2000 aanvullend f 10 miljoen ter beschikking gesteld.

Kasbeleid

Op basis van de liquiditeitspositie van NWO en TNO is een vertraging in het kasritme aangebracht door kaskortingen op de budgetten van deze twee instellingen. De kaskorting op het budget van NWO van f 25 miljoen is gerealiseerd. In onderling overleg met TNO is afgesproken de voorgenomen kaskorting 2000 van f 30 miljoen gelijkmatig te spreiden over 2000 en 2001. Deze spreiding is gefinancierd door vertraagde uitgaven binnen het budget van onderzoek en wetenschapsbeleid en heeft daarom niet tot meeruitgaven geleid.

Overig beleid onderzoek en wetenschapsbeleid

Uitvoering Wetenschapsbudget 2000

Met de uitvoering van de beleidsmaatregelen die in de nota *Wie oogsten wil, moet zaaien, Wetenschapsbudget 2000* waren opgenomen, is goede voortgang geboekt. In de «Voortgangsrapportage wetenschapsbeleid 2001» werd de Staten Generaal daarover geïnformeerd.

Budgettaire ontwikkeling

Nadat de budgetten voor wetenschappelijk onderzoek een jarenlange afname te zien hadden gegeven, volgt het huidige kabinet daarin een opwaartse lijn. De beleidsmatige verhoging in 2000 van het budget voor wetenschappelijk onderzoek bedraagt circa f 97 miljoen.

Wetenschapspersoneel

De vernieuwingsimpuls was nodig omdat er problemen waren rond het wetenschapspersoneelsbeleid, met name in de universiteiten. Bij de behandeling van het Wetenschapsbudget 2000 had de Tweede Kamer al per motie om een plan gevraagd om deze problemen aan te pakken. Daartoe werd een commissie ingesteld onder leiding van mevrouw Van Vucht Tijssen, die haar rapport, *Talent voor de toekomst, toekomst voor talent*, in juni aan de minister aanbood. Dit rapport laat zien dat er bij ongewijzigd beleid aanzienlijke tekorten zullen ontstaan aan wetenschappelijk onderzoekers bij de universiteiten, NWO – en KNAW – instituten. De eerste verantwoordelijkheid voor het personeelsbeleid ligt bij de genoemde instellingen. Maar nu het budget voor de vernieuwingsimpuls (dat jonge onderzoekers ruimte geeft zich te ontwikkelen) is verruimd, betekent dit een belangrijk middel voor de oplossing van de geschetste problemen. Ook de verhoging van de rijksbijdrage van de universiteiten met f 40 miljoen per jaar, ter verbetering van het perspectief van jonge onderzoekers, draagt daartoe bij.

Wetenschaps- en techniekcommunicatie

In april werd de nota *Boeiend, betrouwbaar en belangrijk* uitgebracht. Daarin werd een aanzet gegeven om de informatie over wetenschap en techniek voor een breed publiek toegankelijk te maken, met accenten op communicatie via de media, een grotere gerichtheid op jongeren en bundeling van inspanningen via een thematische benadering. De nota kondigde een budgetverruiming voor wetenschaps- en techniekcommunicatie aan met f 12 miljoen voor vier jaar, waarvan f 700 000 al in 2000. Bij de bespreking in de Tweede Kamer bleek dat deze de strategische visie deelde, maar wel kanttekeningen had bij de concrete uitwerking. De minister zei de Kamer een door de Stichting WeTeN op te stellen implementatieplan toe. Dit plan is begin januari 2001 aan de Tweede Kamer gezonden.

Informatie- en communicatietechnologie (ict)

Samen met zijn collega van Economische Zaken bracht de minister in juni de nota *Concurreren met ict-competenties* uit. Deze nota concentreert zich op ict als onderzoekdiscipline en vaardigheid. Tot de hoofdlijnen in de nota behoren de onderwerpen kennis en technologie (meer en strategische kennisopbouw en betere benutting) en ict-clusters (doorbraken in innovatieve toepassing van ict in belangrijke toepassingsgebieden). Voor de versterking van het onderzoek zijn verschillende instrumenten beschikbaar, waaronder de vernieuwingsimpuls. Voor de balans in de onderzoeksprogrammering is het van belang, dat NWO in samenspraak met het bedrijfsleven de Nationale Onderzoekagenda Informatica (NOAg-I) heeft geactualiseerd.

In oktober werd door de minister van Economische Zaken, in samenwerking met onder meer OCenW, de Voortgangsrapportage over de nota «De Digitale Delta» uitgebracht. Daarin bleek dat het goed gaat met de kennisontwikkeling, een van de punten uit die nota. In de notitie *e-Europe voorbij*, waarbij de genoemde voortgangsrapportage als bijlage was gevoegd, werd niettemin gesignaleerd dat onderzoek, naast onderwijs, cultuur en ict en overheid, een van de speerpunten is voor de komende jaren. Daarbij gaat het niet alleen om intensivering van het fundamentele onderzoek, maar óók om het uitbreiden en met geavanceerde diensten benutten van breedbandnetwerken.

Samen met de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) organiseerde OCenW in december de derde Global Research Village Conferentie onder het thema *Public access to publicly financed research*. De conferentie richtte zich op de verreikende consequenties van ict voor het onderzoek. Daarnaast kwam ook de publicatie van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek aan de orde en werd nagedacht over mogelijke maatregelen om openheid en toegankelijkheid te (blijven) verzekeren.

Genomics

Genomics is het grootschalig onderzoek naar de structuur van het erfelijk materiaal (DNA) van mens, dier, plant en micro-organisme. Het omvat ook het onderzoek naar de wijze waarop de erfelijke informatie van het DNA tot expressie komt in de productie van enzymen in de levende cel en hoe de stofwisselingsprocessen door deze enzymen worden gereguleerd. Dit onderzoek opent perspectieven voor de verbetering van de gezondheidszorg, de landbouw en de voedselvoorziening. Deze zijn buitengewoon verstrekkend. In juni werd een omvangrijk Strategisch Actieplan Genomics aan de ministers van EZ en OCenW aangeboden. Ter voorbereiding van een kabinetsstandpunt werd besloten een tijdelijke adviescommissie «kennisinfrastructuur Genomics» in te stellen. Deze commissie, onder voorzitterschap van SER-voorzitter Wijffels, ging in november aan de slag. Uit de extra impuls voor het fundamenteel onderzoek is een bedrag van f 20 miljoen voor dit terrein en bioinformatica uitgetrokken. NWO kondigde voorts een programma Biomoleculaire Informatica aan (omvang vooralsnog f 20 miljoen) en bereidde een programma Genomics voor. Het ministerie van Economische Zaken startte een innovatiegericht onderzoekprogramma Genomics.

BPRC

Voor de verbetering van de huisvesting van de apen die in het BioPrimate Research Center (BPRC) aanwezig zijn werd een bedrag van f 15 miljoen

ter beschikking gesteld, waarvan f 7,5 miljoen nog in 2000. De dieren verblijven daar voor essentiële dierproeven en eventuele verzorging na afloop daarvan.

Internationale samenwerking

In januari publiceerde EU-commissaris Busquin zijn mededeling over de vorming van een Europese onderzoekruimte. Deze notitie bepaalt sterk de discussies over het Europese wetenschaps- en technologiebeleid en zet lijnen uit die hun eerste uitwerking zullen krijgen in het 6^e Europese kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling. Op de Europese top over een «Europa van kennis en innovatie» in Lissabon (maart 2000) werden belangrijke lijnen uit de notitie nog eens krachtig onderstreept. In de eerste «calls» van het lopende 5^e kaderprogramma verwierven Nederlandse universiteiten, onderzoekinstellingen en bedrijven opnieuw een hoger aandeel dan gemiddeld.

In 2000 werden de bilaterale samenwerkingsprogramma's met Rusland, Hongarije, China en Indonesië geëvalueerd. De evaluaties zijn in juni ter kennis gebracht van de Tweede Kamer. Op grond van deze evaluaties werd besloten de samenwerking met Rusland en Hongarije voort te zetten. Met China werd gewerkt aan de opzet van een «programma strategische allianties»; de overeenkomst met China wordt begin 2001 ondertekend. De samenwerking met Indonesië wordt sterker programma-tisch voortgezet; over de uitvoeringsmodaliteiten wordt nog overlegd.

1.8 Studiefinanciering

Tabel 14: Intensiveringen studiefinancieringsbeleid (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Voorjaarsnota:			
Tegemoetkoming studiekosten	75,0		
Amendement 17: verhoging vergoeding WTS	27,0		
	102,0	56,7	- 45,3
Miljoenennota 2001:			
Versnelling betaling ov-kaart	162,0	457,0	295,0

Tegemoetkoming studiekosten

De beleidsmaatregel *tegemoetkoming studiekosten* vloeit voort uit de algemene politieke beschouwingen bij de begroting 2000 en impliceert een versnelling van de intensivering van het normbedrag van de Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS). Enerzijds wordt de tegemoetkoming in de schoolkosten voor zowel het voortgezet onderwijs als de beroepsopleidende leerweg verhoogd met f 100 vanaf het schooljaar 1999/2000. Anderzijds wordt het bereik van de lesgeldcompensatie voor de schooljaren 1999/2000 en 2000/2001 vergroot. Dit wordt mogelijk gemaakt door een verhoging van de inkomensgrens van circa f 52 000 naar circa f 56 000. Het budget voor het begrotingsjaar 2000 is daartoe verhoogd met f 75,0 miljoen. De Tweede Kamer heeft bij amendement op de eerste suppletore begroting het budget 2000 met f 27,0 miljoen extra verhoogd voor een verdere intensivering van de Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS). De totale verhoging in verband met tegemoetkoming studiekosten bedraagt daarmee f 102,0 miljoen voor 2000.

De gerealiseerde uitgaven voor beide intensiveringsmaatregelen waren f 56,7 miljoen. Dit is f 45,3 miljoen minder dan geraamd. Per maatregel en per schooljaar is het verschil in de volgende tabel aangegeven.

Tabel 15: Uitgaven 2000 aan de verhoging WTS-vergoeding (bedragen x f 1 miljoen)					
1) Verhoging normbudget met f 100			2) Uitbreiding inkomensgrens lesgeldvergoeding		
1999/2000	geraamd	24,0	1999/2000	geraamd	26,0
	gerealiseerd	24,6		gerealiseerd	12,1
	verschil	0,6		verschil	- 13,9
2000/2001	geraamd	25,0	2000/2001	geraamd	27,0
	gerealiseerd	11,7		gerealiseerd	8,3
	verschil	- 13,3		verschil	- 18,7

ad 1) Verhoging normbudget met f 100

Realisatie

De realisatie van de normverhoging 1999/2000 komt nagenoeg overeen met de raming. Er is een kleine overschrijding van de uitgaven met f 0,6 miljoen.

Maar de gerealiseerde uitgaven van de normverhoging voor 2000/2001 zijn juist veel lager uitgevallen (f 13,3 miljoen). Dit komt omdat de IB-Groep deze extra verhoging van f 100 niet in één keer uitbetaald heeft in het kalenderjaar 2000. De extra verhoging is meegenomen in de normale uitbetaling van de tegemoetkoming studiekosten. De uitbetaling tegemoetkoming studiekosten vindt plaats in twee termijnen; 50% in het begin van het schooljaar en 50% in de tweede helft van het schooljaar. Dit betekent dat de IB-Groep f 50 van de extra verhoging heeft uitbetaald in het jaar 2000 en dat de andere f 50 zal volgen in januari/februari van het jaar 2001.

Conclusie

Door de tweede betaling van de f 50 in januari/februari 2001 zal in 2001 waarschijnlijk nog f 13,3 miljoen worden uitgekeerd. De geraamde uitgaven van f 49 miljoen voor de normverhoging met f 100 zullen naar alle waarschijnlijkheid worden gerealiseerd. In 2000 f 36,3 miljoen en f 13,3 miljoen in 2001.

ad 2) Uitbreiding inkomensgrens voor lesgeldvergoeding

Realisatie

Zowel voor het schooljaar 1999/2000 als voor het schooljaar 2000/2001 is er veel minder aan extra lesgeldvergoeding uitgekeerd dan geraamd.

Voor het schooljaar 1999/2000 waren ongeveer 14 300 extra gerechtigden voor een lesgeldvergoeding geraamd. Uit de realisatie blijkt dat slechts 6836 lesgeldplichtigen een lesgeldvergoeding hebben ontvangen van f 1775. De totale uitgaven daarvan bedroegen f 12,1 miljoen gulden, hetgeen f 13,9 miljoen lager was dan geraamd.

Voor het schooljaar 2000/2001 waren ongeveer 14 500 extra lesgeldplichtigen geraamd, terwijl 4573 extra lesgeldplichtigen in 2000 inmiddels een lesgeldvergoeding hebben ontvangen van f 1822. De totale uitgaven daarvan bedroegen f 8,3 miljoen, hetgeen f 18,7 miljoen lager was dan geraamd.

Vertraging in de uitgaven

De aanvraagtermijn voor de lesgeldvergoeding van het schooljaar 1999/2000 liep tot 31 december 2000. Op dat moment lagen er bij de IB-Groep nog +/- 500 aanvragen voor 1999/2000 die nog niet waren verwerkt. Dit betekent dat in 2001 nog bijna f 1 miljoen aan lesgeldvergoeding voor het schooljaar 1999/2000 zal worden uitgekeerd. Het totaal aantal uitgekeerde extra lesgeldvergoedingen voor het schooljaar 1999/2000 zal dan \pm 7400 bedragen. Dit zijn 6900 gerechtigden (48%) minder dan geraamd.

De aanvraagtermijn voor de lesgeldvergoeding van het schooljaar 2000/2001 loopt nog tot 31 juli 2001. De verwachting is dat de komende maanden het aantal lesgeldvergoedingen daardoor nog zal stijgen. Op basis van de realisatie van 1999/2000, zal het aantal lesgeldvergoedingen 2000/2001 waarschijnlijk toenemen met ongeveer 2900 tot een totaal van 7500 lesgeldvergoedingen voor 2000/2001. Dit betekent dat in 2001 nog ongeveer f 5,3 miljoen aan lesgeldvergoeding voor het schooljaar 2000/2001 zal worden uitgekeerd.

Conclusie

Voor beide schooljaren blijkt dat het extra aantal gerealiseerde lesgeldvergoedingen in 2000 (11 409) veel lager uitvalt dan de raming (28 800). Hierdoor zijn de gerealiseerde uitgaven (f 20,4 miljoen) f 32,6 miljoen lager dan de raming (f 53,0 miljoen). In 2001 volgen waarschijnlijk nog ongeveer 3400 lesgeldvergoedingen (f 6,3 miljoen). In totaal zal daardoor f 26,3 miljoen niet worden uitgekeerd aan lesgeldvergoeding.

Eén van de oorzaken van de te hoge raming is de onzekerheid die gepaard gaat met nieuw beleid en een nieuwe doelgroep, waarover geen exacte aantallen beschikbaar waren.

Daarnaast was de nieuwe doelgroep gerechtigden ook niet bekend bij de IB-Groep. De IB-Groep heeft daarom elke lesgeldplichtige uit de schooljaren 1999/2000 en 2000/2001 een brief gestuurd, waarin werd uitgelegd dat de inkomensgrens voor een lesgeldvergoeding is verhoogd tot f 55 938 respectievelijk f 57 301. In deze brief werd deze lesgeldplichtigen daarom aangeraden opnieuw WTS aan te vragen. Daarnaast is het voorlichtingsmateriaal voor het schooljaar 2000/2001 aangepast. Ondanks deze uitgebreide voorlichtingsactie is het mogelijk dat niet elke gerechtigde heeft gereageerd.

Tenslotte is de definitieve beslissing over de Voorjaarsnotamaatregelen eind augustus gevallen, waardoor de voorlichting pas laat kon starten. Met name voor de gerechtigden van het schooljaar 1999/2000 kan dit nadelig zijn geweest in verband met de uiterlijke aanvraagdatum van 31 december 2000. De gerechtigden uit het schooljaar 2000/2001 kunnen nog aanvragen tot 31 juli 2001, waardoor het aantal aanvragen waarschijnlijk nog zal stijgen in 2001.

Versnelling betaling ov-kaart

Om het beeld in 2001 niet te belasten zijn de uitgaven aan de gezamenlijke ov-bedrijven (in verband met de ov-studentenkaart in 2000) in eerste instantie met f 162,0 miljoen verhoogd. Eind 2000 is daar nog een bedrag van f 295,0 miljoen aan toegevoegd. Tegenover deze totale verhoging van f 457,0 miljoen in 2000 staat een verlaging in 2001 met een zelfde bedrag.

1.9 Arbeidsvoorwaardenbeleid

Tabel 16: Intensiveringen arbeidsvoorwaardenbeleid (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Vershil
Nota van wijziging begroting 2000:			
Uitbreiding kinderopvangplaatsen	10,0	10,0	0,0
Voorjaarsnota:			
Investeren in leraren (evaluatie cao)	170,0	170,0	0,0
Beroepsopleidingen / zij-instromers	25,0	6,0	19,0

Naar aanleiding van de Algemene Politieke Beschouwingen in 1999 heeft het kabinet besloten om voor de stimulering van kinderopvang in het onderwijs zowel voor het jaar 2000 als 2001 f 10 miljoen beschikbaar te stellen.

Dit bedrag is overgemaakt naar de Stichting Uitvoering Kinderopvang-regeling (SUK). Een deel is direct besteed aan het wegwerken van de wachtlijsten. Bij het afsluiten van de cao 2000–2002 voor de sectoren po, vo en bve, is een gedeelte ingezet voor buitenschoolse opvang.

Bij de Voorjaarsnota 2000 is f 170 miljoen toegekend voor investeringen in leraren en scholen. Deze middelen zijn volledig besteed aan de cao 2000–2002. De Kamer is daarover uitgebreid geïnformeerd bij de brief van 16 augustus 2000.

Van de f 25 miljoen voor zij-instromers is f 19 miljoen doorgeschoven naar 2001. Dit is het gevolg van de opstartfase en de relatieve onbekendheid van het veld met dit fenomeen.

Overig beleid arbeidsvoorwaarden

Wachtgelders

Ook in 2000 heeft de dalende trend van de werkloosheidsuitgaven van de laatste jaren zich verder doorgezet. Door het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI) is op basis van de realisatie van 1999 een raming van de wachtgelduitgaven gemaakt voor de jaren 2000 en verder. Deze raming laat eveneens een verdergaande daling zien voor alle onderwijssectoren.

Onderstaande tabel toont de werkloosheidsontwikkeling in 2000 ten opzichte van die van 1999. Het betreft hier de realisaties 1999 en 2000 die blijken uit de opgaven van respectievelijk USZO Groningen (voor wat betreft de werkloosheidsuitkeringen) en USZO Heerlen (voor wat betreft de suppletie-uitkeringen).

Tabel 17: De werkloosheidsontwikkeling in 2000 ten opzichte van 1999

Sector	Uitgaven (Mf)		Gemiddeld aantal (fte)		Gemiddelde leeftijd	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000
PO	170,6	163,1	2 882	2 587	52,3	53,7
VO	200,5	188,3	2 984	2 675	56,2	56,6
BVE	154,1	136,7	1 705	1 537	56,4	57,2
HBO	150,6	137,1	1 645	1 466	57,0	57,3
WO	226,6	214,7	2 503	2 311	47,5	48,4
OWB	22,5	19,7	434	365	38,1	38,7
Totaal	924,9	859,6	12 153	10 941	52,9	53,6

Bron: begrotingsuitvoeringsrapportage van USZO en Wachtgeld Informatie Systeem (WIS).

De wachtgelduitgaven in het primair onderwijs zijn inclusief de uitgaven voor het personeel dat voor rekening van het bevoegd gezag aan de instellingen is verbonden.

De inspanningen die zijn gericht op het terugdringen van de werkloosheidsuitkeringen worden onverminderd voortgezet. De vermindering van de uitgaven leidt bij de instellingen die op lumpsum basis worden bekostigd tot financiële ruimte. Deze ruimte wordt door de instellingen benut voor seniorenbeleid en voor de financiering van maatregelen voor het terugdringen van de werkloosheidsuitgaven. Uit de cijfers blijkt tevens de vergrijzing van het bestand. Meer dan 69% van de personen met een werkloosheidsuitkering is thans 50 jaar of ouder.

Onderwijspersoneel (maatwerk 2 / zij-instroom)

In de nota *Maatwerk voor morgen: het perspectief van een open onderwijsarbeidsmarkt* van 1999 is een groot aantal maatregelen opgenomen gericht op een kwalitatief en kwantitatief goede personeelsvoorziening in het onderwijs. Deze maatregelen moeten bijdragen aan het vergroten van de aantrekkelijkheid van het leraarsberoep en op korte termijn aan het oplossen van het lerarentekort. Er worden voorstellen gedaan om de kwaliteit van de leraar te waarborgen en te verbeteren, en de toegang tot het beroep op kwalitatief verantwoorde wijze te verruimen (zij-instroom in het beroep). De lerarenopleidingen krijgen extra geld om meer vraaggeoriënteerd te opereren en hun programma daartoe te flexibiliseren en dualiseren.

Over de voortgang van deze maatregelen is een voortgangsrapportage gemaakt, die op 30 maart naar de Tweede Kamer is gestuurd.

Medio 2000 is de vervolgnota *Maatwerk 2, over een open onderwijsarbeidsmarkt* gepresenteerd. Hierin staan voorstellen op het terrein van het «opleiden in de school», kwaliteit van assessments, zij-instroom in het vmbo, doorstroom onderwijsassistenten, noodvoorzieningen voor vervanging in het primair onderwijs en arbeidsmarktonderzoek centraal. Ter uitvoering van de voornemens in Maatwerk 1 en 2 is in het jaar 2000 voortgang geboekt op een aantal terreinen.

Op het terrein van zij-instroom in het beroep is regelgeving tot stand gebracht (de Interimwet zij-instroom leraren primair en voortgezet

onderwijs, alsmede een daarop gebaseerde AMvB). Daarnaast is een standaard-assessment voor primair- en voortgezet onderwijs ontwikkeld en beproefd en is men begonnen met de scholing van assessoren (aan 48 potentiële assessortrainers). Ook is er een structuur gecreëerd voor matching van vraag en aanbod via het Sectorbestuur Onderwijs-arbeidsmarkt. De reeds in 1999 aangevangen pilot «Instroom van vakmensen als leraar vmbo, Rotterdam-pilot technische vakken» was in dat verband een bijzonder project en is in 2000 uitgebreid.

Voor het schooljaar 2000–2001 is een subsidieregeling voor zij-instromers in het beroep vastgesteld. Scholen voor primairen voortgezet onderwijs die een zij-instromer aanstellen, kunnen in aanmerking komen voor een bijdrage in de kosten van scholing, begeleiding en verlet. Bij de Tweede Kamer is het wetsvoorstel Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten (WTOS) ingediend om ook zij-instromers in het beroep binnen de werking van die wet te brengen. Maatwerk 2 voorziet in een geleidelijke facilitering van opleidingsscholen vanaf 2002 en in faciliteiten voor het opleiden van een eerste tranche opleidingsdocenten in 2001. Hiertoe wordt een modelcursus voor opleidingsdocenten voor het voortgezet onderwijs ontwikkeld. Voorts is eind 2000 het opgestelde plan *Vijfkwartsmaat* gepresenteerd. Hierin is specifiek voor de G4 voorzien in een extra (financiële) impuls van f 8,5 miljoen voor onder andere het aannemen van 200 zij-instromers in het primair onderwijs. In het plan is ook specifieke aandacht voor het voorkomen van vervangingsproblemen in de G4.

De belangstelling voor zij-instroom in het beroep is groot. Er wordt veel aandacht besteed aan implementatie en voorlichting die gericht is op alle betrokken partijen. Enkele voorbeelden daarvan zijn een standaard-assessment *Bewezen geschikt* (een publieksversie is in voorbereiding), de brochure *Is lesgeven iets voor? Wilt u als zij-instromer lesgeven?* en de praktijkgids *Opleiden in de school*. Tevens zijn er regionale informatie-bijeenkomsten voor lerarenopleidingen en scholen.

Voor de leraren in opleiding (lio's) is de subsidieregeling LIO 2000–2001 voor de sector primair onderwijs en de regeling aanvullende vergoeding LIO 2000–2001 voor de sectoren voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie voor één jaar schooljaar verlengd.

Op 23 oktober is de arbeidsmarkteffectrapportage naar de Tweede Kamer gestuurd. In deze rapportage is uitgebreid ingegaan op de tekortenproblematiek en de genomen maatregelen.

Evaluatie cao

Bij Voorjaarsnota 2000 is f 170 miljoen toegekend voor investeringen in leraren en scholen. Deze middelen zijn volledig ingezet ter dekking van de kosten van de cao 2000–2002. Een belangrijk onderdeel van deze cao is de afspraak over de decentrale schoolbudgetten (moa). Deze budgetten kunnen scholen via concrete maatregelen gedifferentieerd inzetten. Bijvoorbeeld voor functiedifferentiatie, het creëren van ondersteunende functies, voor gerichte maatregelen om werkdruk te verminderen en voor ziekteverzuimbestrijding (arbo-beleid). Naar aanleiding van het amendement Barth/Lambrechts (vergaderjaar 1999–2000, 27 171, nr. 18) zijn deze budgetten vanaf het schooljaar 2000–2001 op het structurele niveau gebracht.

Ziekteverzuim en arboconvenanten

Op 10 november 2000 zijn de resultaten van het onderzoek (uitgevoerd door Regioplan) naar ziekteverzuimcijfers van het onderwijspersoneel over 1999 naar de Tweede Kamer gezonden. Het ziekteverzuim is in alle sectoren gestegen. Dit geldt niet voor de meldingsfrequentie. Voor het basis- en voortgezet onderwijs kan gesteld worden dat men minder vaak maar wel langer ziek is.

De volgende patronen zijn waarneembaar in het ziekteverzuim in 1999:

- naast het personeel dat verzuimt, heeft ruim 45% van het personeel in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs zich in 1999 niet ziek gemeld. Binnen het speciaal onderwijs ligt het nulverzuim op bijna 40%;
- het ziekteverzuim onder oudere personeelsleden is hoger dan onder jongere;
- het ziekteverzuimpercentage ligt voor vrouwen hoger dan voor mannen;
- voor scholen in het basisonderwijs is er een duidelijk verband tussen ziekteverzuim en verstedelijking. Hoe groter de gemeente of stad, hoe hoger het verzuim;
- naarmate het aantal achterstandsleerlingen toeneemt, neemt het ziekteverzuim toe.

Tabel 18: Ziekteverzuimpercentage					
Schoolsoort	95/96	96/97	97	98	99
Bao	7,55	7,58	6,88	7,77	8,65
(V)so	7,90	8,76	8,33	8,36	9,43
Vo	6,60	7,01	6,67	7,02	7,36

Tabel 19: Ziekmeldingsfrequentie					
Schoolsoort	95/96	96/97	97	98	99
Bao	1,18	1,15	1,12	1,08	1,04
(V)so	1,42	1,40	1,37	1,32	1,28
Vo	1,33	1,62	1,62	1,59	1,39

Tabel 20: Gemiddelde ziekte duur					
Schoolsoort	95/96	96/97	97	98	99
Bao	20,5	21,4	18,7	20,3	22,0
(V)so	18,2	19,6	19,0	22,1	21,2
Vo	16,7	18,4	12,9	14,3	17,4

NB. Per 1-8-98 valt het speciaal voortgezet onderwijs niet meer onder het speciaal onderwijs maar onder het voortgezet onderwijs. De huidige indeling in sectoren:

Bao basisonderwijs

So speciaal basisonderwijs en de expertisecentra

Vo speciaal voortgezet onderwijs en voortgezet onderwijs

Arboconvenant onderwijs en wetenschappen

Op 22 mei 2000 zijn de deelconvenanten Verzuimbegeleiding & reïntegratie primair en voortgezet onderwijs en het pilot Poortwachter voor de

gehele sector Onderwijs en Wetenschappen ondertekend door de minister van OCenW, de staatssecretaris van SZW en vertegenwoordigers van werknemers- en werkgeversorganisaties. De deelconvenanten hebben tot doel de begeleiding en reïntegratie van zieke werknemers in het onderwijs intensief aan te pakken.

Op 28 november 2000 vond de ondertekening plaats van de deelconvenanten Preventie psychische belasting (werkdruk) primair en voortgezet onderwijs, Arbo- en verzuimbeleid psychische belasting (werkdruk) beroepsonderwijs en volwasseneneducatie en Arbo- en verzuimbeleid psychische belasting (werkdruk) hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.

Bovengenoemde vijf deelconvenanten vormen tezamen het convenant Arbo- en verzuimbeleid onderwijs en wetenschappen, dat tevens op 28 november 2000 is ondertekend. Het convenant heeft tot doel het aantal werknemers dat wordt blootgesteld aan psychische belasting (werkdruk) en het ziekteverzuim substantieel terug te brengen. Totaal is hiervoor eenmalig f 59 miljoen door de diverse partijen beschikbaar gesteld.

Voorbeelden van maatregelen uit de verschillende deelconvenanten zijn: de pilot individuele subsidie preventie uitval; de vorming van servicepunten, uitbreiding van het aantal regioadviseurs; pilots verzuimbeleid; subsidies individuele reïntegratie; casemanagement en een voorlichtingscampagne.

1.10 Informatie- en communicatietechnologie

Tabel 21: Intensiveringen ict (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Begroting 2000	30,0	30,0	0,0
Nota van wijziging: ontwikkeling van gebruikersvriendelijke en educatieve software	20,0	20,0	0,0
Voorjaarsnota 2000: versnelling regeerakkoord	100,0	100,0	0,0
Miljoenennota 2001: FES	130,0	130,0	0,0
Najaarsnota 2000	107,2	107,2	0,0

Na de behandeling van *Onderwijs on Line* op 30 juni 1999 is voor 2000 f 30 miljoen aan het budget voor ict toegevoegd voor de voorhoedescholen. Daarmee is het bedrag per leerling voor de voorhoedescholen verhoogd van 30 gulden naar 50 gulden per leerling.

Bij nota van wijziging is er middels de motie Dijkstal structureel f 20 miljoen aan het ict-budget toegevoegd voor de ontwikkeling van educatieve software.

Bij de Voorjaarsnota is er eenmalig f 100 miljoen toegevoegd als versnelling van het regeerakkoord. Daarnaast is er in 2000 f 130 miljoen vanuit het Fonds Economische Structuurversterking beschikbaar gekomen voor ict in het onderwijs. Een evenredig deel hiervan is weer overgeboekt naar de begroting van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij voor het agrarisch onderwijs. Bij de Najaarsnota is er aanvullend f 107,2 miljoen beschikbaar gekomen voor een eenmalige ophoging van het beschikbare bedrag per leerling met 36 gulden. Hiervan is f 61 miljoen

overgeboekt naar het beleidsterrein primair onderwijs, f 32 miljoen naar het beleidsterrein voortgezet onderwijs en f 14,2 miljoen naar het beleidsterrein beroepsonderwijs en volwasseneneducatie.

Integrale ict-verantwoording

In 2000 is verder invulling gegeven aan de uitvoering van de nota *Onderwijs on Line*. Die uitvoering ligt voor een groot deel bij de onderwijsinstellingen zelf en deels bij het ministerie.

Het ict-project is door de Tweede Kamer aangemerkt als groot project. In dat kader wordt er twee maal per jaar uitgebreid aan de Tweede Kamer gerapporteerd over de uitgevoerde activiteiten en de realisatie van de doelstellingen.

In het jaar 2000 zijn er grote hoeveelheden extra middelen voor ict beschikbaar gekomen. Met name de beschikbare bedragen per leerling zijn daardoor verhoogd. Zouden de scholen in het primair onderwijs volgens *Onderwijs on Line* nog 60 gulden per leerling in 2000 ontvangen; uiteindelijk is dit in 2000 161 gulden per leerling geworden. Hierin is het bedrag van f 3000 per kennisnet-locatie en de middelen voor tweedehands pc's voor achterstandsscholen nog niet opgenomen.

In de onderstaande tabel is de realisatie weergegeven van de totaal beschikbare middelen voor ict en de onderverdeling daarvan over de diverse onderwijssoorten. Uit dit overzicht wordt duidelijk welke stijging aan ict-gelden zich heeft voorgedaan.

Tabel 22: verdeling ict-middelen per sector in 2000 (bedragen x f 1 miljoen)		
	Onderwijs on Line	Realisatie
Primair onderwijs	101	347
Voortgezet onderwijs	74	140
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	26	82
Lerarenopleiding	10	10
Hoger onderwijs		25
Onderzoek en wetenschapsbeleid		8
Generieke uitgaven	149	129
Totaal	360	741

De bekostiging van de ict middelen richting de scholen wordt verantwoord op de desbetreffende artikelonderdelen. De generieke activiteiten komen ten laste van artikel 26.03.

De onderuitputting heeft zich voorgedaan bij de generieke uitgaven en werd veroorzaakt door vertraging van een aantal activiteiten, zoals de nabetaling van restantbedragen van subsidies en een aantal projecten voor kennisnet. Hierdoor worden een aantal activiteiten later afgerond en is de betaling ervan verschoven naar 2001. Daarnaast zijn er activiteiten die, in tegenstelling tot de planning, pas in 2001 tot verplichting komen, zoals de toekenning van nieuwe expertisecentra.

De basis voor de bekostiging van de scholen is gelegen in het bedrag per leerling dat de scholen voor ict ontvangen. In de volgende tabel zijn de huidige bedragen per leerling opgenomen.

Tabel 23: nieuw bedrag per leerling (x f 1)

	1999	2000	2001	2002	2003
primair onderwijs					
• voorhoedescholen	30	146	110	127,5	127,5
• overige scholen	40	161	125	127,5	127,5
	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04
voortgezet onderwijs					
• voorhoedescholen	30	146	110	127,5	127,5
• overige scholen	125	161	125	127,5	127,5
	1999	2000	2001	2002	2003
BVE/ agrarisch onderwijs	40	161	125	127,5	127,5

1.11 Internationaal beleid

Internationalisering van het onderwijs in Nederland

In het jaar 2000 is het in de beleidsbrief *Kennis: geven en nemen* aangekondigde beurzenprogramma ontwikkeld. Met ingang van het academisch jaar 2001–2002 gaat het beurzenprogramma van start.

Beleidsonderzoek

In 2000 is door het Centrum voor Studies van het Hoger Onderwijsbeleid het O8-project voortgezet. Dit project is gericht op de internationale positie van het Nederlandse onderwijs in de westerse wereld, het identificeren van sterkten en zwaktes in relatie tot relevante andere landen, het formuleren van voorstellen voor de verbetering en uitbreiding van de internationale statistieken. Begin 2001 is de derde editie van de BISON monitor van internationale mobiliteit in het onderwijs verschenen als vervolg op de eerdere edities van juni 1998 en december 1999. De ontwikkeling hiervan zal worden voortgezet om een meer omvattend inzicht te krijgen in het proces van internationalisering.

Bilaterale samenwerking

Grenslanden

De evaluatie van de regeling «Stimulering grensoverschrijdende samenwerking hoger onderwijs 1997–2000» door het Centrum van Studies voor het Hoger Onderwijsbeleid is voortgezet en wordt in april 2001 voltooid. In vervolg op de gemeenschappelijke verklaring met Noordrijn-Westfalen (1999) is in 2000 ook een gemeenschappelijke verklaring met Nedersaksen ondertekend. Deze verklaringen faciliteren de internationalisering in het po, vo en bve.

Vlaanderen

Op 7 februari 2000 is het GENT-5 akkoord ondertekend met diverse prioritaire aandachtsgebieden op het terrein van onderwijs.

Zuid-Oost Azië

Een beurzenprogramma is ontwikkeld ter stimulering van de generieke promotie van het Nederlandse hoger onderwijs – en het agrarisch hoger onderwijs – in prioritaire landen Indonesië, China, Zuid-Afrika. Dit

programma start in het academisch jaar 2001–2002. Steunpunten in de prioritaire landen Indonesië en China zijn in ontwikkeling en zijn bedoeld voor generieke promotie van het Nederlandse hoger onderwijs en springplank-functie voor individuele instellingen.

Zuid-Afrika

Met het werkbezoek van minister Hermans aan Zuid-Afrika (najaar 2000) is de start gegeven aan het CENESA-II programma en wordt een impuls gegeven aan samenwerking op het gebied van het beroepsonderwijs.

Midden en Oost Europa

De Nederlands-Hongaarse onderwijssamenwerking is in 2000 geëvalueerd. Op basis van de resultaten van deze evaluatie is in het nieuwe werkplan onder meer de aandacht voor de impact van de samenwerking versterkt. Met ingang van 2000 heeft tevens de verbreding van de Nederlands-Hongaarse samenwerking naar Tsjechië, Slovenië en Polen vorm gekregen. Deze multinationale samenwerking heeft mede tot doel ook voor Nederland relevante thema's aan te spreken, zoals: ict in education (o.m. in het kader van follow-up Lissabon) en higher education (o.m. Bachelor/Master – follow-up Bologna).

Multilaterale samenwerking

Europese Unie

In de samenwerking in EU-verband is de inzet geweest het oppakken van de impuls van «Lissabon» en het bevorderen dat deze impuls een concrete vertaling vindt in het onderwijsbeleid van de lidstaten. Voorts heeft Nederland mobiliteit in de EU tot een eigen prioriteit gemaakt. In OESO-verband is in Rotterdam de conferentie «Schooling for tomorrow» gehouden. De samenwerking in het kader van de Raad van Europa stond in het teken van de voorbereiding van het Europese jaar van de talen 2001. In dit verband is de inzet geweest de verbreding van het Centrum voor de moderne vreemde talen te Graz. In de UNESCO is ingezet op de hervormingsplannen, waarbij UNESCO vanuit de Nederlandse optiek een internationaal kennissysteem moet worden.

1.12 Cultuur

Tabel 24: Intensiveringen cultuur (bedragen x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Begroting 2000:			
Rijkshuisvesting	6,6	6,6	0,0
Voorjaarsnota:			
Monumenten	40,0	40,0	0,0
Algemeen cultuurbeleid	10,0	0,0	- 10,0
Najaarsnota:			
E-culture	30,0	27,0	- 3,0
Monumenten	60,0	60,0	0,0

Tabel 25: Ombuigingen cultuur (bedragen x f 1 miljoen)

Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
Begroting 2000:			
Korting cultuur	- 5,0	- 5,0	0,0
Kasbeleid	- 25,0	- 25,0	0,0

Het budget werd structureel verhoogd met f 6,6 miljoen om vervangingsinvesteringen te kunnen doen voor het behoud van de huisvesting van de voormalige rijksmusea.

Het afgelopen jaar werd er in totaal f 100 miljoen beschikbaar gesteld voor het inlopen van de restauratie achterstanden in de monumentenzorg, de zogenaamde Kanjerproblematiek. De verdeling van de middelen voor de kanjers heeft plaatsgevonden op grond van het Besluit rijks subsidie grootschalige restauraties (stb. 2000, 323).

Bij de Voorjaarsnota is een bedrag van f 10 miljoen beschikbaar gesteld voor cultuur. Dit bedrag is door middel van een kasschuif naar 2001 gebracht en wordt in 2001 ingezet voor frictiekosten en andere knelpunten als gevolg van de Cultuurnota 2001–2004.

Bij de Najaarsnota is een bedrag van f 30 miljoen beschikbaar gesteld voor e-culture en is besteed aan de volgende projecten:

- f 12,7 miljoen is beschikbaar gesteld aan de Mondriaanstichting. Hieruit worden projecten gefinancierd in het kader van de ontwikkeling van content en kennisinfrastructuur bij onder meer het Virtueel Platform en het Centrum voor Beeldcultuur.
- f 7,2 miljoen is beschikbaar gesteld voor de opbouw van de digitale collectie van film en videomateriaal van de publieke omroep. Het Nederlands Audiovisueel Archief (NAA) zorgt ervoor dat oud en nieuw beeldmateriaal digitaal wordt opgeslagen. Wanneer film- en videomateriaal gedigitaliseerd is, kan het gebruikt worden voor projecten als NAA in de klas (waarbij dit materiaal via kennisnet beschikbaar is voor het onderwijs) en de pilots in de kenniswijk Eindhoven en Helmond (woonwijken met geavanceerde internetfaciliteiten).
- f 3,5 miljoen is beschikbaar gesteld aan het Nederlands Bibliotheek en Lectorium (NBLC) om culturele en maatschappelijke informatie via openbare bibliotheken voor een breed publiek toegankelijk te maken. Met het geld wordt in eerste instantie in samenwerking met de NAA een pilot opgestart in de toekomstige kenniswijk Eindhoven/Helmond. In deze kenniswijk wordt een bibliotheekportal opgezet met meerdere pleinen. Via het bibliotheekplein kunnen gebruikers informatie vinden over literatuur, boeken, gezondheid, werken en inkomen, informatie voor jongeren etc. Ook komt er een cultuurplein met plaatselijke, regionale en landelijke agenda's en informatie over culturele programma's achtergronden en recensies. Daarnaast komt er een schoolplein, waar scholieren terecht kunnen. Via deze pilot kan de NBLC ervaring opdoen voor de landelijke toepassing van digitale bibliotheekdiensten.

- f 3,6 miljoen is beschikbaar gesteld aan de rijksarchieven voor hun project om de belangrijkste (cultuur) historische documenten digitaal toegankelijk te maken.

De f 5 miljoen korting cultuur betreft een korting naar aanleiding van het regeerakkoord. De korting is verdeeld over de artikelen van de cultuur-directies.

Als gevolg van de toepassing van het kasstelsel bij de kunstenfondsen is een groot gedeelte van de reserves van deze fondsen teruggevloeid naar het departement. In 2000 is hiervan f 25 miljoen ingezet voor het departementale kasbeleid.

Overig beleid cultuur

In het jaar 2000 is de cultuurnota *Cultuur als confrontatie* uitgekomen. In deze cultuurnota staan de meerjarige subsidies voor de periode 2001 tot en met 2004.

Bij de kamerbehandeling zijn bij motie 21 extra middelen van f 40 miljoen voor de Cultuurnotasubsidies beschikbaar gekomen. Het afgelopen jaar zijn alle verplichtingen aangegaan die voortkomen uit de cultuurnota 2001–2004. Het totaal van deze verplichtingen bedraagt f 3,7 miljard.

Met ingang van 1 januari 2000 is de omroepbijdrage afgeschaft. De financiering van de publieke omroep gebeurt nu vanuit de algemene middelen. De grondslag voor de hoogte van dit bedrag zijn de omroepbijdrage-ontvangsten in 1998, die jaarlijks geïndexeerd worden met het CBS-prijsindexcijfer voor de gezinsconsumptie (t-2) en het CBS indexcijfer voor de groei in het aantal huishoudens in Nederland.

In november 1999 heeft het kabinet besloten om f 100 miljoen ter beschikking te stellen voor de vernieuwing van het Rijksmuseum. Op Prinsjesdag 2000 is de volledige inzet van het Kabinet en het Rijksmuseum bekend gemaakt. Het genoemde bedrag van f 100 miljoen is via het Nationaal Restauratie Fonds (NRF) onder gebracht bij een rekening courant bij de rijkshoofdboekhouding.

2. (FINANCIËLE) BEDRIJFSVOERING

2.1 Inleiding

De bedrijfsvoering heeft in het jaar 2000 in het teken gestaan van een aantal nieuwe ontwikkelingen. De nieuwe uitdagingen die de samenleving stelt op het gebied van onderwijs, cultuur en wetenschappen vragen om een flexibele, moderne organisatie die werkt vanuit een heldere strategische visie waar binnen de sturing en verdeling van verantwoordelijkheden zijn ingevuld. Op die manier kan niet alleen adequaat worden gereageerd op de beleidsvraagstukken die vanuit de maatschappij op het departement afkomen maar kan het departement ook een pro-actievare rol in de beleidsvorming vervullen. Daarbij is een kwalitatief goede bedrijfsvoering ter ondersteuning van het beleidsproces van groot belang. Ook de voorbereiding naar een VBTB-begroting en -verantwoording (VBTB staat voor «van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording») stelt hoge eisen aan de kwaliteit van de bedrijfsvoering.

In 2000 zijn heel duidelijke aanzetten tot verdere verbetering van de kwaliteit van de bedrijfsvoering gegeven. Om de OCenW-organisatie te ontwikkelen tot een moderne organisatie met een duidelijke strategische visie die voortdurend communiceert met studenten, leerlingen, hun ouders, het onderwijspersoneel en de besturen is een breed veranderings-traject gestart. Het financieel en het materieel beheer zijn in 2000 verder verbeterd ten opzichte van het voorgaande jaar. In de verantwoording over het jaar 2000 is ook de kwaliteit en kwantiteit van kengetallen verder toegenomen. Zo is er voor het eerst informatie opgenomen over de financiële situatie van de onderwijsvelden, uitgedrukt in enkele financiële kengetallen. Het afgelopen jaar is verder de aanzet gegeven om de informatiestromen tussen instellingen en departement te stroomlijnen en zo efficiënt mogelijk in te richten. De nieuwe informatiebehoefte die voortvloeit uit VBTB kan hier dan makkelijker worden ingepast. Voor de invoering van de euro stond het jaar 2000 in het teken van de realisatiefase waarin de daadwerkelijke aanpassingen plaatsvonden van de administratieve organisatie en de informatiesystemen.

In dit hoofdstuk wordt naast het financieel beheer ook ingegaan op het gevoerde personeelsbeleid, het materiële beheer en de voorlichtingsactiviteiten. Dit is een eerste aanzet om te komen tot een bedrijfsvoeringsparagraaf, zoals die vanaf het begrotingsjaar 2002 als gevolg van VBTB in de verantwoording zal worden opgenomen. In de bedrijfsvoeringsparagraaf wordt onder andere de samenhang tussen de verschillende bedrijfsvoeringselementen voor het voetlicht gebracht en de wijze waarop deze het beleidsproces ondersteunen.

2.2 Ontwikkelingen in de financiële bedrijfsvoering

Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording (VBTB)

In 2000 is verdere invulling gegeven aan het project *van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording* (VBTB). De dummy-begroting – gebaseerd op de ontwerp-begroting 2000 – is voor de zomer afgerond en na het zomerreces met de Tweede Kamer besproken en door de Tweede Kamer aanvaard. VBTB heeft op tal van terreinen een belangrijke impact. Zo zal de begrotingsvoorbereiding-, uitvoering en verantwoording geënt moeten worden op de uitgangspunten van VBTB. Ook bij het ontwikkelen van beleid dienen de uitgangspunten van VBTB te worden gevolgd. VBTB zal grote gevolgen hebben voor de informatievoorziening en de bedrijfsvoe-

ring van het departement. Binnen het ministerie van OCenW zijn dan ook verschillende vervolgacties in gang gezet om het departement te laten voldoen aan de eisen van VBTB. Hierbij zijn alle departementsonderdelen betrokken. Concrete vervolgacties zijn het initiëren en schrijven van specifieke actieplannen, het creëren van forums rond bedrijfsvoering, het verzorgen van workshops voor leidinggevend en de medewerkers van OCenW (verbreden van het draagvlak) en het in kaart brengen van de informatiekundige gevolgen van VBTB.

Accountability, toezicht en controle (ATC)

Binnen het ATC-project zijn in 2000 diverse producten en activiteiten afgerond:

- geharmoniseerde richtlijnen voor de jaarrekeningen in het wo, hbo, bve en vo;
- financiële monitoring van de instellingen.

De financiële monitoring van de instellingen heeft het mogelijk gemaakt om bij een aantal beleidsterreinen iets te zeggen over de financiële positie van de sector, uitgedrukt in solvabiliteit, liquiditeit en rentabiliteit (zie hiervoor hoofdstuk 5: toelichting per beleidsterrein). De basis hiervoor wordt gevormd door de jaarrekeningen over 1999. Deze informatie past in de sturingsfilosofie van OCenW naar de instellingen in het veld waarin de stelselverantwoordelijkheid van de minister centraal staat. Op 17 augustus 2000 is aan de Tweede Kamer een brief gestuurd waarin de visie op sturing van en toezicht op de instellingen is neergelegd.

Kwantitatief informatiebeleid

Het externe doel van het kwantitatief informatiebeleid is de informatielast voor instellingen te reduceren, de terugkoppeling van informatie te verbeteren en de transparantie in de gegevensuitwisseling met instellingen te verbeteren (één loketgedachte). Het interne doel is de verbetering van de kwaliteit en de beschikbaarheid van de informatie. Dit laatste is vooral van belang in het kader van VBTB en ATC. Het kwantitatief informatiebeleid richt zich voornamelijk op de onderwijssector. In 2000 is de informatieverhouding met het veld in kaart gebracht. De vervolgacties hieruit worden in 2001 verder uitgewerkt. In het hoger onderwijs wordt de informatie afspraak met het veld herzien. Ook de informatie afspraken in de bve-sector worden aangepast. In het voortgezet onderwijs zijn de gegevensvragen op inefficiëntie onderzocht. Dat heeft geleid tot het integreren en samenvoegen van leerlingtellingen. In het primair onderwijs is een concept informatiestatuut in 2000 afgerond. Er zijn afspraken gemaakt met de (vier grote) gemeenten, de Informatie Beheergroep (IB-Groep) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), over de inrichting van de monitor gemeentelijk onderwijs achterstandenbeleid (GOA monitor), zodat scholen (na invoering van het onderwijsnummer) worden ontlast. Zo is een start gemaakt met de reductie van de gegevensvraag die verder vorm krijgt wanneer het onderwijsnummer wordt ingevoerd.

Ook het proces van gegevensverzameling, opslag, bewerking en ontsluiting wordt volledig herzien. «Enkelvoudige bevraging voor meervoudig gebruik» is het uitgangspunt om de bevragingslast bij de instellingen terug te dringen. De Centrale Financiën Instellingen (CFI) ontwikkelt vanaf 2000 depots met gegevens over personeel, onderwijsontvangenden en onderwijskengetallen. Het depot instellingen en onderwijsinhoud was al in ontwikkeling en is eind 2000 opgeleverd. Daarnaast is in 2000 de functie «communicatieregisseur» door CFI vormgegeven en ingevuld. De communicatieregisseur is het loket van

OCenW als het gaat om de koppeling van vraag en aanbod van gegevens. De communicatieregisseur zorgt ervoor dat afgestemde procedures en gemaakte afspraken rond de gehele informatiecycclus vanuit OCenW worden nageleefd. Per sector worden plannen gemaakt om aan deze functie nader inhoud te geven.

Departementaal platform bedrijfsvoering en toezicht

Mede als gevolg van de invoering van VBTB en de ontwikkelingen rond Government Governance, zal de aandacht voor de kwaliteit van de bedrijfsvoering belangrijker worden. Om aan de eisen van VBTB met betrekking tot heldere, eenduidige en operationele doelstellingen te komen, uitgedrukt in kengetallen die ook nog eens meetbaar en controleerbaar zijn, moet de organisatie zijn uitgerust met voldoende en deskundig personeel. Naast een goede huisvesting is het van belang dat de informatie en communicatie voldoende ondersteund worden door geautomatiseerde systemen. Binnen de gegeven budgettaire kaders moeten het financieel beleid en de interne procedures zo flexibel, onderling consistent en transparant zijn dat ze de beleidsprocessen in voldoende mate ondersteunen. Alle bedrijfsvoeringsaspecten (personeel, informatie, organisatie, financiën, automatisering en huisvesting) moeten zodanig op elkaar worden afgestemd dat de beleidsvorming en -verantwoording zoveel mogelijk aan de gestelde VBTB-eisen kunnen voldoen en aan de kwaliteitseisen vanuit het veranderende maatschappelijke perspectief. In 2000 is hiervoor een departementaal platform bedrijfsvoering en toezicht opgericht. Ook is in interdepartementaal verband een begin gemaakt met pilotprojecten die gericht zijn op het ontwikkelen van een bedrijfsvoeringsplan, een bedrijfsvoeringsmonitor en de bedrijfsvoeringsmededeling.

Doorlichting regelingen op accountancyaspecten (Doreac)

Doreac is een interdepartementaal project voor het systematisch doorlichten van subsidieregelingen. De doorlichting richt zich op de consistentie van de besturingsfilosofie en de wijze van bekostiging, verantwoording en toezicht.

In 2000 is een inventarisatie opgesteld van door te lichten regelingen en is de eerste tranche van doorgelichte regelingen opgeleverd. Dit heeft niet geleid tot een aanpassing van de regelingen. De huidige bestuurlijke visie, de daarbij behorende bekostigingswijze en de mate van zekerheid voldoen in de praktijk. Wel zal het Doreac-gedachtegoed worden betrokken bij nieuw op te stellen regelingen en zal de mogelijkheid worden onderzocht om de interne richtlijnen aan te laten sluiten op de Doreac-visie.

Invoering baten-lastenstelsel voor de gehele rijksoverheid

In de Miljoenennota 2001 heeft de minister van Financiën het voornemen aangekondigd om voor de gehele rijksoverheid op afzienbare termijn het baten-lastenstelsel in te voeren. In 2000 is een begin gemaakt om de gevolgen hiervan voor OCenW te inventariseren. Deze inventarisatie zal worden ingebracht bij de opstellers van het advies over integrale invoering van het batenlastenstelsel dat voor de zomer 2001 aan het kabinet moet worden uitgebracht.

2.3 Personeelsbeleid

In 2000 is een veranderingstraject ingezet om OCenW tot een flexibele en slagvaardige organisatie te maken die tijdig in kan spelen op de maatschappelijke ontwikkelingen rond onderwijs, cultuur en wetenschappen.

Gedurende het jaar zijn ideeën uitgewerkt en verbeterplannen gemaakt met externe oriëntatie en interactie met de maatschappelijke terreinen als prioriteiten. Medio 2001 zullen de meeste producten uit dit veranderings-traject afgerond worden en zal de aandacht vooral op de implementatie worden gericht. Daarnaast zijn er op OCenW toegesneden visies in ontwikkeling voor modern personeelsbeleid, cultuur en leiderschap.

Opleiding en doorstroom

OCenW stimuleert de kwaliteit en de betrokkenheid van de medewerkers door middel van scholing en doorstroom binnen de organisatie. Medewerkers leren er hun kennis, inzichten en managementvaardigheden te vergroten. Daarnaast leren ze om vernieuwings- en veranderingsprocessen effectief over te brengen en daarmee een bijdrage te leveren aan de verdere ontwikkeling van de organisatie.

Werving van personeel

Het ministerie heeft, vanwege de situatie op de arbeidsmarkt, steeds meer moeite om de vacatures van specialisten (financiële, juridische en voorlichtingsfuncties) vervuld te krijgen. In tegenstelling tot de specialistische functies levert de vervulling van algemene beleidsfuncties niet zoveel problemen op. Voor de 132 opengestelde vacatures heeft het bestuursdepartement 25 keer extern geworven op de arbeidsmarkt. Een nadere analyse heeft verder nog uitgewezen dat de tijd, benodigd voor het vervullen van de vacatures, in 2000 bijna verdubbeld is ten opzichte van 1999, namelijk van twee naar vier maanden.

Het bestuursdepartement van OCenW neemt ook deel aan het trainee-project rijksoverheid. Van de 16 aangenomen trainees, waarvan de traineeperiode afliep in het laatste kwartaal van 2000, zijn er uiteindelijk negen ingestroomd bij OCenW. De overige zijn elders binnen de rijksoverheid aangenomen of hebben de overstap gemaakt naar het bedrijfsleven.

Personeelsopbouw

Uit de cijfers blijkt een toename in de leeftijdsgroep tot en met 30 jaar en een afname bij de leeftijdsgroep van 31 jaar tot en met 45 jaar. Bij de leeftijdsgroep van 56 tot en met 60 jaar is er eveneens een toename te zien.

Terwijl het aantal uitgestroomde medewerkers ongeveer gelijk is gebleven, is het aantal ingestroomde medewerkers verdubbeld. Het aantal personen dat een wachtgeld of uitkeringsregeling heeft ontvangen is gedaald. OCenW heeft ernaar gestreefd om de organisatie te transformeren door natuurlijk verloop, interne mobiliteit, selectieve werving en zonder gedwongen ontslagen. Dit lijkt een succesvolle manier van werken.

Een van de aandachtspunten binnen het bestuursdepartement is de bezettingsgraad van hoog gekwalificeerde vrouwen in functies vanaf schaal 13. In 2000 is het aantal vrouwen in functies vanaf schaal 13 toegenomen van 63 tot 70 (11%). Ook de doorstroom van mannen en vrouwen binnen het bestuursdepartement is, in vergelijking met het voorgaande jaar, met circa 50% toegenomen.

Werkdruk

In aansluiting op de afspraak van oktober 1999 tussen de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de werknemersorganisaties om een convenant over werkdruk op te stellen, heeft OCenW in 2000 geïnventariseerd hoe het staat met de werkdruk. Een dertiental dienstonderdelen heeft hierop gereageerd. Bij de

meeste dienstonderdelen is wel sprake van werkdruk, maar deze lijkt goed hanteerbaar. Bij vier dienstonderdelen is men bezig met een extern onderzoek.

2.4 Professioneel inkopen en (europees) aanbesteden

Het ministerie van OCenW heeft in het kader van het «actieplan professioneel inkopen en aanbesteden» een aantal vervolgstappen gezet:

- samen met de ministeries van VROM en VWS is een samenwerkingsproject gestart dat inzicht moet geven in de mogelijkheden van het gezamenlijk inkopen en aanbesteden;
- voor een rechtmatige en doelmatige inkoop van onderzoeksopdrachten en adviesdiensten zijn er Europese aanbestedingen geweest, die een veelvoud aan raamcontracten hebben opgeleverd. Dit bespaart tijd en maakt een gerichtere inkoop mogelijk;
- het project «gecoördineerde inkoop» met als doel kennisuitwisseling, standaardisatie, en de bundeling van volumes door het bestuursdepartement en de onder OCenW ressorterende diensten, heeft inmiddels geresulteerd in een regulier inkopersoverleg en gezamenlijke aanbestedingstrajecten;
- in het kader van een goed contractbeheer is het contract registratie- en informatiesysteem aangepast, waardoor ook managementinformatie over de uitvoering van contracten beschikbaar komt;
- elektronisch aanbesteden is bij OCenW van start gegaan doordat op de internetsite van OCenW een link is gemaakt met de homepage van de site van het supplement op het publicatieblad van de Europese Gemeenschappen. Op deze manier zijn aankondigingen van de Europese aanbestedingen sneller en eenvoudig beschikbaar. Tijdens de aanbestedingsprocedure wordt zoveel mogelijk het internet gebruikt om informatie uit te wisselen;
- om het inkopen van duurzame producten te stimuleren, heeft OCenW de deelnameverklaring voor het programma «duurzaam inkopen» in 2000 ondertekend.

2.5 Voorlichting

In het jaar 2000 heeft de directie Voorlichting, wat de financiering van de massamediale communicatieprojecten betreft, de nadruk gelegd op de voorlichtingscampagne vmbo en de lerarencampagne. De beschikbare middelen zijn aangewend voor de volgende activiteiten.

Vmbo

In het jaar 2000 zijn twee tv-items geweest op postbus 51 om de nieuwe schoolvorm naamsbekendheid te geven. Het spotje verwijst naar de website www.vmbo.nl. Die site is verder uitgebouwd. Daarnaast is het vmbo-journaal vernieuwd. Het blad is nu een kwartaaluitgave bij Uitleg, die schoolleiders en docenten voortgangsinformatie biedt en hen in staat stelt het nieuwe vmbo op hun scholen in te voeren. In totaal is er aan de vmbo-campagne in het jaar 2000 f 1,0 miljoen uitgegeven.

Lerarencampagne

Voordat leraren met enig succes geworven kunnen worden, is het nodig dat het lerarenberoep de juiste reputatie heeft (aantrekkelijkheid, maatschappelijke status). Voor imagoverhoging is echter een veel hogere mediadruk nodig dan voor naamsbekendheid of kennisverhoging. Daarom zitten bij de lerarencampagne 2000 bijna alle kosten in de inkoop van media: tv-tijd (postbus 51 én commercieel) en advertentieruimte in

kranten, jongerenbladen en beroepskeuze-specials. Verder zijn materialen gemaakt waarmee de lerarenopleidingen studenten kunnen werven (affiches, brochures) en is geïnvesteerd in deelname aan de beroepskeuzebeurs voor jongeren (stand). In totaal is er aan de lerarencampagne in het jaar 2000 f 5,5 miljoen uitgegeven.

2.6 Invoering euro

De voortgang van de invoering van de euro bij OCenW ligt goed op schema. Er is geen sprake van substantiële vertragingen of knelpunten. Het jaar 2000 stond in het teken van de realisatiefase waarin de daadwerkelijke aanpassingen plaatsvinden van de administratieve organisatie en de informatiesystemen. Dit is per 1 januari 2001 grotendeels afgerond. Bij een aantal organisatieonderdelen (CASO, IB-Groep en CFI) is de afronding van deze fase later gepland. Dit vormt echter geen groot risico voor het vervolgtraject. De aanpassingen van de grote geautomatiseerde systemen verlopen ook grotendeels volgens planning. Bij de invoering van de euro zijn de volgende aspecten nog van belang:

- *Kwaliteitsborging*
De Accountantsdienst (AD) volgt de voorbereidingen op de invoering van de euro en heeft in 2000 diverse audits uitgevoerd. Over de bevindingen heeft de AD gerapporteerd in januari 2001.
- *Ketenafhankelijkheden*
OCenW besteedt veel aandacht aan ketenafhankelijkheden, de relaties tussen organisatieonderdelen die onderling (financiële) informatie uitwisselen zoals (documenten, formulieren, geautomatiseerde systemen, e.d.). Zodoende wordt gewaarborgd dat de totale keten de overgang op de euro goed kan doormaken.
- *Wet- en regelgeving*
Het aanpassen van de wet- en regelgeving en de AMvB's geschiedt voor de gehele rijksoverheid in één keer via de zogenaamde verzamelwet en de verzamel-AmvB. Het OCenW-deel hiervan is afgerond. Er zijn drie wetten die buiten de verzamelwet vallen. Dat zijn de WSF2000, de WTS en de les- en cursusgeldwet. De WSF2000 is inmiddels in het staatsblad verschenen. De opvolger van de WTS is reeds ingediend en is in behandeling in de Tweede Kamer. De les- en cursusgeldwet is in voorbereiding.
- *Communicatie en voorlichting*
CFI heeft eind 2000 een internetsite geopend voor de 9 000 scholen en instellingen. Tevens zijn een handreiking en checklist naar alle scholen gestuurd. OCenW voert regulier overleg met alle universiteiten en de HBO-raad over de consequenties van de invoering van de euro in de onderwijssector. Scholieren worden gezamenlijk door OCenW en het Nationaal Forum over de introductie van de euro voorgelicht.
- *Onderwijskundige aspecten*
In november 2000 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de kosten van het aanpassen van de leermiddelen. Deze brief is meegenomen bij de behandeling van de OCenW-begroting voor 2001.

2.7 Vereenvoudiging financiële administratie (VFA)

OCenW heeft gekozen voor een nieuwe, vereenvoudigde financiële administratie. Daarbij voert elk organisatiedeel een eigen administratie. De financiële gegevens uit de deeladministraties worden verzameld in de «hoofdadministratie». De implementatie van de hoofdadministratie is in 2000 afgerond. Deze is volledig standaard, hetgeen de eenvoud, de flexibiliteit en de kosten van de administratie zeer ten goede komt. Op 1

januari 2001 is de administratie in productie genomen. Ook de administratie van de apparaatskosten is in 2000 geïmplementeerd en is op 1 januari 2001 in productie genomen, eveneens zonder maatwerk. De administratie van de programmakosten (instellingsgebonden onderwijsbekostiging en cultuur) wordt nog in de bestaande financiële administratie gehouden tot na de eurotransitie. De voorbereiding voor vervanging na de eurotransitie wordt in 2001 opgepakt. Naar verwachting wordt in de zomer 2001 het administratie onderdeel, dat de budgetstanden bewaakt en uitwisselt, in productie genomen.

2.8 De rapportage bij de rekening 1999 van de Algemene Rekenkamer

Over 1999 heeft de Rekenkamer opnieuw gerapporteerd over de ijkpunten administratieve organisatie, financiële functie, automatisering, accountantscontrole en kengetallen. De Rekenkamer is over het geheel genomen positief over het financieel beheer van OCenW. Zij constateerde een lichte vooruitgang in het financieel beheer ten opzichte van het vorige jaar. De controle van de Accountantsdienst (AD) bood voldoende basis voor de Rekenkamer om tot een oordeel te komen over de financiële verantwoording 1999. Voor een aantal tekortkomingen vraagt de Rekenkamer nadere aandacht.

Europees aanbesteden

De Rekenkamer vroeg in haar rapport over 1999 aandacht voor het Europees aanbesteden van contracten. In 1999 werd namelijk een aantal contracten, overigens met geringe omvang, ten onrechte niet Europees aanbesteed. De accountantsdienst heeft helaas moeten constateren dat ook in 2000 een aantal contracten niet Europees werd aanbesteed. Hoewel de financiële omvang wederom gering is, heeft het departement in de loop van 2000 toch veel aandacht besteed aan het voorkomen hiervan. De departementsonderdelen worden intensiever ondersteund door de deskundige eenheid binnen OCenW. Daarnaast is een departementaal platform «Europees aanbesteden» gevormd om het interne draagvlak voor het Europees aanbesteden te vergroten (door afstemming en kennisverbreding). Begin 2001 zijn raamcontracten van kracht geworden voor enkele categorieën opdrachten. De effecten van deze maatregelen moeten in 2001 zichtbaar worden.

Administratieve organisatie (AO)

De Rekenkamer constateerde over 1999 een lichte achteruitgang in het aantal organisatieonderdelen met een volledige actuele administratieve organisatie. Bij de Rijksarchiefdienst (RAD) en de IB-Groep is sprake van oplopende achterstanden in het onderhoud. In 2000 is de kwaliteit van de AO-beschrijvingen duidelijk verder verbeterd, met name bij het agentschap CFI en (in mindere mate) de IB-Groep. Bij enkele cultuurbuitendiensten ontbreken nog actuele AO-beschrijvingen. De situatie bij de Rijksarchiefdienst (RAD) is bijzonder omdat zij sinds 1999 volop bezig is met een traject van bestuurlijke vernieuwing. De RAD als organisatie zal op den duur ophouden te bestaan. Met de RAD is afgesproken dat alleen de AO van de meest cruciale processen wordt onderhouden (van de resterende rijksarchieven). Het toegezegde plan van aanpak hiervoor is inmiddels gereed.

Op basis van voortgangsrapportages vindt periodiek overleg plaats tussen OCenW en de IB-Groep over de verbeteracties. De meest recente

voortgangsrapportage wijst op diverse positieve ontwikkelingen. Men gaat ervan uit dat de gesignaleerde knelpunten in 2001 zoveel mogelijk zijn weggenomen.

Automatisering

Eind 1999 voldeed OCenW nog niet geheel aan de Voorschriften informatiebeleid rijksoverheid (VIR), maar voor de vitale systemen bestond volgens de Rekenkamer een adequaat niveau van beveiliging. De Accountantsdienst heeft in 2000 haar oordeel gegeven over de stand van zaken rond de implementatie van het VIR. Per december 2000 voldoen de Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), de Rijksdienst Monumentenzorg (RDMZ) en de drie adviesraden aan het planmatige deel van de VIR. Van het Instituut Collectie Nederland (ICN) en het Algemeen Rijksarchief (ARA) is de verwachting dat dit in 2001 het geval zal zijn. De geautomatiseerde systemen van de IB-Groep hadden in 1999 een aantal tekortkomingen, zo constateerde de Rekenkamer. Het beheer van de informatietechnologie bij de IB-Groep vertoont nog steeds tekortkomingen. Deze moeten in de loop van 2001 worden opgelost.

Materieelbeheer bestuursdepartement

In de nieuwe richtlijn materieelbeheer wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de door de Algemene Rekenkamer over 1999 geconstateerde tekortkomingen en gedane aanbevelingen. Inmiddels is de keuze voor een registratiesysteem bepaald en zal een adequate inventarisadministratie in de eerste helft van 2001 operationeel zijn. Bij de ingebruikname van het registratiesysteem wordt een nul-inventarisatie uitgevoerd van de goederen.

Betalingenbeheer

De betalingen door OCenW zijn over het algemeen juist en volledig, maar de tijdigheid van betalen bij CFI (apparaatskosten) en de Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) kan verder worden verbeterd (norm: 33 dagen). Ook is de betrouwbaarheid van de betalingen bij de ROB niet volledig gewaarborgd. Dit constateerde de Rekenkamer over 1999. Door maatregelen bij de CFI en door invoering van een nieuw financieel systeem bij de ROB is de tijdigheid verbeterd. De ROB heeft intussen de procedure betaalbaarstelling vastgelegd in de administratieve organisatie.

Kengetallen

De toelichting bij de rekening 1999 van OCenW voldeed volgens de Rekenkamer aan de eisen, met uitzondering van de volledigheid en toereikendheid van de kengetallen. De Rekenkamer beoordeelde de kengetallen van de directie Onderzoek en wetenschapsbeleid (OWB) en de Rijksarchiefdienst (RAD) als matig.

OWB ontwikkelt inmiddels samen met de grote onderzoeksinstellingen goede kengetallen. De RAD is binnen de bestuurlijke vernieuwing (fusietrajecten) bezig met het opstellen van resultaatafspraken tussen departement en het toekomstig regionaal historisch centrum. Binnen de kwalitatief gerichte resultaatafspraken vallen ook de kengetallen. Deze zullen helderder worden geformuleerd om interpretatieverschillen te minimaliseren. Ook het in ontwikkeling zijnde handboek jaarrekening bevat richtlijnen voor de te gebruiken kengetallen.

Rijkshuisvesting

De overdracht van panden van de Rijksgebouwendienst (RGD) aan OCenW is bij de invoering van de stelselherziening rijkshuisvesting in 1999 geëffectueerd. Echter de financiële uitwerking ervan nog niet. OCenW is in gesprek met de RGD over onderwerpen zoals boekwaarde, servicekosten, onderhanden werk, RGD tarieven. De ondertekening van de contracten is daarom nog niet volledig afgerond. De verwachting is dat de afronding in 2001 zal plaats vinden.

De Rekenkamer trof in de rekening 1999 onrechtmatige en onverschuldigde betalingen aan ten bedrage van f 20 miljoen. Het betreft huren die de musea aan de Dienst der Domeinen betalen (en die door het ministerie worden bekostigd) en waarvoor het ministerie tevens betalingen doet aan de Rijksgebouwendienst. Deze huren zijn daardoor in de begroting en jaarrekening 1999 van OCenW twee maal verantwoord. Tegen eerdere verwachting in, is in 2000 hiervoor nog geen oplossing bereikt en zijn deze huren (nu circa f 21 miljoen) wederom tweemaal verantwoord. Ondanks intensief overleg met de musea hielden deze vast aan hun privaatrechtelijk huurcontracten met de Dienst der Domeinen. Het ziet er thans naar uit dat deze problematiek begin 2001 wordt opgelost.

2.9 Misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen

De wet- en regelgeving is voor een gedeelte van de uitgaven en ontvangsten gevoelig voor Misbruik en oneigenlijk gebruik (MenO) door derden. Dit is onvermijdelijk omdat het ministerie soms gegevens van belanghebbers moet gebruiken voor het bekostigen van instellingen en het verstrekken van beurzen en dergelijke. Een goed voorlichtings-, controle-, en sanctiebeleid kan de hiermee verbonden risico's sterk verminderen. Toch kan in een deel van de regelingen de MenO-gevoeligheid daarmee niet of niet geheel worden weggenomen. Er blijft dan een restant MenO in de regelingen aanwezig. De regelingen met de meeste restant MenO zijn de Gewichtenregeling primair onderwijs en de Wet studiefinanciering.

Primair onderwijs

Het belangrijkste, niet afgedekte risico voor MenO, betreft het toekennen van formatie aan basisscholen op grond van leerlinggewichten. Het financiële effect hiervan is ongeveer f 475 miljoen per jaar. Het leerlinggewicht is afhankelijk van de opleiding van de ouders, hun beroep, de gezinsomstandigheden en het land van herkomst. Ook het inkomen kan van invloed zijn. De directeur van de basisschool kent de gewichten toe op basis van de gegevens die de ouders verstrekken. Deze gegevens worden tot nu toe bij de ouders niet geverifieerd. Redenen daarvoor liggen op het vlak van privacy- en doelmatigheidsaspecten. Het niet hebben van een opleiding is bovendien niet controleerbaar. De niet afgedekte risico's kunnen worden verminderd door invoering van het onderwijsnummer. De invoering van het onderwijsnummer heeft een aantal voordelen:

- het voorkomt dubbeltellingen;
- eenmaal toegekende gewichten kunnen niet of moeilijk gewijzigd worden;
- op de lange termijn is via het onderwijsnummer ook het opleidingsniveau van ouders vastgelegd.

Men wil in het voortgezet onderwijs – bij wijze van proef – aan ouders toestemming vragen hun etnische afkomst te controleren via de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA). Heeft deze proef succes, dan zal deze systematiek ook voor het primair onderwijs worden ingevoerd. De Onderwijsraad brengt in het najaar 2001 advies uit over de mogelijkheden van een faciliteitenregeling op basis van feitelijke achterstanden bij

leerlingen. Nu de toetsing aan GBA binnen het basisonderwijs (nog) niet is toegestaan, is het MenO-risico niet daadwerkelijk verminderd. Dit omdat de ouderverklaring nog steeds doorslaggevend is. Een verbetering kan worden bereikt door het onderwijsnummer te voeden vanuit het GBA.

Studiefinanciering

De MenO-gevoelige gegevens betreffen hier de woonsituatie (voor de uitwonendentoelage op de basisbeurs) en het inkomen. Inmiddels wordt er gewerkt aan een geactualiseerd en omvattend MenO-beleid met concrete actieplannen.

Woonsituatie:

In het boekjaar 2000 is voor f 1011 miljoen aan uitwonendentoelage verstrekt op grond van de Wet studiefinanciering en voor f 18 miljoen op grond van de Wet tegemoetkoming studiekosten onderdeel VO18+. De mogelijkheden om de woonomstandigheden van studenten te controleren zijn beperkt. Het percentage misbruik en oneigenlijk gebruik is hierdoor niet precies te berekenen. De minimale omvang is via steekproefcontroles in eerdere jaren bepaald op ongeveer 0,8%. Met ingang van het studiejaar 2002/2003 worden de adresgegevens van studenten, die voor het eerst vallen onder de Wet studiefinanciering, gekoppeld aan de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA). Deze studenten komen dan alleen nog in aanmerking voor een uitwonendenbeurs als de uitwonendheid kan worden geverifieerd met de GBA. Dit kan het MenO-risico verder terugdringen.

Voor studenten die vallen onder de Wet tegemoetkoming studiekosten onderdeel VO18+ is de GBA-status reeds bepalend voor de woonsituatie. Het rest-MenO wordt voor laatstgenoemde regeling dan ook lager ingeschat.

Inkomen:

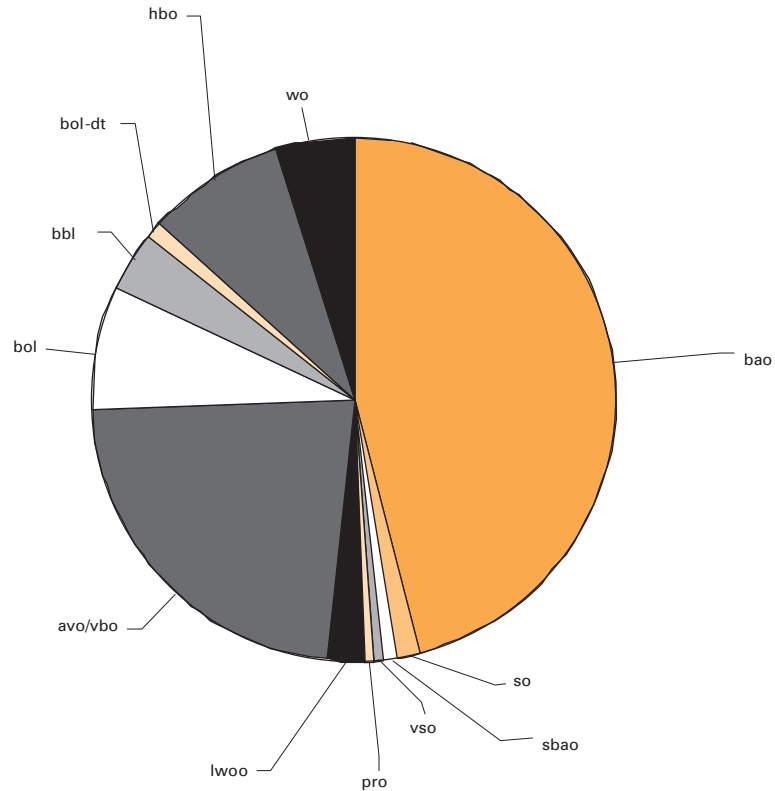
De uitgaven voor de Wet tegemoetkoming studiekosten, onderdelen WTS18- en WTS18+, bedragen respectievelijk f 470 en f 15 miljoen. Voor de toelage onderdeel WTS18- is het inkomen van zowel de aanvrager als diens eventuele partner relevant. Het is moeilijk controleerbaar of een aanvrager geen partner heeft. Voor de toelage onderdeel WTS18+ is de hoogte van het inkomen van de aanvrager in de drie voorafgaande maanden voor de toekenning relevant. De belastingdienst registreert alleen jaarinkomens. Hierdoor is uitwisseling van inkomens met de belastingdienst niet goed mogelijk. In de Wet studiefinanciering doet zich de afhankelijkheid van het inkomen van een eventuele partner ook voor bij studenten die verzoeken om draagkrachtmeting bij het terugbetalen van hun studieschulden.

3. ONDERWIJSDEELNAME

3.1 Aantal leerlingen en studenten in het schooljaar 1999/2000

Het totaal aantal leerlingen en studenten dat in 1999/2000 deelnam aan het onderwijs bedroeg 3 359 000 (exclusief educatie). De verdeling over de beleidsterreinen is weergegeven in onderstaande grafiek.

Grafiek 1 Leerlingen en studenten 1999/2000

Voor de meeste onderwijssoorten geldt dat de bekostiging vanwege de zogenaamde t-1 systematiek wordt gebaseerd op de leerlingen en studenten in de cursusjaren 1998/1999 en 1999/2000. Dit is $7/12 \times$ aantal leerlingen 1998/1999 + $5/12 \times$ aantal leerlingen 1999/2000. Deze regel geldt echter niet voor:

- materiële bekostiging basisonderwijs (alleen 1999/2000 is bepalend);
- hoger onderwijs (budgetfinanciering);
- studiefinanciering (directe doorwerking, dus $7/12 \times$ aantal 1999/2000 + $5/12 \times$ aantal 2000/2001);
- middelbaar beroepsonderwijs (gebaseerd op t-2, dus $7/12 \times$ aantal 1997/1998 + $5/12 \times$ aantal 1998/1999).

Toen de begroting werd opgesteld waren de leerlingentellingen 1998/1999 reeds bekend; de enige onzekerheid was gelegen in de raming voor 1999/2000 volgens de Referentieraming 1999.

Tabel 1: Vergelijking realisatie/raming 1999/2000 (leerlingen x 1000)

	Referentie- raming 1999	Realisatie	Vershil
bao	1 543.8	1 543.2	- 0.6
sbao	52.9	52.1	- 0.8
so	28.4	28.9	0.5
vso	14.8	14.6	- 0.2
avo/vbo	775.1	769.6	- 5.5
pro	17.4	17.6	0.2
lwoo	73.3	74.4	1.1
bol	254.4	255.0	0.6
bbl	123.9	131.9	8.0
dt-bol	22.2	23.4	1.2
hbo	284.5	290.8	6.3
wo	155.6	157.4	1.8
Totaal	3 346.3	3 358.9	12.6

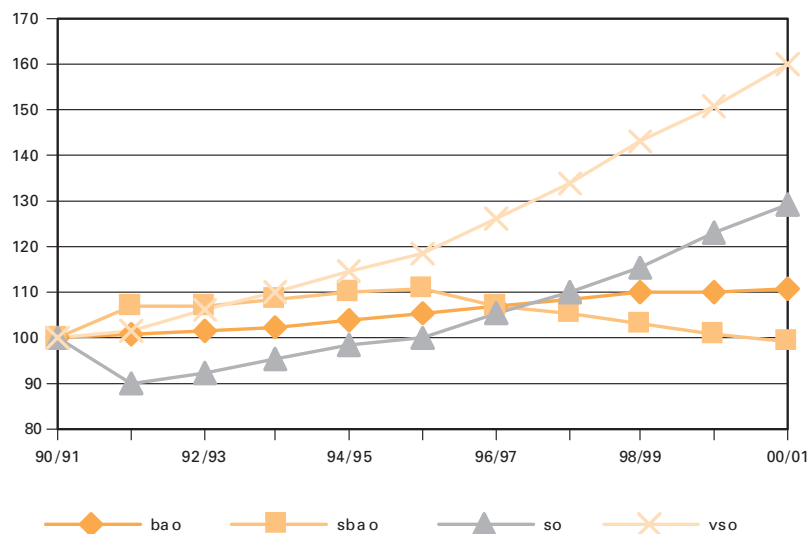
De afwijking ten opzichte van deze raming (3 346 000 leerlingen en studenten) bedroeg + 12 600 leerlingen/studenten, ofwel + 0,4 procent. Per beleidsterrein zijn er zowel positieve als negatieve verschillen. De grootste afwijkingen komen voor bij het voortgezet (beroeps)onderwijs (5500 minder leerlingen dan geraamd), de beroepsbegeleidende leerweg (8000 meer leerlingen dan geraamd) en het hoger beroepsonderwijs (6300 meer leerlingen dan geraamd).

3.2 Ontwikkeling van het aantal leerlingen en studenten 1990-2000

Primair onderwijs

De afgelopen jaren zijn de leerlingenaantallen in het primair onderwijs sterk toegenomen als gevolg van het toenemende geboortecijfer vanaf 1983. Dit geldt vooral voor het basisonderwijs. De deelname aan het speciaal basisonderwijs is de afgelopen jaren niet meer toegenomen, wat vooral een gevolg is van het gevoerde beleid *Weer samen naar school*. Het (voortgezet) speciaal onderwijs groeit daarentegen nog steeds.

Grafiek 2 Leerlingenontwikkeling primair onderwijs (1990 = 100)

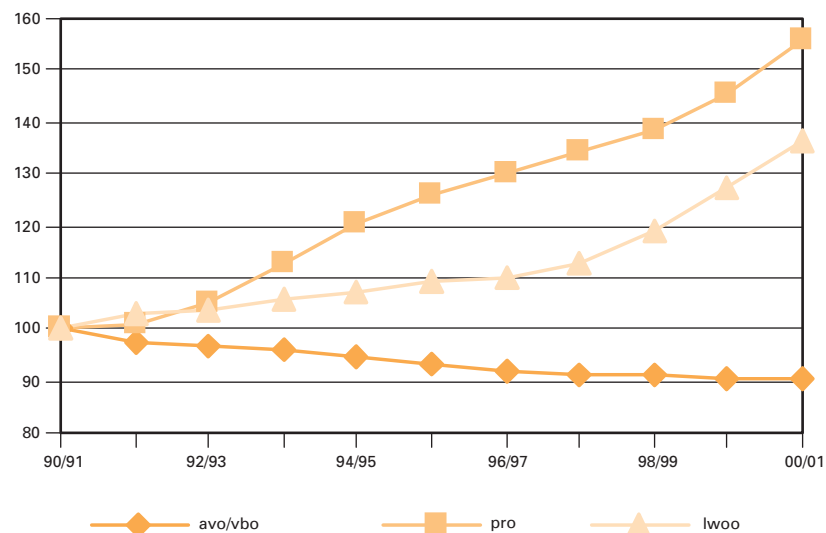
	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
Leerlingen x 1000											
ba o	1 399.4	1 408.1	1 417.5	1 428.3	1 451.7	1 477.4	1 501.4	1 520.0	1 534.0	1 543.2	1 546.7
sbao	51.9	55.4	55.6	56.4	57.1	57.5	55.6	54.7	53.6	52.1	51.6
so	23.5	21.2	21.8	22.4	23.2	23.5	24.7	25.8	27.1	28.9	30.3
vso	9.7	9.9	10.3	10.7	11.1	11.5	12.2	13.0	13.9	14.6	15.5

Voortgezet onderwijs

Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs is in de afgelopen jaren gedaald door de afname van het aantal geboorten in de jaren tachtig. Verder is de doorstroom van mavo-gediplomeerden naar havo 4 en van havo-gediplomeerden naar vwo5 afgenomen (de zogenaamde diploma-stapeling) en is het aantal zittenblijvers verminderd.

De daling geldt voor alle schoolsoorten binnen het voortgezet onderwijs, met uitzondering van het praktijkonderwijs (voorheen vso-mlk) en leerwegondersteunend onderwijs (voorheen vso-lom en ivbo). Deelname aan deze schoolsoorten is in de afgelopen jaren juist gestegen, onder meer als gevolg van het toegenomen aantal allochtonen.

Grafiek 3 Leerlingenontwikkeling voortgezet onderwijs (1990 = 100)

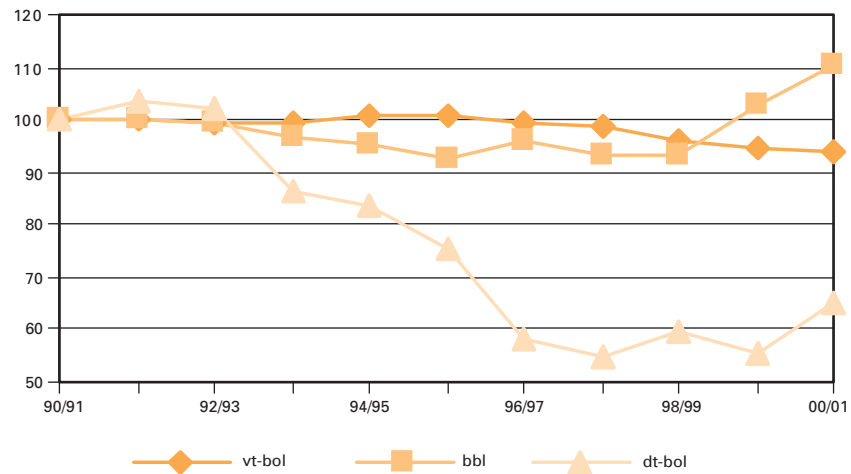
	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
Leerlingen x 1000											
avo/vbo	847.8	826.6	816.9	811.8	803.3	789.9	779.0	770.9	769.7	769.6	767.0
pro	12.1	12.2	12.7	13.7	14.5	15.2	15.7	16.2	16.8	17.6	18.9
lwoo	58.6	60.2	60.7	62.1	62.8	64.1	64.3	65.9	69.7	74.4	79.9

Beroepsonderwijs

De beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg zijn vanaf 1990 gedaald. Deze daling wordt verklaard door een afname van de geboorten in de jaren zeventig, maar een stijging van de relatieve deelname zwakt dit direct af.

De laatste twee jaar zien we een stijging in deelname beroepsbegeleiden- de leerweg.

Grafiek 4 Leerlingenontwikkeling beroepsonderwijs (1990 = 100)

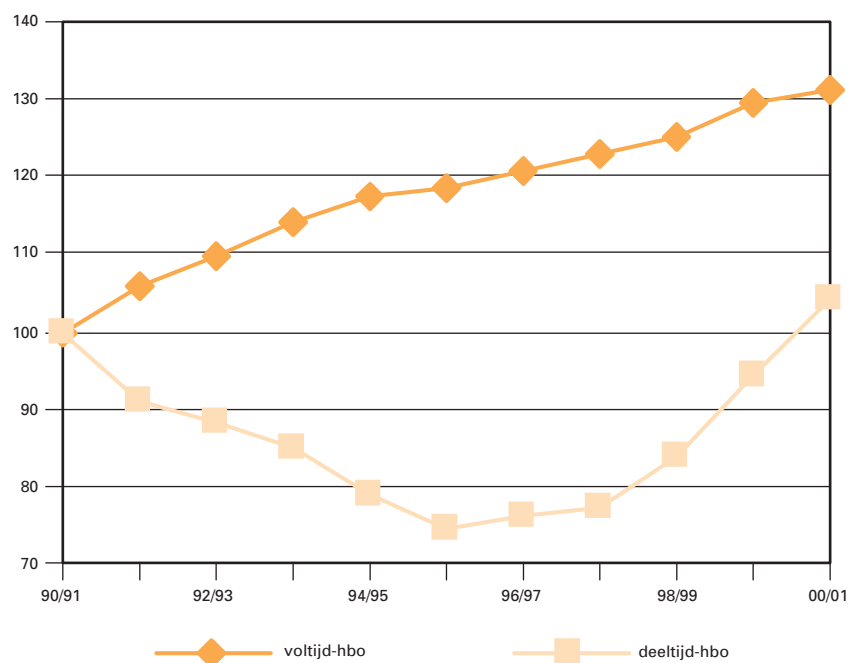
	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
Leerlingen x 1000											
vt-bol	270.1	269.5	267.7	269.0	272.8	271.9	268.2	267.4	259.4	255.0	253.8
bbl	128.6	128.5	128.1	124.6	122.3	119.4	123.2	119.7	120.1	131.9	141.8
dt-bol	42.1	43.5	42.9	36.4	35.2	31.6	24.6	23.1	25.0	23.4	27.5

Hoger beroepsonderwijs

De studentenaantallen in het hoger beroepsonderwijs zijn vanaf 1990 sterk toegenomen. Net als bij de beroepsopleidende leerweg geldt bij het hoger beroepsonderwijs dat de omvang van de relevante leeftijdsgroep gedaald is. De stijging van de deelname aan het hoger beroepsonderwijs was echter veel sterker dan deze daling van de relevante leeftijdsgroep, zodat per saldo de instroom in het hoger beroepsonderwijs is toegenomen.

De stijging komt bijna volledig voor rekening van de voltijdopleidingen; het deeltijd-hbo is vanaf 1990 juist gedaald, maar sinds 1996 is er weer sprake van stijging. Bij het voltijd-hbo is er enige verkorting van de gemiddelde studieduur waarneembaar, die samenhangt met het gevoerde studiefinancieringsbeleid, maar dit effect wordt volledig overschaduwed door de stijging van de instroom. Dit jaar laat de instroom in voltijd-hbo na lange tijd een daling zien.

Grafiek 5 Studentenontwikkeling hoger beroepsonderwijs (1990 = 100)

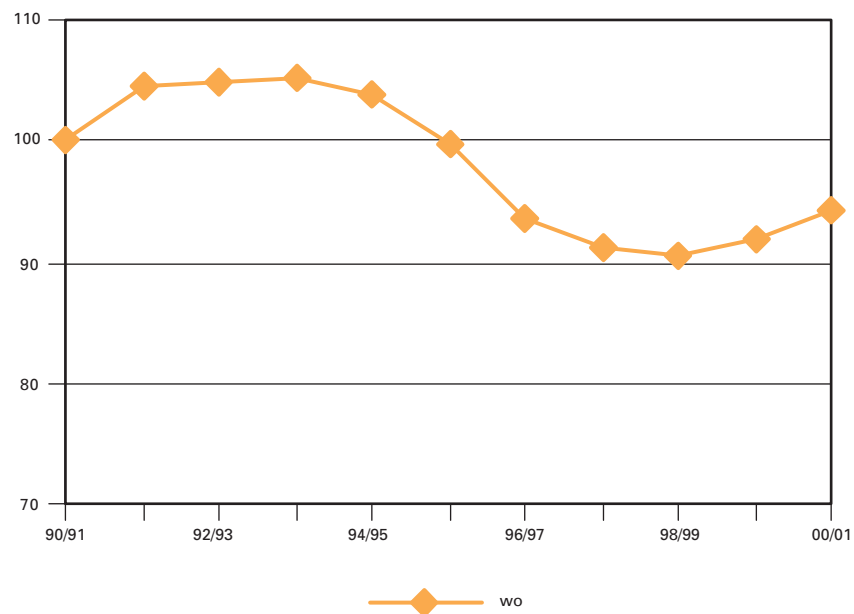

	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
Studenten x 1000											
vt-hbo	184.4	194.8	202.7	210.2	216.8	218.3	222.4	226.3	230.4	239.1	241.7
dt-hbo	54.7	49.7	48.3	46.3	43.1	40.7	41.6	42.2	45.9	51.7	57.1
Totaal	239.1	244.5	251.0	256.6	259.9	259.1	264.0	268.4	276.4	290.8	298.7

Wetenschappelijk onderwijs

De studentenaantallen in het wetenschappelijk onderwijs zijn tot 1993 toegenomen en daarna gedaald. Deze ontwikkeling is deels demografisch bepaald. De daling is versterkt door minder doorstroom van hbo-gediplomeerden en door verkorting van de gemiddelde verblijfsduur als gevolg van het gevoerde studiefinancieringsbeleid. Omdat het aantal eerstejaars na 1996 weer toeneemt, is het totaal aantal studenten in de afgelopen twee jaar weer gestegen. De recente stijging van het aantal eerstejaars komt vooral voort uit het herstel van de de opnieuw toegenomen doorstroom van hbo-gediplomeerden.

Grafiek 6 Studentenontwikkeling wetenschappelijk onderwijs (1990 = 100)

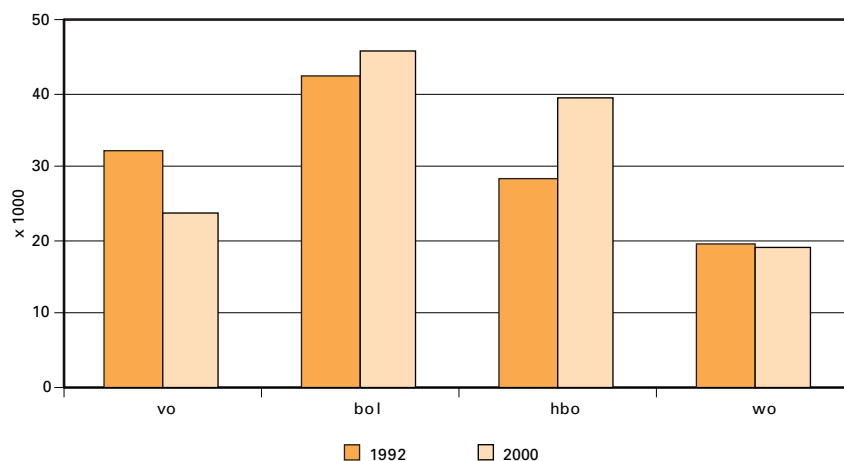
	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
Ingeschrevenen x 1000 wo	171.0	178.5	179.4	179.8	177.5	170.5	160.3	155.8	154.7	157.4	161.3

3.3 Schoolverlaters

De uitstroom uit het onderwijs is de afgelopen tien jaar vrijwel stabiel gebleven op een niveau van ongeveer 200 duizend leerlingen. Dit komt ongeveer overeen met de omvang van één leeftijdsgeneratie en dit cijfer is ook van toepassing op de uitstroom uit het voltijd-onderwijs.

Van de schoolverlaters uit het voltijd-onderwijs heeft ongeveer 60% een diploma behaald in het laatstgenoten onderwijs, dit komt neer op een totaalcijfer van circa 120 000. In toenemende mate zijn gediplomeerden uit het voortgezet onderwijs direct gaan doorstromen naar hoger onderwijs. Dit heeft tot gevolg dat de onderverdeling van deze 120 000 verschuift naar steeds minder voortgezet onderwijs en steeds meer hoger onderwijs. De ontwikkeling bij het wetenschappelijk onderwijs is vooral beïnvloed door de ontwikkeling van de studentenaantallen; de verkorting van de gemiddelde studieduur heeft rond 1996 geresulteerd in een tijdelijke toename van aantallen afgestudeerden.

Grafiek 7 Gediplomeerde schoolverlaters

Gediplomeerde schoolverlaters voltijd-onderwijs (x 1000)											
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
vo	43.3	35.5	32.3	28.7	27.5	27.5	27.5	26.3	25.0	23.9	23.6
bol	47.2	46.0	42.5	43.5	41.4	44.5	48.0	43.3	45.4	45.8	44.6
hbo	24.3	26.1	28.3	30.5	31.7	36.8	40.3	40.4	39.5	39.5	39.7
wo	16.9	17.6	19.5	21.2	22.4	23.4	27.1	23.6	20.6	19.1	18.4
Totaal	131.7	125.2	122.6	123.9	123.0	132.2	142.9	133.6	130.5	128.3	126.3

4. VAN BEGROTING NAAR REKENING 2000

Inleiding

In de volgende paragrafen wordt een overzicht gegeven van de verschillen tussen de begroting en de uiteindelijke realisatie. Eerst wordt in paragraaf 4.1 ingegaan op de twee factoren die het totaal van de begroting van uitgaven en ontvangsten over 2000 hebben beïnvloed. In paragraaf 4.2 volgt een overzicht van bijstellingen binnen de begroting. In paragraaf 4.3 is een specificatie van het verschil tussen begroting en rekening per beleidsterrein opgenomen.

4.1 Realisatie van de begroting 2000

Tabel 1 Het verschil tussen de oorspronkelijke begroting en realisatie (bedragen x f 1 miljoen)				
	Begroting	Realisatie	Vershil	In %
Uitgaven	43 358,0	47 043,3	3 685,3	8,5
Ontvangsten	2 288,7	2 525,6	236,9	10,4
Totaal	41 069,3	44 517,7	3 448,4	8,4

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat het saldo van de werkelijke uitgaven en ontvangsten ten opzichte van de begroting 2000 f 3 448,4 miljoen hoger is uitgekomen. Dit verschil is uit te splitsen in generale en technische mutaties. Generale mutaties zijn gelden die vanuit de algemene middelen aan de begroting van OCenW zijn toegevoegd. Hieraan ligt een beleidsmatig doel ten grondslag.

Technische bijstellingen zijn uitdelingen uit de aanvullende posten van de Miljoenennota voor bijvoorbeeld loon- en prijsbijstellingen.

Tabel 2 (bedragen x f 1 miljoen)	
Generale bijstellingen	2 239,1
Eindejaarsmarge 1999/2000	259,0
Eindejaarsmarge 2000/2001	- 354,7
Technische posten	1 305,0
Totaal	3 448,4

De generale middelen, de eindejaarsmarges en de technische posten worden hieronder verder toegelicht.

Totaal generale mutaties

Het totaal aan generale mutaties in 2000 bedraagt f 2239,1 miljoen. Deze mutaties bestaan uit de componenten genoemd in tabel 3.

Tabel 3 Generale mutaties (bedragen x f 1 miljoen)		
Generale mutaties		
Mutaties Voorjaarsnota		
<i>Uitgaven:</i>		
Leermiddelen	200,0	
Investeren in leraren	170,0	
Tegemoetkoming studiekosten (WTS)	102,0	
Informatie- en communicatietechnologie	100,0	
Impuls beroepsopleidingen	100,0	
Leerlingenvolume	98,0	
Schoolspecifieke budgetten	75,0	
Onderwijskansen	50,0	
Zorgbudget / wachtlijsten	50,0	
Arbeidsmarktknelpunten hoger onderwijs	50,0	
Implementatie vmbo	45,0	
Monumentenzorg	40,0	
IB-Groep	30,0	
Nascholing	15,0	
Intensivering cultuur	10,0	
Voor- en vroegschoolse opvang	10,0	
Diversen (kleiner dan f 10 miljoen)	21,9	
<i>Ontvangsten:</i>		
Diversen < f 10 miljoen	14,1	
Totaal Voorjaarsnotamutaties		1 152,8
Mutaties na Voorjaarsnota		
Betaling ov-bedrijven	395,0	
Huisvesting / inventaris	292,8	
Informatie- en communicatietechnologie	107,2	
Interne verbouwing / inventaris	100,0	
E-culture en monumentenzorg	60,0	
Vervangingsfonds	50,0	
Wetenschapsbudget	50,0	
Schoolspecifieke budgetten	21,0	
Conservering documenten	10,0	
Diversen < f 10 miljoen	0,3	
Totaal mutaties na Voorjaarsnota		1 086,3
Totaal		2 239,1

Toelichting op de generale mutaties

Bij de Voorjaarsnota 2000 is een aantal autonome en beleidsmatige mutaties verrekend met de generale middelen. Het totaal van deze mutaties is f 1152,8 miljoen. Deze mutaties worden hieronder eerst toegelicht, waarna de mutaties uit de Miljoenennota, de Najaarsnota en de slotwet worden toegelicht. Het totaal van deze laatstgenoemde mutaties is f 1086,3 miljoen.

Bij Voorjaarsnota 2000 verrekend met de generale middelen:

Leermiddelen (f 200 miljoen beleidsterreinen 18, 19, 20)

Voor leermiddelen is eenmalig f 200 miljoen beschikbaar gesteld. Deze f 200 miljoen is verdeeld over de navolgende beleidsterreinen naar rato van het aantal leerlingen per onderwijsvorm.

Aan het budget voor het primair onderwijs is f 112 miljoen toegevoegd. Middels de gepubliceerde regeling «Modernisering onderwijsmethoden primair onderwijs» is dit bedrag aan de scholen toegekend.

Aan de scholen voor het voortgezet onderwijs is f 60 miljoen beschikbaar gesteld voor het vernieuwen van inventaris in het derde en vierde leerjaar van het vbo. Het doel daarvan was om een betere aansluiting te krijgen bij de apparatuur die in het bedrijfsleven wordt gebruikt.

Aan het budget voor het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie is f 28 miljoen toegevoegd als aanvulling op de structurele apparatuurimpuls.

Investeren in leraren (f 170 miljoen beleidsterreinen 18, 19, 20)

De middelen zijn meegenomen bij de cao voor de leraren in het primair en het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie. Deze middelen zijn verdeeld naar rato van de desbetreffende loonsom.

Tegemoetkoming studiekosten (f 102 miljoen beleidsterrein 25)

Naar aanleiding van de wens van de Tweede Kamer om de tegemoetkoming van studiekosten sneller te verhogen is deze post uit het regeerakkoord (f 75 miljoen) naar voren gehaald. Dit houdt voor alle ouders van WTS-gerechtigden een extra bedrag van f 50 in. Via een amendement (kamerstuk 27 171, nr. 17) is dit bedrag voor ouders met een inkomen lager dan f 52 023 verhoogd tot f 100. De kosten daarvan bedragen f 27 miljoen.

Informatie- en communicatietechnologie (f 100 miljoen beleidsterrein 26)

Intensiveringen uit het regeerakkoord zijn versneld. Hierdoor is in 2000 f 100 miljoen extra beschikbaar gekomen voor ict-beleid.

Impuls beroepsopleidingen (f 100 miljoen beleidsterreinen 19, 20, 21, 26)

Voor een impuls in de beroepsopleidingen is een bedrag van f 100 miljoen beschikbaar gesteld. Hiervan heeft f 25 miljoen betrekking op het bevorderen van zij-instroom in het beroep.

Binnen het voortgezet onderwijs is f 18,8 miljoen gebruikt voor de versterking van het vmbo door het verstevigen van de relatie tussen het bedrijfsleven en het vmbo. Verder is f 33,8 miljoen toegevoegd aan het beleidsterrein beroepsonderwijs en volwasseneneducatie. Voor het hoger beroepsonderwijs is een bedrag van f 22,5 miljoen uitgetrokken. Dit bedrag is voornamelijk ingezet om de aansluiting tussen het voortgezet onderwijs en het hoger beroepsonderwijs te verbeteren (f 11 miljoen) en voor SURF (innovatie op het gebied van ict f 10 miljoen).

Leerlingenvolume (f 98 miljoen beleidsterreinen 21, 22, 25)

De groei in deelnemersaantallen in het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs heeft tot hogere uitgaven geleid. Voor het wetenschappelijk onderwijs betreft dit een bedrag van f 16 miljoen en voor het hoger beroepsonderwijs een bedrag van f 52 miljoen. Voor de studiefinanciering betekende dit een bedrag van f 30 miljoen.

Schoolspecifieke budgetten (f 75 miljoen beleidsterrein 18)

Dit bedrag is gebruikt om het schoolbudget in het primair onderwijs te verhogen met f 75 miljoen. Scholen krijgen hierdoor meer ruimte voor arbeidsmarktbeleid. De gelden kunnen bijvoorbeeld gebruikt worden voor het aanstellen van onderwijsassistenten, conciërges en systeembeheerders. Gekozen is om deze extra gelden te verdelen over de jaren 2000 (f 13 miljoen), 2001 (f 56 miljoen) en 2002 (f 6 miljoen), waardoor de

decentrale schoolbudgetten reeds met ingang van 1 augustus 2000 op het structurele niveau van f 111,6 miljoen komen. Ongewenste schommelingen in de formatie door schommeling in de budgetten is daarmee voorkomen.

Onderwijskansen (f 50 miljoen beleidsterrein 18)

Voor de uitwerking van beleidsplannen voor onderwijskansen en voor voor- en voerschoolse educatie van 2 tot 5-jarige kinderen met een (taal-)achterstand is f 50 miljoen in 2000 en f 100 miljoen structureel beschikbaar gesteld.

Zorgbudget/wachlijsten (f 50 miljoen beleidsterreinen 18, 19)

Van het bedrag van f 50 miljoen is f 40 miljoen aan het budget voor het primair onderwijs toegevoegd. Hiervan was f 30 miljoen voor de invoering van leerlinggebonden financiering en f 10 miljoen voor het terugdringen van wachtlijsten bestemd.

Aan het budget voor voortgezet onderwijs is f 10 miljoen toegevoegd in verband met het zorgbudget vmbo. Dit bedrag is toegekend aan samenwerkingsverbanden vmbo-scholen voor het aanlooptraject dat moet leiden tot de invoering van het zorgbudget.

Arbeidsmarktknelpunten hoger onderwijs (f 50 miljoen beleidsterreinen 21, 22)

Voor knelpunten op de arbeidsmarkt, die door hogescholen en universiteiten worden ondervonden bij de werving van lectoren respectievelijk assistenten in opleiding, is in totaal f 55 miljoen beschikbaar gesteld. Hiervan is f 5 miljoen binnen de begroting van OCenW opgevangen. Van dit bedrag is f 15 miljoen bestemd voor de invoering van lectoratenstoelen in het hoger onderwijs. f 40 miljoen is aan het budget van het wetenschappelijk onderwijs toegevoegd voor de verbetering van de positie van assistenten in opleiding.

Implementatie vmbo (f 45 miljoen beleidsterrein 19)

Een bedrag van f 20 miljoen is bestemd voor het opnieuw vormgeven van de zorg in het voortgezet onderwijs. Eenzelfde bedrag is uitgetrokken om docenten en schoolleiders beter in staat te stellen om inhoud te geven aan de implementatie van het vmbo. Voor de ontwikkeling van leermiddelen vmbo is tenslotte een bedrag van f 5 miljoen uitgetrokken.

Monumentenzorg (f 40 miljoen beleidsterrein 27)

Voor de restauratie van grote monumenten, de zogenaamde «kanjers», is incidenteel een bedrag van f 40 miljoen uitgetrokken.

IB-Groep (f 30 miljoen beleidsterrein 17)

Bij de IB-groep is bij het project Herontwerp een aanzienlijke vertraging geconstateerd. Nieuwe beleidswijzigingen dienen hierdoor langer in de oude systemen te worden ingepast dan verwacht. Dit leidt tot een eenmalige extra kostenpost van f 30 miljoen.

Nascholing (f 15 miljoen beleidsterreinen 18, 19)

Voor de nascholing van personeel is in totaal f 15 miljoen ingezet, verdeeld over primair (f 10 miljoen) en voortgezet onderwijs (f 5 miljoen). Dit geld is voornamelijk bedoeld voor het leren werken met kinderen met achterstandsproblemen.

Intensivering cultuur (f 10 miljoen beleidsterrein 27)

Aan de beleidsimpuls cultuur is f 10 miljoen besteed.

Voor- en vroegschoolse educatie (f 10 miljoen, beleidsterrein 18)

Ten behoeve van een intake-regeling voor gemeenten die vanaf de eerste tranche in september 2000 mee hebben gedaan is f 10 miljoen beschikbaar gesteld.

Diversen (f 21,9 miljoen)

Het gaat hierbij om een aantal kleinere mutaties.

Ontvangsten (f 14,1 miljoen)

Het gaat hierbij om een aantal kleinere mutaties.

Mutaties na Voorjaarsnota

Betaling ov-bedrijven (f 395 miljoen)

Om het beeld in 2001 niet te belasten zijn de uitgaven aan de gezamenlijke ov-bedrijven in verband met de ov-studentenkaart in 2000 in eerste instantie met f 162 miljoen verhoogd. Eind 2000 is daar nog een bedrag van f 295 miljoen aan toegevoegd. In totaal is de extra betaling in 2000 daarmee gekomen op een bedrag van f 457 miljoen, waarvan f 395 miljoen generaal.

Huisvesting/inventaris (f 292,8 miljoen beleidsterreinen 18, 19, 20)

Bij Najaarsnota is f 292,8 miljoen beschikbaar gesteld voor het wegwerken van achterstallig onderhoud aan de binnenkant van schoolgebouwen of vernieuwing van inventaris. Van dit bedrag is f 121,5 miljoen bestemd voor het primair onderwijs, f 121,5 miljoen voor het voortgezet onderwijs en f 49,8 miljoen voor het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie.

Informatie- en communicatietechnologie (f 107,2 miljoen beleidsterreinen 18, 19, 20)

Het bij Najaarsnota beschikbaar gestelde bedrag van f 107,2 miljoen is bestemd voor uitgaven voor informatie- en communicatietechnologie. Hiervan is f 61 miljoen aan het primair onderwijs, f 32 miljoen aan het voortgezet onderwijs en f 14,2 miljoen aan het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie beschikbaar gesteld.

Interne verbouwing/inventaris (f 100 miljoen beleidsterreinen 18, 19)

Deze middelen zijn bij Miljoenennota 2001 voor inventaris en verbouwingen aan de binnenzijde van schoolgebouwen beschikbaar gekomen. Een bedrag van f 53 miljoen is aan het primair onderwijs en een bedrag van f 47 miljoen is aan het voortgezet onderwijs ten goede gekomen. Onderdeel van de f 47 miljoen voor voortgezet onderwijs is een bedrag van f 20 miljoen ter verbetering van de inventarispositie van het vmbo (amendement Hindriks).

E-culture en monumentenzorg (f 60 miljoen beleidsterrein 27)

Bij Najaarsnota is in totaal f 60 miljoen beschikbaar gekomen voor e-culture en monumentenzorg. Bovendien is binnen de begroting van OCenW voor deze doeleinden nog eens een extra bedrag van f 30 miljoen vrijgemaakt. Van dit totale bedrag van f 90 miljoen is f 60 miljoen bestemd voor het inlopen van achterstanden bij de restauratie van monumenten. Voor e-culture is f 30 miljoen beschikbaar gesteld. Hiermee zijn vier projecten gefinancierd. Voor investeringen in content-ontwikkeling en kennisinfrastructuur is via de Mondriaanstichting f 15,7 miljoen aan diverse instellingen beschikbaar gesteld. Het Nederlands Audiovisueel Archief heeft f 7,2 miljoen ontvangen voor het opzetten van een faciliteit voor het digitaliseren van film- en videomateriaal. Aan de rijksarchieven is

f 3,6 miljoen beschikbaar gesteld om belangrijke (cultuur-) historische documenten digitaal beschikbaar te maken. En aan het Nederlandse Bibliotheken en Lectuur Centrum is f 3,5 miljoen gegeven om een breed publiek toegang tot culturele en maatschappelijke informatie te bieden.

Wetenschapsbudget (f 50 miljoen beleidsterrein 23)

Een bedrag van f 50 miljoen is eenmalig ter beschikking gekomen voor fundamenteel onderzoek.

Vervangingsfonds (f 50 miljoen beleidsterrein 26)

Met het beschikbaar komen van extra middelen ter grootte van f 50 miljoen voor de vervangingsproblematiek zijn olopemde premies voor de scholen voorkomen.

Schoolspecifieke budgetten (f 21 miljoen, beleidsterrein 19, 20)

Als onderdeel van de cao zijn schoolspecifieke budgetten toegekend. Deze middelen zijn bestemd voor het voortgezet onderwijs (f 14 miljoen) en het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (f 7 miljoen). Het structurele niveau van de decentrale schoolbudgetten is daarmee reeds op 1 augustus 2000 bereikt, in plaats van in 2003.

Conservering documenten (f 10 miljoen beleidsterrein 23)

Het verval van verzuurd papier uit de 19e en 20e eeuw vormt een bedreiging voor het Nederlands cultureel en wetenschappelijk erfgoed in de bibliotheken. Bij Najaarsnota is f 10 miljoen beschikbaar gesteld voor een pilot-project om deze problematiek aan te pakken.

Diversen < 10 miljoen (f 0,3 miljoen)

Het gaat hierbij om een kleinere post.

Eindejaarsmarge

Op grond van de systematiek omtrent de eindejaarsmarge mogen saldi naar een volgend jaar worden meegenomen tot een maximum van 1 procent van het geschoonde begrotingstotaal.

De toegevoegde eindejaarsmarge 1999 bedraagt f 259,0 miljoen. Dit verhoogt in 2000 het saldo van de werkelijke uitgaven en ontvangsten. De doorgeschoven eindejaarsmarge 2000 bedraagt f 354,7 miljoen. Het saldo van de werkelijke uitgaven en ontvangsten in 2000 is hierdoor verlaagd.

De doorgeschoven eindejaarsmarge bestaat uit twee componenten: een overschot van f 30,2 miljoen en kasschuiven voor een totaal van f 324,5 miljoen (zie hieronder in tabel 4).

Om tot een doelmatige en rechtmatige besteding van middelen te komen, en daarover overleg te voeren met het veld, komt het voor dat middelen pas later dan in het begrotingsjaar tot uitbetaling komen. In deze gevallen is een kasschuif noodzakelijk gebleken.

Aan de ontvangstenkant is de begroting in 2000 verhoogd met een bedrag van f 155 miljoen verwachte opbrengst van de verkoop van het Nederlands Omroepproductie Bedrijf (NOB). Deze verkoop is niet doorgestaan, en de verwachte opbrengst is naar 2001 doorgeschoven.

Met alle mutaties van de eindejaarsmarge is de begroting van 2000 per saldo met f 95,7 miljoen verlaagd (zie ook tabel 5).

Tabel 4 Kasschuiven eindejaarsmarge 2000/2001 (bedragen x f 1 miljoen)

Leerlinggebonden financiering	- 15,0
Weer samen naar school	- 10,0
Actieplan vmbo	- 20,0
Impuls beroepsopleidingen	- 36,0
Zij-instromers	- 19,0
Centraal beheerde middelen	- 76,3
Beleidsimpuls cultuur	- 10,0
Achterstallig onderhoud vo	36,0
ESF	- 15,3
Apparaatskosten directies	- 10,0
Vervangingsfonds	- 20,0
Wachtgeld bve	- 18,7
Informatie- en communicatietechnologie	- 13,0
PSR investeringen	- 10,5
Diversen < f 10 miljoen	- 86,7
Totaal kasschuiven eindejaarsmarge	- 324,5

Hierdoor ontstaat resumerend het volgende beeld:

Tabel 5 Bijdragen vanuit de generale middelen aan de begroting OCenW (bedragen x f 1 miljoen)

Eindejaarsmarge 1999/2000		259,0
Kasschuiven eindejaarsmarge	- 324,5	
Overschot 2000	- 30,2	
Eindejaarsmarge 2000/2001		- 354,7
Saldo toegevoegde en ingeleverde eindejaarsmarge		- 95,7

Technische mutaties

De volgende bijdragen zijn tijdens de begrotingsuitvoering toegevoegd als technische posten:

Tabel 6 (bedragen x f 1 miljoen)

Loonbijstellingen	894,5
Prijsbijstellingen	303,1
Asielzoekers	29,7
Informatie- en communicatietechnologie	130,0
Overboekingen	- 60,3
ICES	8,0
Totaal technische posten	1 305,0

Toelichting op de technische mutaties

Loonbijstellingen

Het bedrag van f 894,5 miljoen loonbijstelling uit de aanvullende post is gebruikt ter dekking van de loonkostenstijging voortvloeiend uit onder andere cao-afspraken en mutaties in werkgeverspremies.

Prijsbijstellingen

De begroting is vanuit de aanvullende post bijgesteld met de prijsbijstelling (f 303,1 miljoen).

Asielzoekers

Door de toename van het aantal asielzoekers is een bedrag van f 29,7 miljoen aan de begroting toegevoegd.

Informatie- en communicatietechnologie

Uit het Fonds Economische Structuurversterking is voor informatie- en communicatietechnologie een bedrag van f 130 miljoen ontvangen.

Overboekingen

Dit is het saldo van overboekingen binnen de rijksbegroting. Een voorbeeld hiervan zijn overboekingen naar het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij voor het aandeel van dat departement in de intensiveringen.

ICES

Deze gelden zijn ontvangen voor en uitgegeven aan de versterking van de kennisinfrastructuur.

4.2 Bijstellingen binnen het totaal van de begroting 2000

De hierna gepresenteerde autonome en beleidsmatige mutaties zijn binnen de begroting van OCenW gecompenseerd. Zij beïnvloeden de hoogte van de begroting van OCenW niet. Onderstaand overzicht geeft een beeld van de grootste wijzigingen in de specifieke mutaties in uitgaven en ontvangsten.

Tabel 7: Specifieke autonome en beleidsmatige mutaties (bedragen x f 1 miljoen)

Tegenvallers/beleidsmatige verhogingen	Meevallers/beleidsmatige verlagingen		
Betaling OV-bedrijven	62,0	Eindejaarsmarge 99/00	259,0
CAO 2000–2002	15,0	Afrekeningen	43,9
Centraal beheerde middelen	28,8	Gemiddelde personeelslasten	86,4
Formatie	20,4	Leerlingenvolume	35,2
Bekostiging universiteiten	25,0	Schoolspecifieke budgetten	62,0
E-culture en monumentenzorg	30,0	SFB	44,9
IB-Groep	30,0	Projecten hbo	16,0
Specifieke bekostiging bve	17,4	ESF middelen	18,5
Mobiliteitsfonds	12,4	Bekostiging universiteiten	25,0
Eindejaarsmarge 00/01	356,7	Diversen < f 10 miljoen	6,8
Totaal	597,7	Totaal	597,7

Toelichting op de specifieke autonome en beleidsmatige mutaties

Tegenvallers of beleidsmatige verhogingen

Betaling ov-bedrijven

Om het beeld in 2001 niet te belasten zijn de uitgaven aan de gezamenlijke ov-bedrijven in verband met de ov-studentenkaart in 2000 in eerste instantie met f 162,0 miljoen verhoogd. Eind 2000 is daar nog een bedrag

van f 295,0 miljoen aan toegevoegd. In totaal is de extra betaling in 2000 daarmee gekomen op een bedrag van f 457 miljoen, waarvan f 395 miljoen generaal.

CAO 2000–2002

Ter dekking van de nieuwe cao 2000–2002 voor de docenten in het primair en voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie is binnen de begroting van OCenW een bedrag van f 15 miljoen vrijgemaakt.

Centraal beheerde middelen

Het gaat hierbij om aanvullingen op tekorten op reserveringen.

Formatie

De doorwerking van een verschil tussen de geraamde en toegekende formatie in 1999 naar 2000 heeft tot een bijstelling van f 20,4 miljoen geleid.

Bekostiging universiteiten

Toezeggingen aan de universiteit van Leiden uit 1998 voor de huisvestingsproblematiek (f 12,1 miljoen) en de huisvestingslasten van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie en het Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten (f 2,5 miljoen). Daarnaast is de kasbeperking bij de universiteiten vroegtijdig gecompenseerd (f 10,4 miljoen).

E-culture en monumentenzorg

Voor een deel zijn de uitgaven voor e-culture en monumentenzorg (zie ook hierboven) bij Najaarsnota gedekt binnen de begroting van OCenW.

IB-Groep

Na afronding van het project Herontwerp bij de IB-groep worden de nog openstaande vorderingen van de IB-Groep van f 30 miljoen op het departement afgelost.

Specifieke bekostiging bve

Het gaat hierbij om middelen die voor aanvullende bekostiging en beroepen zijn ingezet.

Mobiliteitsfonds

In 2000 is aan de Stichting MobiliteitsFonds hbo een bedrag van f 12,4 miljoen beschikbaar gesteld voor het flankerend arbeidsmarktbeleid. Dit als gevolg van een forse stijging van de aanspraken van de hogescholen op de uitbetaling van trekkingsrechten op dit fonds.

Meevallers of beleidsmatige verlagingen

Afrekeningen

Afrekeningen op diverse beleidsterreinen, voornamelijk op het beleidsterrein bve.

Gemiddelde personeelslasten

Op diverse beleidsterreinen zijn er verschillen tussen de ramingen en realisaties op gebied van personeelslasten. Te denken valt aan algemene salarismaatregelen, de incidentele looncomponent, gewijzigde werkgeverslasten en de loonbijstelling.

Leerlingenvolume

Door het gebruik van recentere ramingen en leerlingentellingen ontstaan op diverse beleidsterreinen bijstellingen tot een totaal van f 35,2 miljoen.

Schoolspecifieke budgetten

Een deel van de schoolspecifieke budgetten wordt pas na 2000 uitgegeven.

SFB

Dit is het saldo van verschillende autonome ontwikkelingen die niet het gevolg zijn van ontwikkelingen in het aantal leerlingen. Het gaat om een aantal verlagingen en verhogingen van zowel de uitgaven als de ontvangsten. Per saldo levert dit een verlaging van f 44,9 miljoen op.

De belangrijkste mutaties zijn:

- een meevaller van f 25,6 miljoen, omdat bij de omzetting van de prestatiebeursleningen over 1999 in een definitieve gift danwel een definitieve lening, de gift lager is uitgevallen dan geraamd;
- de begroting is met f 25 miljoen naar beneden bijgesteld als gevolg van een verlaging van de beursuitgaven aan deelnemers in de beroepsbegeleidende leerweg;
- een meevaller van f 67 miljoen op het gebied van de aanvullende beurs. De kosten van de maatregel om de aanvullende beurs voor eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs niet langer onder de prestatiebeurssystematiek te laten vallen waren in het regeerakkoord te hoog ingeschat;
- een meevaller van f 22 miljoen omdat het aandeel uitwonende studenten lager was dan geraamd;
- een bedrag van f 18 miljoen is aan de begroting toegevoegd voor de uitvoeringstoets van de IB-Groep voor nieuw beleid;
- verder zijn er een aantal mutaties wegens achterstallig hoger recht, lesgeldontvangsten, studiefinanciering overig, Stoeb en aanpassing van de raming WTS aan de realisaties.

Projecten hoger beroepsonderwijs

Een aantal projecten is in 2000 niet meer tot uitvoering gekomen. Verder is door een vertraging in de kasbetaling van reeds verplichte projecten een bedrag van f 12,4 miljoen ingezet ter dekking van de liquiditeitsproblematiek bij de Stichting MobiliteitsFonds hbo (zie ook hierboven).

ESF

Het gaat hierbij om gelden uit het Europees Sociaal Fonds die in 2000 zijn ontvangen.

Bekostiging universiteiten

Binnen het beleidsterrein wetenschappelijk onderwijs heeft een autonome verlaging van f 25 miljoen plaatsgevonden. Deze incidentele verlaging is het gevolg van niet gerealiseerde bestedingen op het gebied van ict in het hoger onderwijs.

Diversen < f 10 miljoen

Het gaat hierbij om een aantal kleinere mutaties op diverse beleidsterreinen.

4.3 Realisatie van de begroting 2000 per beleidsterrein

In tabel 8 wordt aangegeven wat per beleidsterrein de uiteindelijke realisatie is ten opzichte van de begroting.

Tabel 8: Realisatie per beleidsterrein (bedragen x f 1 miljoen)								
Beleidssterreinen	Uitgaven				Ontvangsten			
	Begroting	Realisatie	Verschil	in %	Begroting	Realisatie	Verschil	in %
17 Ministerie algemeen	872,8	1 054,8	182,0	20,9	23,5	40,1	16,6	70,6
18 Primair onderwijs	11 383,8	12 437,4	1 053,6	9,3	33,9	61,2	27,3	80,5
19 Voortgezet onderwijs	8 684,2	9 367,4	683,2	7,9	8,9	10,9	2,0	22,5
20 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	4 667,4	4 984,3	316,9	6,8	52,7	68,3	15,6	29,6
21 Hoger beroepsonderwijs	2 728,8	2 935,2	206,4	7,6	5,2	2,5	- 2,7	- 51,9
22 Wetenschappelijk onderwijs	5 707,5	5 979,2	271,7	4,8	2,4	2,7	0,3	12,5
23 Onderzoek en wetenschapsbeleid	1 365,1	1 513,6	148,5	10,9	204,0	218,9	14,9	7,3
24 Huisvesting	0,0	0,0	0,0		0,0	0,2	0,2	
25 Studiefinancieringsbeleid	4 645,0	5 325,5	680,5	14,7	1 560,4	1 578,4	18,0	1,2
26 Overige programma-uitgaven	582,9	310,1	- 272,8	- 46,8	0,2	0,1	- 0,1	- 50,0
27 Cultuur	2 720,5	3 135,8	415,3	15,3	397,5	542,3	144,8	36,4
Totaal	43 358,0	47 043,3	3 685,3	8,5	2 288,7	2 525,6	236,9	10,4

Verschillen uitgavenrealisatie

De uitgavenverhogingen op de beleidsterreinen laten dit jaar geen eenduidig beeld zien. Op sommige beleidsterreinen ligt de stijging beduidend hoger dan op andere.

Opvallend hoge realisaties zijn te vinden op de beleidsterreinen ministerie algemeen, onderzoek en wetenschapsbeleid, studiefinancieringsbeleid en cultuur. Bij de overige programma-uitgaven ligt de realisatie lager dan de oorspronkelijke begroting.

Ministerie algemeen

De uitgavenverhogingen kunnen hier voor een belangrijk deel worden toegeschreven aan de extra financiering van de IB-Groep voor in totaal f 70 miljoen, de loon- en prijsbijstellingen, en een groot aantal kleine interne overboekingen.

Onderzoek en wetenschapsbeleid

Een bedrag van f 50 miljoen is eenmalig ter beschikking gekomen voor fundamenteel onderzoek. Een andere grote mutatie hangt samen met de loon- en prijscompensatie.

Studiefinancieringsbeleid

De belangrijkste mutaties zijn extra betalingen aan de ov-bedrijven (f 457 miljoen) en de tegemoetkoming studiekosten (f 102 miljoen).

Overige programma-uitgaven

Voor een belangrijk deel bestaat dit beleidsterrein uit verdeelartikelen waarop geen uitgaven plaatsvinden. Belangrijke mutaties zitten dan ook in

overboekingen met andere beleidsterreinen, de uitdeling van de loon- en prijscompensatie en de intertemporele compensaties.

Cultuur

Bij cultuur zijn de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de begroting de extra gelden uit Voor- en Najaarsnota voor e-culture en monumentenzorg (f 130 miljoen) en de loon- en prijscompensatie (f 67 miljoen). Daarnaast is een bedrag van f 130 miljoen gedesaldeerd. Het betreft hier een hoger dan geraamde afdracht aan de algemene omroepreserve vanwege hoger dan geraamde reclame-inkomsten.

Verschillen ontvangstenrealisatie

Bij de ontvangsten zijn de verschillen in de realisatie procentueel gezien groter dan bij de uitgavenrealisatie. Omdat het om – relatief – kleine bedragen gaat heeft een klein afrekenverschil al snel een groot effect op het ontvangstenvolume.

De afwijkingen bij de beleidsterreinen met in absolute zin grote afwijkingen worden hieronder kort toegelicht.

Primair onderwijs

Het gaat voornamelijk om een tweetal desalderingen: een desaldering van f 11,4 miljoen voor kinderopvang in verband met de Wet afdrachtvermindering (WVA). Door deze fiscale stimuleringsmaatregel wordt 30% van het totale bedrag dat aan kinderopvang wordt besteed in mindering gebracht op de afdracht loonbelasting. Daarnaast een desaldering van f 13,3 miljoen door een versnelde afrekening van de personele vergoeding van zowel 1998 als 1999, waarmee geen rekening gehouden was.

Cultuur

Het gaat hierbij om de desaldering in verband met de reclame-inkomsten. Daarnaast is de begroting in 2000 verhoogd met een bedrag van f 155 miljoen verwachte opbrengst van de verkoop van het Nederlands Omroepproductie Bedrijf (NOB). Deze verkoop is niet doorgegaan, en de verwachte opbrengst is naar 2001 doorgeschoven. Het totale effect hiervan op de ontvangstenbegroting van cultuur is nihil.

5. TOELICHTING PER BELEIDSTERREIN

Beleidssterrein 17 Ministerie algemeen

1. Algemeen

Op dit beleidssterrein worden de apparaatsuitgaven van het ministerie verantwoord. Het betreft de apparaatsuitgaven van:

- het bestuursdepartement (artikel 17.10);
- de Inspectie van het onderwijs en de Inspectie Cultuurbezit (artikel 17.11);
- de cultuurinstellingen: Rijksdienst voor de monumentenzorg (RDMZ), de Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek (ROB) en het Instituut Collectie Nederland (ICN) (artikel 17.12);
- de drie adviesraden: Onderwijsraad, Raad voor cultuur en Adviesraad voor het wetenschaps- en technologiebeleid (artikel 17.13);
- de agentschappen Centrale Financiën Instellingen (CFI) en Rijksarchiefdienst (RAD) (artikel 17.14);
- de vier zelfstandige uitvoeringsorganisaties: Informatie Beheer Groep, Dienst ziektekostenverzekering overheidspersoneel (DZVO), Uitvoeringsinstelling sociale zekerheid voor overheid en onderwijs (USZO) en Vervangingsfonds/bedrijfsgezondheidszorg (artikel 17.15).

2. Verantwoording van de totale uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1 Financiële kerncijfers voor beleidssterrein 17 (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Verschil
Artikel 17.10: Bestuursdepartement	302,7	291,0	- 11,7
Artikel 17.11: Inspecties	75,9	85,7	9,8
Artikel 17.12: Cultuurinstellingen	77,6	85,7	8,1
Artikel 17.13: Adviesraden	10,8	12,0	1,2
Artikel 17.14 Agentschappen	150,4	197,7	47,3
Artikel 17.15 Zelfstandige uitvoerings-organisaties	255,3	382,7	127,4
Totaal uitgaven	872,8	1 054,8	182,0
Totaal ontvangsten	23,5	40,1	16,6

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil tussen de gerealiseerde en begrote uitgaven is (f 182,0 miljoen). De grootste posten die verantwoordelijk zijn voor dit verschil worden hierna toegelicht per artikel.

Artikel 17.10

- een verhoging van f 8,8 miljoen in verband met loon- en prijsbijstelling 2000;
- een toevoeging van f 5,8 miljoen van verschillende beleidssterreinen voor de voorlichtingscampagne Leraren;
- een verlaging van f 23,2 miljoen in verband met de daadwerkelijke verdeling van de op dit artikel geparkeerde gelden voor de invoering van de euro.

Artikel 17.11

De Inspectie van het Onderwijs is dit jaar gestart met de implementatie van de beleidsnota *Variëteit en waarborg*. Hiervoor is een bedrag van f 5,2 miljoen beschikbaar gesteld.

Artikel 17.12

De totale uitgaven op dit artikel zijn f 8,1 miljoen hoger uitgevallen dan geraamd in de oorspronkelijke begroting. De grootste mutatie is een verhoging van f 5,4 miljoen voor de apparaatskosten.

Bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ) betreft het de groei van de werkzaamheden bij de noodzakelijke uitvoering van hun wettelijke taken die voortvloeien uit de Monumentenwet. Werkzaamheden bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek hebben betrekking op de opgravingswerkzaamheden in verband met de aanleg van de betuwelijn, de hoge snelheidslijn, de Maaswerken in Limburg en het verlengen van de A-73, eveneens in Limburg. Op het terrein van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg gaat het hier om de zogenaamde «kanjerproblematiek monumentenzorg» en het actualiseren van het monumentenregister. Andere belangrijkste mutaties zijn:

- een desaldering van in totaal f 9,9 miljoen als gevolg van de ontvangsten van de ROB, de RDMZ en het ICN in 2000;
- een verhoging van f 1,7 miljoen voor het werkplan monumentenzorg;
- een verhoging van f 1,6 miljoen voor het steunpuntennetwerk monumentenzorg voor de kwaliteitsverbetering van (planologische) besluitvorming op regionaal niveau;
- een kasschuif van in totaal f 1,7 naar 2004 bestemd voor de herhuisvesting van de ROB en de RDMZ;
- een verlaging van in totaal f 1,5 miljoen naar aanleiding van de overschrijdingen van de ROB, de RDMZ en het ICN in 1999;
- een verlaging van het artikel met f 8,1 miljoen in verband met de verzelfstandiging van de Rijksacademie van Beeldende Kunsten (RABK);
- een afboeking van f 2,9 miljoen in het kader van de stelselwijziging rijkshuisvesting;
- het overige betreft de loon- en prijsbijstelling 2000.

Artikel 17.14

De opbouw van gegevensdepots bij het agentschap CFI, dat de basis gaat vormen van nieuwe taken op het terrein van de kennisinfrastructuur, vereiste een investering van f 5,5 miljoen. Voor de kosten die gepaard gaan met de invoering van de euro werd f 8,0 miljoen beschikbaar gesteld.

De belangrijkste bijstellingen bij het agentschap Rijksarchiefdienst zijn:

- een verhoging van f 4,9 miljoen voor de herinrichting van het archiefbestel. Dit met als doel de (rijks)archieven te fuseren met de archieven van vooral de provinciehoofdsteden, zodat publieksvriendelijke historische informatiecentra voor provincie en regio ontstaan;
- een verhoging van f 3,6 miljoen voor de uitvoering van het deelproject digitalisering woonomgeving als onderdeel van het nationaal digitaliseringsplan voor de archieven *Kleur van Nederland*;
- een verhoging van f 3,6 miljoen voor het digitaliseringsprogramma Victor II van de Rijksarchiefdienst;
- een verhoging van f 1,1 miljoen ten behoeve van het programma luchtzuivering rijksarchieven;

- het overige betreft de loon- en prijsbijstelling 2000.

Artikel 17.15

Het project Herontwerp bij de IB-Groep is dit jaar beëindigd. In totaal heeft dit proces van systeemvernieuwing en organisatieverandering drie jaar geduurd. De bijdrage van het departement bedroeg dit jaar f 60,0 miljoen. Dit bedrag is inclusief f 9,0 miljoen voor de invoeringskosten van de euro bij de IB-Groep. De productiekosten lagen onder meer als gevolg van gewijzigde werkprocessen en uitbreiding van het aantal regelingen op het terrein van de studiefinanciering f 13,7 miljoen hoger dan begroot. De invoeringskosten van de euro bij de USZO bedragen f 8,3 miljoen. Dit is een centraal gefinancierd fixed price bedrag waardoor de decentralisatie van de arbeidsvoorwaarden per 1 januari 2001 naar de diverse onderwijssectoren zonder eurocomplicaties kan verlopen.

Ontvangsten

In 2000 is f 16,6 miljoen meer ontvangen dan geraamd. Hiervan is f 7,5 miljoen afkomstig van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek als meerontvangsten uit projecten van derden, f 0,6 miljoen aan diverse ontvangsten van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en f 1,8 miljoen aan inkomsten uit dienstverlening van het Instituut Collectie Nederland. Een bedrag van f 6,6 miljoen is ontvangen naar aanleiding van de vermogensconversie van de agentschappen Centrale Financiën Instellingen en de Rijksarchiefdienst. Een bedrag van f 0,1 miljoen betreft een desaldering door meerinkomsten van het bestuursdepartement.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1998–2000

Tabel 2.2 Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 17 (x f 1 miljoen)			
	1998	1999	2000
Gerealiseerde uitgaven			
Totaal uitgaven	665,1	973,0	1 059,8

De toename van de uitgaven tussen 1998 en 1999 houdt direct verband met de wijziging van de artikelindeling die met ingang van de begroting 1999 is doorgevoerd. Bij deze wijziging zijn de apparaatskosten van de cultuurinstellingen overgekomen van beleidsterrein 27 (cultuur). Daarnaast zijn tevens de Dienst Ziektekostenvoorziening Overheidspersoneel (DZVO), de Uitvoeringsinstelling sociale zekerheid voor overheid en onderwijs (USZO) en het Vervangingsfonds (VF) op dit beleidsterrein ondergebracht voor dat deel dat betrekking heeft op het onderwijs-personeel en departementaal personeel.

De toename van de uitgaven tussen 1999 en 2000 wordt veroorzaakt door het project Herontwerp bij de IB-Groep, de invoeringskosten van de euro en de opbouw van gegevensdepots bij het agentschap CFI.

Beleidsterrein 18 Primair onderwijs

1. Algemeen

Bij het beleidsterrein primair onderwijs zijn de uitgaven opgenomen voor het basisonderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs. Totaal zijn per 1 oktober 1999 in het primair onderwijs 1 638 800 leerlingen ingeschreven, waarvan 1 543 300 in het basisonderwijs, 52000 in het speciaal basisonderwijs en 43 500 in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Het primair onderwijs legt de basis voor het volgen van aansluitend voortgezet onderwijs.

Het basisonderwijs is bestemd voor kinderen vanaf de leeftijd van omstreeks 4 jaar tot maximaal 14 jaar. Het onderwijs wordt zo ingericht dat de leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen.

Het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs zijn bestemd voor leerlingen van circa 3 tot 20 jaar die, wegens handicaps van uiteenlopende aard een orthopedagogische en orthodidactische benadering moeten krijgen.

De uitgaven voor het primair onderwijs bedroegen in 2000 f 12 437,4 miljoen en de ontvangsten f 61,2 miljoen. Het saldo van de uitgaven en ontvangsten komt daarmee op f 12 376,2 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1 Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 18 (x f miljoen)			
Po	Begroting	Realisatie	Verschil
Personeel	9 855,3	10 375,6	520,3
Materieel	1 378,6	1 913,4	534,8
Onderwijsverzorging	112,9	115,0	2,1
Overig	37,1	33,4	- 3,7
Totale uitgaven po	11 383,8	12 437,4	1 053,6
Totale ontvangsten po	33,9	61,2	27,3
Gesaldeerde uitgaven po	11 349,9	12 376,2	1 026,3
Gesaldeerde uitgaven basisonderwijs	9 514,3	10 491,0	976,7
Gesaldeerde uitgaven speciaal basisonderwijs	722,1	734,8	12,7
Gesaldeerde uitgaven (voortgezet) speciaal onderwijs	1 113,5	1 150,3	36,8

Totale uitgaven en ontvangsten

In 2000 hebben ruim 1,6 miljoen leerlingen basis- of (voortgezet) speciaal onderwijs genoten (zie tabel 4.1). Daaraan is in totaal f 12 437,4 miljoen uitgegeven, exclusief de uitgaven voor huisvesting. De huisvestingskosten komen namelijk per 1 januari 1997 voor rekening van het Gemeentefonds. Deze leerlingen stonden ingeschreven bij één van de 7753 instellingen voor primair onderwijs, waarvoor deze instellingen in 2000 f 10,4 miljard aan personele en f 1,9 miljard aan materiële vergoedingen ontvingen.

Uit tabel 4.6 blijkt dat de uitgaven per leerling in het primair onderwijs zijn uitgekomen op circa f 7500 per leerling.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil van f 1053,7 miljoen in de gesaldeerde uitgaven tussen de realisatie en de oorspronkelijk vastgestelde begroting 2000 doet zich zowel bij de personele als de materiële uitgaven voor. De realisatie van de totale uitgaven min de ontvangsten is 9,3% hoger dan de oorspronkelijke begroting.

Het verschil bij de personele uitgaven

Uit tabel 2.1 blijkt dat in 2000 f 520,3 miljoen meer aan personeel is uitgegeven dan op beleidsterrein primair onderwijs was begroot. Dit verschil is voornamelijk het gevolg van uitvoering van diverse prioriteiten.

- een bijstelling uit de algemene middelen van circa f 392 miljoen. Deze is gebaseerd op loonbijstellingen in het kader van de cao-afspraken;
- management, ondersteuning, arbeidsmarkt en arbeidsomstandigheden (moa) (circa f 40 miljoen);
- voor- en vroegschoolse educatie (f 73,4 miljoen);
- zorgbudget/wachtlijsten speciaal onderwijs: circa f 12 miljoen;

Het verschil bij de materiële uitgaven

Uit tabel 2.1 blijkt dat in 2000 f 534,8 miljoen meer aan materieel is uitgegeven dan op beleidsterrein primair onderwijs was begroot. Dit verschil is voornamelijk het gevolg van uitvoering van diverse prioriteiten.

- leermiddelen/huisvesting /inventaris f 288,1 miljoen;
- eenmalige verhoging ict-vergoeding f 61,0 miljoen;
- implementatie kennisnet f 24,1 miljoen;
- structurele verhoging ict (bedrag per leerling): f 110,6 miljoen;
- ict-vergoeding onderwijskansen scholen: f 25,0 miljoen;
- prijscompensatie: f 23,6 miljoen;

Het verschil bij de ontvangsten

In 2000 is f 27,3 miljoen meer ontvangen dan op het beleidsterrein primair onderwijs was begroot. Dit wordt veroorzaakt door:

- versnelde afrekening van 1999: circa f 16,8 miljoen;
- kinderopvang in verband met Wet afdrachtvermindering: circa f 10,7 miljoen;
- diverse kleine wijzigingen.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1998–2000

Tabel 3.1: Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 18 (x f miljoen)			
	1998	1999	2000
Totale uitgaven po	10 623,4	11 228,9	12 437,4

De totale uitgaven in 2000 zijn ten opzichte van 1998 toegenomen met f 1814 miljoen. Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door de jaarlijkse loonbijstellingen (cao-maatregelen), prijsbijstellingen en de stijging van het aantal leerlingen in deze periode. Daarnaast komt dit verschil door

investerings per 1 augustus 1998 om het aantal leerlingen per groep te verkleinen en door de uitbreiding van de arbeidsduurverkorting per 1 augustus 1998.

In 2000 is in personeel en in materiële instandhouding voor ruim f 500 miljoen geïnvesteerd (zie de toelichting bij personele en materiële uitgaven).

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Leerlingvolume

Tabel 4.1: Leerlingen primair onderwijs (x 1000)					
	Begroting		Realisatie		Verschil
	01-10-1999	01-10-2000	01-10-1999	01-10-2000	01-10-2000
a. Ingeschreven leerlingen op teldatum	1 640,0	1 645,0	1 638,8	1 644,3	- 0,7
a.1 basisonderwijs	1 543,9	1 548,9	1 543,3	1 546,9	- 2,0
a.2 speciaal basisonderwijs	52,9	52,6	52,0	51,6	- 1,0
a.3 (voortgezet) speciaal onderwijs	43,2	43,5	43,5	45,8	2,3
	1999	2000	1999	2000	2000
b. Ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar	1 650,4	1 642,1	1 650,0	1 641,1	- 1,0
b.1 basisonderwijs	1 538,1	1 545,9	1 537,9	1 544,8	- 1,1
b.2 speciaal basisonderwijs	53,4	52,8	53,0	51,8	- 1,0
b.3 (voortgezet) speciaal onderwijs	42,3	43,3	42,1	44,5	1,2
c. Leerlingen voor de personele bekostiging naar kalenderjaar		1 676,4		1 675,1	- 1,3
c.1 basisonderwijs		1 580,7		1 580,0	- 0,7
c.2 speciaal basisonderwijs		53,4		53,0	- 0,4
c.3 (voortgezet) speciaal onderwijs		42,3		42,1	- 0,2
d. Leerlingen naar gewicht voor de personele bekostiging basisonderwijs		1 580,7		1 580,4	- 0,2
1.0		1 105,8		1 111,5	5,7
1.25		268,6		263,0	- 5,6
1.4		1,3		1,2	- 0,1
1.7		3,6		3,6	0,0
1.9		201,0		200,8	- 0,2
Subtotaal		1 580,3		1 580,1	- 0,2
Trekkende bevolking		0,3		0,3	0,0

* de aantallen per 1-10-2000 betreffen voorlopige realisatiecijfers

Toelichting bij de tabel

- Begroting conform referentieraming 1999, realisatie conform referentieraming 2001. Per 1 augustus 1999 is het vso lom en mlk naar beleidsterrein 19 overgegaan. Het aantal (v)so leerlingen per 1-10-99 is dus exclusief het aantal vso lom en mlk leerlingen.
- Het aantal ingeschreven leerlingen op de teldatum van 1 oktober wordt naar een aantal leerlingen op kalenderjaar t omgerekend door 7/12 van het aantal leerlingen op 1 oktober van het jaar t-1 te nemen en 5/12 van het aantal op 1 oktober van t. Het aantal leerlingen (v)so is vanaf 1 augustus '99 exclusief vso lom en mlk.
- Het aantal leerlingen dat op 1 oktober van jaar t staat ingeschreven, vormt de basis voor de personele bekostiging in het schooljaar t+1/t+2. In onderdeel c staat in 2000 dus het aantal leerlingen dat in tabel b bij 1999 staat. Verder geldt dan nog voor het basisonderwijs dat het aantal leerlingen wordt vermenigvuldigd met het instroomcorrectiepercentage (3% op schoolniveau en 2,77 op macroniveau) om het aantal bekostigde leerlingen te verkrijgen. Het aantal leerlingen (v)so is vanaf 1 augustus 1999 exclusief vso lom en mlk.
- Hier is een uitsplitsing gegeven van c naar de diverse gewichtencategorieën in het basisonderwijs

Tabel 4.1 presenteert het aantal leerlingen. Hierbij zijn de bekostigde aantallen (c en d) bepalend voor het uitgavenniveau. De vermindering van het aantal leerlingen met gewicht 1,25 gaat gepaard met een vrijwel

gelijke toename van de leerlingen met gewicht 1,00. Het verschil tussen begroting en realisatie van het aantal bekostigde leerlingen in het basisonderwijs is minder dan 1 promille. In het speciaal basisonderwijs is dat verschil circa 0,7% en in het (voortgezet) speciaal onderwijs circa 0,5%.

Personele uitgaven

In tabel 4.2 zijn de personele uitgaven naar diverse categorieën uitgesplitst. De verschillen zijn voornamelijk te verklaren door loonbijstellingen. Van de bijstellingen was een deel in de begroting gereserveerd onder «overig» en is uiteindelijk toegedeeld aan andere categorieën, vandaar dat het onderdeel «overig» een daling laat zien, terwijl andere categorieën sterk toegenomen zijn.

Tabel 4.2 Personele uitgaven primair onderwijs* (x f 1000)			
	Begroting	Realisatie	Vershil
Basisonderwijs	8 207,9	8 666,5	458,6
Groepsformatie**	5 799,2	6 351,4	552,2
Gewichtenformatie	453,5	485,7	32,3
Schoolleiding	341,6	366,8	25,2
Groei/AFB/schoolprofielbudget	400,8	445,0	44,3
GOA/OALT	302,3	314,6	12,3
Overig	910,6	703,0	- 207,6
(Voortgezet) speciaal onderwijs	1 647,4	1 709,1	61,7
Speciaal basisonderwijs (sba)	641,6	666,3	24,7
(voortgezet) speciaal onderwijs	1 005,8	1 042,8	37,0
Totaal personele uitgaven	9 855,3	10 375,6	520,3

* inclusief adv en opslagen voor Participatiefonds en Vervangingsfonds

** groepsformatie = ongewogen basisformatie + onderbouwformatie + vakonderwijs + frictie + neveninvesteringen.

Verreweg het grootste deel van de personele uitgaven bestaat uit groepsformatie. Het aantal bekostigde leerlingen, zoals dat in tabel 4.1 is weergegeven, leidt via de bekostigingsregels tot een aantal fte's groepsformatie.

In tabel 4.3 zijn de aantallen fte's en enkele ratio's weergegeven die met de groepsformatie samenhangen.

Tabel 4.3: Groepsformatie in het basisonderwijs			
	Begroting	Realisatie	Vershil
Uitgaven groepsformatie (x f mln)	5 799,2	6 351,4	552,2
Aantal fte's groepsformatie (incl adv) (x 1000)	67,8	68,1	0,3
Aantal fte's groepsformatie (excl adv) (x 1000)	62,7	63,1	0,4
Leerlingen / fte's groepsformatie (tabel 4.1.b1/c)	24,7	24,5	- 0,2
Uitgaven per fte groepsformatie (a/b) (x f 1000)	85,5	93,3	7,7

Het aantal gerealiseerde fte's ligt bijna op hetzelfde niveau als was geraamd bij de begroting. Er is wel meer uitgegeven per fte's dan was geraamd. Dit komt voornamelijk door de loonbijstellingen. Het effect van de vervolgstap in de groeps-grootheidverkleining per 1 augustus 2000 is waarneembaar in de gemiddelde groeps-grootheid (tabel 4.3, d).

Materiële uitgaven

In tabel 4.4 en tabel 4.5 staan de materiële uitgaven uitgesplitst naar basisonderwijs en speciaal onderwijs. De twee grootste categorieën zijn de groepscomponent en de leerlingen component (VeLo). Bij de berekening van de groepscomponent wordt gebruik gemaakt van het aantal inschreven leerlingen op teldatum (tabel 4.1.a). Zo is het aantal leerlingen op 1 oktober 1999 de basis voor de bekostiging in 2000. Voor het berekenen van de leerlingafhankelijke component wordt dit aantal leerlingen nog vermenigvuldigd met het instroomcorrectiepercentage van 3%.

Tabel 4.4 Materiële uitgaven (x f 1000)			
	Begroting	Realisatie	Verschil
Uitgaven PO	1 378,6	1 913,4	534,8
Leerlingen component Velo	569,5	692,0	122,5
Groepscomponent Velo	638,1	653,0	14,9
NOAT	6,8	6,9	0,1
Aanvullend formatiebeleid	1,9	2,1	0,2
Overig	162,3	559,4	397,1

In het primair onderwijs is sprake van een uitgavenverhoging van per saldo f 534,8 miljoen. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn toegelicht bij materiële uitgaven.

Tabel 4.5 Specificatie van gerealiseerde uitgaven Velo in tabel 4.5 (x f 1000)				
	bao	sbao	(v)so	po
Leerlingcomponent	617,5	22,5	52,0	692,0
Leermiddelen	485,7	17,1	45,8	548,6
Administratie, beheer, bestuur	131,8	5,4	6,2	143,4
Groepscomponent	570,3	36,2	46,5	653,0
Gebouwenonderhoud	191,8	12,2	16,0	220,0
Schoonmaakonderhoud	230,0	14,6	16,6	261,2
Energie/waterverbruik	117,1	7,4	11,1	135,6
Publiekrechtelijke heffingen	31,4	2,0	2,8	36,2

De eerste conclusies uit de evaluatie van het Londo-stelsel wijzen er op dat de huidige normering van gebouwenonderhoud, leermiddelen en schoonmaak niet meer voldoen aan de eisen die voortvloeien uit de maatschappelijke en onderwijskundige veranderingen. Over de evaluatie en voorstellen voor aanpassing van de normering krijgt de Tweede Kamer in februari 2001 een brief.

Tabel 4.6: Uitgaven per leerling (x f 1000)			
	Begroting	Realisatie	Vershil
Basisonderwijs	6,1	6,8	0,7
Speciaal basisonderwijs	13,7	14,2	0,5
(Voortgezet) speciaal onderwijs	25,8	25,9	0,1
Totaal primair onderwijs	6,9	7,5	0,6

De uitgaven per leerling voor het basisonderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs bestaan uit de uitgaven op het beleidsterrein vermindert met de ontvangsten. De totale uitgaven zijn gedeeld door het aantal ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar (tabel 4.1b).

De stijging met f 700 van de uitgaven per leerling in het basisonderwijs ligt procentueel in dezelfde orde van grootte als de stijging van de uitgaven per fte (tabel 4.3,e). Voor een verklaring wordt daarom verwezen naar de tekst bij tabel 4.3.

5. Gegevens betreffende het lerarentekort primair onderwijs

In het kader van het begrotingsonderzoek 1999 heeft de Werkgroep financiële verantwoordingen vier vragen geformuleerd met het oog op de ontwikkelingen aan de vraag en aanbodzijde primair onderwijs (Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 347, nr. 5).

5.1 De vraagzijde

a) *Ramingscijfers ontwikkeling van onderwijsdeelnemers in het basisonderwijs over de jaren 2000–2004: zie hiervoor tabel 5.1.*

Tabel 5.1 Leerlingen basisonderwijs (x 1000)					
	2000	2001	2002	2003	2004
Basisonderwijs	1 580,0	1 588,0	1 593,1	1 596,6	1 599,1

Conform de referentieraming 2000 en de rijksbegroting 2001. Hier is het aantal leerlingen weergegeven dat de basis vormt voor de personele bekostiging in het desbetreffende kalenderjaar. Dit is inclusief het wettelijk opslagpercentage (3% op schoolniveau en 2,77 op macroniveau).

b) Ramingscijfers over de klassenverkleining: zie tabel 5.2

Tabel 5.2 Effect in fte van de klassenverkleining (x 1000)			
	2000	2001	2002
Effect 1e stap klassenverkleining in fte	2,8	2,8	2,8
Effect vervolgstappen klassenverkleining in fte	1,0	3,1	5,7

5.2 De aanbodzijde

a) Ramingscijfers over het aantal pabo-instromers en afgestudeerden 2000–2004, conform referentieraming 2000: Zie tabel 5.3.

Tabel 5.3 Pabo instromers en uitstromers (afgestudeerden) (x 1000)					
Referentieraming '00	2000	2001	2002	2003	2004
Instroom voltijd pabo	7,6	7,2	7,5	7,9	8,2
Instroom deeltijd pabo	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Uitstroom voltijd pabo	4,0	4,4	4,6	5,0	5,1
Uitstroom deeltijd pabo	0,4	0,5	0,7	0,8	1,1

Op grond van realisatiecijfers blijkt dat in 2000 de instroom van voltijdstudenten in de pabo zich min of meer gestabiliseerd heeft op een aantal van circa 7500 studenten. Dit is iets lager dan werd verwacht (7600, zie tabel 5.3); dit betekent ten opzichte van 1996 een toename van ongeveer 35%. De toestroom van deeltijdstudenten groeit nog steeds: circa 1570 in 2000 ten opzichte van 1280 in 1999 en circa 270 in 1996. Dit is bijna 300 meer dan op grond van de referentieraming 2000 werd verwacht.

b) Ramingscijfers over aantallen te bemiddelen personen en de daaraan gekoppelde gelden

De bemiddeling voor mensen uit de stille reserve is in 2000 voortgezet. Het Career Center Onderwijs (CCO) heeft evenals in 1999 zo'n 2000 personen geholpen bij het vinden van een baan als leraar in het primair onderwijs. Sinds de start van het project zijn inmiddels zo'n 4000 personen (opnieuw) leraar geworden. In het cursusjaar 1999/2000 hebben ruim 1500 herintreders een opfriscursus gevolgd; voor het cursusjaar 2000/2001 is de verwachting dat tussen de 1000 en 1500 herintreders gebruik zullen maken van deze nascholingsmogelijkheid.

c) Stroomcijfers naar wachtgeld

In 2000 is het wachtgeldbestand met circa 900 wachtgelders (circa 300 fte's) afgenomen (instroom circa 1345 en uitstroom circa 2245). In 1999 was de afname nog circa 1600 wachtgelders (circa 540 fte's). Dat wil overigens niet zeggen dat deze weer in het onderwijs zijn terechtgekomen. Circa 80% wordt verondersteld met VUT dan wel pensioen te zijn gegaan. Het totale aantal wachtgelders in december 2000 bedroeg circa 4925 wachtgelders (circa 2500 fte's).

5.3 Een vergelijking tussen de ontwikkelingen in 2000 in vergelijking met 1999

In onderstaande tabel staan de voorlopige uitstroom en instroom gegevens van aantallen onderwijsgeevenden naar leeftijd in het primair onderwijs.

Tot 50 jaar is de instroom hoger dan de uitstroom (in 1999 was dat tot 55 jaar). Er stromen in totaal meer personen van boven de 30 jaar het onderwijs binnen dan onderwijsgeevenden onder de 30 jaar. Dit onderstreept dat herintreders en wachtgelders zeer belangrijk zijn om de vraag naar leerkrachten in te vullen. Het bestand aan onderwijsgevend personeel is toegenomen met circa 4500 personen (evenals in 1999).

Tabel 5.4 Leeftijdverdelingen onderwijzend personeel in het primair onderwijs, 1999–2000, personen

Leeftijden	Bestand 1999	Leeftijdmutatie	Uitstroom 2000	Instroom 2000	Bestand 2000
Tot 25	4 955	- 2 187	163	3 131	5 736
25 tot 30	12 509	- 114	744	1 883	13 534
30 tot 35	11 278	- 112	817	861	11 210
35 tot 40	14 257	- 893	745	1 305	13 924
40 tot 45	24 517	- 2 312	925	1 808	23 088
45 tot 50	24 006	1 119	924	1 200	25 401
50 tot 55	18 949	2 090	673	648	21 014
55 tot 60	9 079	1 170	580	179	9 848
60 en ouder	1 746	1 239	966	56	2 075
Totaal	121 296	0	6 537	11 071	125 830

De aantallen zijn gecorrigeerd voor scholen voor praktijkonderwijs en scholen voor speciaal voortgezet onderwijs.

De kolom leeftijdmutatie geeft het saldo van de wijziging per leeftijdscategorie door veroudering van het bestand gedurende 2000.

Bron: IPTO 1999 en voorlopige IPTO 2000, peildatum 1 oktober

5.4 Uitgaven arbeidsmarktbeleid in 2000

Voor arbeidsmarktbeleid zijn in 2000 de volgende investeringen gedaan:

- Bijdrage aan de bemiddeling van de stille reserve door Career Center Onderwijs: f 3,9 miljoen.
- Opfriscursus herintreders; f 4,0 miljoen.
- Bedrag per formatieplaats voor scholen met meer dan 70% en 50% allochtone leerlingen op respectievelijk scholen voor basisonderwijs en (voortgezet speciaal onderwijs (totaal f 30,0 miljoen). Deze instellingen kunnen dit geld vrij besteden, op voorwaarde dat het wordt aangewend voor personeelsbeleid of verbetering van de arbeidsomstandigheden.
- In augustus 2000 is de beleidsregel Schoolbudget voor management, ondersteuning, arbeidsmarkt en arbeidsomstandigheden (moa) in werking getreden. Hiervoor is in 2000 circa f 40,9 miljoen uitgegeven.
- Eveneens in augustus 2000 is de interimregeling «zij-instromers» in werking getreden. Deze voorziening biedt scholen de mogelijkheid om mensen uit andere sectoren van de arbeidsmarkt, na een geslaagd assessment en met noodzakelijke (bij)scholing en begeleiding, direct

een baan in het onderwijs aan te bieden. Subsidie is beschikbaar voor een deel van de kosten van scholing en begeleiding. Dit heeft in 2000 nog niet tot aanvragen geleid.

In 1999 is over de verdere verbetering van de kwaliteit van de beroepsuitoefening en de lerarenopleidingen een nota verschenen, «Maatwerk voor morgen».

In juni 2000 is een vervolgnota *Maatwerk2* uitgekomen. Hierbij is naast verdere scholingsactiviteiten en de mogelijkheid van scholing tot bevoegd leraar aangekondigd, dat de basisscholen meer het karakter van opleidingscholen moeten krijgen met een duaal samengesteld leer/werkprogramma voor de aspirant-leraren.

Beleidssterrein 19 Voortgezet onderwijs

1. Algemeen

Het beleidssterrein voortgezet onderwijs omvat de scholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), voor hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), voor voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo), voor praktijkonderwijs (pro) en landelijke onderwijsondersteunende instellingen. De wettelijke regelingen hiervoor zijn neergelegd in de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) en de Wet subsidiëring landelijke onderwijsondersteunende activiteiten (WSLOA). Delen van het speciaal voortgezet onderwijs (svo/leer- en opvoedingsmoeilijkheden en moeilijk lerende kinderen) zijn per 1 augustus 1999 onder de werking van de WVO (deel II) gebracht.

Het voortgezet onderwijs sluit aan op het basisonderwijs en bereidt voor op het beroepskwalificerend onderwijs (bbo, sbo en hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo). Het aantal ingeschreven leerlingen bedroeg in 2000 861 196.

De uitgaven voor het voortgezet onderwijs bedroegen f 9367,4 miljoen en de ontvangsten f 10,9 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1: Financiële kerncijfers voor beleidssterrein 19 (x f 1 miljoen)			
vo	Begroting	Realisatie	Vershil
Artikel 19.06 Personeel	7 412,3	7 821,2	408,9
Artikel 19.06 Materieel	1 102,0	1 377,4	275,4
Artikel 19.03 Onderwijsverzorging	111,7	113,0	1,3
Artikel 19.05 Overige uitgaven	58,2	55,8	- 2,4
Totale uitgaven	8 684,2	9 367,4	683,2
Totale ontvangsten	8,9	10,9	2,0

Totale uitgaven en ontvangsten

In 2000 hebben 861 196 leerlingen voortgezet onderwijs genoten. De uitgaven hiervoor bedroegen f 9367,4 miljoen. De uitgaven per leerling (exclusief WSF/WTS) bedroegen f 10 900. Daarnaast is er gemiddeld per leerling gerekend voor WSF/WTS f 500 uitgekeerd. Het lesgeld voor de lesgeldplichtige leerling voor het cursusjaar 1999/2000 bedroeg f 1775 en voor het cursusjaar 2000/2001 f 1822. Dat betekent dat er per leerling gemiddeld f 400 lesgeld is ontvangen.

Aan 834 scholen (per september 2000) is door middel van een normatieve bekostiging een budget ter beschikking gesteld, waarmee de scholen in totaal 68 800 personen op voltijdsbasis in het voortgezet onderwijs kunnen bekostigen. De scholen hebben bestedingsvrijheid.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

De totale uitgaven op het beleidssterrein zijn f 683,2 miljoen hoger uitgevallen dan geraamd in de oorspronkelijke begroting. De belangrijke mutaties zijn hieronder weergegeven.

Een groot deel van de verhoging wordt veroorzaakt door de loon- en prijsbijstelling (zoals cao-afspraken, algemene salarismaatregelen en premies); gesommeerd betreft het een mutatie van f 328,4 miljoen. Voorts is met de Voorjaars- en Najaarsnota 2000 f 303,3 miljoen aan het budget toegevoegd voor beleidsintensivering. Daarnaast is aan dit beleidsterrein uit de aanvullende posten van de Miljoenennota nog een bedrag van f 34,8 miljoen toegevoegd voor informatie- en communicatietechnologie, voor het lerarenbeleid f 4,7 miljoen en voor asielzoekers per saldo f 35,3 miljoen.

Naar het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij is f 10,5 miljoen overgeboekt voor de beleidsintensivering bij het landbouwonderwijs en f 0,5 miljoen als bijdrage in het natuur- en milieu-educatiebeleid.

Van de met de Voorjaars- en Najaarsnota 2000 verkregen middelen voor de beleidsintensivering en de middelen voor het lerarenbeleid, wordt een deel van de besteding pas in 2001 gerealiseerd (f 75,4 miljoen). Daar tegenover hebben de voor 2001 geplande uitgaven voor achterstallig onderhoud (f 36 miljoen) reeds in 2000 plaatsgevonden. Het restant is door FEZ toegevoegd aan het totaalbeeld 2000, waaruit in 2000 extra gelden als de kasschuif aan de openbaar vervoerbedrijven (beleidsterrein 25) zijn betaald. Ten slotte waren er uitgaven die in 1999 waren voorzien, maar die in 2000 zijn gerealiseerd (f 7,3 miljoen).

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1998–2000

Tabel 3.1: Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 19 (bedragen x f 1 miljoen)			
Gerealiseerde uitgaven	1998	1999	2000
Totale uitgaven vo	7 494,3	8 144,8	9 367,4

Ten opzichte van het realisatieniveau 1998 zijn de uitgaven 1999 en 2000 met ongeveer f 650 miljoen en ruim f 1874 miljoen gestegen. Een groot deel van de totale verhoging in 1999 en 2000 ten opzichte van 1998 wordt veroorzaakt door uitgaven in het kader van afgesloten onderwijs-cao's en algemene loon- en prijsbijstellingen (circa f 1100 miljoen). Overige belangrijke oorzaken zijn: de toevoeging van het budget voor vso-lom/mlk (f 475 miljoen), de uitgaven voor informatie- en communicatietechnologie (f 140 miljoen), de impulsverbetering materieel en het wegwerken van achterstallig onderhoud (f 115 miljoen), de uitgaven voor administratie beheer en bestuur (f 30 miljoen), huisvesting en inventaris (f 150 miljoen), diverse uitgaven voor vernieuwingsoperaties (f 220 miljoen) en overige, zoals leerlingen, asielzoekers, formatie en overboekingen (f 295 miljoen).

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Leerlingvolume

Tabel 4.1: Aantal ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar (x 1000)		
vo	Begroting	Realisatie
Ingeschreven leerlingen	869,1	861,2

Bron: Leerlingentelling 1999 en 2000

Vanaf het schooljaar 1999/2000 tellen de leerlingen in het speciaal voortgezet onderwijs (svo) mee als leerlingen in het voortgezet onderwijs. De feitelijke bekostiging is gebaseerd op de leerlingaantallen per schooljaar. Deze werken in de personeelsaantallen door met een vertraging van één jaar (de zogenaamde t-1 bekostiging).

Aantal formatieplaatsen

Tabel 4.2: Personeelsaantallen per kalenderjaar (fte x 1000)		
Vo	Begroting	Realisatie
Totaal personeel	68,7	68,8
waarvan svo	4,5	4,5
Waarvan onderwijzend	54,8	54,9
waarvan svo	3,5	3,5

Het betreft normatief berekende aantallen. Dat wil zeggen dat ze op basis van de personele formatieformules zijn berekend. Scholen kunnen afwijken van het normatieve patroon door meer of minder personeel in de categorie directie, onderwijzend of onderwijsondersteunend personeel aan te trekken.

Studiefinanciering / les- en collegegelden

Tabel 4.3: Met beleidsterrein 19 samenhangende uitgaven en ontvangsten (x f 1 miljoen)		
Vo	Begroting	Realisatie
WSF/WTS ¹	432,7	457,7
Lesgelden	335,4	326,6

¹ Exclusief rentedragende leningen, kasschuiven ov-studentjaarkaart en bijstelling aanvullende beurs. Inclusief de verschuiving van uitgaven voor voltijd studerenden svo van WSF naar WTS.

Tabel 4.4: Uitgaven per leerling (x f 1000)		
Vo	Begroting	Realisatie
Bruto uitgaven per leerling excl. WSF/WTS, huisvesting	9,9	10,9
Kosten WSF/WTS per leerling	0,4	0,5
Ontvangsten lesgeld	0,4	0,4

De bruto uitgaven per leerling zijn opgebouwd uit de gesaldeerde uitgaven en de ontvangsten op het beleidsterrein. De uitgaven zijn gedeeld door het aantal ingeschreven leerlingen in het kalenderjaar 2000.

5. Financiële positie vo-instellingen

De hiernavolgende gegevens zijn gebaseerd op de analyses van het departement over de jaarrekeningen 1998 en 1999. De gegevens zijn gebaseerd op de gewogen gemiddelden die zijn berekend op grond van de gecumuleerde balans- en exploitatiegegevens van de instellingen.

Algemeen

De financiële positie van de instellingen voor voortgezet onderwijs in 1999 is, in termen van solvabiliteit en rentabiliteit en gelet op de hoogte van de bekostiging en de daaraan gerelateerde besteding, evenals vorig jaar goed te noemen. De solvabiliteitswaarden zijn gelijk gebleven aan die van 1998 en geven daarmee een stabiel beeld aan. Solvabiliteit geeft aan in welke mate de instelling is gefinancierd met eigen vermogen (schulden). De lichte daling die reeds vorig jaar was waar te nemen bij de rentabiliteit (uit gewone bedrijfsvoering) heeft zich ook in 1999 voortgezet. De rentabiliteit is daarmee in 1999 precies op de grens van goed en matig/voldoende terecht gekomen. Een deel van de scholen heeft ook in 1999 een negatief exploitatieresultaat. Hoewel er nog geen sprake is van een zorgelijke situatie zal ik de ontwikkelingen nauwgezet blijven volgen. Dit kengetal geeft aan welk deel van de totale baten overblijft na aftrek van de lasten. De normering is opgebouwd rondom de situatie met een exact dekkende exploitatie. In deze situatie is er noch sprake van een overschot, noch sprake van een tekort. Tenslotte streven onderwijsinstellingen naar continuïteit en niet naar winst.

De liquiditeit is ten opzichte van 1998 afgenomen tot 1,96. Uitgaande van de norm van 1,2 is de liquiditeit goed te noemen. Liquiditeit (vlottende activa/kortlopende schulden) geeft aan in welke mate de instelling aan de kortlopende verplichtingen kan voldoen.

Worden de kengetallen nader geanalyseerd voor de diverse schoolsoortgroepen dan valt op dat met name de rentabiliteit uit gewone bedrijfsvoering van de brede scholengemeenschappen vwo/havo/mavo/vbo, d.w.z. 48% van het totaal aantal instellingen en van de groep overige instellingen (de bevoegde gezagen waaronder meerdere scholen vallen uit verschillende schoolsoortgroepen), d.w.z. 11,5% van het totaal aantal instellingen in de categorie matig/voldoende valt. Relatief grote en brede schoolbesturen hebben kennelijk meer moeite om de eindjes aan elkaar te knopen dan kleine/categorale eenheden.

De instellingen voor voortgezet onderwijs hebben in 1999 in totaal voor ruim f 448 miljoen geïnvesteerd in materiële vaste activa. Hiervan is f 206 miljoen geïnvesteerd in gebouwen en terreinen en f 242 miljoen in inventaris. Het gaat hier voor een groot deel om uitbreidingsinvesteringen. Het totale bedrag aan investeringen is toegenomen ten opzichte van 1998.

6. Lerarentekort

In *Maatwerk 2* is aangegeven dat het jaarlijkse tekort (verschil tussen de behoefte aan leraren en het verwachte aantal afgestudeerden) in het voortgezet onderwijs op 1800 wordt geschat. 30% van de reguliere vacatures in het voortgezet en het speciaal voortgezet onderwijs werd in het begin van het schooljaar 99-00 vervuld binnen de scholen die onder één bestuur ressorteren en 70% werden daarbuiten vervuld. Het aandeel pas afgestudeerden is met ongeveer 11% iets lager dan bij de meting van 1988. Vergeleken met de afgelopen jaren is bij de invulling van de vacatures het percentage onbevoegden en onderbevoegden in het voortgezet onderwijs flink gestegen: van 12% in 1977 tot 22% bij het begin van het schooljaar 99-00. Het accent hierbij ligt bij economie, de exacte vakken en de technische vakken.

In dit kader zijn ook de mobiliteitsgegevens van belang. In de *Arbeidsmarkt-rapportage overheid 2000* is er sprake van een grote mobiliteit in de sector onderwijs wat betreft de in- en uitstroom. Deze mobiliteit wordt veroorzaakt door de groei van de werkgelegenheid en de onderlinge mobiliteit tussen scholen. De instroom wordt voor het merendeel verklaard door genoemde onderlinge mobiliteit tussen scholen en komt maar voor een klein deel uit de marktsector. Van uitstroom naar de marktsector en uitstroom naar andere overheidssectoren is in mindere mate sprake. Ook in het voortgezet onderwijs is sprake van een grotere mobiliteit dan gemiddeld.

De conclusie kan zijn dat het moeilijk blijft in de vacatureruimte van het voortgezet onderwijs te voorzien, zelfs bij een streven naar een groter aandeel van afgestudeerden. Vandaar dat er verschillende acties gestart zijn voor het aanboren van nieuw of ander potentieel en voor een doeltreffend onderling verkeer tussen scholen en tussen vraag en aanbod. Daarbij wordt gewezen op de belangrijkste acties binnen het traject zij-instroom en de matchingsstructuur tussen vraag en aanbod. Beide acties lopen nog geen jaar waardoor het moeilijk is de effecten te geven. Enig inzicht geeft het *Plan personeelsvoorziening VO 2000/2001* van het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt. In totaal hebben 1894 kandidaten zich in 2000 aangemeld voor een opfriscursus voor opnieuw startende docenten (567), voor een zij-instroomtraject in de opleiding als nieuw potentieel (1 231), en voor een technisch onderwijsassistentchap (96). Daarvan zijn er 420 feitelijk aan een opleiding begonnen: 173 opfris, 220 zij-instroom, 27 technisch onderwijsassistent.

7. Bekostigingsstelsel materieel (BSM)

De Tweede Kamer heeft voor het financiële verantwoording 2000 aanvullende prestatiegegevens gevraagd over de materiële bekostiging voortgezet onderwijs (commissie van Zijl, TK 26 953, nr. 1). In de eerste plaats gaan deze gegevens over de mate waarin de bekostiging de totale uitgaven van de scholen dekt. Voorts wordt gevraagd welk deel van de materiële component in de lump-sum door de scholen daadwerkelijk besteed wordt aan «materieel», uitgesplitst naar de verschillende soorten (administratie en beheer, schoonmaak, onderhoud, e.d.). Tevens is in overleg met de Kamer besloten om in de aanloop naar de evaluatie van

het bekostigingsstelsel materieel, die in 2003 is voorzien, een monitor van de inkomsten en uitgaven in te richten.

De gevraagde gegevens zijn ontleend aan de financiële jaarverslagen 1999 zoals die door alle vo-scholen zijn opgesteld, aangevuld met onderzoekgegevens van Regioplan en gegevens over de rijksbekostiging. De resultaten zijn samengevat in het onderstaande overzicht. De baten en de lasten van de scholen zijn ingedeeld naar personeel en materieel, waarbij materieel weer is onderverdeeld in de drie categorieën van het bekostigingsstelsel materieel (BSM), te weten: schoonmaak, instandhouding gebouwen en overige exploitatie. Elk jaar zal dit overzicht aangevuld worden met de gegevens uit de nieuwe financiële jaarverslagen van de scholen, zodat ook de trends zichtbaar worden. In overleg met het onderwijsveld is daartoe een BSM-monitor ingericht, die mede is gericht op de BSM-evaluatie in 2003.

Met de resultaten in het onderstaande overzicht moet men voorzichtig omgaan. Het bevat slechts gegevens over één jaar, waarbij tevens een aantal globale aannames zijn gehanteerd om baten en lasten met elkaar te kunnen vergelijken. Fluctuaties in het bestedingspatroon van de scholen komen pas de komende jaren in beeld.

Tabel 7.1: (bedragen x f 1 000)				
Baten	1999	Exploitatielasten	1999	Verschil 1999
Categorie I: schoonmaak		Categorie I: schoonmaak		
● basisbekostiging BSM	274 144	● schoonmaak (materieel)	152 642	
● aanvullende rijksbijdrage	0	● schoonmaak personeel*	100 000	
● overige inkomsten	0			
Subtotaal categorie I	274 144	Subtotaal categorie I	252 642	21 502
Categorie II: instandhouding gebouw		Categorie II: instandhouding gebouw		
● basisbekostiging BSM	153 460	● dotatie onderhoudsvoorziening	163 098	
● aanvullende rijksbijdrage	97 623	● klein onderhoud	73 992	
● overige inkomsten	29 896	● overige huisvestingslasten	23 384	
Subtotaal categorie II	280 979	Subtotaal categorie II	260 474	20 505
Categorie III: overige exploitatie		Categorie III: overige exploitatie		
● basisbekostiging BSM	411 632	● administratie, bestuur, beheer	230 132	
● aanvullende rijksbijdrage	76 949	● energie en water	115 334	
● overige inkomsten	287 877	● inventarissen en leermiddelen	347 767	
		● heffingen	17 026	
		● dotatie ov.mat.voorzieningen	49 912	
		● overige beheerslasten (50%)	117 507	
		● overige materiële lasten	19 192	
Subtotaal categorie III	776 459	Subtotaal categorie III	896 870	- 120 411
Subtotaal BSM	1 331 582	Subtotaal BSM	1 409 986	- 78 404
Niet-BSM: overige inkomsten	99 202	Niet-BSM: lasten**	99 202	
Personeel:		Personeel:		
● basisbekostiging (BSP)	6 478 261	● personele lasten	6 728 150	
● aanvullende rijksbijdrage	249 938	● ov.beheerslasten materieel***	117 507	
● overige inkomsten	294 061			
Subtotaal personeel	7 022 260	Subtotaal personeel	6 845 657	176 604
Totaal baten	8 453 044	Totaal lasten	8 354 845	98 199

* Exploitatielast schoonmaak betreft materiële lasten conform jaarrekening plus een toerekening van f 100 miljoen personele lasten voor schoonmaak die onderdeel uitmaken van BSM-bekostiging (categorie I).

** huren en afschrijving gebouwen, alsmede rente- en buitengewone lasten; behoren niet tot de BSM-bekostiging.

*** 50% van de overige beheerslasten materieel is toegerekend aan de basisbekostiging personeel (BSP), omdat deze lasten deels onder de personele bekostiging vallen (bijvoorbeeld uitbesteding salarisadministratie, inhuur externe ondersteuning).

Uit het overzicht blijkt dat de materiële lasten van de BSM-categorieën in 1999 ongeveer f 78 miljoen hoger zijn dan de bijbehorende baten. De extra lasten doen zich met name voor bij BSM-categorie III, de «overige materiële exploitatie» (f 120 miljoen), met als grootste posten: inventarissen en leermiddelen en administratie, bestuur en beheer. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de scholen – als gevolg van de vernieuwingen in het onderwijs – extra hoge prioriteit geven aan uitgaven voor inventarissen en leermiddelen om het onderwijs up-to-date te houden. En dat de toegenomen zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van de scholen, als gevolg van het decentralisatie- en dereguleringsbeleid, leidt tot extra bestuurs- en beheerslasten. Aangezien de scholen hun geld maar één keer kunnen uitgeven zullen ze noodgedwongen minder kunnen uitgeven op andere posten, zoals de BSM-categorieën I en II.

Daarnaast blijkt uit het overzicht dat de personele lasten lager liggen dan de bijbehorende baten (f 176 miljoen), althans wanneer rekening gehouden wordt met de «overige inkomsten» van de scholen. Exclusief deze «overige inkomsten» is er geen sprake van een exploitatieoverschot voor personeel.

De «overige inkomsten» bestaan onder andere uit deelnemersbijdragen, vergoedingen voor detachering en vervanging van personeel, verhuur van gebouwen, verkoop van materiaal en rentebaten. Op grond van de gegevens in de jaarrekeningen is het niet mogelijk om een onderscheid te maken tussen de materiële uitgaven die betaald worden vanuit de rijksbijdrage en de aanvullende materiële uitgaven die betaald worden uit de overige inkomsten. Uit onderzoek van Regioplan blijkt dat de meeste scholen bij hun interne bestedingsbeslissingen evenmin een dergelijk onderscheid maken en werken op basis van een integrale bedrijfsvoering. Wel geven de scholen duidelijk aan dat ze de «tering naar de nering zetten», dus dat meer of minder «overige inkomsten» ook zullen leiden tot evenredig meer of minder uitgaven.

Uit het overzicht blijkt tevens dat de gezamenlijke vo-scholen in 1999 een beperkt positief exploitatieresultaat hebben geboekt (f 98 miljoen). Dat is iets meer dan 1% van het exploitatietotaal. Dit is toegevoegd aan de reserves en levert een bijdrage aan toekomstige uitgaven en een buffer voor mogelijke tegenvallers. Veelal zullen scholen eerst een aantal jaren geld moeten reserveren (sparen) alvorens zij tot forse investeringen in bijvoorbeeld interne verbouwingen of apparatuur en inventaris kunnen overgaan. Doen ze dit niet, dan gaat dit, als gevolg van de hogere rente- en afschrijvingslasten, ten koste van het exploitatieresultaat in de komende jaren.

Evenals in 1998 heeft ook in 1999 een deel van de scholen het jaar met een negatief exploitatieresultaat afgesloten. Deze ontwikkeling zal nauwlettend worden gevolgd.

Op basis van het bovenstaande overzicht kunnen geen uitspraken gedaan worden over de toereikendheid van de bekostiging, aangezien het alleen de gerealiseerde baten en lasten van de scholen betreft en de scholen «de tering naar de nering zetten». Hiermee is nog niet de vraag beantwoord of het daadwerkelijke uitgavenniveau toereikend is om de leeromgeving duurzaam in de gewenste staat te brengen en te houden. Daarvoor is aanvullend onderzoek nodig, naar bijvoorbeeld de staat van de gebouwen, de werkplekken van docenten en leerlingen, de actualiteit van de leermiddelen, etc. Voor zover nodig zal dergelijk onderzoek de komende jaren worden uitgevoerd ter voorbereiding van de voorziene BSM-evaluatie in 2003.

Beleidssterrein 20 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

1. Algemeen

Het beleidssterrein beroepsonderwijs en volwasseneneducatie omvat het middelbaar beroepsonderwijs, de landelijke organen beroepsonderwijs, de educatie en de inburgering. De wettelijke grondslag is de Wet educatie en beroepsonderwijs en de Wet inburgering nieuwkomers. In 2000 waren ruim 575 000 deelnemers ingeschreven, waarvan 410 000 deelnemers het beroepsonderwijs en 166 000 deelnemers bij de educatie.

Het beroepsonderwijs kent de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg. Het richt zich op deelnemers in de leerplichtige leeftijd en volwassenen met een vooropleiding op het niveau van het vmbo. De educatie biedt tweedekansonderwijs, opleidingen voor primaire (sociale) vaardigheden en Nederlands voor anderstaligen. De educatie richt zich met name op nieuwkomers in Nederland (inburgering), oudkomers en volwassenen.

De uitgaven voor het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie bedroegen in 2000 f 4 984,3 miljoen. De ontvangsten (excl. cursusgeld-ontvangsten) bedroegen f 68,3 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1 Financiële kerncijfers (bedragen x f 1 miljoen)			
Bve	Begroting	Realisatie	Verschil
Uitgaven	4 667,3	4 984,2	316,9
<i>waarvan cursusgeldontvangsten</i>	<i>97,8</i>	<i>106,4</i>	<i>8,6</i>
Ontvangsten	52,7	68,3	15,6
Gesaldeerde uitgaven	4 614,6	4 915,9	301,3
Artikel 20.01			
– middelbaar beroepsonderwijs	3 277,6	3 578,0	300,4
– landelijke organen	182,8	197,7	14,9
– educatie	419,8	440,7	20,9
– inburgering	186,7	199,5	12,8
– overig (incl. examens)	110,6	60,5	– 50,1
Artikel 20.03 Overig	77,8	80,3	2,5
Artikel 20.04 Huisvesting	412,1	427,6	15,5

Totale uitgaven en ontvangsten

In 2000 is voor beroepsonderwijs en educatie f 4 984,3 miljoen uitgegeven voor het onderwijs aan circa 575 000 deelnemers. Het grootste deel van dit budget, ruim 70% is uitgegeven aan de exploitatie van het middelbaar beroepsonderwijs. Per deelnemer beroepsonderwijs bedragen de uitgaven f 10 800 (exclusief huisvesting en studiefinanciering).

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

De totale realisatie op dit beleidssterrein is f 301,2 miljoen hoger dan de oorspronkelijke begroting voor 2000 (gesaldeerde uitgaven). Oorzaken van deze toename van 6,6% zijn het saldo van loon- en prijsbijstellingen, overboekingen, hogere ontvangsten en beleidsmatige mutaties. Loon- en prijsbijstelling vormen de grootste post (f 187,1 miljoen).

De uitgaven aan het middelbaar beroepsonderwijs zijn f 300,4 miljoen hoger dan de begrotingsstand. Belangrijkste aanpassing is de loon- en prijsbijstelling (f 154,8 miljoen). Daarnaast is het budget verhoogd met de middelen voor impuls beroeps onderwijs (f 25,5 miljoen), ict (f 38,5 miljoen), apparatuur en inventaris (f 67,6 miljoen) en kennisnet (f 65,0 miljoen). Het budget is verhoogd als gevolg van de ontwikkeling in de deelnameaantallen (f 17,0 miljoen). Voorts is het uitgavenbudget verhoogd met een bedrag f 17,4 miljoen voor beroepen en aanvullende bekostiging. Tegelijkertijd hebben afrekeningen over 1999 geleid tot een budgetverlaging van f 37,4 miljoen. De stijging van de cursusgeldontvangsten heeft geleid tot een verlaging van f 8,7 miljoen. De niet bestede middelen voor ESF (f 24,9 miljoen) en wachtgeld (f 20,6 miljoen) hebben eveneens geleid tot lagere uitgaven.

De uitgaven voor de landelijke organen beroepsonderwijs zijn f 14,9 miljoen hoger dan geraamd. Naast de loon- en prijsbijstelling van f 6,3 miljoen is het budget verhoogd met de impuls beroepsonderwijs van f 8,3 miljoen.

De uitgaven voor educatie zijn f 20,9 miljoen hoger dan geraamd. Deze stijging wordt naast de loon- en prijsbijstelling (f 16,0 miljoen) beïnvloed door de ict-impuls (f 4,7 miljoen).

De uitgaven voor inburgering zijn per saldo f 12,8 miljoen hoger dan geraamd. De loon- en prijsbijstelling zorgt voor een toename van f 10,7 miljoen. Er is een ict-impuls gedaan van f 2,1 miljoen.

De uitgaven «overig (incl. examens)» op artikel 20.01 zijn f 50,1 miljoen lager dan geraamd. De middelen voor sociale integratie en veiligheid die deel uitmaken van het grote stedenbeleid zijn overgeboekt naar het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (f 48,0 miljoen). De kosten voor het onderzoek naar het schoolklimaat (f 0,4 miljoen) en de adviescommissie technocentra (f 0,3 miljoen) zijn overgeboekt naar beleidsterrein 17 (ministerie algemeen). Dit geldt ook voor de apparaatskosten die samenhangen met de examens (f 6,3 miljoen). Het budget is verhoogd voor loon- en prijsaanpassing met f 1,1 miljoen.

De uitgaven op artikel 20.03 zijn per saldo f 2,5 miljoen hoger dan geraamd. Het budget is met een tweetal intertemporele compensaties van 1999 naar 2000 verhoogd. Dit betreft Kennis in beweging (f 5,6 miljoen) en een specifieke stimulans voor arbeidsmarktnelpunten (f 2,5 miljoen). De extra impuls voor leraren op achterstandscholen leidt tot een verhoging van f 5,1 miljoen.

Eind 2000 bleek een aantal budgetten te moeten worden doorgeschoven naar 2001. Dit betreft activiteiten rondom duale projecten en versterking van de beroepsbegeleidende leerweg (– f 7,9 miljoen). De realisatie is f 1,8 miljoen lager door het niet realiseren van voorgenomen projecten. Daarnaast zijn er enkele technische aanpassingen uitgevoerd (f 1,0 miljoen).

De stijging van de huisvestingsuitgaven wordt veroorzaakt door toevoeging van de (f 6,0 miljoen), de prijscompensatie 2000 (f 9,9 miljoen) en iets lagere realisatie (– f 0,4 miljoen).

De toename van de ontvangsten wordt vooral veroorzaakt door afrekeningen (f 16,7 miljoen). Voor ESF (– f 0,9 miljoen) en examens (– f 0,1 miljoen) zijn de ontvangsten licht achtergebleven bij de ramingen.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1998–2000

Tabel 3.1 Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 20 (x f 1 miljoen)			
Gerealiseerde uitgaven	1998	1999	2000
Totale uitgaven bve	4 394,7	4 597,5	4 984,3

De verschillen tussen de bedragen 1999 en 2000 laten zich vooral verklaren door de loon- en prijsbijstelling (f 219,2 miljoen), de ict-impulsen (f 45,5 miljoen), de impuls voor apparatuur en inventaris (f 79,6 miljoen) en de impuls gericht op vernieuwing middelbaar beroepsonderwijs.

De verschillen tussen de bedragen 1998 en 1999 laten zich vooral verklaren door de loon- en prijsbijstelling (f 248 miljoen), de ict-impuls (f 16 miljoen) en de impuls voor vernieuwing (f 30,7 miljoen). De schuif van de middelen voor de herstructurering van de roc's leidt per saldo tot een f 20 miljoen hoger budget in 1999. Het verschil in deelnemersaantallen tussen beide jaren leidt tot een budget in 1999 dat f 36 miljoen lager is. Daarnaast leiden de indexering van het cursusgeld en het feit dat de apparatuurimpuls in 1998 is uitbetaald tot een verlaagd effect van respectievelijk f 4,7 miljoen en f 38,4 miljoen.

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Aantal deelnemers

Tabel 4.1 Deelnemers en bevolkingsgroepen (aantal x 1 000)		
	Begroting	Realisatie
Middelbaar beroepsonderwijs	397,8	409,8
– bol	252,8	254,5
– bbl	123,4	130,2
– bol-dt	21,6	25,1
Educatie	203,4	165,7
– regulier	182,2	144,5
– inburgering	21,2	21,2
Volwassen inwoners Nederland	10 210,5	10 246,1

In 2000 blijkt een toename van de deelname aan de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg. Ook de deelname aan de deeltijd opleiding van de beroepsopleidende leerweg is toegenomen. De deelname aan de educatie lijkt lager dan de eerdere raming. Dit heeft een technische oorzaak. Bij de analyse van de gegevens, die samen tot de raming educatiedeelname leiden, zijn de veronderstellingen aangepast. Indien deze veronderstellingen bij de begroting reeds waren gehanteerd was het deelnemersaantal educatie 138,1 en inburgering 21,2 geweest. Dit duidt op een lichte stijging van de deelname aan de educatie.

Tabel 4.3 Gediplomeerde en ongediplomeerde uitstroom mbo per leerweg (x 1 000 en percentages t.o.v. totaal)

	Uitstroom 1999	Gediplomeerde t.o.v uitstroom		Ongediplomeerde t.o.v uitstroom	
bol	60 113	36 506	61%	23 607	39%
Niveau 1+2	33 213	19 311	58%	13 902	42%
Niveau 3+4	26 900	17 195	64%	9 705	36%
bbi	60 113	36 506	61%	23 607	39%
Niveau 1+2	33 213	19 311	58%	13 902	42%
Niveau 3+4	26 900	17 195	64%	9 705	36%
bol-dt	9 350	4 455	48%	4 895	52%
Niveau 1+2	1 172	204	17%	968	83%
Niveau 3+4	8 178	4 251	52%	3 927	48%
Totaal	172 828	108 111	63%	64 717	37%

Bron: bekostigingstelling 1999, beleidstelling 1999.

Het rendement van de bve-sector lijkt stabiel ten opzichte van 1998. In 1998 was tevens 63% van de totale uitstroom gediplomeerd.

Uitgaven per deelnemer

Tabel 4.3 Uitgaven per deelnemer (x f 1000)

	Begroting	Realisatie
Middelbaar beroepsonderwijs		
Uitgaven per deelnemer	10,1	10,8
voa-uitgaven per deelnemer niveau 1 en 2	1,2	1,2
Educatie		
Uitgaven regulier per volwassen inwoner (f 1)	0,04	0,04
Uitgaven per inburgeraar	8,8	9,4

De uitgaven per deelnemer beroepsonderwijs zijn als volgt opgebouwd: de gesaldeerde uitgaven op het beleidsterrein (exclusief huisvesting en uitgaven WSF/WTS) zijn gedeeld door het aantal ingeschreven deelnemers naar kalenderjaar (waarbij deelnemers beroepsbegeleidende leerweg en overige beroepsleerwegen voor de helft meetellen). Het verschil tussen begroting en realisatie in de uitgaven per deelnemer is grotendeels het gevolg van de loon- en prijsbijstelling en de beleidsimpulsen.

5. Voortijdig schoolverlaten

Op 5 februari 2001 heeft de Tweede Kamer de voortgangsrapportage voortijdig schoolverlaten 2000 ontvangen. In een bijlage is de vsv-monitor opgenomen. Deze is gevuld met gegevens uit de 39 effectrapportages van de contactgemeenten die de regionale melden coördinatiefunctie (RMC-functie) uitvoeren. Daarnaast is door bureau Sardes een diepte-onderzoek uitgevoerd, waarbij de beschikbare gegevens van ca. 8000 voortijdig schoolverlaters nader zijn geanalyseerd. Met deze monitor zijn tevens de vragen van de commissie Van Zijl over voortijdig schoolverlaten beantwoord.

Kort worden hierbij de resultaten van de monitor weergegeven. In het schooljaar 1999–2000 hebben 39 900 jongeren hun schoolopleiding voortijdig afgebroken. Dit is 3 procent van het totaal aantal deelnemers aan het voortgezet onderwijs (vo) en de beroepsopleidingen en volwasseneneducatie (bve) onder de 23 jaar. Het aantal schoolverlaters is de laatste jaren stabiel, maar het is niet ondenkbaar dat verbeterde registratiemethoden in de komende jaren tot hogere aantallen gaan leiden. Verder blijkt dat bijna de helft van alle voortijdig schoolverlaters in het afgelopen studiejaar toch weer aan een nieuwe opleiding begonnen is. Het aantal «herplaatsten», uitvallers die hun opleiding alsnog voortzetten, is gestegen van 35 procent in het schooljaar 1998–1999 tot 45 procent in 1999–2000.

6. Lerarentekort

In *Maatwerk 2* is aangegeven dat in de sector beroepsonderwijs en volwasseneneducatie de werkgelegenheid de eerstkomende jaren ongeveer gelijk blijft en er nog vrijwel geen sprake is van tekorten. Jaarlijks heeft de bve-sector een instroom aan nieuwe docenten nodig van rond de 1000. Vanaf 2002 is er echter ten opzichte van voorgaande jaren een stijging van 50% te verwachten. De bve-sector verlangt dan een nieuwe instroom van rond 1500, die daarna geleidelijk groeit naar een behoefte aan nieuwe instroom van rond de 2000 leraren vanaf het jaar 2007 (arbeidsmarktramingen bve 1999–2010).

De arbeidsmarktbarometer 1999–2000 geeft daarnaast aan dat de arbeidsmarkt voor onderwijsgeevenden in de bve-sector meer en meer verweven raakt met de arbeidsmarkt voor ondersteunend en beheerspersoneel (obp). Inzet van bepaalde obp-functies kan daarmee de vraag naar docenten beperken.

De vacatureruimte bij de onderzochte instellingen bedroeg aan het begin van het schooljaar 1999–2000 ongeveer 4,5% van de totale formatie voor onderwijsgevend personeel, tegenover ongeveer 1% halverwege het cursusjaar. Van de totale reguliere vacatureruimte is 21,5% vervuld via uitzendbureaus, daarnaast blijkt 9,1% vervuld te zijn door onbevoegd personeel.

Bij het vervullen van vervangingsvacatures zijn twee hoofdbronnen aanwijsbaar: uitbreiding van uren van personeel binnen de eigen unit (29,5%) en het aannemen van personeel via uitzendorganisaties (37%). Gemiddeld is ongeveer driekwart van de vacatureruimte voor vervanging door onderwijzend personeel vervuld.

Deze constatering hebben de noodzaak van een aantal maatregelen duidelijk gemaakt. Daarom is binnen de bve-sector in het kader van het lerarenbeleid en de tekortenproblematiek met de sociale partners het convenant personeelsvoorziening bve gesloten. Dit jaar is een maatregel getroffen waarbij aan bve-instellingen f 10,0 miljoen is uitgekeerd als een aanvullende vergoeding in verband met arbeidsmarktknelpunten. Alle bve-instellingen beschikken daarmee over een budget waarmee ze in staat gesteld worden om maatregelen te treffen die toegesneden zijn op de instelling. Het betreft dan maatregelen gericht op het behoud van personeel dan wel de wervingspositie van de instelling op de arbeidsmarkt te verbeteren door aanvullende arbeidsvoorwaardelijke maatregelen te treffen.

Daarnaast is het in 1999 gestarte pilot project duale opleidingen voor een onderwijsfunctie in de bve-sector uitgebreid met 200 plaatsen (van 228 naar 428 plaatsen). Tevens zijn er projecten gestart tot scholing van hoog opgeleide allochtone deelnemers in een duaal traject voor een onderwijsfunctie in de bve-sector.

Naast de financiële verantwoording van deze regelingen, wordt met het sociaal jaarverslag jaarlijks verantwoording afgelegd door de instellingen over hun personeelsbeleid. Daarin komen de effecten van de cao-onderwijs en de bve-specifieke maatregelen tot uitdrukking.

7. Financiële positie bve-sector 1999

Op grond van de financiële kengetallen solvabiliteit, liquiditeit en rentabiliteit kan worden gesteld dat de financiële positie van de bve-sector gemiddeld genomen gezond is. Er is in 1999 wel sprake van een lichte daling van de scores op de kengetallen ten opzichte van 1998. Het totale exploitatieresultaat bedraagt in 1999 f 53,3 miljoen. Hiervan komt f 34,3 miljoen uit gewone bedrijfsvoering. Het resultaat van de regionale opleidingscentra is ten opzichte van 1998 afgenomen. De overige onderwijsinstellingen en de landelijke organen beroepsonderwijs hebben daarentegen een iets beter resultaat dan in 1998.

Solvabiliteit is goed

De solvabiliteit (eigen vermogen inclusief voorzieningen/totaal vermogen) van de sector bevindt zich op een relatief hoog niveau, uitgaande van de norm van minimaal 0,5 voor het oordeel «goed». Ten opzichte van 1998 is de solvabiliteit met 0,01 afgenomen tot 0,62. De daling van de solvabiliteit wordt veroorzaakt doordat instellingen voor investeringen in huisvesting en inventaris (f 493 miljoen) in 1999 een beroep hebben gedaan op de kapitaalmarkt.

Liquiditeit is goed

De liquiditeit (vlottende activa/kortlopende schulden) is ten opzichte van vorig jaar afgenomen met 0,08 tot 1,38. Uitgaande van de norm van 1,2 kan worden gesteld dat de liquiditeit van het bve goed is. De daling van de liquiditeit heeft met name te maken met de eerder genoemde investeringen in huisvesting en inventaris die ook voor een deel met liquide middelen zijn gefinancierd.

Rentabiliteit is voldoende

De rentabiliteit (resultaat uit gewone bedrijfsvoering/totale baten uit gewone bedrijfsvoering) van de bve-sector is in 1999 afgenomen met 0,3 tot 0,70. Dat is voldoende te noemen. De norm voor voldoende is een score tussen - 1 en + 1.

Het resultaat uit gewone bedrijfsvoering is met f 13,7 miljoen afgenomen tot f 34,3 miljoen. Het effect hiervan op de rentabiliteit wordt nog versterkt doordat de totale baten over 1999 zijn toegenomen.

Contractactiviteiten gestegen

De omvang van de contractactiviteiten die door de instellingen in de jaarrekening worden verantwoord, is ten opzichte van de totale baten de laatste vijf jaren meer dan verdubbeld. De baten in verband contractactiviteiten bedroegen in 1999 f 265,1 miljoen.

Voorzieningen stabiel

De relatieve omvang van de voorzieningen (circa 9% van het balanstotaal) is ten opzichte van vorig jaar stabiel gebleven. Voor een belangrijk deel worden voorzieningen getroffen voor huisvesting, inventaris en apparatuur en ten behoeve van personeel en wachtgeld.

Algemene reserves groeit

De post algemene reserves van de instellingen bedroeg in 1999 f 1779 miljoen, een stijging van bijna 30% ten opzichte van 1998.

Beleidssterrein 21 Hoger beroepsonderwijs

1. Algemeen

Het beleidssterrein hoger beroepsonderwijs (hbo) omvat de voorzieningen van het hoger beroepsonderwijs inclusief de huisvestingsvergoeding en de rechtspositionele uitkeringen voor deze sector van het onderwijs.

De totale uitgaven op het beleidssterrein bedroegen in 2000 f 2935,2 miljoen. Het overgrote deel (ruim 90%) van de uitgaven op dit beleidssterrein bestaat uit de zogenaamde modelmatig berekende rijksbijdrage, die is opgebouwd uit personele en materiële uitgaven en uit huisvestingsvergoeding. De verdeling van het daarvoor beschikbare budget vindt plaats op basis van de bekostigingsregels die zijn vastgelegd in het Bekostigingsbesluit WHW en de Regeling bekostiging hoger onderwijs. Deze rijksbijdrage wordt als één bedrag aan de hogescholen uitgekeerd. De hogeschool beslist zelf over de meest doelmatige manier om deze middelen aan te wenden voor personele, materiële en huisvestingsuitgaven.

In 2000 bedroegen de gerealiseerde ontvangsten in totaal f 2,4 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1 Financiële kerncijfers voor beleidssterrein 21 (x f 1 miljoen)			
Hbo	Begroting	Realisatie	Verschil
Rijksbijdrage	2 661,3	2 828,9	167,6
– waarvan rechtspositionele uitkeringen ¹	153,7	138,0	– 15,7
– waarvan huisvestingsuitgaven	367,8	390,1	22,3
Overig	67,5	106,3	38,8
Totale uitgaven	2 728,8	2 935,2	206,4
Totale ontvangsten	5,2	2,4	– 2,8

¹ Wachtgeld uitgaven (excl. Flankerend werkgelegenheidsbeleid); de wachtgelduitgaven zijn verantwoord op artikel 21.03 en voor een deel op artikel 21.01)

Tabel 2.2 Financiële kerncijfers per artikel voor beleidssterrein 21 (x f 1 miljoen)			
Hbo	Begroting	Realisatie	Verschil
Artikel 21.01 Personele en materiële uitgaven	2 168,8	2 290,6	121,8
Artikel 21.03 Rechtspositionele uitkeringen	124,7	148,2	23,5
Artikel 21.04 Overige uitgaven	67,5	106,3	38,8
Artikel 21.05 Huisvesting	367,8	390,1	22,3
Totale uitgaven	2 728,8	2 935,2	206,4

Totale uitgaven en ontvangsten

In 2000 hebben 292 600 studenten een hogere beroepsopleiding gevolgd. De uitgaven hiervoor bedroegen f 2 935,2 miljoen.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting (zie tabel 2.2)

Het verschil tussen de gerealiseerde uitgaven en de oorspronkelijk vastgestelde begrotingsstand bedraagt f 206,4 miljoen ofwel een stijging van 7,6%. De ontvangsten liggen in 2000 f 2,8 miljoen lager dan de raming.

Het verschil bij de personele en materiële uitgaven (artikel 21.01)

De verhoging van f 121,8 miljoen op de personele en materiële uitgaven voor 2000 is te verklaren door de volgende – belangrijkste – wijzigingen:

- voor loon- en prijsbijstellingen in totaal f 71,5 miljoen;
- voor toename van het studentenvolume f 52 miljoen;
- voor lectoraten/kenniskringen f 15 miljoen en
- voor mutaties (vrijwel geheel) binnen het beleidsterrein hbo – f 16,7 miljoen. Hierin is begrepen een bedrag van f 7,6 miljoen als compensatie voor de dekking van de wachtgelduitgaven.

Het verschil bij de rechtspositionele uitkeringen (artikel 21.03)

Naast een loonbijstelling van f 6,3 miljoen wordt de verhoging van f 23,5 miljoen veroorzaakt door de mutaties voor de dekking van alle wachtgelduitgaven.

In totaal was f 138 miljoen nodig voor rechtspositionele uitkeringen (exclusief de middelen voor flankerend werkgelegenheidsbeleid). Hiervan heeft f 19,8 miljoen betrekking op de wettelijke en bovenwettelijke uitkeringen van het «nieuwe wachtgeldbestand» (ingestroomd ná 1 juli 1996); deze uitgaven zijn verantwoord op artikel 21.01. De resterende f 118,2 miljoen komt ten laste van artikel 21.03. Als hieraan wordt toegevoegd de f 30 miljoen voor flankerend werkgelegenheidsbeleid, dan bedraagt de totale realisatie op artikel 21.03 f 148,2 miljoen.

Het verschil bij de overige uitgaven (artikel 21.04)

Het verschil van f 38,8 miljoen op de overige uitgaven wordt grotendeels verklaard door de volgende mutaties:

- impuls beroepsopleidingen f 22,5 miljoen;
- vernieuwing van de lerarenopleidingen basisonderwijs f 10 miljoen;
- loon- en prijsbijstellingen in totaal f 3,5 miljoen en
- f 2,8 miljoen in verband met mutaties (vrijwel geheel) binnen het beleidsterrein hbo. Hierin is ook begrepen een (gesaldeerd) bedrag van f 0,6 miljoen als gevolg van intertemporele compensaties vanuit het begrotingsjaar 1999 en naar het begrotingsjaar 2001.

Het verschil bij de huisvesting (artikel 21.05)

Van het verschil van f 22,3 miljoen is f 14,3 miljoen het gevolg van de verwerking van de prijsbijstellingen. Het resterende deel van f 8 miljoen wordt nagenoeg geheel verklaard door een overboeking binnen het beleidsterrein hbo in verband met de inbedding van de paramedische opleidingen (overgedragen door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport) in de hbo-bekostigingssystematiek.

Het verschil bij de ontvangsten (artikel 21.01)

Het verschil bij de ontvangsten van f 2,8 miljoen heeft bijna volledig betrekking op de minder ontvangsten op teveel betaalde wachtgeld-uitkeringen.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1998–2000

Tabel 3.1 Horizontale toelichting op de uitgaven 1998–2000 van beleidsterrein 21 (bedragen x 1 miljoen)			
Gerealiseerde uitgaven	1998	1999	2000
Totale uitgaven hbo	2 677,5	2 834,4	2 935,2

De totale uitgaven voor het hoger beroepsonderwijs liggen dit jaar evenals in 1999 op een hoger niveau dan in het voorgaande jaar. De stijging in 1999 ten opzichte van 1998 van bijna f 157 miljoen is met name het gevolg van de loon- en prijsbijstelling 1999 (f 96,9 miljoen) en de eenmalige tegemoetkoming aan frictiemiddelen voor de omslag naar een vraaggerichte vitale en duurzame organisatie voor het hbo (f 50 miljoen). Van de verlagingen in 1999 worden in ieder geval de kortingen genoemd uit het regeerakkoord. Het gaat hier om de indexering van het collegegeld, de budgettering van de incidentele loonsomontwikkeling en de arbeidsproductiviteitskorting.

De stijging in 2000 is evenals in 1999 voor een groot deel te verklaren door de loon- en prijsbijstellingen (bijna f 100 miljoen) en de extra middelen die de afgelopen jaren beschikbaar zijn gesteld voor de sterke stijging van de instroom in het hbo (bijna f 110 miljoen). Voor het jaar 2000 geldt bovendien dat aan de begroting van het beleidsterrein zijn toegevoegd: f 22,5 miljoen voor de impuls beroepsopleidingen, f 15 miljoen voor lectoraten/kenniskringen en f 10 miljoen voor de vernieuwing van de lerarenopleidingen basisonderwijs.

Van de posten die de uitgaven hebben verlaagd, worden als belangrijkste genoemd de oploop in de taakstellingen uit het regeerakkoord (ruim f 30 miljoen) én de oploop in de taakstelling op het kunstonderwijs (f 7 miljoen). Omdat 1999 het laatste jaar was van het zogenoemde studeerbaarheidsfonds en ook de frictiemiddelen 1999 geen structurele doorwerking hadden, is er sprake van een verdere verlaging daarna met bijna f 130 miljoen.

Dit alles leidde tot een uiteindelijke stijging in 2000 met ruim f 100 miljoen ten opzichte van 1999.

Voor alle jaren geldt dat de totale uitgaven worden beïnvloed door het gecombineerde effect van diverse mutaties, zowel positief als negatief. Van deze mutaties worden als belangrijkste aangemerkt de financiële vertaling van het ABP-complex en diverse kasverschuivingen.

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Studentenvolume

Tabel 4.1 Aantal studenten in fte naar kalenderjaar (x 1000)¹		
Hbo	Begroting ²	Realisatie ³
Totaal ingeschreven studenten	286,2	292,6
– voltijd	236,0	239,9
– deeltijd	50,2	52,7

¹ fte- student = omrekening van cursusjaren naar kalenderjaar. Voor de omrekening naar kalenderjaar t wordt een gemiddelde genomen van 2 collegejaren (2/3 x collegejaar t-1/t en 1/3 collegejaar t/t+1)

² Bron: Referentieraming 1999, exclusief de studenten in het hoger agrarisch onderwijs; deze zijn opgenomen in de begroting van LNV

³ Bron: CRI-HO (voorlopige gegevens), idem exclusief de studenten in het hoger agrarisch onderwijs

Uit tabel 4.1 blijkt dat het totaal aantal studenten in het hoger beroepsonderwijs – na omrekening van cursusjaren naar kalenderjaar – 6400 hoger is dan destijds in 1999 is geraamd. De stijging in het aantal voltijdstudenten wordt voornamelijk veroorzaakt door een grotere doorstroom van het havo naar het hbo. De stijging van het aantal deeltijdstudenten wordt onder andere veroorzaakt doordat steeds meer studenten met een mbo-opleiding alsnog kiezen voor het hbo.

Collegegelden

Tabel 4.2 Met beleidsterrein 21 samenhangende financiële kerncijfers (x 1 miljoen)		
Hbo	Begroting	Realisatie
Collegegelden	771,1	793,6

De ontvangen collegegelden door de hogescholen zijn f 22,5 miljoen meer dan was geraamd. Dit heeft twee oorzaken. Het grootste verschil van f 20,1 miljoen is toe te rekenen aan het grotere aantal ingeschreven studenten. In werkelijkheid hebben zich voor het collegejaar 2000/2001 bijna 3000 deeltijd-studenten en ruim 5100 voltijd-studenten meer ingeschreven dan geraamd. Het restantverschil van f 2,4 miljoen werd veroorzaakt doordat het gehanteerde indexatiepercentage (prijsindex gezinsconsumptie) iets hoger uitviel dan het geraamde percentage.

Tabel 4.3 Uitgaven per student (x f 1000)		
Hbo	Begroting	Realisatie
Uitgaven per student excl. WSF/WTS en huisvesting*	8,2	8,7
Uitgaven huisvesting per student	1,3	1,3
Collegelgelden per student (schatting)	2,7	2,7

* De uitgaven per student zijn berekend door de gesaldeerde uitgaven op het beleidsterrein, exclusief de studietoelagen en huisvestingsuitgaven, te delen door het aantal ingeschreven studenten in fte naar kalenderjaar.

De gestegen uitgaven per student zijn grotendeels het gevolg van de loon- en prijsbijstellingen. Daarnaast zijn in het jaar 2000 extra middelen aan de begroting van het beleidsterrein toegevoegd voor de stijging van de studentenaantallen. Het betreft: f 22,5 miljoen voor de impuls beroepsopleidingen, f 15 miljoen voor lectoraten/kenniskringen en f 10 miljoen voor de vernieuwing van de lerarenopleidingen basisonderwijs. De stijging van de uitgaven per student voor huisvesting bedraagt feitelijk iets minder dan f 0,5 miljoen (door rekenkundige afronding is deze stijging niet zichtbaar). De stijging werd positief beïnvloed door de verwerking van de prijsbijstelling. De toename van het studentenvolume (ten opzichte van de raming) had een negatief effect op de stijging.

5. Financiële positie hogescholen

Inleiding

Hogescholen leggen jaarlijks verantwoording af over hun beleid en financiële positie via een jaarverslag. De meest recent verwerkte jaarverslagen zijn die over 1999.

Globale beoordeling

In het algemeen is er ultimo 1999 sprake van een verbetering van de financiële positie van de hogescholen ten opzichte van het jaar ervoor. Vóór 1999 was er nog sprake van een dalende ontwikkeling van de financiële positie, afgemeten aan de gewogen gemiddelde van de financiële kengetallen als solvabiliteit, liquiditeit en rentabiliteit. De financiële positie ultimo 1999 kan gekwalificeerd worden als matig tot voldoende. Dat is echter een moment opname en geldt voor alle hogescholen gezamenlijk.

5.1 Kengetallen financiële positie hogescholen

Solvabiliteit (inclusief voorzieningen)

Na jaren van daling stabiliseert de solvabiliteit zich voor het gehele hoger beroepsonderwijs in 1999 op het niveau van 1998. De hoogte van de gewogen gemiddelde solvabiliteit bedraagt in 1999 34%, hetgeen gekwalificeerd kan worden als matig tot voldoende; de norm is 30 tot 50%. Ten aanzien van de solvabiliteit is er reden tot zorg omdat teveel hogescholen onvoldoende tot slecht scoren. Er zijn in 1999 17 hogescholen met een solvabiliteit lager dan 30%.

Liquiditeit

Na jaren van daling is er voor totaal hbo een lichte stijging in de liquiditeit 1999 ten opzichte van 1998 te constateren. De gewogen gemiddelde liquiditeit bedraagt in 1999 0,90. De liquiditeit kan ook worden gekwalificeerd als matig tot voldoende. Dit oordeel geldt bij scores tussen 0,6 en 1,2. In totaal 11 hogescholen hebben een liquiditeitsratio van minder dan 0,60.

Rentabiliteit

Het resultaat uit de gewone bedrijfsvoering van alle hogescholen was in 1999 f 52,6 miljoen, derhalve f 62,7 miljoen meer dan het behaalde resultaat in 1998. Na jaren van daling in de rentabiliteit is er voor totaal hbo een forse stijging in 1999 ten opzichte van 1998 te constateren. De gewogen gemiddelde rentabiliteit is dan ook toegenomen van min 0,3% in 1998 naar plus 1,3% in 1999. De norm voor goed is een score hoger dan 1%. In totaal 10 hogescholen hebben een rentabiliteitsratio van minder dan - 1%.

Beleidssterrein 22 Wetenschappelijk onderwijs

1. Algemeen

Dit beleidssterrein omvat de universiteiten en academische ziekenhuizen (artikel 22.01), de instituten van internationaal onderwijs en onderzoek (artikel 22.02) en de overige instituten van hoger onderwijs (artikel 22.03). De bekostiging en subsidiëring van deze instellingen geschiedt op grond van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW), een aantal subsidieregelingen en in een aantal gevallen op basis van afzonderlijke wetgeving.

De uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs bedroegen f 5979,2 miljoen en de ontvangsten f 2,6 miljoen.

In hoofdstuk 1 van dit financieel jaarverslag 2000 is aandacht besteed aan diverse onderwerpen die (eveneens) betrekking hebben op het beleidssterrein wetenschappelijk onderwijs.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1: Financiële kerncijfers voor beleidssterrein 22 (x f 1 miljoen)			
WO	Begroting	Realisatie	Verschil
Artikel 22.01 Universiteiten (inclusief werkplaatsfunctie academische ziekenhuizen)	5 435,6	5 679,3	243,7
Artikel 22.02 + 22.03 Bekostiging overige instellingen	237,2	259,0	21,8
Artikel 22.04 Rechtspositionele uitkeringen	6,2	2,0	- 4,2
Artikel 22.06 Overige uitgaven	28,4	38,9	10,5
Totale uitgaven	5 707,4	5 979,2	271,8
Totale ontvangsten	2,4	2,6	0,2

Totale uitgaven en ontvangsten

Tegenover het totale uitgavenbedrag (voor onderwijs en onderzoek) van f 5 979,2 miljoen staat onder meer dat in 2000 158 620 studenten universitair onderwijs hebben genoten. Deze uitkomsten zijn gebaseerd op de referentieraming 2000 (zie tabel 4.1). Het wettelijk collegegeld voor het studiejaar 2000/2001 bedraagt f 2874. De onderwijskosten per student op basis van de rijksbijdrage, exclusief huisvesting, bedragen f 9000.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil tussen begroting en realisatie 2000 van + f 271,8 miljoen wordt voornamelijk veroorzaakt door mutaties uit aanvullende posten zoals algemene salarismaatregelen en prijsbijstellingen (totaal + f 172,7 miljoen). Het restant van dit verschil is ontstaan door bijstellingen op de diverse artikelen binnen beleidssterrein 22 waaronder:

- overboekingen ten laste van het ministerie van Buitenlandse Zaken en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (+ f 6,2 miljoen);

- interne overboekingen binnen het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (+ f 29,0 miljoen);
- autonome mutaties (– f 7,8 miljoen);
 - leerlingenvolume
 - ict in het hoger onderwijs
 - bekostiging universiteiten
- beleidsmatige mutaties (+ f 71,7 miljoen).
 - numerus fixus
 - arbeidsvoorwaardenvorming

Verantwoording van de HGIS/ODA – uitgaven

(Homogene Groep Internationale Samenwerking/Official Development Association)

Tabel 2.2: Overzicht van HGIS/ODA-uitgaven 2000 (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Vershil
Instituten voor internationaal onderwijs en onderzoek (art. 22.02)	94,3	100,5	6,2

Het verschil in HGIS-uitgaven tussen begroting en realisatie 2000 van f 6,2 miljoen wordt veroorzaakt door bijstellingen op het gebied van algemene salarismaatregelen 1999 en 2000 (f 4,4 miljoen), incidentele looncomponent 1999 en 2000 (f 1,0 miljoen) en prijscompensatie 1999 en 2000 (f 0,8 miljoen).

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1998–2000

Tabel 3.1: Horizontale toelichting op de uitgaven 1998–2000 van beleidsterrein 22 (x f 1 miljoen)			
	1998	1999	2000
Gerealiseerde uitgaven			
Totale uitgaven wo	5 453,0	5 742,4	5 979,2

Verschillen in de uitgaven tussen genoemde jaren zijn hoofdzakelijk ontstaan door loon- en prijsmaatregelen en een aantal beleidsmatige mutaties. Een tweede invulling van de taakstelling van f 51,9 miljoen, voorzien in de regeerakkoorden 1994 en 1998, is hierin eveneens verwerkt.

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Studentvolume

Tabel 4.1: Aantal ingeschreven studenten naar kalenderjaar (x 1000)		
WO	Begroting	Realisatie
Aantal studenten (bruto)	155,6	158,6

Bron: Referentieraming 2000 (realisatie); Refentieraming 1999 (begroting)

De berekening van het aantal ingeschreven studenten naar kalenderjaar 2000 is volgens de formule $(2/3 \times \text{aantal } 1999/2000 + 1/3 \times \text{aantal } 2000/2001)$ uitgevoerd.

Collegegelden

Tabel 4.2: Met beleidsterrein 22 samenhangende financiële kerngegevens (x f 1 miljoen)		
WO	Begroting	Realisatie
Opbrengst collegegelden (schatting)	434,3	444,5

Uitgaven per student

Tabel 4.3: Onderwijsuitgaven per student (x f 1000)		
WO	Begroting	Realisatie
Uitgaven per student, excl. WSF en huisvesting	9,3	9,0
Uitgaven huisvesting per student	0,4	0,4
Collegegelden per student (schatting)	2,8	2,8

Het verschil in de uitgaven per student tussen de begroting 2000 en de realisatie laat zich verklaren doordat het aantal studenten ten opzichte van de begroting 2000 is gestegen van 155 645 naar 158 620. De onderwijsuitgaven, exclusief WSF en inclusief huisvesting bedragen f 1 483 900 000. De onderwijsuitgaven inclusief huisvesting bedragen per student f 9355. Exclusief de uitgaven voor de huisvesting (f 384 per student) bedragen de onderwijsuitgaven per student f 8971, afgerond f 9000 per student (zie tabel 4.3).

Toelichting bij de uitgaven per student

De onderwijsuitgaven per student zijn bruto opgebouwd uit het onderwijsdeel van de rijksbijdrage aan universiteiten, exclusief de huisvestingsuitgaven en de uitgaven voor academische ziekenhuizen, vermeerderd met het onderwijsdeel van de overige uitgaven ten behoeve van de universiteiten en opnieuw verminderd met het onderwijsdeel van de ontvangsten.

De uitgaven voor universitaire lerarenopleidingen zijn volledig aan onderwijs toegerekend. Voor de verdere uitgaven is voor onderwijs het percentage 31,1 gehanteerd. Voor de berekening van de uitgaven per student is het netto aantal studenten, dus exclusief extraneï, op kalenderjaarbasis gebruikt.

Voor de onderstaande kengetallen geldt dat deze, voor zover bekend bij de directie wetenschappelijk onderwijs, de stand ultimo 2000 weergeven.

Instroom in het wetenschappelijk onderwijs

Tabel 4.4: Aantal studenten 1° jaar		
	Begroting	Realisatie
Aantal studenten 1 ^o jaar	29,5	29,5

Bron: Referentieraming 2000

Doorstroom vwo-wo

Tabel 4.5: Doorstroom vwo-wo	
Examenjaar	1999/2000
Aantal vwo-diploma's	27 549
Directe instroming in wo	18 184
% direct	66

Bron: CRIHO, Ref

Instroom bèta/techniek

Tabel 4.6: Instroom in bèta opleidingen	
Natuur	2 534
Techniek	4 648
Totaal	31 931
% natuur t.o.v. totaal	7,9
% techniek t.o.v. totaal	14,6

Bron: Referentieraming 2000

Percentage vrouwen onder eerstejaars Nederland

Tabel 4.7: Percentage vrouwen onder eerstejaars Nederland									
	Landbouw	Natuur	Techniek	Gezond- heid	Economie	Recht	G&M	T&C	Totaal
Vrouwen	51,4	35,3	18,1	65,2	30,6	57,8	72,7	68,2	50,1

Bron: Referentieraming 2000

Tabel 4.8: Rendementen									
Wo diploma na 8 jaar	Natuur	Techniek	Gezondheid	Rechten	Economie	G&M	T&C	Landbouw	Gemiddeld
1988/89	70	61	81	54	62	62	54	78	62
1989/90	67	60	82	55	60	59	52	77	61
1990/91	67	60	78	54	59	59	51	79	60
Hbo diploma na 8 jaar	Natuur	Techniek	Gezondheid	Rechten	Economie	G&M	T&C	Landbouw	Gemiddeld
1988/89	6	13	3	4	7	5	6	5	7
1989/90	6	15	3	5	8	6	7	7	7
1990/91	5	13	5	6	10	6	8	5	8
Ho diploma na 8 jaar	Natuur	Techniek	Gezondheid	Rechten	Economie	G&M	T&C	Landbouw	Gemiddeld
1988/89	76	74	84	58	69	67	60	83	69
1989/90	73	75	85	60	68	65	59	84	68
1990/91	72	73	83	60	69	65	59	84	68

Bron: VSNU, CBS Kengetallen Universitair Onderwijs 1999

Personele inzet bij universitair onderzoek en aantal wetenschappelijke publicaties

Tabel 4.9: Onderzoeksinput en -output	
Wetenschappelijke publicaties/ wetenschappelijk personeel onderzoek	
Totaal aantal publicaties	51 496
Exclusief landbouw	49 218
Totale inzet wet. personeel onderzoek excl. landbouw	14 245
Exclusief landbouw	13 383
Gemiddeld percentage wet. personeel excl. landbouw	3,6
Exclusief landbouw	3,7

Bron: VSNU, Kengetallen onderzoek verslagjaar 1998

5. Financiële positie wo-veld

5.1 Financiële kengetallen

De financiële weerbaarheid van de gezamenlijke universiteiten, exclusief Landbouwuniversiteit en Open Universiteit Nederland, vertoont een gestage daling.

Deze conclusie blijkt uit de onderstaande financiële kengetallen (ongewogen gemiddelde):

Tabel 5.1.1: Liquiditeit (current ratio). Definitie: vlottende activa / kortlopende schulden				
1995	1996	1997	1998	1999
2,04	2,00	1,84	1,83	1,72

Bron: Financiële rapportage 1995–1999 door CFI

Tabel 5.1.2 Solvabiliteit (inclusief voorzieningen). Definitie: eigen vermogen plus voorzieningen / totaal vermogen				
1995	1996	1997	1998	1999
0,78	0,77	0,74	0,73	0,71

Bron: Financiële rapportage 1995–1999 door CFI

Tabel 5.1.3: Rentabiliteit gewone bedrijfsvoering (%). Definitie: resultaat uit gewone bedrijfsvoering /totale baten uit gewone bedrijfsvoering				
1995	1996	1997	1998	1999
2,3	2,2	2,7	2,4	1,8

Bron: Financiële rapportage 1995–1999 door CFI

Als algemeen uitgangspunt voor het oordeel «goed» wordt voor de liquiditeit een ondergrens van 1,2 en voor de solvabiliteit een ondergrens van 0,5 aangehouden. Deze ondergrenzen zijn het niveau waarop op korte respectievelijk langere termijn aan de betalingsverplichtingen kan worden voldaan. Duidelijk is dat het kengetal solvabiliteit deze ondergrens dichter genaderd is dan het kengetal liquiditeit. De oorzaak is vooral gelegen in een snelle toename van lang vreemd vermogen ter financiering van de investeringen in de huisvesting.

Bij het kengetal rentabiliteit uit gewone bedrijfsvoering moet de kanttekening geplaatst worden, dat een universiteit geen profitorganisatie is en daarom streeft naar continuïteit en niet naar winst. Desondanks is het vormen van een financiële buffer voor het opvangen van toekomstige onvoorziene tegenvallers en ook als financieringsbron voor toekomstige investeringen in – intussen ook in prijs gestegen – vaste activa noodzakelijk. Daarom wordt hier als ondergrens voor het oordeel «goed» een ratio van +1 gehanteerd.

Beleidssterrein 23 Onderzoek en wetenschapsbeleid

1. Algemeen

De totale uitgaven van het beleidssterrein onderzoek en wetenschapsbeleid bedroegen in 2000 f 1513,5 miljoen en de ontvangsten f 218,9 miljoen. De uitgaven zitten voor meer dan 93% op artikel 23.01 en zijn aangewend voor de financiering op lumpsumbasis van 30 grote(re) en kleinere instellingen van verschillend karakter. Hieronder vallen onder andere de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW) en de Nederlandse Organisatie voor Toegepaste Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO).

Het jaar 2000 stond vooral in het teken van de implementatie van het Wetenschapsbudget 2000, *Wie oogsten wil, moet zaaien*.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1 : Financiële kerncijfers voor beleidssterrein 23 (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Verschil
– KNAW	143,1	149,5	6,4
– NWO	545,4	620,0	74,6
– TNO	348,3	382,0	33,7
– BPRC / Nationaal Herbarium	6,8	7,1	0,3
– Grote technologische instituten	8,0	7,6	– 0,4
– Bibliotheken en informatieverzorging	61,4	63,2	1,8
– Instellingen voor alfa / gamma onderzoek	7,6	7,7	0,1
– Internationale onderzoek instellingen	140,6	145,2	4,6
– COS	1,0	0,8	– 0,2
– Publieksvoorlichting en technologische aspectenonderzoek	4,8	4,9	0,1
– Rechtspositionele lasten	5,5	0,8	– 4,7
– Stelselwijziging rijkshuisvesting	19,3	23,0	3,7
Totaal artikel 23.01 Onderzoekinstellingen	1 291,8	1 411,8	120,0
Totaal artikel 23.04 Coördinatie wetenschapsbeleid	73,3	101,7	28,4
Totaal uitgaven	1 365,1	1 513,6	148,4
Totaal ontvangsten	204,0	218,9	14,9

N.B.:

In de uitgaven volgens de begroting is tevens een nota van wijziging begrepen van f 10 miljoen voor de vernieuwingsimpuls (NWO). Een nadere beschrijving van deze vernieuwingsimpuls is opgenomen bij het onderdeel «Toelichting op de intensiveringen».

Totale uitgaven en ontvangsten

De bovengenoemde uitgaven van f 1 513,5 miljoen zijn samengesteld uit enerzijds uitgaven voor nationale en internationale onderzoeksinstituten en anderzijds uitgaven voor coördinatieactiviteiten (o.a. investeringen vanuit het Fonds Economische Structuurversterking in Biomade, Delft Cluster en Watergraafsmeer). Op de onderzoeksinstituten NWO, KNAW en TNO wordt in paragraaf 4 en 5 nader ingegaan.

De ontvangsten bestaan voor het merendeel uit doelsubsidies aan TNO van de ministeries van Economische Zaken en Defensie en uit ontvangsten uit het Fonds Economische Structuurversterking.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

De meeruitgaven van f 148,4 miljoen ten opzichte van de begroting zijn voor het grootste deel het resultaat van beleidsrijke wijzigingen (f 87,2 miljoen). Hiervan is f 50 miljoen verstrekt aan NWO in het kader van een extra impuls ter versterking van het fundamentele onderzoek. Voor de vernieuwingsimpuls is nog een extra bedrag van f 8,0 miljoen aan NWO beschikbaar gesteld, die is opgenomen in de toelichting op de technische mutaties. Verder zijn budgetverhogingen ontvangen voor de primatenhuisvesting Bio Primate Research Center (BPRC), conservering papier, het Maritiem Research Instituut Nederland (MARIN) en de rijkshuisvesting (totaal f 24,5 miljoen). Daarnaast vonden verhogingen plaats door intertemporele compensaties (f 12,7 miljoen).

De meeruitgaven zijn verder het resultaat van technische mutaties voor een totaal van f 63 miljoen. Dit betreft:

- de loon- en prijsbijstelling (f 32,3 miljoen);
- budgetneutrale desalderingen (f 15,1 miljoen);
- een overboeking van ict-middelen voor het programma *Het geheugen van Nederland* (f 8,0 miljoen);
- een bijboeking voor de vernieuwingsimpuls (f 8,0 miljoen);
- enkele overboekingen van per saldo – f 0,4 miljoen.

De autonome verlaging van f 1,8 miljoen komt voort uit de beperking van de projectmiddelen (– f 2 miljoen), een verhoging voor *Indonesian Netherlands Coörporation in Islamic Studies* (f 0,5 miljoen) en verminderde uitgaven van circa f 0,3 miljoen door onder andere afrondings- en koersverschillen.

De meerontvangsten bestaan met name uit budgetneutrale ontvangsten van per saldo f 15,1 miljoen.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1998–2000

Tabel 3.1: Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 23 (x f 1 miljoen)			
Gerealiseerde uitgaven	1998	1999	2000
Totale uitgaven owb	1 346,1	1 398,8	1 513,5

De stijging van de uitgaven van 1998 tot 2000 bedraagt f 167,4 miljoen (circa 12,5%). Deze stijging wordt gedeeltelijk verklaard door technische mutaties zoals rechtspositionele maatregelen, budgetneutrale desalderingen en in- en externe overboekingen. De beleidsrijke veranderingen worden enerzijds verklaard door een structurele ophoging van de huisvestingskosten (f 25 miljoen), een aantal specifieke onderzoeksuitgaven met als belangrijkste elementen het vernieuwingsfonds (f 18 miljoen), een éénmalige impuls van het fundamenteel onderzoek (f 50 miljoen) en f 24,5 miljoen ten behoeve van de primatenhuisvesting

BPRC, conservering papier, MARIN en de rijkshuisvesting. Anderzijds was ook het kasbeleid ten opzichte van TNO en NWO van invloed op de ontwikkeling van de totale stijging.

4. Een globale beoordeling van het beleidsterrein op basis van kengetallen

Het beleidsterrein onderzoek en wetenschapsbeleid kan worden beoordeeld op grond van een aantal algemene en enkele meer specifieke kengetallen. Deze sluiten aan bij de verantwoordelijkheid van de minister die in het Wetenschapsbudget 2000 als volgt is geformuleerd: «de minister is er verantwoordelijk voor dat het onderzoeksbestel als geheel goed en doelmatig functioneert: de omvang, de kwaliteit en het vernieuwend vermogen van het onderzoek moeten op peil zijn, de middelen moeten effectief en efficiënt worden ingezet».

Algemene kengetallen

Het Nederlandse publieke onderzoeksbestel, waarvan NWO, KNAW en TNO (naast de universiteiten en andere onderzoeksinstituten) een deel voor hun rekening nemen, neemt in vergelijking met de internationale situatie een sterke positie in.

De kwaliteit van het onderzoek is hoog

Nederland behoort tot de 10 belangrijkste landen op het terrein van wetenschappelijk onderzoek. Wat de citatie-impact van het Nederlandse onderzoek betreft staat Nederland zelfs op een derde plaats.

Tabel 4.1 De plaats van Nederland qua onderzoeksoutput en citatie-impact, 1994–1998¹

% van mondiale output		Citatie-impactscore ²	
1	Verenigde Staten	33,5	Zwitserland 1,44
2	Verenigd Koninkrijk	8,9	Verenigde Staten 1,37
3	Japan	8,0	Nederland 1,23
4	Duitsland	7,4	Verenigd Koninkrijk 1,18
5	Frankrijk	5,7	Canada 1,16
6	Canada	4,4	Zweden 1,15
7	Italië	3,5	Duitsland 1,13
8	Rusland	3,4	Australië 1,02
9	Australië	2,5	Frankrijk 1,00
10	Nederland	2,3	Italië 0,95
11	Spanje	2,3	Japan 0,90
12	Zweden	1,8	Spanje 0,88
13	India	1,7	China 0,46
14	China	1,7	India 0,43
15	Zwitserland	1,6	Rusland 0,34

¹ Betreft alle tijdschriftpublicaties («articles», «reviews», «letters» en «notes») behorende tot alfa-, bèta- of gamma-wetenschappelijke disciplines, voor zover aanwezig in de onderstaande ISI-databases.

² Relatief aantal ontvangen citaties vanuit internationale wetenschappelijke tijdschriften in de periode 1994–1998 (mondiaal gemiddelde = 1).

Data: SCI, SSCI, AHCI (deels), Specialty Citation Indexes; bewerking: CWTS.
Bron: Wetenschaps- en Technologie Indicatoren 2000, NOWT, 2001

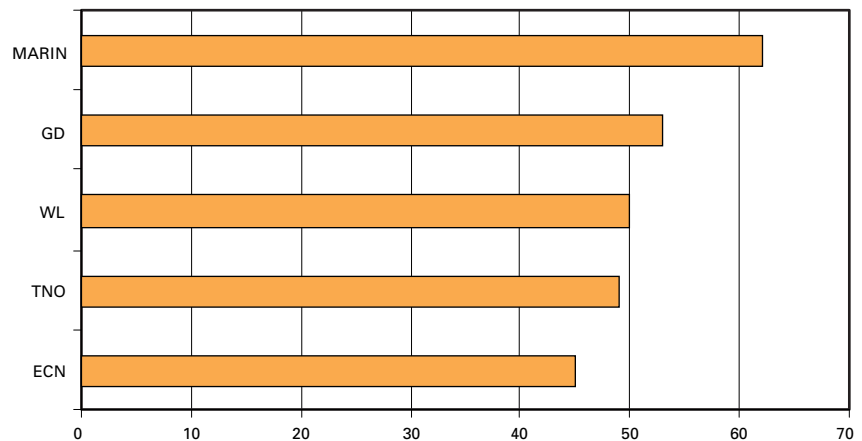
Het onderzoeksvolume is van een redelijke omvang

Vergeleken met een aantal OESO-landen neemt Nederland een middenpositie in wat betreft onderzoeksvolume. Wel is het onderzoeksvolume van de publieke sector internationaal gezien relatief groot.

Er is sprake van een nationale en internationale vervlechting en netwerkvorming

Het aandeel privaat gefinancierd onderzoek bij universiteiten en semi-publieke instellingen is internationaal gezien hoog. Dit geldt vooral voor de niet-universitaire instellingen als TNO en de grote technologische instituten. Het aandeel private financiering van deze instellingen is opgenomen in de volgende figuur.

Figuur 4.2 Private financiering bij TNO en de GTI's, 1999

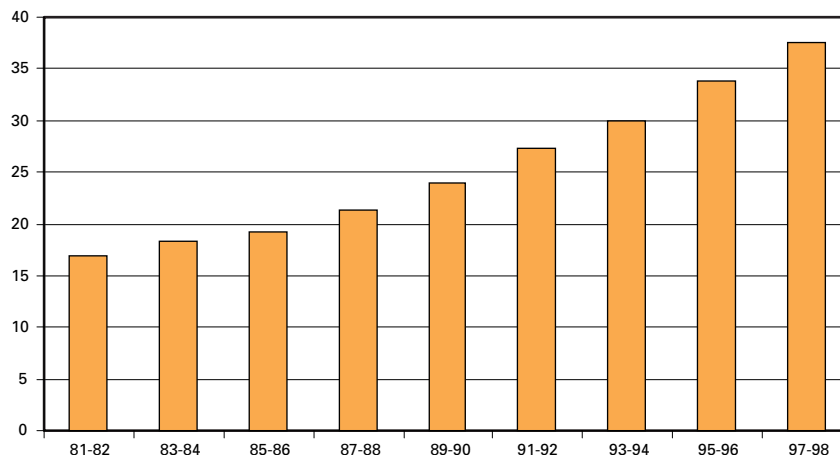

Bron: Opgaven instituten aan OCenW

Noot: er zijn geen cijfers beschikbaar over het private aandeel in de financiering bij het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium, maar begin jaren negentig lag dit aandeel rond de 50%.

Er is tevens sprake van een voortdurende toename van het aandeel Nederlandse wetenschappelijke publicaties met een buitenlandse partner, zoals blijkt uit de volgende figuur. Binnen die internationale samenwerking is het aandeel van de EU-landen gestegen van 41% naar 46%, ten koste van de samenwerking met de Verenigde Staten.

Figuur 4.3 Het aandeel Nederlandse wetenschappelijke publicaties met een buitenlandse partner

Bron: CWTS

De productiviteit van het onderzoeksbestel is redelijk hoog

Het aantal wetenschappelijke publicaties per onderzoeker ligt ruim (ongeveer 25%) boven het Europese gemiddelde, dat iets boven de één publicatie per onderzoeker ligt. Nederland scoort hoger dan andere niet-Engelstalige referentielanden als Denemarken en Finland, maar iets lager dan Zweden.

De huidige positie is het resultaat van inspanningen uit het verleden en is geen garantie voor de toekomst. De analyse uit het Wetenschapsbudget 2000 laat verschillende bedreigingen zien, zoals de schaarse ruimte voor vernieuwend fundamenteel onderzoek, de arbeidsmarkt van onderzoekers en de lage deelname van vrouwen en jongeren (vergrijzing) aan onderzoekfuncties. Doordat ook bedrijven naar verhouding steeds minder investeren in fundamenteel onderzoek wordt de druk op het publieke onderzoek groter, terwijl ook daar een druk is om meer toepassingsgericht onderzoek te doen, voor bedrijven en andere maatschappelijke partijen.

Specifieke kengetallen

Algemene kengetallen geven vooral een beeld van het bestel als totaal. Instellingen als NWO, KNAW en TNO leveren uiteraard een belangrijke bijdrage aan dat beeld, ieder vanuit een eigen specifieke invalshoek. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de inzet van personeel in de afgelopen jaren.

Tabel 4.4 Personeelsgegevens voor NWO, KNAW en TNO (in fte)					
	1995	1996	1997	1998	1999
NWO	4 341	4 348	4 246	4 419	4 286
KNAW	971	992	1 002	1 022	1 067
TNO	3 997	3 997	4 192	4 442	4 941

5. Financiële positie owb-veld

Vanwege het feit dat de owb-instellingen onderling niet vergelijkbaar zijn (er is bijvoorbeeld maar één NWO en maar één TNO), is het niet reëel om de financiële positie van het «owb-veld» te presenteren door een optelling van de individuele gegevens en een calculatie van gemiddelde kengetallen. Wel kan op grond van de jaarrekeningen 1999 worden geconcludeerd dat aan het eind van 1999 geen van de instellingen NWO, TNO, KNAW en KB een zorgwekkende financiële positie heeft. In 2000 heeft het ministerie een opdracht verstrekt aan een accountantskantoor om bij de owb-instellingen NWO, KNAW en KB een onderzoek te doen naar de gewenste omvang van het eigen vermogen. De Raad van Bestuur van TNO heeft aan hetzelfde accountantskantoor de opdracht verstrekt om een vergelijkbaar onderzoek te doen bij TNO.

Een vergelijking van de financiële positie over de jaren is (vooralsnog) niet mogelijk door de introductie van herziene richtlijnen voor de financiële verslaggeving voor de betreffende instellingen.

Beleidssterrein 24 Huisvesting

1. Algemeen

In 1997 is de zorg voor de huisvesting van het primair en voortgezet onderwijs definitief overgedragen naar de gemeenten en die van het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie naar de instellingen zelf. In verband met deze overdracht omvat het onderhavige beleidssterrein nog slechts de nazorg voor de afwikkeling van beroepen en het afrekenen van lopende huisvestingszaken van de genoemde onderwijssectoren. In 2000 is er f 0,03 miljoen uitgegeven en f 0,2 miljoen ontvangen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1: Financiële kerncijfers voor beleidssterrein 24 (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Vershil
Artikel 24.01 Huisvesting primair onderwijs	0,0	0,0	0,0
Artikel 24.02 Huisvesting voortgezet onderwijs en volwasseneneducatie	0,0	0,03	0,03
Totale uitgaven	0,0	0,03	0,03
Totale ontvangsten	0,0	0,2	0,2

Totale uitgaven en ontvangsten

In verband met een bezwaarschrift is in de sector huisvesting van het voortgezet onderwijs f 0,03 miljoen uitgegeven. De ontvangst van f 0,2 miljoen is gerealiseerd door een gewonnen beroep inzake de nazorg van de huisvesting voortgezet onderwijs.

Beleidssterrein 25 Studiefinancieringsbeleid

1. Algemeen

Het beleidssterrein studiefinanciering en onderwijsretributies omvat de volgende wetten en regelingen:

- Wet studiefinanciering 2000 (WSF 2000)
In de Wet studiefinanciering 2000 is bepaald welke studerende recht hebben op studiefinanciering en hoe die rechten zijn opgebouwd.
- Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS)
De WTS bevat bepalingen voor de tegemoetkoming in studiekosten en een lesgeldvergoeding voor drie groepen leerlingen:
 1. leerlingen tot en met 17 jaar die voltijds voortgezet onderwijs of de voltijdse opleiding in de beroepsopleidende leerweg volgen in de zin van de Wet educatie en beroepsonderwijs (TS17-: hoofdstuk II);
 2. leerlingen van 18 jaar en ouder in voltijds voortgezet onderwijs (VO18+: hoofdstuk III);
 3. leerlingen van 18 jaar en ouder zonder recht op VO18+ of studiefinanciering (voornamelijk deeltijdonderwijs en tekortvakken) (WTS18+: hoofdstuk IV).
- Les- en cursusgeldwet (LCW)
In de LCW is bepaald vanaf welke leeftijd leerlingen in het voortgezet onderwijs en de beroepsopleidende leerweg lesgeldplichtig zijn. Daarnaast is in de LCW vastgelegd wanneer en op welke wijze de hoogte van het les- en cursusgeld wordt vastgesteld.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1: Financiële kerncijfers voor beleidssterrein 25 (x f 1 miljoen)			
Uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
WSF-relevant	1 659,3	1 694,9	35,6
Reisvoorziening	678,2	1 146,5	468,3
WTS	562,8	634,1	71,3
Overig SF	19,8	22,6	2,8
Subtotaal relevant	2 920,1	3 498,1	578,0
WSF niet-relevant	1 724,8	1 827,4	102,6
Artikel 25.01 totale uitgaven	4 644,9	5 325,5	680,6
Artikel 25.02 garanties	0,1	0,0	- 0,1
Totale uitgaven	4 645,0	5 325,5	680,5

Tabel 2.2: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 25 (x f 1 miljoen)

Ontvangsten	Begroting	Realisatie	Verschil
SF-relevant	581,8	636,4	54,6
SF niet-relevant	169,6	157,4	- 12,2
Artikel 25.01 Studiefinanciering	751,4	793,8	42,4
Artikel 25.02 Lesgeld	808,9	784,6	- 24,3
Totale ontvangsten	1 560,4	1 578,4	18,1

Totale uitgaven en ontvangsten

De totale uitgaven aan studiefinanciering en tegemoetkoming studiekosten bedroegen in 2000 ruim f 5,3 miljard. Dit is besteed aan basisbeurs, aanvullende beurs, rentedragende leningen, de ov-studentenkaart en tegemoetkoming studiekosten. In 2000 waren er ruim 480 000 basisbeursgerechtigden. In totaal ontvingen 306 000 scholieren een tegemoetkoming in de studiekosten.

De ontvangsten op studieleningen bedroegen f 793,8 miljoen. De lesgeldontvangsten waren f 784,6 miljoen.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Uit tabel 2.1 blijkt dat vooral de gerealiseerde uitgaven over 2000 afwijken van de oorspronkelijke begroting. Deze afwijking (f 680,5 miljoen) is voor een groot deel (f 457,0 miljoen) toe te schrijven aan de hogere uitgaven voor de ov-studentenkaart. Hieronder wordt voor alle posten uit de tabellen 2.1 en 2.2 kort ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen.

WSF relevant inclusief overig SF: +f 38,4 miljoen**Tabel 2.3: WSF relevant en overig SF (x f 1 miljoen)**

	Begroting	Realisatie	Verschil
a. Basisbeurs	811,9	798,0	- 13,9
b. Aanvullende beurs	777,9	768,2	- 9,7
c. Bijstelling	154,3	228,4	74,1
d. Correctie stoeb / achterstallig lager recht	- 85,0	- 99,7	- 14,7
e. Overig SF	19,8	22,6	2,8
Totaal relevant WSF	1 679,1	1 717,5	38,4

Tabel 2.4: Uitgaven basisbeurs (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Vershil
Normale betalingen bol-beurs	369,0	362,9	– 6,1
Normale betalingen tempobeurs	184,3	192,1	7,8
Studievoortgangscontrole tempobeurs	– 22,3	– 27,2	– 4,9
Studievoortgangscontrole prestatie-beurs	– 27,3	– 20,8	6,5
Achterstallig hoger recht (bol- en tempobeurs)	33,5	37,2	3,7
Omzetting prestatiebeurs	274,7	253,8	– 20,9
Totale uitgaven	811,9	798,0	– 13,9

In de uitgaven basisbeurs wordt onderscheid gemaakt tussen de tempobeurs (voor studenten in het hoger onderwijs die al vóór 1996/1997 studeerden), de prestatiebeurs (voor studenten in het hoger onderwijs die vanaf die periode zijn gaan studeren) en de beurs voor deelnemers in de beroepsopleidende leerweg.

De tempobeurs wordt in eerste instantie als gift uitgekeerd en wordt, als een student niet aan de gestelde norm voldoet, omgezet in een lening. De prestatiebeurs wordt uitgekeerd als voorwaardelijke lening en omgezet in een gift als een student voldoet aan de gestelde normen. Wanneer niet aan deze norm is voldaan, wordt de voorwaardelijke lening omgezet in een definitieve lening. De beurs voor deelnemers in de beroepsopleidende leerweg is in alle gevallen een gift. Begrotingstechnisch worden (voorwaardelijke) leningen als niet-relevante uitgaven geboekt; giften vallen onder de relevante uitgaven.

De totale basisbeurs laat een meevaller zien van bijna f 14 miljoen. De verschillende onderdelen zullen in de volgende alinea's worden toegelicht.

De *normale betalingen basisbeurs voor tempobeursstudenten en bol-deelnemers* zijn f 1,7 miljoen hoger dan geraamd. Dit verschil heeft een positief volume-effect en een negatief prijseffect. (geraamd waren 477 600 gerechtigden; de realisatie is 480 400).

Het volume-effect is te verklaren door dat het daadwerkelijke aantal studenten dat recht heeft op een beurs bijna 3 000 hoger is dan het geraamd aantalgeraamde aantal. De afwijking wordt bepaald door een hoger aantal studenten in het hoger onderwijs (+7 800) en een lager aantal in de beroepsopleidende leerweg (– 5 000).

Het negatieve prijseffect is te verklaren doordat het aantal uitwonende studenten minder is geworden, in elk van de onderwijssoorten. Aangezien de beurs voor uitwonenden in 2000 op jaarbasis f 3 600 hoger lag dan die voor thuiswonenden, zorgt een lager percentage uitwonenden voor een lagere gemiddelde prijs.

De *studievoortgangscontrole* voor studenten in het hoger onderwijs leidt tot een geringe tegenvaller. Op deze post is f 1,6 miljoen minder in een definitieve lening omgezet dan in de begroting was geraamd.

Het *achterstallig hoger recht* voor tempobeursstudenten en bol-deelnemers is f 3,7 miljoen hoger. Achterstallig hoger recht betreft het alsnog toekennen van een (hogere) basisbeurs nadat deze op grond van eerdere controles was verlaagd. Het verschil wordt veroorzaakt doordat de precieze momenten van controles door de IB-Groep tijdens het opstellen van de ramingen niet bekend zijn.

De uitgaven *omzetting prestatiebeurs* op de basisbeurs zijn f 20,9 miljoen lager dan geraamd. De prestatiebeursomzettingen die in januari 2000 zijn gerealiseerd, zijn voornamelijk de omzettingen van de prestatiebeursen van eerstejaars studenten 1998/1999.

De budgettaire meevaller is ontstaan doordat de gemiddelde hoogte van de basisbeurs in de begroting te hoog is ingeschat. De prestatiebeurs was tijdens het opstellen van de begroting 2000 nog steeds relatief jong en op bepaalde punten waren er nog onvoldoende realisatiegegevens voorhanden. Dat vormt de kern van de afwijking.

Het aantal studenten dat in 2000 een omzetting van de prestatiebeurs heeft gekregen, is in de begroting goed ingeschat.

ad b: Lagere uitgaven aanvullende beurs: – f 9,7 miljoen

Tabel 2.5: Uitgaven aanvullende beurs (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Verschil
Normale betalingen bol-beurs	532,9	511,9	– 21,0
Normale betalingen tempobeurs	56,1	50,1	– 6,0
Studievoortgangscontrole tempobeurs	– 6,8	– 8,0	– 1,2
Studievoortgangscontrole prestatiebeurs	– 6,2	– 7,5	– 1,3
Achterstallig hoger recht (bol- en tempobeurs)	45,6	77,7	32,1
Omzetting prestatiebeurs	156,3	144,0	– 12,3
Totale uitgaven	777,9	768,2	– 9,7

De *normale betalingen* voor de aanvullende beurs aan tempobeursstudenten en deelnemers in de beroepsopleidende leerweg zijn f 27,0 miljoen lager dan geraamd.

Een verklaring voor deze lagere normale betalingen betreft een verschil in het aantal gerechtigden. De raming bedroeg 208 300 gerechtigden; het gerealiseerde aantal is ruim 204 500. Een verschil van bijna 3 800 studenten, dat zich met name in de beroepsopleidende leerweg voordoet. Daarnaast is ook de hoogte van de aanvullende beurs toegenomen met name door de indexering.

De omzetting van de aanvullende beurs naar een definitieve lening voor studenten in het hoger onderwijs (*de studievoortgangscontrole*) is f 2,5 miljoen hoger dan verwacht.

Het *achterstallig hoger recht* voor tempobeursstudenten en deelnemers in de beroepsopleidende leerweg is in de begroting 2000 f 32 miljoen te laag geraamd. De belangrijkste verklaring voor deze afwijking is het feit dat de precieze momenten van controles door de IB-Groep niet bekend zijn op het moment dat de ramingen worden gemaakt.

Tot slot de *omzettingen prestatiebeurs*. Deze wijken f 12,3 miljoen af van het bedrag dat was begroot. In deze post is ook de maatregel begrepen waardoor eerstejaarsstudenten hun aanvullende beurs niet meer als prestatiebeurs krijgen uitgekeerd, maar direct als gift. Deze maatregel is van kracht met ingang van studiejaar 2000/2001. Voor de laatste vier maanden van dit jaar was oorspronkelijk een bedrag van f 40 miljoen begroot, maar daarvan is f 25,3 miljoen gerealiseerd door de aanvullende beurs van eerstejaarsstudenten uit de prestatiebeurs-systematiek te halen.

ad c: Hogere bijstelling: +f 74,1 miljoen

Tabel 2.6: Uitgaven bijstelling (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Verschil
Lesgeldvoorschotten	112,8	125,4	12,6
Ontdekt achterstallig lager recht	41,5	103,0	61,5
Totale uitgaven	154,3	228,4	74,1

In de post «bijstelling» worden twee uitgaven ondergebracht. Ten eerste de *lesgeldvoorschotten*. Voor studerende onder de WSF die tevens lesgeldplichtig zijn, wordt het lesgeld door de IB-Groep in één keer voorgesloten en intern verrekend. Daar staat tegenover dat elke maand een bedrag wordt ingehouden op de rechten naar studerende. De tweede post op de «bijstelling» is het ontdekte *achterstallig lager recht*. Achterstallig lager recht ontstaat als er teveel studiefinanciering wordt uitgekeerd aan een student. Dit wordt vastgesteld, nadat de IB-Groep controles uit heeft gevoerd en deze heeft verwerkt in de administratie. Bij de relevante uitgaven (bijvoorbeeld de tempobeursuitgaven) leidt dit eerst tot «onterechte» uitgaven en vervolgens tot relevante ontvangsten omdat het geld wordt teruggevorderd. Bij de niet-relevante prestatiebeursuitgaven leidt achterstallig lager recht tot een verschuiving van niet-relevant naar relevant, omdat «onterechte» betalingen altijd relevante uitgaven zijn. Terugvordering leidt vervolgens tot relevante ontvangsten. Het ontstane achterstallig recht volgt de stijging in de aantallen en in het bijzonder in het gemiddelde bedrag aanvullende beurs voor de prestatiebeursstudenten. Per saldo is het ontstane achterstallig lager recht op de prestatiebeurs f 61,5 miljoen hoger dan begroot.

ad d: Correctie Stoeb: – f 14,7 miljoen

Tabel 2.7: Uitgaven Stoeb (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Verschil
Totale uitgaven	– 85,0	– 99,7	– 14,7

De correctie heeft betrekking op een verschuiving van relevante (beurs) naar niet-relevante (lening) uitgaven. In het kader van de wet «student op eigen benen» kunnen studenten hun kortlopende schulden omzetten in een langlopende schuld. Omdat aflossingen op deze langlopende schulden als niet-relevante ontvangsten worden geboekt, worden alle

daarmee samenhangende uitgaven eveneens niet-relevant geboekt. Samenhangend met het toegenomen achterstallig lager recht neemt ook deze post toe. In 2000 is voor f 14,7 miljoen meer omgezet van kortlopende naar langlopende schuld. Dit leidt tot lagere relevante uitgaven.

ad e: Hoger overig SF: f 2,8 miljoen

Tabel 2.8: Uitgaven overig SF (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Verschil
Totale uitgaven	19,8	22,6	2,8

De uitgaven die onder de post «SF overig» geboekt worden, bestaan uit vergoedingen collegegeld voor studenten uit EU-landen die in Nederland komen studeren. De gerealiseerde uitgaven zijn f 2,8 miljoen hoger dan de oorspronkelijke begrotingsstand.

Reisvoorziening WSF: +f 468,3 miljoen

Tabel 2.9: Relevante uitgaven reisvoorziening WSF (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Verschil
Totale uitgaven ov-studentenkaart	744,1	1 208,6	464,5
Ov-studentenkaart in prestatiebeurs	- 78,1	- 75,6	2,5
Totaal ov-contract	666,0	1 133,0	467,0
Reisvoorziening overig	12,3	13,5	1,2
Totale reisvoorziening	678,2	1 146,5	468,3

De hogere uitgaven worden voornamelijk veroorzaakt vanwege het kasbeleid op de begroting. Om het beeld in 2001 niet te belasten is besloten om in 2000 de betalingen aan de gezamenlijke ov-bedrijven met f 457,0 miljoen te verhogen. De uitgaven 2001 worden met een zelfde bedrag verlaagd.

De ramingen voor de ov-studentenkaart waren gebaseerd op het prijspeil 1999, de uitgaven zijn volgens het prijsniveau 2000. Dit geeft een verschil van f 7,5 miljoen.

Per 1 september 2000 is de ov-studentenkaart voor studenten in het hoger onderwijs onder de prestatiesystematiek gebracht. Ten opzichte van het hiervoor geraamde bedrag is f 2,5 miljoen minder gerealiseerd.

In 2000 is ook nog een bedrag van de ov-bedrijven terugontvangen. Dit betreft een totaal van f 24,7 miljoen inzake de definitieve afrekening over de jaren 1998 en 1999. Dit bedrag is volledig onder de ontvangsten verantwoord.

Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS): + f 71,3 miljoen

Tabel 2.10: Uitgaven WTS (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Verschil
TS 17-	408,5	487,3	78,8
WTS 18+	10,2	12,1	1,9
VO 18+	151,2	134,7	- 16,5
Regeerakkoord: intensivering WTS fase II	- 2,8	0	2,8
Regeerakkoord: weglek lesgeldverhoging	- 4,3	0	4,3
Totale uitgaven	562,8	634,1	71,3

De totale uitgaven zijn f 71,3 miljoen hoger dan begroot.

De uitgaven TS17- zijn f 78,8 miljoen hoger dan begroot. De meeruitgaven hangen met name samen met de extra investeringen die bij de Voorjaarsnota zijn gedaan. Enerzijds is vanaf het schooljaar 1999/2000 de tegemoetkoming in de schoolkosten voor zowel het voortgezet onderwijs als de beroepsopleidende leerweg verhoogd met f 100. Anderzijds is het bereik van de lesgeldcompensatie voor de schooljaren 1999/2000 en 2000/2001 vergroot door een verhoging van de inkomensgrens van circa f 52 000 naar circa f 56 000. Als gevolg van de verhoging van de inkomensgrens is het aantal gerechtigden voor een lesgeldvergoeding gestegen. De totale geraamde verhoging, in verband met tegemoetkoming studiekosten, bedroeg voor 2000 f 102,0 miljoen. Daarvan is f 56,7 miljoen gerealiseerd. In hoofdstuk 1 *Terugblik op het gevoerde beleid 2000* staat een uitgebreide toelichting voor het verschil van f 45 miljoen. Uit deze uitgebreide toelichting kan worden geconcludeerd dat het verschil enerzijds is ontstaan door een vertraging van de uitgaven, waardoor in 2001 nog ongeveer f 19,6 miljoen zal worden uitgegeven. Anderzijds is er sprake van een te hoog aantal geraamde extra lesgeldvergoedingen in verband met de uitbreiding van de inkomensgrens naar circa f 56 000. Hierdoor waren de geraamde uitgaven voor de lesgeldvergoeding ongeveer f 25,7 miljoen te hoog.

De overige stijging van f 21 miljoen wordt verklaard doordat in het schooljaar 1999/2000 WTS kon worden aangevraagd tot 31 juli 2000. Hierdoor is het aantal aanvragers, dat pas in de tweede helft van het schooljaar WTS 18- heeft aangevraagd, gestegen. Ten opzichte van de raming was dit een stijging van bijna 12 000 aanvragers. Deze gerechtigden hebben hun tegemoetkoming voor 1999/2000 daardoor in één keer ontvangen in 2000.

De uitgaven WTS18+ (deeltijd vo-scholieren en hbo-studenten aan een lerarenopleiding zonder WSF-recht) zijn f 1,9 miljoen hoger. Dit is het gevolg van de stijging van de aantallen gerechtigden. Het aantal vo-toekenningen is ten opzichte van de raming 2000 met \pm 700 gestegen. Het aantal ho-toekenningen is ten opzichte van de raming 2000 met \pm 1 200 gestegen.

De uitgaven VO18+ zijn f 16,5 miljoen lager dan begroot. Het aantal scholieren met recht op een basistoelage is 3 300 lager. Dit leidt tot f 8 miljoen minder uitgaven. Ongeveer 700 scholieren hebben recht op een

tegemoetkoming schoolkosten en lesgeld. Dit leidt tot f 2 miljoen minder uitgaven. Tenslotte is het achterstallige hoger recht en de overige betalingen ongeveer f 6 miljoen lager dan geraamd.

WSF uitgaven niet-relevant: + f 102,6 miljoen

Tabel 2.11: Uitgaven niet-relevant (x f 1 miljoen)			
	Begroting	Realisatie	Verschil
Reguliere lening	526,4	565,7	39,3
Prestatiebeurs	1 027,9	1 098,4	70,5
Studievoortgangscontrole	85,8	63,6	- 22,2
Correctie Stoeb	85,0	99,7	14,7
Totale uitgaven	1 724,8	1 827,4	102,6

De betalingen aan *de reguliere lening* zijn f 39,3 miljoen hoger. Studenten lenen meer dan in de begroting was ingeschat. In de WSF 2000, die met ingang van 1 september 2000 van kracht is, wordt studenten overigens ook de mogelijkheid geboden per maand f 100 meer te lenen dan voorheen. In de begroting is onvoldoende rekening gehouden met de mate waarin studenten hier gebruik van zouden maken.

De uitgaven *prestatiebeurs* zijn f 70,5 miljoen hoger. Deze hogere uitgaven worden vooral veroorzaakt door hogere aantallen en doordat de gemiddelde prijs van de basisbeurs en aanvullende beurs van prestatiebeursstudenten hoger is dan geraamd.

Dit geldt niet voor het resultaat (- f 22,2 miljoen) op de *studievoortgangscontrole*. De niet-relevante uitgaven zijn lager omdat een hoger aantal studenten voldoende studieprestaties heeft geleverd.

Tot slot de *correctie Stoeb*: + f 14,7 miljoen. Dit is de tegenhanger van de relevante uitgaven, die in de correctie Stoeb worden toegelicht. Door de hogere omzetting dan begroot worden de niet-relevante uitgaven hoger.

Garanties: - f 0,1 miljoen

Garanties zijn leningen die door private banken aan studenten zijn verstrekt onder rijksgarantie. Het zijn leningen van vóór de invoering van de WSF. Net als in 1999 is ook in 2000 op het garantieartikel geen beroep gedaan.

WSF-ontvangsten: +f 42,4 miljoen

De ontvangsten WSF (bestaande uit relevante en niet-relevante ontvangsten) zijn f 42,4 miljoen hoger dan geraamd. Het resultaat is toegelicht in tabel 2.12.

Tabel 2.12: Ontvangsten studiefinanciering (x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil
Kortlopende vorderingen	260,8	287,3	26,5
Renteloze voorschotten	76,0	65,9	- 10,1
Relevante rentedragende leningen	245,0	283,3	38,3
Totaal relevant	581,8	636,5	54,7
Niet-relevante ontvangsten	169,6	157,4	- 12,2
Totaal ontvangsten WSF	751,4	793,8	42,4

Relevante ontvangsten: +f 54,7 miljoen

De relevante ontvangsten bestaan ten eerste uit de realisatie op de kortlopende schulden. De realisatie is f 26,5 miljoen hoger dan de stand begroting.

De tweede post betreft de terugbetalingen van de renteloze voorschotten. Deze ontvangsten wijken - f 10,1 miljoen af van de oorspronkelijke raming. De voorschotten worden sinds 1986 niet meer verstrekt, er wordt dus niet meer uitgegeven aan de voorschotten. De ontvangsten lopen jaarlijks terug.

De derde soort ontvangsten als gevolg van verstrekte studieleningen zijn ten dele relevant. Deze ontvangsten bestaan uit oude studieleningen en uit de rente van de nieuwe studieleningen. Deze ontvangsten zijn (per saldo) f 38,3 miljoen hoger dan verwacht.

Niet-relevante ontvangsten: - f 12,2 miljoen

De ontvangsten op de hoofdsom van de studieleningen, die verstrekt zijn vanaf 1992, zijn niet-relevant, dat wil zeggen niet relevant voor het beleidsmatig financieringstekort.

Ten opzichte van de inschatting bij de begroting is in de realisatie sprake van minder ontvangsten op de termijnbetalingen en op de spontane aflossingen.

Lesgeldontvangsten: - f 24,3 miljoen**Tabel 2.13: Lesgeldontvangsten (x f 1 miljoen)**

	Begroting	Realisatie	Vershil
Lesgeldontvangsten	808,9	784,6	- 24,3

De gerealiseerde lesgeldontvangsten zijn f 24,3 miljoen lager dan begroot. Van dit verschil is circa f 15 miljoen toe te rekenen aan minder lesgeldplichtigen (439 200 geraamd; 430 800 gerealiseerd). Het resterende verschil van circa f 9 miljoen wordt verklaard door vertragingen in het automatische incassotraject.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven en ontvangsten 1998–2000

Tabel 3.1: Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 25 (x f 1 miljoen)			
Gerealiseerde uitgaven	1998	1999	2000
Totale uitgaven sfb	4 450,4	4 571,1	5 325,5

De uitgaven stijgen tussen 1998 en 2000. Van 1999 naar 2000 stijgen de uitgaven fors. De volgende factoren spelen daarbij in 2000 onder meer een rol:

- vanwege het kasbeleid op de totale begroting van OCenW is een bedrag van f 457 miljoen vooruitbetaald aan de gezamenlijke ov-bedrijven;
- door de indexering zijn alle normbedragen van de studiefinanciering en de tegemoetkoming studiekosten gestegen;
- de uitgaven stijgen bovendien door incidentele uitgaven in verband met de intensivering (Voorjaarsnotamaatregelen) in de WTS. Hiervoor is in 2000 f 102 miljoen vrijgemaakt, waarvan in 2000 f 57 miljoen is gerealiseerd.

Tabel 3.2: Horizontale toelichting op de ontvangsten van beleidsterrein 25 (x f 1 miljoen)			
Gerealiseerde ontvangsten	1998	1999	2000
Totale ontvangsten sfb	1 373,7	1 490,3	1 578,4

De ontvangsten stijgen van jaar tot jaar in de periode 1998–2000, zowel als gevolg van toegenomen lesgeldontvangsten als door meer ontvangen aflossingen op leningen.

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Volume-ontwikkelingen

Tabel 4.1: Aantallen gerechtigden			
	Begroting	Realisatie	Verschil
Basisbeurs uitwonend	230 724	227 504	– 3 220
Basisbeurs thuiswonend	246 853	252 927	6 074
Aanvullende beurs	208 327	204 550	– 3 777
Reisvoorziening WSF	503 086	508 600*	5 514*
TS17-	256 887	262 131	5 244
VO18+	38 300	34 986	– 3 314
WTS18+	7 013	8 941	1 928
Lesgeldplichtigen	439 227	430 811	– 8 416

* Voorlopig aantal.

Basisbeurs

Het aantal basisbeursstudenten is in totaal 2 854 hoger dan geraamd. Het aantal uitwonende studenten is 3 220 lager, het aantal thuiswonende studenten is 6 074 hoger. De daling van het aantal uitwonenden treedt met name op in het hoger onderwijs (– 3 831). Mogelijk is dit het gevolg van de invoering van de prestatiebeurs, waarbij de student korter recht heeft op de basisbeurs. De gemiddelde basisbeursgerechtigde wordt daarmee jonger en gemiddeld is er meer kans dat hij/zij thuis woont. Tegenover de daling in het hoger onderwijs staat een kleine stijging van het aantal uitwonenden bij de beroepsopleidende leerweg van 612.

Tabel 4.2: Aantal studenten met basisbeurs naar schoolsoort			
	Begroting	Realisatie	Vershil
Wetenschappelijk onderwijs	99 503	103 968	4 465
Hoger beroepsonderwijs	208 603	211 968	3 365
Beroepsopleidende leerweg	169 471	164 494	– 4 977
Totaal	477 577	480 430	2 853

De stijging van 2 853 is het saldo van een stijging in het wetenschappelijk onderwijs (+ 4 465) en in het hoger beroepsonderwijs (+ 3 365) en een daling in de beroepsopleidende leerweg (– 4 977). De ontwikkeling van een daling in het aantal bol-studenten deed zich al in 1999 voor. Behalve in schoolsoort is voor het hoger onderwijs ook onderscheid te maken naar tempobeurs- en prestatiebeursstudenten (zie tabel 4.3). Hieruit blijkt dat iets minder studenten dan geraamd nog onder het tempobeursregime vallen.

Tabel 4.3: Aantal studenten met basisbeurs per regime			
	Begroting	Realisatie	Vershil
Tempobeurs	42 039	39 978	– 2 061
Prestatiebeurs	266 067	275 959	9 892
Beroepsopleidende leerweg	169 471	164 494	– 4 977
Totaal	477 577	480 431	2 854

Aanvullende beurs

Tabel 4.4: Aantal studenten met aanvullende beurs naar schoolsoort			
	Begroting	Realisatie	Vershil
Wetenschappelijk onderwijs	28 121	28 775	654
Hoger beroepsonderwijs	84 498	85 401	903
Beroepsopleidende leerweg	95 708	90 373	– 5 335
Totaal	208 327	204 549	– 3 778

In bovenstaande tabel staan de verschillen in aantallen studenten die recht hebben op een aanvullende beurs tussen de realisatie en de begroting. Het totaal aantal van de toegekende aanvullende beurzen is 3 778 lager dan geraamd. Het verschil zit met name in de beroeps-opleidende leerweg.

Reisvoorziening WSF

Het aantal studerende dat recht heeft op een ov-studentenkaart is hoger dan het aantal basisbeursgerechtigden. Ook studenten wiens basisbeursrechten zijn verlopen, maar die nog wel recht hebben op een integrale rentedragende lening, kunnen nog gedurende drie jaar beschikken over een ov-studentenkaart.

Het exacte aantal gerechtigden met een ov-studentenkaart in 2000 is op dit moment nog niet bekend. Wel is duidelijk dat het wat hoger ligt dan het geraamde aantal in de begroting (vermoedelijk zo'n 5 500). De stijging is onder meer het gevolg van het hoger aantal basisbeursgerechtigden en een hoger aantal studenten dat na de basisbeurs een lening afsluit bij de IB-Groep.

Wet tegemoetkoming studiekosten

De ontwikkeling in het aantal studenten dat recht heeft op de Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS) is te zien in onderstaande tabel. De realisatie in het begrotingsjaar 2000 komt uit twee schooljaren, namelijk 1999/2000 en 2000/2001. De resultaten van beide schooljaren tellen mee naar rato van het aantal maanden in 2000: schooljaar 1999/2000 voor 7 maanden en schooljaar 2000/2001 voor 5 maanden. De verschillen voor het kalenderjaar 2000 tussen begroting en realisatie zijn als volgt:

Tabel 4.5: Aantal leerlingen met tegemoetkoming studiekosten			
	Begroting	Realisatie	Verschil
TS17-	256 887	262 131	5 244
VO18+	38 300	34 986	- 3 314
WTS18+	7 013	8 941	1 928
Totaal	302 200	306 058	3 858
<i>Waarvan (v)so</i>	<i>2 943</i>	<i>2 338</i>	<i>- 605</i>
<i>Vo</i>	<i>256 498</i>	<i>256 484</i>	<i>- 14</i>
<i>Bol</i>	<i>39 272</i>	<i>42 559</i>	<i>3 287</i>
<i>Hbo</i>	<i>3 487</i>	<i>4 677</i>	<i>1 190</i>

Het aantal gerechtigden in TS17- (tegemoetkoming studiekosten voor scholieren t/m 17 jaar) is gemiddeld over het kalenderjaar 5 244 hoger dan geraamd. Dat betekent een toename van 2%. Het aantal tegemoetkomingen is gestegen omdat de inkomensgrens voor een tegemoetkoming lesgeld in de schooljaren 1999/2000 en 2000/2001 is uitgebreid. Anderzijds is het aantal aanvragers dat pas in de tweede helft van het schooljaar WTS18- heeft aangevraagd sterk gestegen, doordat de aanvraagtermijn voor het schooljaar 1999/2000 is verruimd naar 31 juli 2000.

Het aantal studerende in het voortgezet onderwijs van 18 jaar en ouder (de zogenoemde VO18+) met recht op een tegemoetkoming is 3 314 lager dan begroot.

Het dalende aantal is een ontwikkeling die al zichtbaar werd bij de begrotingsvoorbereiding 1999 en deze daling zette zich ook in 2000 voort.

Het aantal rechthebbenden op *WTS18+* is gestegen met totaal 1 928 tegemoetkomingen ten opzichte van de begroting 2000. Het aantal studenten dat dit kreeg toegekend is gestegen met 1 190 in het hoger beroepsonderwijs en met 738 in het voortgezet onderwijs. In beide gevallen was er de laatste jaren sprake van een daling van het aantal toekenningen. Hiermee is in de begrotingsramingen 2000 en 2001 dan ook rekening gehouden. Desondanks zijn de aantallen dit kalenderjaar weer gestegen. De stijging in het hbo is verklaarbaar, omdat deze wordt veroorzaakt door de uitbreiding van de lijst met tekortvakken lerarenopleiding voor het schooljaar 2000/2001.

Lesgeldplichtigen

Het aantal lesgeldplichtigen ligt in 2000 8 416 lager dan was begroot. De realisatie is gebaseerd op het schooljaar 2000/2001. De daling houdt direct verband met de daling van het verminderde aantal deelnemers in het voortgezet onderwijs.

Tabel 4.6: Aantal lesgeldplichtigen naar onderwijssoort			
	Begroting	Realisatie	Vershil
Lesgeldplichtigen	439 227	430 811	- 8 416
Waarvan vo	190 462	179 355	- 11 107
Bol	248 765	251 456	2 691

Beleidsterrein 26 Overige programma-uitgaven

1. Algemeen

Op het beleidsterrein overige programma-uitgaven worden uitgaven verantwoord voor veldoverstijgende beleidsprojecten of het faciliteren van beleid. Dit betreft de volgende artikelen:

26.01	Bemiddeling wachtgelders
26.03	CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen
26.05	Internationale betrekkingen

Binnen dit beleidsterrein vallen ook artikelen die als intermediair dienen totdat een exacte verdeling over de betrokken beleidsterreinen bekend is. Op deze artikelen worden dus geen feitelijke uitgaven verantwoord. Het betreft de artikelen:

26.02	Overige rechtpositionele uitkeringen
26.06	Loonbijstelling
26.07	Prijsbijstelling
26.08	Centraal beheerde middelen
26.09	Emancipatieactiviteiten
26.10	Asielzoekers

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 26 (bedragen x f 1 miljoen)			
Overige programma uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
26.01 Bemiddeling wachtgelders	20,0	27,8	7,8
26.02 Overige rechtpositionele uitkeringen	0,0	0,0	0,0
26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen	329,9	266,1	- 63,8
26.05 Internationale betrekkingen	20,2	16,2	- 4,0
26.06 Loonbijstelling	132,1	0,0	- 132,1
26.07 Prijsbijstelling	- 5,0	0,0	5,0
26.08 Centraal beheerde middelen	9,7	0,0	- 9,7
26.09 Emancipatieactiviteiten	0,0	0,0	0,0
26.10 Asielzoekers	76,0	0,0	- 76,0
Totale uitgaven	582,9	310,1	- 272,8
Totale ontvangsten	0,2	0,1	- 0,1

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Artikel 26.01 Bemiddeling wachtgelders

Op artikel 26.01 worden uitgaven bekostigd voor de arbeidsmarkt-programma's van de sectoren wo, hbo en po/vo/bve. Dit gebeurt door de stichtingen Sofokles, Mobiliteitsfonds en Participatiefonds en de Bve-Raad. De coördinatie van de afzonderlijke programma's vindt plaats door het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt (SBO), dat tevens fungeert als adviesorgaan voor het Ministerie van OCenW voor zaken over de onderwijsarbeidsmarkt.

In 2000 is eenmalig f 8 miljoen (f 6,5 miljoen uit het budget integraal personeelsbeleid en f 1,5 miljoen uit artikel 26.03) toegevoegd aan dit budget ten behoeve van reïntegratiebeleid.

Op 30 juni 2000 heeft de minister een convenant afgesloten met het SBO-bestuur. Daarin zijn afspraken gemaakt over de aansturing van de onderwijsarbeidsmarkt en de verdeling van de verantwoordelijkheid tussen sociale partners en de minister. Er vindt periodiek overleg plaats over relevante ontwikkelingen en initiatieven op dit gebied.

Artikel 26.02 Overige rechtspositionele uitkeringen

Op artikel 26.02 werden de middelen geraamd voor de overige rechtspositionele uitkeringen. Het artikel 26.02 is leeg.

Artikel 26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen

Op artikel 26.03 vinden de uitgaven plaats voor het CASO-systeem, vakbondsfaciliteiten, de Dienst ziektekostenvoorziening overheids-personeel (DZVO) en informatie- en communicatietechnologie.

Tabel 2.2: Verdeling over de artikelonderdelen van artikel 26.03 (bedragen x f 1 miljoen)			
Artikelonderdelen	Begroting	Realisatie	Verschil
CASO	5,4	5,4	0,0
Vakbondsfaciliteiten	32,8	31,8	- 1,0
DZVO	89,6	99,8	10,2
Informatie- en communicatie-technologie	202,1	129,1	- 73,0
Totale uitgaven	329,9	266,1	- 63,8

Deelbudget CASO (Commissie Automatisering Salarisadministratie Onderwijs)

Het CASO salarissysteem voor betaling van personeelsleden in het onderwijsveld is eigendom van OCenW. De exploitatie en het beheer zijn in 1995 geprivatiseerd en ondergebracht bij Roccade. Het CASO budget voor 2000 was f 5,4 miljoen. Dit is als volgt samengesteld:

- f 3,4 miljoen als bijdrage in de exploitatie en het beheer van het CASO-systeem;
- f 2 miljoen als vergoeding voor beleidsinformatie uit het CASO-systeem.

Het budget van f 5,4 miljoen is als volgt besteed:

- f 3 miljoen als bijdrage van OCenW in de exploitatie en het beheer van het CASO-systeem;
- f 2 miljoen voor beleidsinformatie uit het systeem;
- de huidige overeenkomst over de exploitatie en het beheer van het CASO-systeem loopt af op 31 december 2000. Daarom is in 2000 f 0,4 miljoen besteed aan onderzoek naar de toekomstige regeling van de exploitatie en het beheer van het systeem en aan euroaanpassingen aan het systeem.

Deelbudget vakbondsfaciliteiten

Dit budget omvat met name vakbondsfaciliteiten (facilitering van organisaties van onderwijspersoneel voor werkzaamheden voor het georganiseerd overleg en vakbondswerkzaamheden).

Deelbudget Dienst Ziektekostenvoorziening Overheidspersoneel (DZVO)

Dit budget betreft uitgaven voor de ziektekostenvoorziening voor onderwijs en onderzoekspersoneel (zvoo). De zvoo-uitgaven staan sinds 1998 op dit artikel. De bedragen zijn erg afhankelijk van het declaratiegedrag en de uitgaven van (gewezen) personeel voor particuliere ziektekosten en de ZFW-ontwikkeling in de marktsector. In het jaar 2000 bedroegen de gerealiseerde uitgaven ongeveer f 100 miljoen. Deze tegenvaller van f 10 miljoen is veroorzaakt door het feit dat de taakstellende onderuitputting bij de begroting 2000 incidenteel niet is behaald.

Deelbudget informatie- en communicatietechnologie (ict)

In 2000 zijn de activiteiten zoals die opgenomen waren in Onderwijs on Line verder uitgewerkt. Er is veel energie gestoken in kennisnet met als resultaat dat in 2002 alle scholen zijn aangesloten. Daarnaast is er een subsidieregeling voor ict-netwerkprojecten in het leven geroepen. Naar aanleiding van de nota *cultuur@kennisnet.nl* wordt er ook gewerkt aan het ontwikkelen van een cultuurplein binnen kennisnet en er is al een internationaal plein.

Ter bevordering van de deskundigheid en methoden is er op kennisnet een didactobank ontwikkeld en op het gebied van de educatieve programmatuur een leermiddelenbank. Op die manier moeten de scholen inzicht krijgen in de markt voor dergelijke diensten.

Door deze activiteiten wordt getracht ict sneller in het onderwijs te integreren.

Tabel 2.3: Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten ict (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil
Deskundigheidsbevordering	8,0	3,1	- 4,9
Methoden en educatieve programma- tuur	30,5	19,0	- 11,5
Beheer	49,0	5,0	- 44,0
Ontwikkeling kennisnet	19,0	15,0	- 4,0
Algemeen	9,0	6,0	- 3,0
Kennisnet	65,2	81,0	15,8
Onvoorzien	21,4	0	- 21,4
Totale uitgaven	202,1	129,1	- 73,0

De lagere realisatie op het budget voor methoden en educatieve programmatuur is veroorzaakt door het later dan gepland toekennen van nieuwe expertisecentra en doordat 20% van de middelen voor de subsidieprojecten nog moet worden betaald. De lagere stand voor het onderdeel beheer komt omdat daar f 45 miljoen gereserveerd was voor tweedehands pc's. Deze middelen zijn overgeboekt naar de budgetten voor po, vo, bve en de begroting van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. De post onvoorzien heeft betrekking op middelen die gereserveerd waren om overgeboekt te worden naar budgetten voor po, vo en bve voor de kosten van kennisnet en de ophoging van de middelen voor de voorhoedescholen van f 30 naar f 50 per leerling per jaar.

Artikel 26.05 Internationale betrekkingen

In grote lijnen is het voorgenomen beleid gerealiseerd. De uitgaven zijn f 4 miljoen lager ten opzichte van de oorspronkelijk begroting. Het verschil is met name te verklaren door technische mutaties en intertemporele compensaties (zowel van 1999 naar 2000 als van 2000 naar 2001).

Artikel 26.06 Loonbijstelling

Artikel 26.06 vervult dezelfde functie als de zogenaamde aanvullende posten in de Miljoenennota. De bijstelling van de begroting voor nominale loonontwikkeling wordt in eerste instantie geraamd op de aanvullende post in de Miljoenennota. Na het vaststellen van de feitelijke loonontwikkeling per begrotingshoofdstuk worden de bedragen overgeheveld naar de begroting van OCenW, op dit artikel. Daarna worden ze binnen OCenW uitgedeeld over de verschillende beleidsterreinen.

Tabel 2.4: Loonbijstelling toegevoegd uit de aanvullende post Miljoenennota (bedragen x f 1 miljoen)

	Toegevoegd	Uitgedeeld	Verschil
Arbeidsvoorwaarden OenW:			
– cao-sector po/vo/bve	704,3	– 704,3	0,0
– ho-sector (hbo/wo/owb)	204,5	– 204,5	0,0
– arbeidsvoorwaarden GenG	60,7	– 60,7	0,0
– arbeidsvoorwaarden rijk	18,9	– 18,9	0,0
– intertemporele compensatie		81,9	81,9
– periodiekstop		– 129,0	– 129,0
– competentiebeloning		– 30,0	– 30,0
– vervangingsfonds		– 30,0	– 30,0
– zij-instromers (maatwerk II)		– 6,0	– 6,0
– kinderopvang		– 10,0	– 10,0
– arbeidsvoorwaarden leraren achterstandscholen		– 30,0	– 30,0
– diversen: arbeidsvoorwaarden		21,0	21,0
Totaal	988,4	– 1 120,5	– 132,1

In 2000 hebben zich de volgende wijzigingen bij de arbeidsvoorwaarden voorgedaan. Op de beleidsterreinen primair onderwijs, voortgezet onderwijs en secundair beroepsonderwijs zijn de budgetten bijgesteld voor de gevolgen van de cao 2000–2002 en voor de consequenties van premiemutaties. De budgetten voor arbeidsvoorwaarden in het hoger onderwijs en het onderzoek en wetenschapsbeleid zijn bijgesteld voor de loonbijstelling. Ook de budgetten van de begrotingsonderdelen die vallen onder de sector rijk en de GenG-sector zijn bijgesteld voor de loonbijstelling. Van 2000 wordt naar 2001 een bedrag van f 81,9 miljoen doorgeschoven.

In de beginstand van het artikel waren middelen voor periodiekstop en competentiebeloning opgenomen. Deze zijn in 2000 uitgedeeld.

Van de middelen voor het vervangingsfonds is f 30 miljoen naar het beleidsterrein primair onderwijs uitgedeeld en er is f 6 miljoen voor zij-instromers verdeeld. De middelen voor kinderopvang en arbeidsvoorwaarden leraren op achterstandscholen waren via een Nota van Wijziging in de beginstand van de begroting 2000 opgenomen en zijn in het jaar 2000 uitgedeeld.

De post diversen betreft met name verrekeningen met beleidsterreinen.

Artikel 26.07 Prijsbijstelling

Dit artikel heeft dezelfde functie als het artikel Loonbijstelling, maar dan voor de uitdeling van de prijscompensatie. In 2000 is f 201,9 miljoen aan prijsbijstelling ontvangen. Hiervan is f 196,9 miljoen uitgedeeld, zodat de negatieve beginstand van – f 5,0 miljoen (vanwege het amendement Barth over de frictieregeling primair onderwijs bij de Voorjaarsnota 1999) ongedaan is gemaakt.

Artikel 26.08 Centraal beheerde middelen

Het verschil tussen de vastgestelde begroting 2000 en de realisatie van artikel 26.08 is – f 9,7 miljoen. Hieronder wordt toegelicht welke bedragen voor welk doel zijn toegevoegd en uitgedeeld. Ook de tekorten en overschotten op het totaal van de begroting zijn ten laste en ten gunste van dit artikel geboekt.

Tabel 2.5: bedragen x f 1 miljoen			
	Toegevoegd	Uitgedeeld	Vershil
LNV: aandeel intensiveringen		– 7,8	– 7,8
Intertemporele compensatie		26,6	26,6
Leraren in opleiding (lio's)	2,0	– 17,1	– 15,1
IBG		– 10,0	– 10,0
VBTB	9,7	– 9,7	0
Nadelig saldo van toevoegingen en onttrekkingen		– 3,4	– 3,4
Totaal	11,7	– 21,4	– 9,7

Het verschil van – f 9,7 miljoen is als volgt te verklaren. Van enkele van de intensiveringen die in 2000 aan de begroting van OCenW zijn toegevoegd, diende een deel naar het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij te worden overgeboekt. Er is f 26,6 miljoen van 2000 naar 2001 doorgeschoven. Voor lio's was vorig jaar f 2 miljoen doorgeschoven van 1999 naar 2000 en is f 17,1 miljoen uitgedeeld naar de beleidsterreinen. Aan de IB-Groep is f 10 miljoen beschikbaar gesteld. In 2000 is voor f 9,7 miljoen aan VBTB-middelen ontvangen. Hiervan is f 2,9 miljoen uitgedeeld naar de beleidsterreinen. De rest (f 6,8 miljoen) is naar 2001 doorgeschoven en zal nog worden verdeeld.

Bij de begrotingsvoorbereiding zijn de intensiveringen op dit artikel geparkeerd (toegevoegd). Deze zijn gedurende het jaar verdeeld naar de beleidsterreinen en zijn daar toegelicht.

Deze toevoegingen en uitdelingen zijn aan elkaar gelijk en daarom niet in deze tabel opgenomen.

Artikel 26.09 Emancipatieactiviteiten

Op artikel 26.09 werden de middelen geraamd voor stimulering van emancipatieprojecten. Vanaf de begroting 1999 zijn de middelen naar de artikelen van de beleidsterreinen overgeboekt. Het artikel 26.09 is leeg.

Artikel 26.10 Asielzoekers

Het verschil tussen de oorspronkelijke begroting en de eindstand bedraagt – f 76,0 miljoen. De oorspronkelijke begrotingsstand was f 76 miljoen. Deze middelen zijn in de loop van het jaar over de beleidsterreinen po, vo, en bve verdeeld.

Artikel 26.01 Ontvangsten overige programma-uitgaven

Het verschil tussen de begrotingsstand en de eindstand is f 128 000. Dit verschil is te verklaren doordat er op het terrein van internationaal beleid minder aan afrekeningen uit vorige jaren is ontvangen dan geraamd.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1998–2000

In deze horizontale toelichting worden alleen de uitgaven verantwoord van de artikelen 26.01, 26.03 en 26.05. Op de overige artikelen zijn geen uitgaven gedaan.

Tabel 3.1: Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 26 (bedragen x f 1 miljoen)			
Overige programma-uitgaven	1998	1999	2000
26.01 Bemiddeling wachtgelders	28,3	26,6	27,8
26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen	197,0	182,6	266,1
26.05 Internationale betrekkingen	16,5	16,0	16,2
Totaal	241,8	225,2	310,1

Artikel 26.01 Bemiddeling wachtgelders

In 1999 is minder uitgegeven dan in 1998 door een bezuiniging op het budget, die gebruikt is voor de dekking van de onderwijs cao.

Artikel 26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen

Tabel 3.2: Verdeling over de artikelonderdelen van artikel 26.03 (bedragen x f 1 miljoen)			
Artikelonderdelen	1998	1999	2000
CASO	8,8	5,4	5,4
Vakbondsfaciliteiten	26,9	34,5	31,8
DZVO	67,0	67,3	99,8
USZO	57,1	0,0	0,0
Informatie- en communicatietechnologie	37,2	75,4	129,1
Totaal	197,0	182,6	266,1

Deelbudget CASO (Commissie Automatisering Salarisadministratie Onderwijs)

Van 1998 op 1999 dalen de uitgaven met f 3,4 miljoen.

Dit wordt met name veroorzaakt doordat in 1995 is besloten de directe bijdrage van OCenW aan beheer en exploitatie over te hevelen naar de budgetten voor de bekostiging van de instellingen. Deze overheveling bedroeg in 1999 f 3 miljoen.

Deelbudget vakbondsfaciliteiten

Het verschil tussen 1998 en 1999 wordt verklaard doordat meer is uitgegeven voor vakbondsfaciliteiten en voor de projecten vitaal leraarschap en Maatwerk voor morgen. De realisatie 2000 is lager dan die van 1999. Dit wordt veroorzaakt door een vervroegde betaling in 1999 aan vakbondsfaciliteiten.

Deelbudget USZO

Vanaf 1999 is het apparaatskostenbudget voor de USZO naar artikel 17.15 overgeboekt.

Deelbudget DZVO

De oploep in dit budget wordt veroorzaakt door de evenredige toedeling van de in 1997 door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties overgehevelde middelen.

Deelbudget informatie- en communicatietechnologie

De uitgaven voor ict in 1998 waren gefinancierd vanuit de middelen die voor de uitvoering van de nota *Investeren en voorsprong* beschikbaar waren. Vanaf 1999 zijn de middelen beschikbaar gesteld vanuit het regeerakkoord 1998. De uitgaven zijn bedoeld voor de uitvoering van het beleid zoals dat is opgenomen in de nota *Onderwijs on line*.

Artikel 26.05 Internationale betrekkingen

De daling van de uitgaven in 1999 van f 0,5 miljoen wordt verklaard door een overboeking van de middelen voor het Huygensprogramma naar het beleidsterrein wetenschappelijk onderwijs.

Beleidssterrein 27 Cultuur

1. Algemeen

Het beleidssterrein cultuur omvat het beleid van de rijksoverheid voor:

- podiumkunsten, beeldende kunst, bouwkunst en vormgeving, film, amateurkunst en kunsteducatie;
- omroep, pers, nieuwe media, letteren en bibliotheken;
- musea, monumenten, archieven en archeologie.

2. Verantwoording van de uitgaven en de ontvangsten

Cultuur	Begroting	Realisatie	Verschil
27.01 Kunsten	524,6	560,6	36,0
27.02 Bibliotheken, letteren en Nederlandse Taalunie	92,2	96,9	4,7
27.03 Cultuurbeheer	434,5	627,3	192,8
27.04 Media	1 651,6	1 830,5	178,8
27.05 Garanties	0,0	1,2	1,2
27.07 Overige uitgaven	17,5	19,3	1,8
Totale uitgaven	2 720,5	3 135,8	415,3
Totale ontvangsten	397,6	542,3	144,7

Totale uitgaven en ontvangsten

De totale uitgaven voor cultuur bedroegen over 2000 f 3 135,8 miljoen, de ontvangsten waren f 542,3 miljoen. In 2000 is de Cultuurnota 2001–2004 uitgebracht. De Cultuurnota 2001–2004 leidt tot uitgaven in de jaren 2001 tot en met 2004.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil tussen begroting en de realisatie is het gevolg van de volgende technische, autonome en beleidsmatige mutaties.

De verhogingen van de uitgaven bedroegen f 499,7 miljoen, waar tegenover verlagingen van f 84,3 miljoen stonden. Bij de ontvangsten werden de ramingen verhoogd met f 300,2 miljoen, waar tegenover verlagingen van f 155,5 miljoen stonden.

De voornaamste *technische* mutaties bestaan uit:

- de ontvangsten op media zijn als gevolg van hogere reclame-opbrengsten (f 127 miljoen) en hogere renteopbrengsten op de omroepreserve (f 9,8 miljoen) hoger dan geraamd; deze bedragen zijn direct toegevoegd aan de omroepreserve, waardoor de uitgavenbegroting met hetzelfde bedrag is verhoogd;
- de toevoeging aan de uitgavenbegroting voor loon- en prijsbijstelling bedroeg f 66,8 miljoen;
- door een overboeking van Economische Zaken is een bedrag van f 6,0 miljoen toegevoegd aan de begroting voor de Participatiemaatschappij voor kunst en cultuur (f 1,0 miljoen) en voor de subsidiëring van

Rotterdam Culturele Hoofdstad (f 5,0 miljoen); van dit laatste bedrag wordt f 2,3 miljoen doorgeschoven naar 2001.

De voornaamste beleidsmatige mutaties bestaan uit:

- bij de Voorjaarsnota werd de raming van ontvangsten verhoogd met f 155,0 miljoen voor de verwachte opbrengst van de verkoop van het Nederlands Omroepproductie Bedrijf (NOB); aangezien deze verkoop in 2000 niet werd gerealiseerd, zijn de ontvangsten f 155,0 miljoen lager dan geraamd in de Voorjaarsnota;
- een verhoging van de begroting met f 100 miljoen op artikel 27.03 voor de verbouwing van het Rijksmuseum te Amsterdam. Dit bedrag is bij de Najaarsnota 1999 beschikbaar gekomen en is door middel van een kasschuif naar 2000 gebracht. Het bedrag is in 2000 overgeboekt naar het Nationaal Restauratiefonds;
- een verhoging van de begroting met f 40 miljoen in de Voorjaarsnota en met f 60 miljoen in de Najaarsnota op artikel 27.03 voor de «kanjer»problematiek bij de monumentenzorg; dit geld is overgeboekt naar het Nationaal Restauratiefonds;
- een verhoging van de begroting met f 30 miljoen voor e-culture verdeeld over alle cultuurartikelen; een bedrag van f 3,6 miljoen is via een overboeking naar artikel 17.14 betaald aan de Rijksarchiefdienst; een bedrag van f 0,6 miljoen is doorgeschoven naar 2001;
- ter dekking van de uitgaven van e-culture en de monumentenzorg is de begroting verlaagd met f 14,1 miljoen. Dit bedrag bestaat uit f 5,3 miljoen voor het actualiseren van het monumentenregister, f 2,9 miljoen Cultuur en school, f 2,95 miljoen Centrum voor beeldcultuur en f 3 miljoen uit de onderuitputting
- een bedrag van f 20,9 miljoen is via de artikelen 17.11, 17.12 en 17.14 ter beschikking gesteld aan de Inspectie Cultuurbezit (f 2,1 miljoen), de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (f 9,7 miljoen) en de Rijksarchiefdienst (f 9,1 miljoen) in verband met de knelpunten in de apparaatskosten;
- in verband met te verwachten fricties bij afronding van de cultuurnota 1997–2000 is een bedrag van f 11,4 miljoen doorgeschoven naar 2001;
- in de Voorjaarsnota is f 11,1 miljoen overgeboekt van artikel 17.12 naar 27.01 voor de kosten van de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten (RABK). Dit bedrag is overgeboekt in verband met de verzelfstandiging van de RABK;
- in de Voorjaarsnota is de begroting verhoogd met f 10 miljoen als gevolg van afspraken in het regeerakkoord. Dit bedrag is door middel van een kasschuif naar 2001 gebracht voor frictiekosten voortkomend uit de Cultuurnota 2001–2004;
- in de Voorjaarsnota is een extra bedrag van f 3,4 miljoen en in de Najaarsnota een extra bedrag van f 6,5 miljoen toegevoegd voor Cultuur en school; een bedrag van f 3,0 miljoen is doorgeschoven naar 2001;
- voor subsidies aan musea, onder meer voor huisvesting, is een bedrag van f 8,2 miljoen toegevoegd aan de begroting;
- aan rente op het museaal aankoopfonds is f 5,1 miljoen ontvangen, die toegevoegd is aan dat fonds; daarom is de uitgavenbegroting verhoogd met f 5,1 miljoen;
- de begroting is verhoogd met f 2,2 miljoen voor onderzoeken op het terrein van media; dekking wordt gevonden in ontvangsten uit vrijwillige biedingen op omroepfrequenties;
- voor artikel 27.03 is een bedrag van f 5,3 miljoen voor het monumenten register, f 3,3 miljoen voor het archeologisch informatiesysteem, f 4,4 miljoen voor de PSR-investeringen en f 8,2 miljoen voor Bel-

vedère door middel van een kasschuif naar 2001 gebracht. Voor het project Belvedère is van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij f 1,5 miljoen overgeboekt en van het ministerie van VROM f 3,0 miljoen.

- voor artikel 27.01 is f 1 miljoen voor de audiovisuele conserveringsactiviteiten, f 5 miljoen voor de liquiditeitsbehoefte kunstenfondsen en f 0,75 miljoen voor de landelijke podiumplanning door middel van een kasschuif naar 2001 gebracht.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1998–2000

Tabel 3.1 Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 27 (x f 1 miljoen)				
Gerealiseerde uitgaven		1998	1999	2000
27.01	Kunsten	547,8	581,4	560,6
27.02	Bibliotheken, letteren en Nederlandse Taalunie	86,1	90,6	96,9
27.03	Cultuurbeheer	523,8	397,0	627,3
27.04	Media	1 672,9	1 961,0	1 830,5
27.05	Garanties	0,0	0,0	1,2
27.07	Overige uitgaven	10,8	10,6	19,3
Totale uitgaven cultuur		2 841,4	3 040,7	3 135,8

De uitgaven op het *artikel 27.01* zijn in 2000 ten opzichte van 1999 circa f 20,8 miljoen lager. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt doordat een aantal projecten niet in 2000 tot uitbetaling is gekomen en doorgeschoven is naar 2001. Daarnaast is f 8,7 miljoen naar 2001 gebracht ten behoeve van frictiekosten en knelpunten die voortkomen uit de Cultuurnota 2001–2004.

De uitgaven op het *artikel 27.02* zijn in 2000 ten opzichte van 1999 circa f 6,3 miljoen hoger. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de loon- en prijsbijstelling en de e-culture middelen.

Op het *artikel 27.03* (cultuurbeheer) zijn de uitgaven in 2000 ten opzichte van 1999 circa f 223 miljoen hoger. Dit is voornamelijk veroorzaakt door de f 100 miljoen die in 2000 beschikbaar is gekomen voor het inlopen van de restauratieachterstand in de monumentenzorg in het kader van de kanjerproblematiek. Tevens werd er in 1999 een bedrag van f 100 miljoen beschikbaar gesteld voor een investering in de vernieuwing van het Rijksmuseum te Amsterdam. Dit bedrag is doorgeschoven naar 2000. De overige f 23 miljoen verschil werd onder andere veroorzaakt door loon- en prijsbijstellingen, e-culture middelen ten behoeve van de Rijksarchieven en tenslotte bijdragen voor de knelpunten in de apparaatskosten bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek. De uitgaven 1999 waren lager ten opzichte van 1998 als gevolg van een eenmalige dotatie van f 100 miljoen voor de vorming van het museaal aankoopfonds in 1998. Ook werden de uitgaven voor de Inspectie Cultuurbezit, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek en de Rijksarchiefdienst met ingang van 1999 op beleidsterrein 17 verantwoord. Met ingang van 1999 zorgde de stelselwijziging rijkshuisvesting eveneens voor een tegengestelde beweging.

De uitgaven op het *artikel 27.04* in 1999 liggen hoger dan in 1998 en 2000, omdat in 1999 een aantal mutaties op de omroepreserve is verwerkt. Het gaat hierbij om de overdracht van een gedeelte van de algemene omroepreserve aan de NOS en het boeken van een bedrag voor de sportrechten.

De uitgaven op het *artikel 27.07* zijn in 2000 ten opzichte van 1999 circa f 9,3 miljoen hoger. Dit wordt voor een groot deel veroorzaakt door Rotterdam Culturele Hoofdstad 2001. Van het ministerie van Economische Zaken is hiervoor in 2000 een bijdrage van f 5 miljoen ontvangen.

4. Monumentenzorg en archeologie

Restauratieachterstand monumentenzorg

In 1994 (strategisch plan monumentenzorg) kwam naar voren dat 40% van het monumentenbestand dringend aan restauratie toe was. De kosten werden geraamd op circa f 3,6 miljard (prijspeil 1994), hetgeen correspondeerde met een achterstand in subsidies van circa f 1,2 miljard (exclusief stadsvernieuwing), dit alles gebaseerd op een prijspeil 1993.

Daaruit kwam de doelstelling van het «project restauratieachterstand» naar voren, namelijk dat er naar gestreefd wordt binnen een redelijke termijn (2010) de in het begin van de negentiger jaren geconstateerde achterstanden in te lopen, althans niet nog verder te laten oplopen als gevolg van het exponentieel voortschrijdend verval en de groei van het monumentenbestand (*Monumenten in de Steigers*, 1998).

Inmiddels is sinds 1996 f 980 miljoen extra aan de sector monumentenzorg beschikbaar gesteld, waarvan circa de helft voor de periode 2001 tot en met 2010.

In 1997 werd begonnen met het wegwerken van de geraamde restauratieachterstand op basis van het Besluit rijkssubsidiering restauratie monumenten.

Uit het voorgaande kunnen geen eenvoudige conclusies worden getrokken over de mate van inloop van de restauratieachterstand, door de volgende factoren:

- de toename van de behoefte als gevolg van de toename van het monumentenbestand;
- de toename van de behoefte als gevolg van het verdergaand verval van monumenten;
- de afname van de behoefte als gevolg van investeringen, niet met subsidies tot stand gekomen.

De feitelijke restauratieachterstand wordt eens in de vier jaar door de gemeenten geraamd op pandniveau; de laatst bekende gegevens dateren van 1997. Per 1 mei 2001 zullen de gemeenten een nieuwe behoefte-raming hebben opgesteld. Dan zal ook bekend zijn wat de daadwerkelijke behoefte zal zijn. Een prognose van de ontwikkeling van de restauratiebehoefte c.q. afname van de restauratieachterstand kan op dit moment alleen in een model worden gegeven.

Rekening houdend met de drie hierboven genoemde factoren kan modelmatig een schatting worden gemaakt van de restauratiebehoefte per 31 december 2000:

Tabel 4.1 Behoeft bepaling 2000 (bedragen x f 1 miljoen – prijspeil juli 1997)

Bepaling behoefte per monument	Behoeft in 1997	Toename door MSP	Toename door verder- gaand verval	Afname door onder- houd	Afname door subsidies	Behoeft eind 2000
Woonhuizen/boerderijen	1 970	163	380	24	528	1 962
Kerken	976	91	710	16	346	1 313
Overige monumenten	742	19	258	208	366	445
Totaal Alle categorieën	3 688	272	1 348	348	1 240	3 720

(Bron: PRC Bouwcentrum B.V., januari 2001)

Alle genoemde bedragen hebben prijspeil 1997. Om de behoefte eind 2000 te vertalen naar een prijspeil van december 2000, kan de hiervoor berekende behoefte grofweg met 15,85% verhoogd worden (Bron: BDB-indexcijfers voor onderhoud en vervanging). Per saldo betekent dit dat de behoefte onder de rijksmonumenten ultimo 2000 geschat wordt op f 4 310 miljoen.

Conclusie

Opgemerkt dient te worden dat in het model wordt uitgegaan van een groot aantal aannames. Medio mei 2001 zijn nieuwe actuele gegevens bekend uit de behoefte raming. Dan kan met meer zekerheid informatie verstrekt worden over de daadwerkelijk ingelopen restauratieachterstand.

Tabel 1: saldibalans per 31 december 2000

DEBET	NLG1000	EUR1000	CREDIT	NLG1000	EUR1000
Uitgaven 2000	47 043 271	21 347 306	Ontvangsten 2000	2 525 556	1 146 047
Kasbeheerders	- 4 444	- 2 017	Crediteuren	6 411	2 909
Debiteuren	5 312	2 410	Begrotingsreserve museaal aankoopfonds	100 993	45 829
Te verrekenen extern museaal aankoopfonds	100 993	45 829	Rekening-courant	44 512 172	20 198 743
Subtotaal (A)	47 145 132	21 393 528	Subtotaal (A)	47 145 132	21 393 528
Voorschotten	12 396 103	5 625 106	Garanties	1 434 265	650 841
Studieleningen	8 905 676	4 041 220	Verplichtingen	25 321 830	11 490 545
Debiteuren	544 909	247 269	Sluitrekeningen	- 4 909 407	- 2 227 791
Subtotaal (B)	21 846 688	9 913 595	Subtotaal (B)	21 846 688	9 913 595
Totaal-generaal	68 991 820	31 307 123		68 991 820	31 307 123

De subtotalen in de balans hebben tot doel het onderscheid aan te geven tussen het intra-comptabele gedeelte (A) en het extra-comptabele gedeelte (B).

Het intra-comptabele gedeelte bevat de administratie van de financiële transacties die in directe relatie staan met de kasstromen die via de rekening-courant met het ministerie van Financiën worden bijgehouden. Het extra-comptabele gedeelte bevat de administratie van de overige rekeningen die met de sluitrekeningen in evenwichtsverband worden gehouden.

Toelichting bij de saldibalans

Uitgaven/ontvangsten 1999

De departementale rekening van uitgaven en ontvangsten over het jaar 1999 is bij wet van 14 september 2000 (Staatsblad 399) vastgesteld en is in 2000 in de rekening-courant met het Ministerie van Financiën afgewikkeld. In verband hiermee zijn deze uitgaven en ontvangsten ultimo 2000 niet meer in de departementale boekhouding verantwoord.

Uitgaven/ontvangsten 2000

De uitgaven over 2000 zijn uitgekomen op f 47 043 271 000 en de ontvangsten over 2000 op f 2 525 556 000. In de departementale rekening komen de uitgaven uit op f 47 043 289 000 en de ontvangsten op f 2 525 556 000. Het verschil tussen de werkelijke uitgaven en de realisatie volgens de departementale rekening 2000 wordt veroorzaakt door de in deze rekening gehanteerde afrondingsregel.

Kasbeheerders (f - 4 444 000)

Deze balansrekening geeft de saldi van bank- en girotegoeden van de kasbeheerders weer. De samenstelling is als volgt:

Tabel 2: kasbeheerders (bedragen x f 1000)		
	Openstaand 31-12-2000	Openstaand 31-12-1999
Informatie Beheer Groep	- 5 324	- 264
Centrale Financiën Instellingen	- 705	- 1 574
Cultuurinstellingen	1 588	- 576
Overige kasbeheerders	- 3	91
Totaal	- 4 444	- 2 323

Debiteuren (f 5 312 000)

Tabel 3: debiteuren (bedragen x f 1000)		
	Openstaand 31-12-2000	Openstaand 31-12-1999
Te verrekenen personeel en voormalig personeel	312	236
Rijksgebouwendienst	5 000	- 4
Totaal	5 312	232

Crediteuren (f 6 411 000)

De specificatie is als volgt:

Tabel 4: crediteuren (bedragen x f 1000)		
	Openstaand 31-12-2000	Openstaand 31-12-1999
Loonheffing	6 636	12 307
Inhoudingen ten behoeve van ABP/USZO	0	4 295
Diversen	- 225	43
Totaal	6 411	16 645

De af te dragen loonheffing (departementaal personeel) heeft betrekking op de maand december 2000. In januari 2001 is dit verschuldigd bedrag betaald.

Begrotingsreserve museaal aankoopfonds (f 100 993 000)

In 1998 is het museaal aankoopfonds opgericht. Dit is een intra-comptabel fonds met het karakter van een interne reserverekening. Op deze rekening wordt bijgehouden hoeveel geld er voor kunst aankopen voor latere jaren beschikbaar is. In december 1998 is er f 100 miljoen ten laste van artikel 27.03 in dit fonds gestort. In 2000 zijn er geen aankopen verricht.

Tabel 5: Rekening courant museaal aankoopfonds (bedragen x f 1000)

Saldo 1 januari 2000	94 222
Terugstorting niet gerealiseerde aankoop	1 663
Rentebijdring	5 108
Saldo 31 december 2000	100 993

Rekening courant ministerie van Financiën (f 44 512 172 000)

Op de rekening-courant wordt de financiële verhouding met het ministerie van Financiën geadmistreerd. Tevens worden door middel van deze administratie de begrotingsuitgaven en ontvangsten met het ministerie van Financiën afgewikkeld.

Voorschotten (f 12 396 103 000)

De stand van de voorschotten per 31 december 2000 wordt als volgt gespecificeerd naar beleidsterrein:

Tabel 6: voorschotten naar beleidsterrein (bedragen x f 1000)

	Openstaand 31-12-2000	Openstaand 31-12-1999
17 Ministerie algemeen	29 815	41 389
18 Primair onderwijs	10 721 850	17 837 342
19 Voortgezet onderwijs	709 850	326 917
20 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	230 705	159 270
21 Hoger beroepsonderwijs	151 800	158 213
22 Wetenschappelijk onderwijs	835	1 130
23 Onderzoek en wetenschapsbeleid	1 711	3 920
26 Overige programma-uitgaven:		
• ict	13 821	0
• ZVVO-regeling	167 064	67 284
• internationale betrekkingen (incl. CROSS)	22 913	19 200
27 Cultuur	341 295	254 880
Onverdeeld:		
Onderwijsverzorging	3 223	1 343
Permanente voorschotten	1 221	1 221
Totaal	12 396 103	18 872 109

Het overgrote deel van de voorschotten van OCenW heeft betrekking op de personele uitgaven van scholen in het primair onderwijs. Tussen het uitbetalen van het voorschot en het vaststellen van de definitieve vergoeding bestaat een tijdsverloop. Dit tijdsverloop is afhankelijk van de wettelijk vastgestelde data van indiening van de declaraties. Voor het primair onderwijs geldt dan een aanvaardbaar tijdsverloop van twee jaar. In 2000 is voor het primair onderwijs naast de jaarschijf 1998 ook die van 1999 nagenoeg afgewikkeld. Deze versnelling in het afrekenen is gerealiseerd om in 2001 ruimte te creëren om de jaarschijf 2000 af te rekenen, zodat een minimum aan voorschotten hoeft te worden geconverteerd naar euro's.

In het totaalbedrag is een bedrag van f 313,3 miljoen als voorschot verantwoord voor de wachtgeldregeling van OCenW, die door de USZO

wordt uitgevoerd en waarvan de declaraties met accountantsverklaringen 2000 niet tijdig konden worden afgerond. Hiervan heeft een bedrag van f 16,0 miljoen betrekking op beleidsterrein 17, f 148,7 miljoen op beleidsterrein 20, f 147,3 miljoen op beleidsterrein 21, f 0,8 miljoen op beleidsterrein 22 en f 0,5 op beleidsterrein 23.

Onder overige programma-uitgaven (beleidsterrein 26) zijn de uitgaven in verband met de ZVVO-regeling als voorschot verantwoord, omdat de accountantsverklaringen 1999 en 2000 niet tijdig konden worden afgerond.

De stand van de voorschotten per 31 december 2000 wordt als volgt gespecificeerd naar vergoedingsjaar:

Tabel 7: voorschotten naar vergoedingsjaar (bedragen x f 1000)		
	Openstaand 31-12-2000	Openstaand 31-12-1999
1992	1 765	1 765
1993	515	1 318
1994	14 338	18 694
1995	21 857	26 201
1996	41 630	62 374
1997	77 004	288 452
1998	330 755	8 745 162
1999	1 277 575	9 726 922
Subtotaal scholen en instellingen 2000	1 765 439 10 629 443	18 870 888
Totaal scholen en instellingen Permanente voorschotten	12 394 882 1 221	18 870 888 1 221
Totaal-Generaal	12 396 103	18 872 109

Van een achterstand in de afrekening van oude jaargangen voorschotten is geen sprake, omdat deze vooral betrekking hebben op langlopende projecten op de verschillende beleidsterreinen.

Studieleningen (f 8 905 676 000)

Dit betreft de door de productgroep Studiefinanciering van de Informatie Beheer Groep te Groningen verstrekte leningen en voorschotten aan studenten ingevolge de oude regeling studiefinanciering en de nieuwe Wet Studiefinanciering.

Deze post kan als volgt worden gespecificeerd:

Tabel 8: studieleningen (bedragen x f 1000)		
	Openstaand 31-12-2000	Openstaand 31-12-1999
Rentedragende leningen	8 353 959	6 586 369
Renteloze voorschotten	437 352	501 351
Overige vorderingen	114 365	139 378
Totaal	8 905 676	7 227 098

De specificatie van het verloop van de posten rentedragende leningen en renteloze voorschotten is als volgt:

Tabel 9: verloop (bedragen x f 1000)		
	Rente- dragende leningen	Openstaande voorschotten
Openstaande bedragen per 01-01-2000	6 586 369	501 351
Nieuw verstrekt	2 218 500	4 517
Afgelost	- 440 875	- 66 417
Correcties en omzettingen	- 3 196	- 930
Overige mutaties, buiten invordering en kwijtschelding	- 6 839	- 1 169
Totaal	8 353 959	437 352

Voor de bedragen voor rentedragende leningen en renteloze voorschotten geldt de nominale waarde. De werkelijke waarde (uiteindelijk inbaar) hiervan wordt grotendeels beïnvloed door:

- de mate waarin de als voorlopige rentedragende leningen uitgekeerde studiefinanciering (prestatiebeurs) zal worden omgezet in beurzen, vanwege het voldoen aan de eerstejaars prestatienorm en/ of diploma norm;
- het sociaal risico bij de (aflosbaar gestelde) langlopende leningen en renteloze voorschotten in verband met de wettelijk beperkte aflossings-termijnen;
- de mate waarin de achterstallige vorderingen studiefinanciering (achterstallig lager recht en aflosbaar gestelde leningen en voorschotten) uit het deurwaarderstraject geïnd kunnen worden.

Het bedrag aan (niet aflosbaar gestelde) rentedragende leningen in het toekenningstraject bedraagt ultimo 2000 f 5,5 miljard. Naar verwachting zal hiervan in de toekomst f 2 112 miljoen worden omgezet van voorlopig rentedragende leningen naar beurzen. Verder moet een bedrag van f 197 miljoen op grond van garantiebepalingen als mogelijk oninbaar worden beschouwd.

Het bedrag aan aflosbaar gestelde leningen en voorschotten (exclusief deurwaarderstraject) bedraagt ultimo 2000 f 3,1 miljard. Daarvan moet een bedrag van f 279 miljoen als mogelijk oninbaar worden beschouwd. Het bedrag aan achterstallige vorderingen studiefinanciering in het deurwaarderstraject bedraagt ultimo 2000 f 153 miljoen. Daarvan moet een bedrag van f 71 miljoen als mogelijk oninbaar worden beschouwd.

Debiteuren (f 544 909 000)

De stand van de debiteuren per 31-12-2000 wordt als volgt gespecificeerd naar beleidsterrein en overige onderdelen:

Tabel 10: debiteuren (bedragen x f 1000)

	Openstaand 31-12-2000	Openstaand 31-12-1999
17 Ministerie algemeen	2 086	1 626
18 Primair onderwijs	872	2 978
19 Voortgezet onderwijs	3 052	3 405
20 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	24 233	95 394
21 Hoger beroepsonderwijs	3 636	3 819
22 Wetenschappelijk onderwijs	0	27
23 Onderzoek en wetenschapsbeleid	162 527	187 008
24 Huisvesting	107	107
25 Studiefinancieringsbeleid (incl. Examendiensten)	275 674	268 675
26 Overige Programma-uitgaven	152	108
27 Cultuur	1 788	81 009
Onverdeeld:		
Onderwijsverzorging	155	458
Wachtgelden onderwijspersoneel	37 011	37 011
Solvabiliteitsbuffer Participatiefonds	33 616	33 616
Totaal	544 909	715 241

De openstaande vorderingen op de onderwijsbeleidsterreinen hebben onder meer betrekking op de afrekeningen van voorschotten.

De openstaande vorderingen studiefinancieringsbeleid (beleidsterrein 25) betreffen voor het overgrote deel nog te ontvangen lesgelden voor een bedrag van f 249 miljoen. Het bedrag aan vorderingen in het deurwaarders-traject ultimo 2000 (merendeel is lesgelden) bedraagt circa f 62 miljoen. Daarvan moet een bedrag van f 26 miljoen als mogelijk oninbaar worden beschouwd.

Het bedrag van f 37 miljoen aan openstaande vorderingen wachtgelden onderwijspersoneel betreft vorderingen op het participatiefonds als gevolg van door OCenW teveel betaalde wachtgelduitkeringen in het verleden vóór de invoering van het participatiefonds.

De langlopende vordering in verband met de solvabiliteitsbuffer participatiefonds heeft betrekking op een betaling in 1996 ter optimalisering van de liquiditeitspositie van het fonds. Bij beëindiging van het fonds wordt deze vordering direct opeisbaar.

Garantieplichtingen (f 1 434 265 000)

In het verleden zijn instellingen zelfstandig op de kapitaalmarkt leningen aangegaan ter financiering van bouwinvesteringen, onder garantiestelling van het rijk jegens de geldverschaffers voor de rente en aflossingsverplichtingen. De destijds vigerende garantieregelingen zijn inmiddels niet meer van kracht. Het bedrag van de garantieplichtingen (nog openstaande rente en aflossingsverplichtingen op lopende leningen) is het theoretisch maximale risico dat het ministerie ultimo 2000 nog loopt in verband met garantiestellingen op bouwleningen en overige garantieleeningen.

In onderstaand overzicht zijn de openstaande garanties gespecificeerd opgenomen in vergelijking met ultimo 1999:

Tabel 11: garanties (bedragen x f 1000)

	Openstaand 31-12-2000	Openstaand 31-12-1999
Bouwleningen aan academische ziekenhuizen (art. 22.05)	1 059 699	1 095 268
Bouwleningen aan scholen en instellingen vo (art. 24.02)	114 083	146 509
Bouwleningen aan scholen en instellingen bve (art. 24.02)	36 447	47 387
Bouwleningen aan scholen en instellingen hbo (art. 21.05)	12 800	15 638
Leningen studiefinanciering (art. 25.02)	1 825	1 825
Garanties cultuur (art. 27.05)	209 411	106 443
Totaal	1 434 265	1 413 070

Voor de academische ziekenhuizen is sinds 1991 de garantieregeling niet meer van kracht, met uitzondering van enkele op dat moment in gang gezette bouwprojecten. Sinds 1996 zijn geen garanties meer verstrekt. Deze leningen hebben gemiddeld een looptijd van 40 jaar. Expiratie van deze leningen zal omstreeks het jaar 2035 volledig hebben plaatsgevonden.

In het hoger beroepsonderwijs (hbo) zijn sinds 1985 geen garanties op bouwleningen meer verstrekt. In het voortgezet onderwijs (vo) en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve) worden eveneens geen garanties op bouwleningen meer verstrekt. Dit in verband met de decentralisatie van de huisvesting vo en de OKF-operatie bve. De meeste van deze leningen hebben een looptijd van gemiddeld 25 jaar. Expiratie van deze leningen zal omstreeks het jaar 2013 volledig hebben plaatsgevonden. Het feitelijk risico op deze garanties wordt als beperkt ingeschat.

De post leningen studiefinanciering is gebaseerd op de waardering van de uitstaande schuld inclusief de rente volgens de opgave van de desbetreffende bankinstellingen naar de stand ultimo 1999.

De uitstaande garanties bij cultuur bedragen ruim f 209 miljoen. Hiervan is f 116 miljoen aan garanties verstrekt door het Nationaal Restauratiefonds en f 25 miljoen betreft een garantie onder de indenniteitsregeling. Voorts heeft OCenW zich garant gesteld voor eventuele toekomstige tekorten bij de kunstfondsen voor een bedrag van f 60 miljoen. Dit is het gevolg van de in 2000 gerealiseerde afoming van de liquiditeiten bij de fondsen.

In 2000 heeft de geldverschaffer van het Archeologisch Dienstencentrum een beroep gedaan op de garantiestelling door OCenW. Dit had als gevolg dat de aflossing en rente 2000 (f 1 177 600) is betaald ten laste van artikel 27.05.

Verplichtingen (f 25 321 830 000)

De opbouw van de stand van de aangegane verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

Tabel 12: verloop verplichtingen 2000 (bedragen x f 1000)

Stand 1 januari 2000	21 367 321
Bij: Correcties op de beginstand Aangegaan in 2000	36 431 50 960 189
Af: Tot betaling gekomen in 2000	47 042 111
Stand 31 december 2000	25 321 830

De specificatie van de stand van de openstaande verplichtingen per artikel ultimo 2000 is hieronder opgenomen.

Tabel 13: verplichtingen naar artikel (bedragen x f 1000)

17 Ministerie algemeen	
17.10 Bestuursdepartement	18 371
18 Primair onderwijs	
18.02 Materiële uitgaven	15 165
18.03 Onderwijsverzorging	117 063
18.05 Overige uitgaven	33 378
19 Voortgezet onderwijs	
19.03 Onderwijsverzorging	107 825
19.05 Overige uitgaven	12 730
19.06 Personele en materiële uitgaven	6 021 216
20 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	
20.01 Personele en materiële uitgaven	4 203 104
20.03 Overige uitgaven	34 743
20.04 Huisvesting	425 872
21 Hoger beroepsonderwijs	
21.01 Personele en materiële uitgaven	2 390 205
21.04 Overige uitgaven	75 541
21.05 Huisvesting	389 129
22 Wetenschappelijk onderwijs	
22.01 Universiteiten	5 678 191
22.02 Instituten internationaal onderwijs en onderzoek	113 358
22.03 Overige instituten hoger onderwijs	139 209
22.06 Overige uitgaven	30 709
23 Onderzoek en wetenschapsbeleid	
23.01 Instellingen voor onderzoek en wetenschapsbeoefening	1 212 877
23.04 Coördinatie wetenschapsbeleid	90 354
26 Overige programma-uitgaven	
26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen	200 337
26.05 Internationale betrekkingen	5 615
27 Cultuur	
27.01 Kunsten	2 200 683
27.02 Bibliotheken, letteren en Nederlandse Taalunie	286 095
27.03 Cultuurbeheer	1 489 375
27.04 Media	8 932
27.07 Overige uitgaven	21 753
Totaal	25 321 830

Saldo sluitrekeningen (f 4 909 407 000)

Het saldo sluitrekeningen is als volgt opgebouwd:

Tabel 14: saldo sluitrekeningen (bedragen x f 1000)		
	Bedrag 31-12-2000	Bedrag 31-12-1999
Sluitrekeningen inzake:		
Verplichtingen	- 25 321 830	- 21 367 321
Voorschotten	12 396 103	18 872 109
Leningen en voorschotten aan studenten	8 905 676	7 227 098
Garantieplichtingen	- 1 434 265	- 1 413 070
Debiteuren	544 909	715 241
Totaal	- 4 909 407	4 034 057

**FINANCIËLE VERANTWOORDING 2000 CENTRALE FINANCIËN
INSTELLINGEN**
1. Balans per 31 december 2000
Tabel 1: Balans per 31 december 2000 (voor verwerking resultaat)

	Balans per 31-12-2000		Balans per 1-1-2000	
	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000
Activa				
Materiële vaste activa				
• installaties en inventaris	18 410	8 354	18 561	8 423
Voorraad onderhanden werk			194	88
Debiteuren	5 943	2 697	10 672	4 843
Vooruitbetaalde kosten	536	243	472	214
Liquide middelen	26 189	11 884	1 640	744
Totaal activa	51 078	23 178	31 539	14 312
Passiva				
Agentschapvermogen				
• exploitatiereserve	1 891	858	1 891	858
• onverdeeld resultaat	4 266	1 936		
Leningen bij Financiën	16 500	7 487	14 293	6 486
Voorzieningen	3 898	1 769	4 584	2 080
Crediteuren	8 634	3 918	7 210	3 272
Betalingen onderweg	2 899	1 316	1 745	792
Vooruit ontvangen bedragen	12 593	5 714		
Nog te betalen	397	180	1 816	824
Totaal passiva	51 078	23 178	31 539	14 312

1.1 Toelichting op de individuele balansposten

Activa

Installaties en inventaris

Tabel 2: installaties en inventaris (bedragen x f 1000)					
	Bedrijfs- proces onder- steu- nende systemen	Hardware	Meubi- lair	KA en bedrijfs- software	Totaal
Historische aanschafwaarde	27 242	3 709	3 399	2 936	37 286
Cumulatieve afschrijving	12 814	1 794	1 391	2 726	18 725
Boekwaarde 1/1/00	14 428	1 915	2 008	210	18 561
Mutatie 1999:					
• investeringen	5 247	2 528	110	–	7 885
• afschrijvingen	6 359	1 258	335	84	8 036
Totaal mutaties	– 1 112	1 270	– 225	– 84	– 151
Aanschafprijs	32 489	6 237	3 509	2 936	45 171
Cumulatieve afschrijvingen	19 173	3 052	1 726	2 810	26 761
Boekwaarde 31/12/00	13 316	3 185	1 783	126	18 410
Afschrijvingstermijn	5 jaar	3 jaar	10 jaar	3 jaar	

De historische aanschafprijs van hardware is gecorrigeerd op basis van het werkelijk aanwezige actief.

Debiteuren

Tabel 3: debiteuren (bedragen x f 1000)	
Langlopend:	
• kaskorting 1999	2000
• vakantiegeld personeel	1 225
• IZK personeel	480
Kortlopend:	
• kaskorting 1999	1 000
• flankerend beleid	907
• ministerie van Justitie	97
• overige vorderingen	234
Totaal	5 943

De vordering flankerend beleid houdt verband met de in 1994 getroffen voorziening voor de uitgaven die het beleid inzake de decentralisatie van de huisvesting met zich meebrengt.

In 1999 is CFI gevraagd om voor de tekorten in de apparaatskostenbudgetten van het bestuursdepartement een bijdrage te leveren ter

Instellingen

grootte van f 4,0 miljoen in de vorm van een kaskorting. Dit bedrag wordt in termijnen van f 1,0 miljoen per jaar terugbetaald door het bestuursdepartement.

Vooruitbetaalde kosten

Dit betreft voornamelijk een vooruitbetaling voor kosten van cursussen en opleidingen van personeel.

Liquide middelen

Dit is het saldo van de rekening-courant ad f 26,2 miljoen bij de rijkshoofdboekhouding en het saldo van de kas (inclusief waardebonden). De mutatie in liquide middelen ten opzichte van 1999 wordt grotendeels veroorzaakt door de sterk toegenomen post vooruit ontvangen baten, de daling van openstaande debiteuren en het positieve exploitatieresultaat. In de Miljoenennota 2000 is de wijziging van de financiering van agentschappen beschreven (paragraaf 5.5). Deze wijziging is vastgelegd in de regeling «Vermogensvoorschriften agentschappen 2000». De financiering van het agentschap CFI is gewijzigd op basis van de in deze verantwoording gepresenteerde balanscijfers per 31 december 1999. CFI heeft in 2000 de boekwaarde van de vaste activa (f 18 577 000) minus de waarde van de wachtgeldvoorzieningen (f 4 284 000) afgerekend met het moederministerie. De conversiesom bedroeg f 14 293 000.

Activa

Exploitatiereserve

Tabel 4: Exploitatiebuffer (bedragen x f 1000)	
Stand 31-12-1999	13 395
Bestemmingsreserves	4 201
Resultaat 1999	- 1 396
Correctieboeking afschrijvingen	- 16
Stand 1-1-2000	16 184
Conversie EV naar VV	- 14 293
Stand 31/12/2000	1 891

Leningen bij Financiën

De leningen zijn opgebouwd uit:

Tabel 5: Opbouw leningen		
Hoofdsom	Resterende looptijd	Rente
1,0 mln.	1 jaar	5%
1,0 mln.	2 jaar	5%
4,5 mln.	3 jaar	5%
2,0 mln.	4 jaar	5%
2,4 mln.	2 jaar, 10 maanden	5,19%
5,6 mln.	3 jaar, 10 maanden	5,22%
16,5 mln.		

Instellingen

De aflossingen op de leningen zijn lineair

Vorzieningen

Tabel 6: voorzieningen (bedragen x f 1000)				
	01-01-2000	Onttrekkingen	Dotaties	31-12-2000
Flankerend beleid / wachtgeld	4 284	- 2 162	1 476	3 598
Loonkostensubsidies	-			-
Geschillen Roccade	300			300
Stand 31/12/2000	4 584	- 2 162	1 476	3 898

De voorzieningen flankerend beleid en wachtgeld zijn overeenkomstig de richtlijnen een nominale vertegenwoordiging van het wachtgeldrisico.

Crediteuren

Het betreft voornamelijk externe dienstverleners. Hiernaast is een post opgenomen van f 1,7 miljoen voor vakantiegeld en IZK (personele kosten).

Vooruit ontvangsten

Tabel 7: vooruit ontvangsten (bedragen x f 1000)	
Euro	7 243
PION/TEI	3 957
IPTO	793
Technocentra	299
BVE ESF beleid	250
ICT subsidieregeling 2001	34
AB steekproeven	17
Realisatie 2000	12 593

CFI heeft in 2000 baten ontvangen voor de uitvoering van meerwerk en majeure implementatieprojecten, terwijl de kosten samenhangend met deze baten over het boekjaar heen lopen.

2. Baten-lastenoverzicht 2000

Tabel 8: Baten-lastenoverzicht 2000 (bedragen x f 1000)

	Oorspronkelijke vastgestelde begroting		Realisatie		Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	
	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000
Baten						
Bestuursdepartement	80 695	36 618	100 351	45 537	19 656	8 920
Opbrengst werken voor derden	2 611	1 185	2 618	1 188	7	3
Bijzondere baten			1 747	793	1 747	793
Rente	400	182	349	158	- 51	- 23
Totaal baten	83 706	37 984	105 065	47 676	21 359	9 692
Lasten						
Personele lasten	50 000	22 689				
– vast personeel			42 277	19 184		
– tijdelijk personeel			9 157	4 155		
– overige personele lasten			2 513	1 140		
Sub totaal personele lasten	50 000	22 689	53 947	24 480	3 947	1 791
Materiële lasten	26 479	12 016				
– externen			8 704	3 950		
– automatisering			23 208	10 531		
– overige materiële lasten			3 994	1 812		
Sub totaal materiële lasten	26 479	12 016	35 906	16 293	9 427	4 278
Bijzondere lasten			692	314	692	314
Afschrijvingen	5 790	2 627	8 037	3 647	2 247	1 020
Rentekosten	438	199	741	336	303	137
Dotaties voorzieningen	1 000	454	1 476	670	476	216
Totale lasten	83 706	37 984	100 799	45 741	17 093	7 756
Saldo van baten en lasten	0	0	4 266	1 936	4 266	1 936

2.1 Toelichting op de individuele posten uit de rekening van baten en lasten

Baten

De afwijking tussen de stand in de oorspronkelijke begroting 2000 en de gerealiseerde baten wordt veroorzaakt door drie categorieën mutaties: technische mutaties, mutaties in de orderportefeuille van CFI en bijdragen in de kosten van majeure implementatie projecten.

Opbrengst bestuursdepartement

Tabel 9: opbrengst bestuursdepartement (bedragen x f 1000)	
Oorspronkelijke begroting boekjaar	80 695
– technische mutaties	8 236
– mutaties in orderportefeuille	3 041
– bijdrage in majeure implementatie projecten	19 234
– saldo ontvangen baten 1999/2000	- 10 855
Realisatie 2000	100 351

Het agentschap CFI voert een financiële administratie op basis van het baten en lastenstelsel, het bestuursdepartement daarentegen voert een

administratie op basis van het kasstelsel. Door deze andere uitgangspositie verschilt het totaal van de baten in 2000 van de uitgaven aan CFI in de apparaatskostenbegroting van het ministerie van OCenW. Het verschil tussen de baten van CFI en de uitgaven van het bestuursdepartement is te herleiden tot technische mutaties, ontvangsten die voor CFI geen baten zijn, de kaskorting en baten waarvoor geldt dat het realisatiemoment van onderliggende kosten niet overeenkomt met de periode waarin de baten zijn/worden ontvangen.

Aansluiting OCenW – CFI

Tabel 10: aansluiting OCenW-CFI (bedragen x f 1000)	
Baten bestuursdepartement	100 351
– technische mutaties	1 044
– flankerend beleid	900
– kaskorting	1 000
– mutaties matching kosten met baten	10 855
Kasstroom OCenW	114 150

Bijzondere baten

Tabel 11: bijzondere baten (bedragen x f 1000)	
Vrijval voorziening wachtgelden	839
Verrekening contracten 1999	316
«resultaat» op nog te betalen 1999	592
Totaal	1 747

De hoogte van de bijzondere baten wordt in grote mate beïnvloed door de vrijval van een deel van de voorziening wachtgelden. De vrijval wordt veroorzaakt door de herwaardering naar het feitelijke onderliggende risico. Het aanzienlijke resultaat op «nog te betalen» houdt in sterke mate verband met de onduidelijkheid omtrent de nog te betalen automatiseringskosten per 1 januari 2000.

Lasten

Personele lasten

De totale personele kosten zijn gedaald door een reductie van het aantal tijdelijke medewerkers. Het streven naar een grotere instroom van vast personeel is niet gerealiseerd, voorzover het de bezetting in de productiesfeer betreft. Dit heeft er toe geleid dat er een aanzienlijk aantal openstaande vacatures is.

Materiële lasten

Tabel 12: materiële lasten (bedragen x f 1000)	
Externen	8 704
Automatisering	23 208
Overige materiële lasten	3 994
Totaal materiële lasten	35 906

De materiële lasten zijn hoger dan de begroting omdat de kosten samenhangend met meerwerk bijna direct leiden tot hogere lasten. Na correctie voor het meerwerk blijkt dat een aanzienlijke reductie op extern personeel en automatisering is bewerkstelligd.

Dotaties voorzieningen

Tabel 13: dotaties voorzieningen (bedragen x f 1000)	
Wachtgelden / flankerend beleid	1 476
Overige voorzieningen	-
Totaal dotaties voorzieningen	1 476

CFI heeft in 2000 f 1,5 miljoen aan de voorziening gedoteerd om de voorziening gelijke tred te laten houden met de verplichting (toekomstige uitgaven). CFI heeft in 1999 een voorziening ad f 0,3 miljoen voor onderhoud opgevoerd. Het betreft hier een geschil over tarieven op een lopend onderhoudscontract. CFI heeft in 2000 geen aanspraak gedaan op deze voorziening. In 2001 zal een onderzoek worden verricht ter afhechting van de risico's.

Bijzondere lasten

De hoogte van de bijzondere lasten wordt grotendeels veroorzaakt door de terugvordering van de baten 1999 voor de post wachtgelden. Met het moederdepartement is overeengekomen dat het daadwerkelijke risico dat, samenhangend met de baten, in werkelijkheid f 0,5 miljoen lager was dan aanvankelijk toegekend.

Oorzaken positief exploitatiesaldo

Het positieve exploitatieresultaat bedraagt f 4,3 miljoen. Het positieve resultaat kan worden herleid naar 2 oorzaken.

1. CFI is er in geslaagd een reductie te bewerkstelligen voor de kosten extern personeel en automatisering. Deze wordt veroorzaakt door de ingezette lijn, waarbij externe kosten zoveel mogelijk worden teruggedrongen en taken worden uitgevoerd door intern personeel.
2. De instroom van vast personeel heeft vertraging opgelopen; onderbezetting heeft weliswaar geleid tot een reductie van de kosten, maar betekent wel dat CFI kwetsbaar is in haar productieproces. Het management heeft reeds stappen ondernomen om een versnelde vervulling van vacatures te bewerkstelligen.

Afwikkeling positief exploitatieresultaat

Conform de organisatieregeling CFI vloeit 25% van het positieve exploitatieresultaat terug naar het moederdepartement. Voorgesteld wordt om het resterende overschot toe te voegen aan de exploitatiebuffer met inachtneming van de 5% limiet (over de omzet van de afgelopen drie jaren) als maximum.

Tabel 14: exploitatieresultaat (bedragen x f 1000)			
Omzet 1998	95 093		
Omzet 1999	106 830		
Omzet 2000	102 968		
Totaal	304 891		
Gemiddelde omzet	101 630		
5%	5 083		
Terug naar bestuursdep. 25% van het resultaat			1 067
Exploitatiereserve	1 891		
Toevoeging 2000	3 200		
		5 091	
Maximaal toegestaan		5 083	
Extra bedrag naar bestuursdepartement			8
Totaal af te storten			1 075

3. Rekening van kapitaaluitgaven en -ontvangsten 2000

Tabel 15: kapitaaluitgaven en -ontvangsten (bedragen x f 1000)			
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verskil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
Totaal kapitaaluitgaven	28 988	27 971	- 1 017
Totaal kapitaalontvangsten	23 147	22 293	- 854

4. Kasstroomoverzicht 2000

Tabel 16: kasstroomoverzicht 2000

	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Realisatie		Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	
	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000
Liquide middelen per 1 januari 2000	3 673	1 667	1 640	744	- 2 033	- 923
1a saldo van baten en lasten			4 266	1 936		
1b gecorrigeerd voor afschrijvingen			8 037	3 647		
1c gecorrigeerd voor mutaties voorzieningen			- 686	- 311		
1d gecorrigeerd voor mutaties in werkkapitaal			18 610	8 445		
1 kasstroom uit operationele activiteiten	6 790	3 081	30 227	13 716	23 437	10 635
2b investeringen: uitgaven overige kapitaal goederen	- 12 185	- 5 529	- 7 885	- 3 578	4 300	1 951
2 kasstroom uit investeringsactiviteiten	- 12 185	- 5 529	- 7 885	- 3 578	4 300	1 951
3a eenmalige uitkeringen aan moederdepartement	- 11 013	- 4 997	- 14 293	- 6 486	- 3 280	- 1 488
3c aflossing leningen	- 5 790	- 2 627	- 5 793	- 2 629	- 3	- 1
3d beroep op leenfaciliteit	23 147	10 504	22 293	10 116	- 854	- 388
3 netto kasstroom uit financieringsactiviteiten	6 344	2 879	2 207	1 001	- 4 137	- 1 877
Liquide middelen per 31-12-2000	4 622	2 097	26 189	11 884	21 567	9 787

Toelichting op kasstroom overzicht

De mutatie in liquide middelen wordt voornamelijk veroorzaakt door de mutatie in het werkkapitaal. Naast het terugdringen van het debiteuren-saldo en het positieve exploitatieresultaat, draagt vooral de stijging op de post vooruit ontvangen bedragen bij aan de groei van de liquide middelen.

Tabel 17: Overzicht meerjarige vermogensontwikkeling

	1996		1997		1998		1999		2000 begroot		2000 realisatie	
	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000	NLG1000	EUR1000
Eigen vermogen per 1/1	14 896	6 760	19 672	8 927	23 408	10 622	16 443	7 462	16 184	7 344	16 184	7 344
Saldo van baten en lasten	4 739	2 150	4 183	1 898	- 6 696	- 3 039	- 1 396	- 633			4 266	1 936
Directe mutaties in het eigen vermogen												
- uitkering aan moederdepartement	- 695	- 315	- 1 183	- 537	- 268	- 122			- 14 293	- 6 486	- 15 368	- 6 974
- investeringsbijdrage door moederdepartement	732	332	736	334			1 153	523				
- overige mutaties					- 1	0	- 16	- 7				
Eigen vermogen per 31/12	19 672	8 927	23 408	10 622	16 443	7 462	16 184	7 344	1 891	858	5 082	2 306

5. Kwaliteit van productcategorieën

Prestatie-indicatoren

Tabel 18: Prestatie-indicatoren				
prestatie-indicator	Realisatie 1999	Doel 2000	Realisatie 2000	Doel 2001
Regulier, niet regulier, niet bekostiging				
- % tijdig genomen beslissingen t.o.v. totaal genomen beslissingen	97%	99% < 8 weken	99%	100% < 8 weken
Informatievoorziening aan het veld				
- aantal ingestelde beroepen tegen genomen beslissingen	0,70%	< 1,50%	0,50%	< 1,50%
Informatievoorziening aan het ministerie				
- levering informatie conform overeengekomen tijdpaden	96%	< 95%	84%	<95%
Overig				
- % tijdig afgehandelde telefoongesprekken (binnen 24 uur)	95%	95%	95%	95%
- % aangenomen / aangeboden telefoongesprekken	92%	90%	92%	90%
- % tijdig afgehandelde klachten	100%	100% < 6 weken	0	100% < 5 weken
- % tijdig opgestelde ambtsberichten	35%	70% < 4 weken	25%	wordt herzien

Toelichting op de indicatoren

Over het percentage ziekteverzuim zal worden gerapporteerd in het sociaal jaarverslag.

Volumes agentschappproducten

Tabel 19: Kengetallen over volumes agentschappproducten			
	2000		2001
Agentschappproducten	prognose	realisatie	prognose
Uitvoeringstoetsen	30	158	30
Implementatie majeure wetgevingsprojecten	10	4	3
Onderwijsvoorzieningen aanbod	1 600	1 382	1 600
Bekostigingsaanvragen	96 000	193 693	120 000
Verantwoordingsdocumenten	9 530	17 237	10 500
Instroomtoetsen	2 700	2 206	2 700
Verweerschriften	1 600	625	1 600
Telefoongesprekken	80 000	79 081	75 000
Correspondentie	9 580	6 274	9 000
Informatieleveringen	5 045	873	600

Algemeen

In overleg met de plaatsvervangend secretaris-generaal zijn de bovenstaande producten voor het eerst in 2000 opgenomen. De daarbij behorende output per product was gebaseerd op ervaringscijfers en metingen van soortgelijke productcategorieën. Door het vaststellen van definities en meet- en registratievoorschriften blijkt dat de volumina bij enkele producten afwijken van de eerdere aannames. Zover van toepassing, vindt u hieronder per product een verklaring van de afwijking.

Uitvoeringstoetsen

In de registratie zijn ook de uitvoeringsparafen meegenomen.

Implementatie majeure wetgevingsprojecten

Het gaat om de WEB, bekostigingswijzigingen hbo en de eerste twee tranches van de WRFO. De implementatie is zonder problemen verlopen.

Bekostigingsaanvragen (beslissingen CFI)

De toename van het aantal beslissingen komt omdat de CFI-beschikkingen nu ook worden geregistreerd, die door het RCC (Apeldoorn) worden verzonden.

Correspondentie

Het aantal stuks correspondentie blijft afnemen, maar daar staat tegenover dat CFI steeds vaker benaderd wordt via de e-mail (in 2000 1742 maal).

Informatieleveringen

Het betreft thans alleen de leveringen die CFI conform vooraf vastgestelde protocollen levert aan de afzonderlijke beleidsdirecties van OCenW en derden zoals de Inspectie en het CBS.

1. Inleiding

1.1 Veranderingen binnen de Rijksarchiefdienst

De Rijksarchiefdienst (RAD) heeft het afgelopen jaar een groot aantal veranderingen doorgevoerd. Veranderingen in beleidsmatige en organisatorische zin, in de financiële structuur en in de (financiële) aansturing van archieven. Te noemen zijn:

- het traject van bestuurlijke vernieuwing; de opbouw van het Nationaal Archief en de verzelfstandiging van de Archiefinspectie;
- de introductie van een nieuwe (output gerichte) planning- en controlcyclus voor archieven;
- de introductie van lumpsumfinanciering voor archieven en de ontvlechting van «centrale» middelen binnen de RAD;
- reorganisatie van de concerndiensten en het Algemeen Rijksarchief;
- het beschikbaar komen van de leenfaciliteit voor de RAD.

De belangrijkste ontwikkeling binnen de Rijksarchiefdienst is de bestuurlijke vernieuwing. Dit traject beoogt het realiseren van fusies tussen de rijksarchieven in de provincie met gelijksoortige instellingen. Daaruit ontstaan regionale historische centra. Zij kunnen door hun grotere schaal meer slagkracht ontwikkelen om een breder publiek, met een gevarieerdere collectie, van dienst te zijn.

In 1998 is als eerste het regionaal historisch centrum «Het Utrechts Archief» ontstaan. In 2000 zijn het Zeeuws archief en het Historisch Centrum Overijssel van start gegaan. Groningen volgt in het voorjaar 2001.

De voorbereidingen met betrekking tot de rijksarchieven in Noord-Holland, Friesland, Gelderland en Limburg zijn ver gevorderd. Fusies zullen in het voorjaar 2002 kunnen plaatsvinden. Het totale traject van bestuurlijke vernieuwing zal naar verwachting tot 2004 duren.

De regionaal historische centra die ontstaan zijn zelfstandige instellingen (openbare lichamen). Zij worden in beleidsmatige en financiële zin vooralsnog aangestuurd door de Rijksarchiefdienst. De interne planning- en controlcyclus is hierop aangepast. Deze is omgevormd tot een output gericht instrument. Via resultaatafspraken en resultaatbegrotingen worden de regionaal historische centra en de nog resterende rijksarchieven aangestuurd.

Deze ontwikkeling sluit goed aan bij de conclusies, die uit de evaluatie van het agentschap (eind 1998) naar voren zijn gekomen. Daarin werd gesteld dat de financiële structuur onvoldoende output gericht was en geen koppeling bestond tussen de financiën en de producten van het agentschap. Met de nieuwe opzet van de planning- en controlcyclus is daar invulling aan gegeven.

Een belangrijk instrument in de nieuwe planning- en controlcyclus is de introductie van een lumpsum financiering voor de archieven per 1 januari 2000. De lumpsum is een taakstellend budget, dat door de archieven naar eigen inzicht kan worden ingezet ter realisering van de afgesproken resultaten. De lumpsum voorziet in alle middelen die voor een zelfstandige bedrijfsvoering nodig zijn.

De lumpsum financiering is daardoor ook een instrument om de financiële

positie van de RAD transparanter en beheersbaar te maken. Middels ontvlechting van alle centrale budgetten zijn deze middelen afgelopen jaar gedecentraliseerd.

De decentralisatie van middelen sluit aan bij de reorganisatie van het Algemeen Rijksarchief (ARA) en de concerndiensten, die in 2000 is afgerond. Per 1 januari 2001 functioneert er een beleidsbureau. Dit bureau richt zich vooral op de archiefbrede coördinerende en beleidsmatige taken. Daarnaast voeren zij de planning- en controlcyclus uit. Het beheren van centrale budgetten en het trekken van landelijke projecten past niet meer in deze taakstelling.

De taken die de concerndienst voorheen op dit gebied had, zijn nu de verantwoordelijkheid van de gezamenlijke archieven geworden. In diverse samenwerkingsverbanden, in een aantal gevallen gecoördineerd door de DiVa, worden landelijke projecten nu vormgegeven.

De introductie van de leenfaciliteit per 1 januari 2000 heeft een gunstige uitwerking op de financiële situatie van de RAD. Het biedt binnen het stelsel van lumpsum financiering de mogelijkheid om investeringen te financieren. Tot en met 1999 vormde dit een groot knelpunt binnen de archieven. Een rijksarchief was te klein om uit zijn lopende exploitatie voldoende (investerings)middelen vrij te maken. Met de nu beschikbare leenfaciliteit kunnen de lasten over meer jaren verspreid worden.

1.2 Financieel resultaat

De introductie van de lumpsum financiering en de andere financieel-organisatorische veranderingen zijn goed verlopen. De lumpsums die zijn vastgesteld voor de afzonderlijke archieven, bleken in de meeste gevallen voldoende voor de lopende bedrijfsvoering. Mede hierdoor heeft de RAD 2000 kunnen afsluiten met een positief exploitatie resultaat van f 1,46 miljoen.

Tabel 1: Rekening RAD (bedragen x 1000)

	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Realisatie 2000		Verschil	
	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR
Baten	78 556	35 647	64 084	29 080	- 14 472	- 6 567
Lasten	76 473	34 702	62 624	28 418	- 13 849	- 6 284
Saldo	2 083	945	1 460	663	- 623	- 283
Kapitaal ontvangsten	10 748	4 877	17 322	7 860	6 574	2 983
Kapitaal uitgaven	20 166	9 151	21 890	9 933	1 724	782

Ter toelichting op dit resultaat het volgende:

- De rijksarchieven hebben gezamenlijk een resultaat geboekt van ongeveer f 600 000. De helft hiervan is ontstaan bij het Algemeen Rijksarchief (ARA); de andere rijksarchieven hebben over het algemeen enkele tienduizenden guldens resultaat geboekt. De verklaring achter dit resultaat is tweeledig. De meeste archieven hebben een behoedzaam financieel beleid gevoerd in het eerste jaar van de lumpsum financiering. Dit is met name te zien bij de investeringen. Van de geplande f 4 miljoen is maar f 1,2 miljoen daadwerkelijk geïnvesteerd. Hierdoor zijn er incidentele meevallers op de kapitaal-

lasten ingeboekt. Ook hebben sommige archieven incidentele baten / meevallers niet direct uitgegeven. Dit heeft echter ook zijn keerzijde. Tal van voorgenomen en noodzakelijke investeringen, maar ook activiteiten, zijn in tijd doorgeschoven.

- Een deel van het resultaat komt voort uit incidentele meevallers op concern-niveau; totaal f 860 000. De verklaring hiervan is divers:
 - er zijn extra baten gegenereerd door ondermeer hogere rente inkomsten (f 50 000) in verband met uitgestelde investeringen. Er zijn meevallers bij RAD-beheer (f 100 000). Er was verwacht dat in het laatste jaar er geen substantiële opbrengsten meer zouden zijn;
 - de kosten van een aantal landelijke projecten zijn meegevallen (met f 460 000). De zgn. frictiekosten, die binnen de landelijke fondsen waren begroot voor de omschakeling naar de lumpsum financiering, bleken mee te vallen.

De kapitaalontvangsten zijn f 6,6 miljoen hoger uitgevallen. Dit is het gevolg van een hogere conversielening dan was voorzien en door een afrekening met het archief Zeeland.

Begin 2000 is de Rijksarchiefdienst gestart met een negatief vermogen van f 1,1 miljoen. Dit is ontstaan door de conversie van het eigen vermogen in een lening (zie ook 5.2). De incidentele meevallers die op concernniveau zijn ontstaan, zijn behoedzaam ingezet. Er was in het bestedingenplan reeds rekening gehouden met het deels inlopen van het negatieve vermogen (ad f 250 000). Met het uiteindelijke financiële resultaat van f 1,4 miljoen is binnen een jaar het negatieve vermogen weggewerkt.

1.3 Verantwoording 2000

In de volgende paragrafen is de financiële verantwoording verder uitgewerkt. Deze ziet er op onderdelen anders uit dan in voorgaande jaren. De financiële structuur binnen de Rijksarchiefdienst is door de lumpsum financiering en aangepaste planning- en controlcyclus fors gewijzigd. Wijzigingen zijn er vooral in de wijze van kostentoe rekening en de presentatie van kengetallen.

De nieuwe planning- en controlcyclus is, in tegenstelling tot voorgaande jaren, output gericht. Van de archieven wordt verlangd dat zij jaarverantwoordingen opstellen, waarbij de kosten volledig zijn toegerekend aan de activiteiten en projecten. Ook dienen zij zelf een set van kengetallen te ontwikkelen die hun lange termijn beleid kunnen ondersteunen. De weerslag van deze verantwoordingen is nog niet te vinden in deze jaarrekening. De verantwoording van de archieven is niet geconsolideerd weergegeven. De reden hiervoor is tweeledig:

- Allereerst de vergelijkbaarheid. Rijksarchieven en met name regionaal historische centra krijgen een steeds grotere eigen identiteit. Qua organisatie en omvang gaan de archieven en de regionaal historische centra onderling meer verschillen. De oriëntatie van een archief richt zich sterker op zijn regionale functie. Met de vorming van de regionaal historische centra is er ook de mogelijkheid voor verbreding van het dienstenpakket. Bibliotheken, letterkundige instituten, historische musea en documentatiecentra zijn in een aantal regio's potentiële fusiepartners. Consolidatie van deze gegevens heeft geen inhoudelijke meerwaarde.
- Ten tweede lopen de planning- en controlcyclus en de verantwoordelijkheidslijnen van de regionaal historische centra en het agentschap

RAD niet parallel. Regionaal historische centra leggen primair verantwoording af aan hun bestuur. Alleen de financiële bijdrage van het rijk aan het regionaal historisch centrum wordt via deze jaarrekening verantwoord. Bovendien zijn in de gemeenschappelijke regelingen (waaronder de regionaal historische centra zijn opgericht) andere tijdslijnen afgesproken, dan die voor het agentschap gelden.

Deze verantwoording volgt de nieuwe financiële structuur van de Rijksarchiefdienst. Er is een drietal hoofdgroepen te onderscheiden:

- de archieven en regionaal historische centra krijgen een lumpsum ter financiering van de apparaatskosten;
- er zijn programmagelden die voor specifieke doelen beschikbaar zijn (Deltaplan, Pivot en Digitalisering);
- in de overgang naar de lumpsumsystematiek kent de Rijksarchiefdienst in 2000 nog een aantal zogenaamde landelijke fondsen.

Verder wordt er in deze verantwoording een geconsolideerd exploitatieoverzicht gegeven en zijn de gebruikelijke overzichten met betrekking tot vermogenspositie, investeringen en kasstromen opgenomen.

2. Bestedingen RAD 2000

2.1 Begrotingsonderdelen

Begin 2001 wordt door de Rijksarchiefdienst de planning- en controlcyclus voor de volgende organisatorische onderdelen vormgegeven:

- acht rijksarchieven;
- het Nationaal Archief (i.o.);
- drie regionaal historische centra;
- beleidsbureau en overige concernonderdelen;
- de archiefinspectie.

De lumpsums die de archieven van de RAD ontvangen, worden geacht voldoende te zijn om de afgesproken (standaard) resultaten waar te maken. Voor aanvullende activiteiten, bijvoorbeeld op het gebied van behoud en digitalisering zijn de archieven aangewezen op programma-kredieten en externe subsidies / projectfinancieringen.

2.2 De archieven en conserndiensten

In 2000 bedroegen de kredieten voor de archieven f 37,8 miljoen. Dit kan gesplitst worden in de bijdragen aan de regionaal historische centra (f 4,3 miljoen) en de rijksarchieven (f 33,5 miljoen). Bij deze splitsing is uitgegaan van een financiële start van het Zeeuws Archief op 1 mei 2000. Het Historisch Centrum Overijssel is om praktische redenen in 2000 geheel onder de rijksarchieven geconsolideerd, ondanks de formele oprichting van het historisch centrum in juli 2000.

De agentschapbegroting is opgesteld in een periode waarin de budgettaire gevolgen van de ontwikkelingen binnen de Rijksarchiefdienst nog niet helder waren. Een vergelijk is derhalve niet goed mogelijk. De realisatie is derhalve afgezet tegen de interne begroting (bestedingenplan over 2000).

Tabel 2: Kredietverdeling archieven en projecten (bedragen x 1000)

	Bestedingenplan 2000		Realisatie 2000		Exploitatie saldo / verschil		Realisatie 1999	
	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR
Baten (excl. baten archieven / subsidies)	55 788	25 315	55 931	25 380	143	65	50 487	22 910
Exploitatie saldi begrotingsonderdelen								
Kredieten archieven (incl. programmaged) gefinancierde kosten								
Groningen	2 907	1 319	2 847	1 292	- 60	- 27	2 405	1 091
Friesland	2 386	1 083	2 384	1 082	- 2	- 1	2 308	1 047
Drenthe	2 152	977	2 105	955	- 47	- 21	1 928	875
Overijssel	2 342	1 063	2 342	1 063	0	0	2 170	985
Gelderland	2 468	1 120	2 447	1 111	- 21	- 9	2 162	981
Flevoland	526	239	494	224	- 32	- 14	512	232
N-Holland	2 553	1 159	2 551	1 158	- 2	- 1	3 050	1 384
Zeeland (tot 1 mei 2000)	804	365	804	365	0	0	2 085	946
N-Brabant	3 147	1 428	3 145	1 427	- 2	- 1	2 257	1 024
Limburg	2 806	1 273	2 645	1 200	- 161	- 73	2 698	1 224
Algemeen Rijksarchief	11 995	5 443	11 725	5 321	- 270	- 122	13 862	6 290
Kredieten archieven	34 086	15 468	33 491	15 198	- 595	- 270	35 434	16 079
Rijksbijdragen aan RHC's Utrecht	2 516	1 142	2 516	1 142	0	0	2000	908
Zeeland (vanaf 1 mei 2000)	1 825	828	1 825	828	0	0	0	0
Rijksbijdragen aan RHC's	4 341	1 970	4 341	1 970	0	0	2000	908
Budget overige dienst- onderdelen								
Concern diensten	4 132	1 875	3 902	1 771	- 230	- 104	4 273	1 939
Inspectie	1 100	499	1 100	499	0	0	500	227
Schaarsbergen / RAD-beheer / OR	349	158	306	139	- 43	- 19	284	129
Budget overige dienst- onderdelen	5 581	2 533	5 309	2 409	- 272	- 124	5 057	2 295
Programma's / projecten								
Pivot	2 327	1 056	1 376	624	- 951	- 432	1 545	701
Voorziening Pivot			951	432	951	432	575	261
Mat. beheer (centraal)	593	269	730	331	137	62	2 312	1 049
Digitalisering (centraal)	1 820	826	1 924	873	104	47	2 422	1 099
Digitale duurzaamheid en depot	500	227	534	242	34	15	0	0
Euro	174	79	175	79	1	0	0	0
Programma's / projecten	5 414	2 457	5 690	2 582	276	125	6 855	3 111
Concern								
P-gerelateerde fondsen	1 595	724	1 368	621	- 227	- 103		
Exploitatie ict	1 600	726	1 384	628	- 216	- 98		
Fusie traject incidenteel	1 700	771	1 693	768	- 7	- 3		
Overige programma's	1 217	552	1 201	545	- 16	- 7	1 081	491
Dotatie voorzieningen	150	68			- 150	- 68	488	221
Diversen	100	45	- 9	- 4	- 109	- 49	535	243
Concern uitgaven	6 362	2 887	5 637	2 558	- 725	- 329	2 104	955
Huisvesting	0	0	0	0	0	0	0	0
Subsidies grote projecten	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal lasten	55 784	25 314	54 467	24 716	- 1 317	- 598	51 451	23 347
Saldo van baten en lasten	4	2	1 464	664	1 460	663	- 964	- 437

In tabel 2 zijn de kredieten van de dienstonderdelen en centrale fondsen weergegeven. In de kredieten van de archieven zijn ook de programmagelden verwerkt, die zij hebben ontvangen voor specifieke doeleinden. De f 37,8 miljoen bestaat uit f 35 miljoen «basiskrediet» en f 2,8 miljoen programmageld (f 1,6 miljoen Deltaplan en f 1,2 miljoen Digitalisering). Op het krediet hebben de gezamenlijke archieven bijna 6 ton overgehouden. In tabel 2 zijn de baten die in de archieven ontstaan (reguliere dienstverlening) niet apart zichtbaar gemaakt. Deze zijn verwerkt in de kredietstelling.

De concerndiensten (en overige dienstonderdelen) hebben een resultaat geboekt van f 272 000. Dit is vooral veroorzaakt door meevallende salariskosten bij de concerndiensten als uitvloeisel van de reorganisatie CD/ARA.

2.3 Programmagelden

Een deel van de programmagelden is in 2000 centraal gehouden. Dit is het geval bij materieel beheer. Ook Pivot is, als activiteit van het ARA, apart zichtbaar verantwoord. Verder is een deel van de digitaliseringsgelden centraal gehouden. Van de verantwoorde f 1,9 miljoen is f 1,5 miljoen gereserveerd om in 2001 aan de kredieten van de archieven toe te delen. Ten opzichte van het bestedingenplan is er een overschrijding van f 275 000 op het programmageld (zie verder paragraaf 3.1).

Bij de landelijke fondsen is een resultaat geboekt van f 725 000. Dit komt vooral voort uit frictiebudgetten binnen de ict en personeel gerelateerde fondsen. Deze heeft de Rijksarchiefdienst niet hoeven aanspreken (zie paragraaf 3.2).

3. Toelichting op de programmagelden en landelijke fondsen

3.1 Programmagelden

Naast de lumpsums voor de archieven werkt de Rijksarchiefdienst met programmagelden. De archieven ontvangen deze voor specifieke projecten of activiteiten. Veelal betreft het door het departement geoormerkte gelden, die volgens bepaalde verdeelsleutels worden gedistribueerd.

Digitalisering

In 2000 was er incidenteel een bedrag beschikbaar van f 3,6 miljoen voor digitale ontsluiting van archieven. De Rijksarchiefdienst heeft dit bedrag ingezet op de verbetering van het publieksbereik via internet. Voor de ontwikkeling van goede en gevarieerde websites hebben de archieven in 2000 en 2001 gemiddeld ruim f 200 000 te besteden. Het tussentijdse resultaat geeft een gedifferentieerd beeld. Bij een groot aantal archieven zijn de websites nog volop in ontwikkeling, bij een paar archieven is de «dienstverlening op afstand» al een structurele component in de dienstverlening geworden.

Daarnaast zijn de digitaliseringsgelden ingezet voor de ontwikkeling (en data-entry) van Gen-Lias (de digitale sleutel tot de familie geschiedenis). Dit is een database waarin alle huwelijksregisters tot 1812 worden opgenomen. Dat er veel vraag is naar dit product blijkt wel uit het feit dat de site van het Algemeen Rijksarchief de meest bezochte overheidssite is

geweest in 2000. Alleen al bij de rijksarchieven zijn er 860 000 digitale bezoeken geteld (in 1999: 560 000 raadplegingen).

Verder hebben de archieven de digitaliseringsgelden aangewend voor het opzetten van databases met fotomateriaal. Ook deze zullen binnenkort via de websites te raadplegen zijn.

Deltaplan

Het jaar 2000 was het laatste jaar van het Deltaplan. Dit plan is gericht op het behoud van de 180 kilometer archief die in de depots ligt opgeslagen. Hiervoor is 10 jaar lang jaarlijks f 2,2 miljoen beschikbaar geweest.

In de activiteiten bij de Rijksarchiefdienst is het accent gelegd op het zuurvrij verpakken van de archieven en het verbeteren van de klimaatomstandigheden in de depots. Alle archieven in de provincie hebben het verpakkingsproject afgerond. De meeste hebben ultimo 2000 een werkvoorraad van enkele honderden meters nog te verpakken archief.

Binnen het Algemeen Rijksarchief is de werkvoorraad groter. De doelstelling om in 2000 het verpakken af te ronden is niet gehaald. Aan het begin van 2000 heeft een heroriëntatie plaatsgevonden op de prioritering tussen alle behoudsactiviteiten. Er is besloten om niet alle beschikbare middelen in te zetten op verpakken, maar een substantieel deel aan te wenden voor verfilming. Deze keuze sluit aan bij het beleid dat in 2001 is geformuleerd. Met de behoudsgelden die in de komende beleidsperiode beschikbaar zijn (wederom f 2,2 miljoen per jaar) geven alle archieven invulling aan een behoudsplan, waarin verfilming van veel geraadpleegde archieven centraal staat.

Een deel van de Deltaplan middelen was in 2000 bestemd voor het realiseren van een (centraal) restauratie atelier. Afgelopen jaar is onderzoek gedaan naar de haalbaarheid van clustering van de diverse ateliers die bij de archieven aanwezig zijn. Mede op basis van het resultaat van het onderzoek is de voorgenomen clustering niet doorgezet.

Pivot

Binnen Pivot wordt de overdracht van de moderne archieven van de rijksoverheid naar de Rijksarchiefdienst geregeld. De financiering van de activiteiten binnen Pivot vindt via twee stromen plaats. OCenW heeft jaarlijks f 1,7 miljoen beschikbaar gesteld voor de projectmatige activiteiten binnen Pivot. Daarnaast worden bij de feitelijke overdracht van archieven structureel middelen overgeheveld van de desbetreffende departementen naar de Rijksarchiefdienst (inmiddels f 627 000). De incidentele financiering voor dit project is per 1 januari 2001 gestopt. Het project loopt echter door tot 1 mei 2001. Daarna zullen de «Pivot activiteiten» worden opgenomen in de reguliere structuur van het Algemeen Rijksarchief.

Eind 2000 moesten nog 11 overdrachten plaatsvinden. De voorbereidende werkzaamheden die hiervoor nog nodig zijn, worden gefinancierd met een voorziening die is getroffen. Het hiaat in de financiering is geraamd op f 1,6 miljoen. Inmiddels is een bedrag van ongeveer deze omvang op de balans aanwezig; in 1999 is f 580 000 en in 2000 is een bedrag van f 950 000 gedoteerd aan deze voorziening.

In het structurele krediet van de Rijksarchiefdienst is een bedrag van 5 ton aanwezig voor het onderzoek naar digitale duurzaamheid, opzet kenniscentrum en de ontwikkeling en exploitatie van systemen voor een digitaal depot.

In 2000 zijn afspraken gemaakt met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de invulling van dit taakveld en de financiering. Met betrekking tot het onderzoek naar digitale duurzaamheid en ontwikkeling van een «Testbed» worden, naast de inzet van RAD-medewerkers, NAPES-gelden ingezet. De ontwikkeling van een digitaal depot wordt geheel binnen het Algemeen Rijksarchief opgepakt. Een functioneel ontwerp hiervoor is inmiddels gereed.

Klantenkaart

De Rijksarchiefdienst had in de begroting 2000 de ontwikkeling van de klantenkaart als activiteit opgenomen. Inmiddels is met de DiVa afgesproken dat zij deze ontwikkeling verder oppakken. Begin 2001 worden voorstellen verwacht met betrekking tot de implementatie van een kaart.

3.2 Landelijke fondsen

De landelijke fondsen concentreerden zich in 2000 op drie gebieden (zie tabel 2):

- De ict-exploitatie van gezamenlijke systemen zoals Gen-Lias, ABS/Archeion en de kosten voor de infrastructuur onder deze systemen. Totaal is in 2000 bijna f 1,4 miljoen uitgegeven.
- Personeel gerelateerde fondsen. In 2000 is ongeveer f 1,4 miljoen uitgegeven aan mobiliteit, salarisadministratie, kinderopvang, enz.
- Aan algemene concernactiviteiten, zoals externe beleidsondersteuning, communicatie en internationale activiteiten (contacten met onder meer Indonesië, Hongarije, Suriname), is totaal f 1,2 miljoen uitgegeven.

Op de centrale fondsen is ten opzichte van de begroting een positief saldo ontstaan. Door de geplande ontvlechting was rekening gehouden met aanzienlijke frictiekosten. Deze heeft de Rijksarchiefdienst maar deels hoeven aan te spreken.

Vanwege de introductie van de lumpsum financiering zijn de centrale middelen per 1 januari 2001 volledig gedecentraliseerd. Alleen voor een aantal algemene concernactiviteiten blijven op centraal niveau middelen aanwezig.

3.3 Fusietraject

Het budget voor de incidentele kosten van het fusietraject (organisatie en projectkosten) is als landelijk fonds binnen de begroting van de Rijksarchiefdienst opgenomen. In 2000 was rekening gehouden met f 1,7 miljoen kosten. Door het uitlopen van een aantal fusietrajecten is niet het gehele bedrag besteed. Het restant van het budget is op de balans gezet. De geplande kosten worden in 2001 gemaakt.

Voor de financiering van het proces «bestuurlijke vernieuwing» is het krediet van OCenW aan de Rijksarchiefdienst vanaf 2000 structureel met f 4,9 miljoen opgehoogd. Tabel 3 geeft de besteding hiervan aan. Een groot deel van de beschikbaar gekomen middelen is bestemd voor het

wegwerken van financiële achterstanden en knelpunten binnen de archieven. Er is bijna f 2,6 miljoen structureel aan de lumpsums toegevoegd. Voor een ander deel worden de middelen aangewend voor ver- en nieuwbouwactiviteiten die nodig zijn om de publieksfunctie van de regionaal historische centra naar behoren te kunnen invullen. Ook deze middelen worden op termijn aan de lumpsums toegevoegd.

Tabel 3: Overzicht bestuurlijke vernieuwing (bedrag x 1000)

	Realisatie 2000		Begroting 2000		Begroting 2001		Begroting 2002		Begroting 2003	
	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR
Beleidsintensivering (budget)	4 900	2 224	4 900	2 224	4 900	2 224	4 900	2 224	4 900	2 224
Vrijgemaakte middelen RAD	400	182	400	182	400	182	400	182	400	182
Besteding										
Toegevoegd aan lumpsums	2 593	1 177	2 593	1 177	2 593	1 177	2 593	1 177	2 593	1 177
Idem: incidenteel (achterstanden)	773	351	0	0	0	0	0	0	0	0
Verbetering publieksfunctie / versterking RHC's	500	227	650	295	1 505	683	3 018	1 370	3 018	1 370
Incidenteel fusie projecten	1 123	509	1 545	701	1 495	678	900	408	800	363
Reservering	570	259	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo	259	117	- 512	- 232	293	133	1 211	549	1 111	504

3.4 Gesubsidieerde projecten

Binnen de Rijksarchiefdienst lopen diverse projecten die extern gesubsidieerd worden. Het vermelden van een drietal projecten is hier op zijn plaats vanwege de omvangrijke subsidiestromen.

- TANAP, een internationaal project rond de VOC-archieven (f 0,7 miljoen);
- Neerlandica: samenwerkingsproject met de Universiteit van Groningen met betrekking tot Russische archieven (f 0,3 miljoen);
- In december 2000 is het project «de kleur van Nederland» van start gegaan. Onder regie van de Diva wordt een project opgezet dat als doel heeft om een digitale toegang te bieden aan archiefmateriaal rond leef- en woonomgeving. Het digitaliseren van de kadastrale basiskaart 1832 is het eerste product van het project. Het ministerie van OCenW heeft voor dit project f 3,6 miljoen beschikbaar gesteld.

De subsidiegelden zijn budgettair neutraal in de exploitatie van de Rijksarchiefdienst opgenomen. In de exploitatie is zowel bij de baten als de kosten hetzelfde bedrag verantwoord. Niet bestede subsidiegelden zijn in de balans opgenomen.

4. Financiële verantwoording

4.1 Exploitatie rekening op hoofdlijnen

De oorspronkelijk vastgestelde begroting van de Rijksarchiefdienst bedroeg f 78,5 miljoen. Het feitelijke budget waarmee de RAD in 2000 heeft gewerkt lag fors lager. De verwachte overheveling van de huur-

budgetten ad f 21 miljoen voor de archiefgebouwen, die in het kader van de stelselherziening huisvesting hadden moeten overkomen, is uitgesteld. Het budget van de RAD is in 2000 uitgekomen op f 64 miljoen. Dit is te splitsen in: de bijdragen van het departement (f 54,9 miljoen), subsidie voor «de kleur van Nederland» (f 3,6 miljoen), f 1 miljoen andere subsidiegelden (TANAP en Neerlandica), f 3,5 miljoen baten bij de archieven en f 1 miljoen baten op concern-niveau.

Tabel 4: Baten en lasten (bedragen x 1000)

	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Realisatie 2000		Slotwet mutaties		Realisatie 1999	
	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR
Baten								
Bijdrage OCenW	73 056	33 151	54 948	24 934	- 18 108	- 8 217	45 016	20 427
Baten dienstverlening	5 000	2 269	3 529	1 601	- 1 471	668	4 173	1 894
Bijzondere baten	500	227	859	390	359	163	4 616	2 095
Rente	0	0	149	68	149	68	110	50
Subsidies bijzondere projecten	0	0	4 599	2 087	4 599	2 087	0	0
Totaal baten	78 556	35 647	64 084	29 080	- 14 472	- 6 567	53 916	24 466
Lasten								
Apparaatskosten archieven en CD								
Personeel	31 500	14 294	29 027	13 172	- 2 473	- 1 122	28 589	12 973
Indirect materieel	8 000	3 630	9 127	4 142	1 127	511	7 288	3 307
Kapitaal lasten	8 753	3 972	3 209	1 456	- 5 544	- 2 516	6 692	3 037
Apparaatskosten archieven en CD	48 253	21 896	41 363	18 770	- 6 890	- 3 127	42 568	19 317
Direct materieel	4 620	2 096	10 737	4 872	6 117	2 776	8 712	3 953
Bijzondere lasten	0	0	1 584	719	1 584	719	1 598	725
Bijdrage RHC's	2 000	908	4 341	1 970	2 341	1 062	2 000	908
Huisvesting	21 600	9 802	0	0	- 21 600	- 9 802	0	0
Besteding / subsidies bijz. projecten	0	0	4 599	2 087	4 599	2 087	0	0
Totaal lasten	76 473	34 702	62 624	28 418	- 13 849	- 6 284	54 879	24 903
Saldo van baten en lasten	2 083	945	1 460	663	- 623	- 283	- 964	- 437

4.2 Toelichting op de baten

De baten van de rijksarchiefdienst bestaan uit vier componenten: de bijdrage van OCenW voor de apparaatskosten, geoormerkte programmagelden, baten uit dienstverlening en overige baten.

Bijdrage moederdepartement

De bijdrage van het departement was oorspronkelijk vastgesteld op f 42,9 miljoen. In de loop van het jaar is de bijdrage verhoogd met f 4,5 miljoen. Dit is onder meer veroorzaakt door de prijs- en looncompensatie, het intensiveringsbudget voor de Archiefinspectie en het programma Luchtzuivering.

Het structurele deel van de bijdrage bedroeg f 38,3 miljoen. Aan incidentele programma- en projectgelden ontving de Rijksarchiefdienst f 7,7

miljoen. De grootste bijdragen zijn voor de programma's Pivot (f 1,7 miljoen), Deltaplan (f 2,2 miljoen), Digitalisering (f 3,6 miljoen) en euro (f 0,2 miljoen).

Baten uit dienstverlening

De eigen baten bestaan uit inkomsten uit de reguliere dienstverlening van archieven en het werken voor tweeden (en in beperkte mate voor derden). Het totaal aan inkomsten bedroeg f 3,5 miljoen. Dit is lager dan begroot en is veroorzaakt doordat het werken voor derden (wat ingevolge de richtlijn «markt en overheid» wordt afgebouwd) sneller is afgenomen dan voorzien. Daarnaast zijn de opbrengsten van de regionaal historische centra niet meegeteld in de verantwoording. In de begroting was dat nog wel het geval.

De f 3,5 miljoen inkomsten zijn opgebouwd uit:

- reguliere baten (f 1,4 miljoen): ten opzichte van 1999 is een stijgende lijn te onderkennen;
- opdrachten dienstverlening (f 1 miljoen): door de richtlijn «markt en overheid» fors lager dan vorig jaar;
- depotverhuur: de RAD heeft 42,7 kilometer in de verhuur. Totale opbrengst van ruim f 1 miljoen ligt iets lager dan in 1999. De gemiddelde opbrengst bedraagt f 24,50 per meter.

Rente

De totale rente baten bedroegen bijna f 150 000. Dit is voor een deel een incidentele en onvoorziene bate. Doordat de uitvoering van projecten en investeringen pas laat in 2000 op gang is gekomen, en de feitelijke besteding van middelen pas in 2001 plaatsvindt, is er een relatief hoog liquide saldo op de bank (zie paragraaf 5: vermogenspositie).

Bijzondere baten

Onder de bijzondere baten zijn voornamelijk eenmalige bijdragen en verrekeningen uit voorgaande jaren verantwoord. Ook de vrijval uit voorzieningen en andere balansposten is als bijzondere baten verantwoord. In 2000 is een bedrag van ongeveer een half miljoen gulden vrijgevallen, voornamelijk uit de voorziening voor mobiliteit.

4.3 Toelichting op de kosten

Apparaatskosten rijksarchieven en centrale directie

Personele lasten

De salarislasten van vaste en tijdelijke medewerkers bedroegen f 29 miljoen. De gemiddelde bezetting van de Rijksarchiefdienst is uitgekomen op 331,5 fte: 289 fte in vast dienstverband, 41,5 fte op tijdelijke basis. De formatie ultimo 2000 bedroeg 303,6 fte (gemiddelde salarislasten per fte f 87 562). De daling van de formatie is toe te schrijven aan de verzelfstandiging van het Zeeuws Archief, en een uitstroom van medewerkers bij de concerndiensten.

In de f 29 miljoen zijn f 1,6 miljoen personele kosten verantwoord voor medewerkers die niet formeel in dienst zijn bij de RAD (WSW-ers, banenpoolers, IF-contractanten en uitzendkrachten) en wachtgelden. Verder wordt er ruim f 1,7 miljoen personele lasten doorberekend aan projecten. Zonder deze doorberekening zouden de totale personele lasten uitgekomen zijn op f 30,7 miljoen.

In de personeelscijfers is niet meegenomen de inzet van de diverse vrijwilligersorganisaties. In de meeste archieven zijn dagelijks tientallen vrijwilligers bezig met het toegankelijk maken van data, veelal op genealogisch gebied.

Materiële lasten

De indirecte materiële kosten in de archieven bedroegen ruim f 12,3 miljoen. Het betreft de volgende componenten:

- exploitatiekosten huisvesting (f 3,7 miljoen);
- organisatiekosten (f 3,3 miljoen);
- diverse personele kosten (f 2,1 miljoen) voor opleidingen, kinderopvang, mobiliteit;
- de kapitaallasten (f 3,2 miljoen). Naast de afschrijvingen en de rente (over de conversielening) is in deze post ook een inhaalafschrijving geboekt van f 670 000 met betrekking tot incurante activa.

Een fors aandeel in de materiële kosten zijn de kosten die direct aan de activiteiten worden toegeschreven. Totaal betreft het f 10,7 miljoen die aan projecten in het kader van behoud en beheer (voornamelijk Delta-plan), publieksbereik, digitalisering en Pivot worden besteed. De rijksarchieven gebruiken hiervoor zowel de programmagelden als middelen die ze uit hun eigen lumpsum vrijmaken.

Een fors deel van de middelen is door de archieven gereserveerd voor besteding in 2001. Met name op digitaal gebied zijn de archieven in de opstartfase.

Bijdrage aan regionaal historische centra

De Rijksarchiefdienst financiert uit haar budget de reeds gevormde regionale historische centra middels een rijksbijdrage. In 2000 is op deze post geboekt de bijdrage aan Utrecht (f 2,5 miljoen) en een bijdrage van f 4,3 miljoen aan het Zeeuws Archief (vanaf 1 mei 2000).

Bijzondere lasten

Aan voorzieningen heeft de Rijksarchiefdienst een bedrag van ruim f 1,2 miljoen gedoteerd. Het grootste deel betreft een voorziening voor de afronding van Pivot (zie paragraaf 2) ad f 950 000. Daarnaast wordt er f 300 000 gedoteerd aan een voorziening «personeel en mobiliteit» en een geringer bedrag van f 45 000 aan dubieuze debiteuren.

Verder zijn onder deze noemer een aantal posten verantwoord die vooral betrekking hebben op nagekomen afrekeningen uit voorgaande boekjaren. Binnen het totale bedrag van bijna f 300 000 is specifiek te noemen afrekeningen van huisvestingskosten in Groningen.

Huisvestingsbudgetten

Tot de apparaatskosten behoren ook de huisvestingsmiddelen. In de begroting 2000 is uitgegaan van een bedrag van f 21 miljoen dat aan het budget van de RAD zou worden toegevoegd. Tot op heden is de stelselherziening rond de huisvesting nog niet budgettair doorgedecentraliseerd naar de RAD.

4.4 Kapitaallasten: investeringen / afschrijvingen en rente

De kapitaaluitgaven bestaan uit kosten voor de vervangings- en vernieuwingsinvesteringen. Zoals reeds is aangegeven hebben de archieven een terughoudend investeringsbeleid gevoerd. Van het begrote bedrag ad f 4 miljoen, is in 2000 maar f 1,2 miljoen gerealiseerd. De investeringen hadden vooral betrekking op vervanging van oude

apparatuur, in een enkel geval zijn er uitbreidingsinvesteringen gepleegd. De geplande investeringen worden grotendeels naar 2001 doorgeschoven.

Tabel 5: Kasstroomoverzicht (bedragen x 1000)

	Oorspronkelijke begroting		NLG	Realisatie 2000		NLG	Realisatie 1999	
	NLG	EUR		EUR	EUR			
Liquide middelen per 1 januari (bij RHB)	- 986	- 447	3 597	1 632	3 011		1 366	
Kasstroom uit operationele activiteiten	10 836	4 917	12 566	5 702	5 749		2 609	
Kasstroom uit investeringsactiviteiten								
Investeringen in activa	- 4 600	2 087	- 1 225	- 556	- 5 163		- 2 343	
Afrekening vermogen Zeeland			3 312	1 503				
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	- 4 600	- 2 087	2 086	947	- 5 163		- 2 343	
Kasstroom uit financieringsactiviteiten								
Afname agentschapsvermogen	- 10 748	- 4 877	- 14 010	- 6 357				
Opname langlopende leningen	10 748	4 877	14 010	6 357				
Aflossing langlopende leningen	- 4 818	- 2 186	- 6 655	- 3 020				
Beroep op leenfaciliteit								
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	- 4 818	- 2 186	- 6 655	- 3 020	0		0	
Netto kasstroom	1 418	643	7 996	3 629	586		266	
Liquide middelen per 31 december	432	196	11 594	5 261	3 597		1 632	

De introductie van de leenfaciliteit heeft geleid tot een rentepost van f 500 000. Met het ministerie van Financiën is een convenant afgesloten voor afbetaling van een lening van f 14 miljoen, zijnde de waarde van de vaste activa per 1 januari 2000. De Rijksarchiefdienst lost de lening in principe in 4 jaar af.

Door de vorming van regionaal historische centra zal er een versnelde aflossing plaatsvinden. Bij elk regionaal historisch centrum dat wordt opgericht, wordt de lening ineens afgelost voor een bedrag equivalent aan de waarde van hun activa. Hiermee volgt de Rijksarchiefdienst de richtlijnen rond de afrekening van vermogensbestanddelen bij verzelfstandigingen.

Door de verzelfstandiging van het Zeeuws Archief, de inhaalafschrijvingen en de reguliere afschrijvingen (minus investeringen) is de waarde met f 5,1 miljoen afgenomen.

5. De vermogenspositie van de Rijksarchiefdienst

5.1 Vermogensontwikkeling

De vermogenspositie van de Rijksarchiefdienst is door het positieve resultaat van f 1,5 miljoen fors verbeterd. Het resultaat dekt volledig het negatieve eigen vermogen, dat is ontstaan door de conversielening in

verband met de leenfaciliteit. Het eigen vermogen van de Rijksarchiefdienst is per 1 januari een kleine 3 ton positief.

Dit eigen vermogen is verspreid over de verschillende rijksarchieven. Het modale archief heeft enkele tienduizenden gulden aan eigen vermogen. Op zich een relatief kleine buffer om toekomstige negatieve exploitatie gevolgen te kunnen opvangen. De toegestane 5% eigen vermogen (ten opzichte van de omzet) wordt nergens bereikt.

Tabel 6: Overzicht vermogensontwikkeling (bedragen x 1000)

	1996		1997		1998		1999		2000	
	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR
Eigen vermogen 1-1	18 627	8 453	20 137	9 138	18 415	8 357	14 568	6 611	12 841	5 827
Saldo baten en lasten	1 509	685	- 1 432	- 650	- 2 325	- 1 055	- 964	- 437	1 460	663
Directe mutaties			- 290	- 131	- 310	- 140	317	144		
Overige mutaties					- 1 213	- 551	- 1 081	- 490		
Leenfaciliteit									- 14 010	
Eigen vermogen 31-12	20 137	9 138	18 415	8 357	14 568	6 611	12 841	5 827	291	132

5.2 Balans

Activa

Materiele activa (f 8,9 miljoen) betreft de waarde van de aanwezige inventaris. De grondslagen van waardering zijn niet veranderd. De materiele activa wordt tegen historische kostprijs geactiveerd. Afschrijvingen vinden lineair en evenredig over het jaar plaats, startend op de factuurdatum. De afschrijftermijnen zijn: depotstellingen 15 jaar, meubilair 10 jaar, computerapparatuur en software 3 jaar, overige inventaris 5 tot 10 jaar.

Tabel 7: Kapitaal overzicht: afschrijvingen investeringen (bedragen x 1000)

	Balans per 31 december 1999		Afrek.vermogen Zeeland en herverdeling		Investerings 2000		Afschrijvingen 2000		Balans per 31 december 2000	
	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR	NLG	EUR
Inventaris dienstverlening	2 350	1 066	56	26	251	114	387	175	2 169	984
Inventaris depots/mat. beheer	3 410	1 547	578	262	397	180	464	210	3 905	1 772
Inventaris kantoor/overhead	3 849	1 746	144	65	577	262	1 467	666	2 859	1 297
	9 608	4 360	778	353	1 225	556	2 318	1 052	8 933	4 054
Overig										
• Taxatiewaarde agentschap	1 260	572	- 587	- 266			672	305		
• Inhaal afschrijving										
• Eerste inrichting Zeeland	3 142	1 426	3 120	1 416						
Overig	4 401	1 997	2 533	1 149			672	305		
Totaal	14 010	6 357	3 312	1 503	1 225	556	2 990	1 357	8 933	4 054

Vorraden (f 0,2 miljoen): deze betreffen vooral voorraden bij de archiefwinkels (aanschafwaarde van boeken en publicaties) en voorraden in het kader van Pivot.

Vorderingen (f 2,1 miljoen): grotere posten zijn de post lopende debiteuren ad f 1,1 miljoen, te ontvangen bedragen voor doorberekende personeelskosten f 750 000, rekening courant verhoudingen met projecten en een vordering op het Zeeuws Archief in verband met de afrekening van de vermogensbestanddelen.

Liquide middelen (totaal f 11,6 miljoen)

Aan kasgeld was er f 30 264 aanwezig op 31 december. De rekening courant met de rijkshoofdboekhouding is afgesloten met een saldo van ruim f 11,5 miljoen. In dit bedrag zijn forse saldi verdisconteerd met betrekking tot nog niet bestede subsidies (TANAP, Neerlandica en de «kleur van Nederland»; ruim f 4 miljoen). Verder is ook een fors deel van de programmagelden nog op de rekening aanwezig, omdat de voorgenomen activiteiten rond digitalisering nog niet tot betalingen hebben geleid. De liquiditeitspositie van de Rijksarchiefdienst is fors verbeterd. De quick ratio bedraagt nu 103% (vorig jaar 94%); de kortlopende schulden kunnen, met een positieve marge van 3% (= f 385 000) gedekt worden. Indien echter de voorzieningen op korte termijn aangesproken moeten worden daalt de liquiditeit onder de limiet van 100% tot 90%. De Rijksarchiefdienst streeft een ratio van 100% na.

Tabel 8: Balans (bedragen x 1000)

	Balans 31-12-2000		Balans 1-1-2000	
	NLG	EUR	NLG	EUR
Activa				
Materiële vaste activa	8 933	4 054	14 010	6 357
Vorraden	199	91	211	96
Debiteuren	1 180	535	1 536	697
Overige vorderingen / overlopende activa	1 002	455	802	364
Vorderingen	2 182	990	2 338	1 061
Liquide middelen	11 624	5 275	3 641	1 652
Totaal activa	22 938	10 409	20 199	9 166
Passiva				
Exploitatie reserve	- 1 169	- 530	- 522	- 237
Bestemmingsreserve	0	0	317	144
Saldo lopend boekjaar (onverdeeld resultaat)	1 460	663	- 964	- 437
Leningen bij het MvF.	7 354	3 337	14 010	6 357
Voorzieningen	1 872	849	969	440
Vooruit ontvangen programmagelden / subsidies	8 479	3 847	0	0
Vooruit gefactureerd OHW / projecten	842	382	679	308
Schulden	4 100	1 861	5 711	2 591
Totaal passiva	22 938	10 409	20 199	9 166

	Balans 31-12-2000		Balans 1-1-2000	
	NLG	EUR	NLG	EUR
Kengetallen				
quick ratio liquiditeit (vorderingen + liq+ ohw / schulden)	103%		94%	
liquiditeit (vorderingen + liq + ohw / schulden en voorzienin- gen)	90%		81%	
marge quick ratio	384	174	- 411	- 186
Percentage eigen vermogen op omzet	0,5%		- 2,2%	
Percentage eigen vermogen + voorzieningen op omzet	3,4%		- 0,4%	

5.2 Passiva

Voorzieningen: er is een bedrag van ruim f 1,8 miljoen aan voorzieningen aanwezig. Ruim f 1,5 miljoen is nodig om de verplichtingen in het Pivot-traject naar behoren af te ronden; er staat 3 ton voor mobiliteit inzake de verzelfstandiging van de archieven.

Leningen: hierop staat het saldo van de conversielening. Per 1 januari 2000 is in verband met de leenfaciliteit het eigen vermogen geconverteerd. De conversielening bedroeg f 14 miljoen. In 2000 heeft de Rijksarchiefdienst reeds f 6,7 miljoen afgelost. In principe lost de RAD de lening af in 4 jaar. In 2000 zijn er, door de verzelfstandiging van het Zeeuws Archief, eenmalige aflossingen geweest voor een bedrag van f 3 miljoen met betrekking tot de door de RAD voorgefinancierde eerste inrichting. De Rijksarchiefdienst heeft in 2000 geen lening aangevraagd. Op basis van de liquiditeitspositie in relatie met het investeringsvolume (f 1,2 miljoen) is besloten geen gebruik te maken van de leenfaciliteiten, maar de investeringen uit eigen liquiditeiten te financieren.

Onderhanden werk (f 842 000): de post onderhanden werk bestaat uit de reeds gefactureerde termijnen c.q. vooruit ontvangen subsidies / projectgelden minus de kosten van de projecten. Deze post laat een fors positief resultaat zien. Dit wordt veroorzaakt doordat de Rijksarchiefdienst ernaar streeft om zoveel mogelijk projecten per vooruitbetaling te financieren.

Vooruit ontvangen programmagelden (f 8,5 miljoen): hierin is opgenomen de vooruit ontvangen subsidiebedragen ad f 4 miljoen (w.o. «de kleur van Nederland» en TANAP), niet bestede digitaliseringsgelden (f 2,7 miljoen), niet aangesproken intensiveringsgelden voor de Archiefinspectie, reservering voor het fusieproject en Deltaplan.

Schulden (f 4,1 miljoen): de crediteuren belopen dezelfde omvang als de vorderingen, ongeveer f 1,8 miljoen. Een andere grote post zijn de «nog te betalen kosten». Een aantal grote rekeningen was op balansdatum nog niet binnen.

Vermogen: door de conversie van het eigen vermogen begon de Rijksarchiefdienst dit jaar met een negatief vermogen van f 1,17 miljoen.

Door het exploitatie saldo van f 1,4 miljoen is per 1 januari 2001 een positief eigen vermogen aanwezig van f 291 211. Dit is 0,5% van de omzet in 2000.

5.3 Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Voor de aanschaf van depotstellingen bij het Algemeen Rijksarchief is in 1994 een lease overeenkomst afgesloten. Deze loopt in februari 2001 af. De stellingen worden geleasd tegen een jaarlijkse termijn van f 353 268. Alle termijnen zijn inmiddels betaald.

Afkortingenlijst

ab	aanvullende beurs
ABP	Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
AD	Accountantsdienst
adv	arbeidsduurverkorting
AHCI	Arts and Humanities Citation Index
ahr	achterstallig hoger recht
alr	achterstallig lager recht
AO	Administratieve Organisatie
ATC	Accountability, toezicht en controle
avo	algemeen voortgezet onderwijs
bao	basisonderwijs
bapo	bevordering arbeidsparticipatie ouderen
bbl	beroepsbegeleidende leerweg
bbo	beroepsbegeleidend onderwijs
bkb	bestuurlijke krachtenbundeling
bol	beroepsopleidende leerweg
bol-td	beroepsopleidende leerweg in deeltijd
BPRC	Biomedical Primate Research Centre
bpv	beroepspraktijkvorming
BRIN	Basisregistratie instellingen
BSM	Bekostigingssysteem materieel
bve	beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
CASO	Centrale administratie salarissen onderwijzend personeel
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CFI	Centrale Financiën Instellingen
ckv	culturele en kunstzinnige vorming
Colo	Centraal orgaan van de landelijke organen beroepsonderwijs
COS	Commissie van overleg sectorraden
CWTS	Centrum voor Wetenschaps- en Technologie Studies
Doreac	Doorlichting regelingen op accountancy-aspecten
DZVO	Dienst ziektekostenvoorziening overheidspersoneel
ECN	Energie Centrum Nederland
eet	economie, ecologie, technologie
ESF	Europees Sociaal Fonds
EU	Europese Unie
evc	erkenning van elders verworven competenties
EZ	Ministerie van Economische Zaken
FES	Fonds Economische Structuurversterking
fre	formatie rekeneenheden
fte	fulltime equivalent (formatie-eenheid)
GD	Grondmechanica Delft
goa	gemeentelijk onderwijs achterstandenbeleid
GOA	Wet gemeentelijk onderwijs achterstandenbeleid
gsb	grote stedenbeleid
gti's	grote technologische instituten
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs
Hgis	Homogene groep internationale samenwerking
HOOP	hoger onderwijs en onderzoek plan
IB-Groep	Informatie Beheer Groep
ICN	Instituut Collectie Nederland
ict	informatie communicatietechnologie

iobk	in hun ontwikkeling bedreigde kleuters
ISI	Institute for Scientific Information
ITS	Instituut voor toegepaste sociale wetenschap
KB	Koninklijke bibliotheek
kea	kleinschalig experiment achterstandsbestrijding
KNAW	Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen
LCW	Les- en cursusgeldwet
Igf	leerlinggebonden financiering
LICA	Landelijk Informatie Centrum Aansluiting vo-hbo
lio	leraar in opleiding
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
lom	leer- en opvoedingsmoeilijkheden
look	landelijk overleg onderwijskansen
lwo	leerwegondersteunend onderwijs
MARIN	Maritiem Research Instituut Nederland
mavo	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
MenO	misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen
mlk	moeilijk lerende kinderen
moa	management, ondersteuning, arbeidsmarkt en arbeidsomstandigheden
NAA	Nederlands Audiovisueel Archief
NBLC	Nederlands Bibliotheek en Lectoriumcentrum
NIZW	Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn
NLR	Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium
noat	Nederlandstalig onderwijs aan anderstaligen
NRF	Nationaal Restauratie Fonds
NT2	Nederlands als tweede taal
Nuffic	Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs
NWO	Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
oalt	onderwijs in allochtone levende talen
OCenW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
ODA	Official Development Association
OESO	Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling
ok	onderwijskansen
ov	openbaar vervoer
ovsk	openbaar vervoer studentenkaart
owb	onderzoek en wetenschapsbeleid
pabo	pedagogische academie basisonderwijs
Paepon	Platform van aangewezen/erkende particuliere onderwijsinstellingen in Nederland
p-beurs	prestatiebeurs
pcl	permanente commissie leerlingenzorg
pmpo	procesmanagement primair onderwijs
pmvo	procesmanagement voortgezet onderwijs
po	primair onderwijs
pok	projectgroep onderwijskansen
pro	praktijkonderwijs
RAD	Rijksarchiefdienst
RDMZ	Rijksdienst voor de Monumentenzorg
rec	regionale expertise centra
rhc	regionale historische centra
ROB	Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek
roc	regionaal opleidingscentrum

sba0	speciaal basisonderwijs
SBO	Sectorbestuur voor de onderwijsarbeidsmarkt
sbo	secundair beroepsonderwijs
SCI	Science Citation Index
SER	Sociaal Economische Raad
sf	studiefinanciering
SLO	Instituut voor leerplanontwikkeling
so	speciaal onderwijs
SSCI	Social Sciences Citation Index
Stoeb	Student op eigen benen
Surf	Samenwerkingsorganisatie voor netwerkdienstverlening en informatie- en communicatietechnologie in het hoger onderwijs en onderzoek
svc	studievoortgangscontrole
svo	speciaal voortgezet onderwijs
TNO	Nederlandse organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
toa	technisch onderwijsassistent
TS17-	tegemoetkoming studiekosten voor scholieren tot en met 17 jaar (volgens hoofdstuk 2 van de WTS)
ulo	universitaire lerarenopleiding
USZO	Uitvoeringinstelling sociale zekerheid overheid en onderwijs
vbo	voorbereidend beroepsonderwijs
VBTB	Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording
VeLo	Verenvoudigd Londostelsel
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
vo	voortgezet onderwijs
VO18+	Tegemoetkoming studiekosten voor voltijdstuderenden van 18 jaar en ouder die voortgezet onderwijs volgen (volgens hoofdstuk 3 van de WTS)
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
vso	voortgezet speciaal onderwijs
vsv	voortijdig schoolverlaten
vve	voor- en vroegschoolse educatie
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WEC	Wet op de expertise centra
WIN	Wet inburgering nieuwkomers
WHW	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
WL	Waterloopkundig Laboratorium
WMO	Wet medezeggenschap onderwijs
wo	wetenschappelijk onderwijs
WOR	Wet op de ondernemingsraden
WPO	Wet op het primair onderwijs
WSF	Wet studiefinanciering
WSLOA	Wet subsidiëring landelijke onderwijsondersteunende activiteiten
wsns	weer samen naar school
WTS	Wet tegemoetkoming studiekosten

WTS18+	Tegemoetkoming studiekosten voor leerlingen en studenten die minimaal 18 jaar zijn en geen recht heeft op studiefinanciering of VO18+ (volgens hoofdstuk 4 van de WTS)
WVO zml	Wet op het voortgezet onderwijs zeer moeilijk lerend

Trefwoordenlijst

1000-urennorm 29
Aankoopfonds 150, 151, 154
Aanvullende beurs 80, 97, 130, 132, 133, 136, 139
Achterstallig recht 133
Achterstandenbeleid 12, 14, 15, 16, 24, 54
Apparaatsuitgaven 83
Apparatuur 28, 29, 73, 101, 104, 105, 108
Arbeidsmarktknelpunten 14, 15, 16, 18, 25, 28, 29, 30, 34, 72, 74, 104, 107
Arbeidsmarkt 12, 21, 28, 29, 31, 56, 74, 87, 94, 107, 126
Arbeidsvoorwaarden 43, 85, 145
Archieven 52, 75, 84, 149, 151
Basisbeurs 62, 130, 131, 132, 136, 138, 139, 140
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie 28, 29, 45, 47, 48, 73, 75, 76, 79, 81, 103, 107
Beroepsonderwijs 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 45, 47, 48, 50, 63, 64, 67, 73, 75, 76, 79, 80, 81, 95, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 128, 129, 139, 141, 145
Bestuursdepartement 56, 57, 60, 83, 85
Bèta opleidingen 119
Centrale Financiën Instellingen 9, 54, 83, 85, 163
Collegegeld 97, 112, 113, 114, 116, 118, 134
Conservering 14, 36, 38, 72, 76, 123, 124, 151
Cultuur en school 150
Decentrale schoolbudgetten 14, 25, 26, 28, 45, 74, 76
Differentiatie 12, 23
E-culture 12, 14, 50, 51, 72, 75, 78, 79, 82, 150, 151
Educatie 14, 15, 16, 17, 18, 28, 29, 30, 63, 74, 75, 87, 103, 104, 105, 129
Educatieve software 14, 47
Euro 9, 53, 58, 83, 84, 85
Examens 27, 29, 103, 104
Flankerend werkgelegenheidsbeleid 110, 111
Functiedifferentiatie 23, 45
Fundamenteel onderzoek 12, 37, 39, 76, 81, 123, 126
Genomics 12, 37, 39, 40
Gewichtenregeling 61
Goa 24, 54, 89
Groepsgrootte 15, 22, 90
Hoger beroepsonderwijs 30, 67, 73, 80, 110, 112, 113, 114
Huisvesting 12, 14, 15, 16, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 40, 51, 72, 75, 81, 86, 87, 96, 98, 103, 106, 108, 110, 111, 114, 116, 118, 121, 128, 150
IB-Groep 41, 42, 54, 58, 59, 60, 72, 74, 78, 79, 80, 81, 85, 132, 133, 140, 146
Impuls beroepsopleidingen 30, 33, 72, 73, 77, 111, 112, 114
Impuls fundamenteel onderzoek 37
Inburgering 29, 30, 103, 104, 105
Informatie- en communicatietechnologie 14, 15, 17, 24, 25, 33, 35, 36, 39, 47, 48, 50, 72, 73, 75, 77, 78, 87, 96, 104, 105, 117, 123, 143, 144, 147, 148
Inspectie 20, 22, 27, 31, 32
Interne verbouwing 14, 15, 25, 26, 72, 75, 101
Inventaris 12, 14, 15, 16, 18, 25, 26, 29, 72, 73, 75, 87, 96, 99, 101, 104, 105, 108
Kinderopvangplaatsen 14, 43
Koers BVE 29
Kwaliteit van het onderwijs 12, 22
Landelijke organen beroepsonderwijs 28, 103, 104
Lectoraten 74, 111, 112, 114

Leerlinggebonden financiering 16, 20, 21, 74, 77
 Leermiddelen 12, 14, 15, 16, 18, 21, 25, 26, 58, 72, 74, 87, 91, 100, 101, 102
 Lerarencampagne 57, 58
 Lerarentekort 9, 32, 44, 91, 99, 107
 Les- en cursusgeldwet 58, 129
 Lesgeldplichtigen 41, 42, 137, 141
 Lesgeldvergoeding 41, 42, 129, 135
 Liquiditeit 21, 38, 54, 80, 98, 108, 114, 115, 121, 151, 202
 Loonbijstelling 77, 80, 87, 88, 89, 90, 111, 142, 145, 146
 Materiële bekostiging 9, 63, 99
 Middelbaar beroepsonderwijs 103
 Monumenten 14, 50, 74, 75, 149, 150, 152, 153
 Monumentenzorg 9, 12, 51, 60, 72, 74, 75, 78, 79, 82, 83, 84, 85, 150, 151, 152
 Musea 61, 149, 150
 Nascholing 14, 15, 17, 25, 26, 35, 72, 74
 Numerus fixus 35, 117
 Oalt 24, 89
 Onderwijskansen 14, 15, 16, 17, 25, 27, 72, 74, 87
 Ov-studentenkaart 42, 75, 79, 130, 134, 140
 Participatiefonds 89, 142
 Prestatiebeurs 80, 131, 132, 133, 134, 136, 139
 Prijsbijstellingen 71, 81, 88, 96, 103, 111, 112, 114, 116, 151
 Rechtspositionele uitkeringen 110, 111, 116, 142, 143
 Regeerakkoord 12, 47, 52, 73, 80, 112, 135, 148, 150
 Reisvoorziening 129, 134, 138, 140
 Rentabiliteit 54, 98, 108, 114, 115, 121, 205
 Rentedragende leningen 97, 130, 137
 Rijksarchiefdienst 9, 59, 60, 83, 84, 85, 150, 151, 173
 Rijksbijdrage 19, 28, 29, 30, 35, 36, 38, 100, 101, 110, 116, 118
 Rijkshuisvesting 14, 36, 37, 50, 61, 84, 122, 123, 124, 151
 Sbao 64, 65, 89, 91
 Schoolgidsen 27
 Solvabiliteit 54, 98, 108, 114, 121, 205
 Speciaal basisonderwijs 19, 46, 64, 86, 88, 89
 Studievoortgangscontrole 131, 132, 136
 Tegemoetkoming studiekosten 14, 40, 41, 62, 72, 73, 81, 129, 130, 135, 138, 140
 Tempobeurs 131, 132, 139
 Universitaire lerarenopleidingen 35, 119
 Vernieuwing van de lerarenopleidingen basisonderwijs 111, 112, 114
 Vernieuwingsimpuls 14, 36, 37, 38, 39, 122, 123
 Vervangingsfonds 14, 15, 21, 22, 72, 76, 77, 83, 85, 89, 145
 Vmbo 14, 25, 26, 27, 28, 29, 44, 45, 57, 72, 73, 74, 75, 77, 95, 103
 Voor- en vroegschoolse educatie 14, 16, 17, 18, 74, 75, 87
 Voortgezet speciaal onderwijs 86, 94
 Voortijdig schoolverlaten 9, 106
 Vroegschoolse opvang 14, 72
 Vso 64, 65, 88, 96, 97
 Wachtgelden 15, 19, 34, 77, 108, 110, 111, 112
 Weer samen naar school 20, 64, 77
 Wet studiefinanciering 61, 62, 129
 Wet tegemoetkoming studiekosten 40, 41, 62, 135, 140
 Wetenschaps- en techniekcommunicatie 38
 Wetenschapsbudget 2000 37, 38, 122, 124, 126
 Wetenschapsbudget 14, 36, 37, 38, 72, 76, 122, 124, 126

Zij-instromers 14, 23, 25, 28, 43, 45, 77, 94, 145
Zorgbudget 14, 15, 25, 26, 27, 72, 74, 87

Begrippenlijst

Achterstallig recht

Achterstallig recht, te verdelen in achterstallig lager recht en achterstallig hoger recht betreft een correctie voor onterecht (niet) verstrekte studiefinanciering. Oorzaken van deze achterstallige rechten zijn ondermeer (onbewuste) fouten in de gegevens die studenten moeten aanleveren, fouten van de IB-Groep bij verwerking van die gegevens en fraude.

Algemeen voortgezet onderwijs

Het algemeen voortgezet onderwijs (avo) omvat middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) en hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo). Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs duurt 4 jaar en is voor leerlingen van 12–16 jaar. Hoger algemeen voortgezet onderwijs duurt 5 jaar, voor leerlingen van 12–17 jaar.

Apparaatskosten

Het totaal van de personele en materiële uitgaven (voor huisvesting, energie, apparatuur, schoonmaken etc.) van het ministerie.

Artikel

Eenheid voor het boeken van uitgaven of ontvangsten op de begroting. Onderling samenhangende begrotingsartikelen worden samengevoegd op één hoofdbeleidsterrein. Begrotingsartikelen hebben een uniek nummer op de begroting en zijn veelal op te splitsen in meerdere artikelonderdelen.

Artikelonderdeel

Onderdeel van een begrotingsartikel. De uitsplitsing naar artikelonderdelen wordt opgenomen in de artikelsgewijze toelichting bij de begroting. Artikelonderdelen maken geen deel uit van de begrotingsstaat.

Assistent opleiding

De assistent opleiding duurt een half tot één jaar en leidt op tot niveau één van de beroepsopleidingen. Er zijn vier niveaus, niveau één is het laagste niveau. Er zijn geen vooropleidingseisen. Leerlingen zijn meestal vanaf ca. 16 jaar oud.

Atheneum

Het atheneum is één van de drie schooltypen van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) voor leerlingen van 12–18 jaar. Er wordt op het atheneum geen Grieks en Latijn gegeven. Andere schooltypen in het vwo zijn het gymnasium en het lyceum. Zie beroepsonderwijs.

Basisberoepsopleiding

De basisberoepsopleiding duurt twee tot drie jaar en leidt op tot niveau twee van de beroepsopleidingen. Er zijn vier niveaus, het vierde niveau is het hoogste niveau. Er zijn geen vooropleidingseisen. Leerlingen die naar een basisberoepsopleiding gaan zijn ca. 16 jaar oud.

Basisonderwijs

Basisonderwijs wordt gegeven aan scholen voor basisonderwijs en is bestemd voor leerlingen van 4 tot ongeveer 12 jaar. Het onderwijs omvat in principe acht aaneensluitende jaren. De overkoepelende term voor basisonderwijs en speciaal basisonderwijs is primair onderwijs.

Basisvorming

Vorbereidend beroepsonderwijs (vbo), middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo), hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) beginnen met een periode van basisvorming van drie jaar. Het doel is een brede vorming te geven aan leerlingen tussen 12 en 15 jaar. Er is geen strikte scheiding tussen algemene en technische vakken. Basisvorming is geen schooltype, maar een inhoudelijke vernieuwing die geldt voor alle schooltypen binnen het voortgezet onderwijs die aanvangen na het basisonderwijs.

Baten-lastendiensten

Een baten-lastendienst is één van de modellen voor verzelfstandiging, namelijk een interne verzelfstandiging met een beheersmatig karakter. De ministeriële verantwoordelijkheid en het budgetrecht van de Kamer worden door deze verzelfstandiging niet ingeperkt. Een baten-lastendienst past een baten-lastenstelsel toe, heeft een afzonderlijke plaats in de begroting en voert een administratie los van de begrotingsadministratie van het moederministerie.

Baten-lastenstelsel

In een baten-lastenstelsel worden de uitgaven en ontvangsten toegerekend aan het tijdvak waarin het verbruik van goederen en diensten plaatsvindt en de baten ontstaan. Dit stelsel maakt het mogelijk om de integrale kosten en opbrengsten af te leiden uit de administratie en leidt daarmee tot een doelmatiger beheer.

Bedrijfsvoering

Het geheel van activiteiten inzake de aanwending van financiële, materiële en informatiemiddelen in het kader van de beleids- en begrotingsprocessen waarvoor de minister verantwoordelijkheid draagt.

Begrotingswet

Wet waarbij de financiële vastlegging van het te voeren beleid met betrekking tot een begrotingsjaar is geautoriseerd. De wet bevat ramingen van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten.

Beleidsvaluatie

Onderzoek naar de effectiviteit en doelmatigheid van het te voeren (ex ante) en/of gevoerde (ex post) beleid.

Beleidsintensivering

Verhoging van uitgaven en/of verlaging van ontvangsten ten opzichte van de begroting en/of de meerjarencijfers, waaraan een beleidsbeslissing ten grondslag ligt.

Beleidssterrein

Het beleidssterrein is de afbakening van een aandachtsgebied binnen de taakopdracht van het departement. Per begroting worden de begrotingsartikelen zodanig afgebakend en gegroepeerd dat deze gezamenlijk een helder beeld geven van de onderwerpen van beleid.

Beroepsonderwijs

Beroepsonderwijs sluit aan op het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) en het algemeen voortgezet onderwijs (avo), en is voor leerlingen vanaf ca. 16 jaar. Vanaf augustus 1997 omvat het beroepsonderwijs vier opleidingsniveaus: de assistent opleiding, de basisberoepsopleiding, de vakopleiding en de middenkader- of specialistenopleiding. Alle opleidin-

gen bevatten een beroepsopleidende leerweg (beroepspraktijkvorming 20–60%) en een beroepsbegeleidende leerweg (meer dan 60% beroepspraktijkvorming).

Beroepspraktijkvorming

Het onderricht in de praktijk van het beroep.

Budgettair neutraal

Zonder effect op het saldo van uitgaven en ontvangsten van de begroting

Centraal examen

Het centraal examen is een landelijk examen en voor alle scholen gelijk. Het maakt samen met het schoolexamen deel uit van het eindexamen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) en de algemene vakken in het voorbereidend beroepsonderwijs. Zie eindexamen.

Certificaat

Voor een met succes afgerond vak of deelkwalificatie kan een certificaat worden verkregen. Meerdere certificaten kunnen leiden tot een diploma, ter afsluiting van een volledige opleiding. Certificaten zijn te behalen in het algemeen vormend onderwijs, het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, het voorbereidend beroepsonderwijs, educatie en beroepsonderwijs (vanaf 1-8-97) en de Open Universiteit. Bij voldoende afsluiten van de opleiding schoolleiders primair onderwijs wordt ook een certificaat behaald.

Certificaateenheid

Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) kent eindtermen die aangeven wat de leerlingen aan kennis en vaardigheden moeten leren. Het examenprogramma wordt vastgesteld op basis van de eindtermen en ingedeeld in onderdelen die overeenstemmen met certificaateenheden. Certificaateenheden hebben elk een betekenis in het kader van de beroepsuitoefening of doorstroming naar het vervolgonderwijs. In het nieuwe mbo dat in augustus 1997 van start is gegaan worden de certificaateenheden vervangen door deelkwalificaties.

Deelkwalificatie

Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) kent eindtermen die aangeven wat de leerlingen aan kennis en vaardigheden moeten leren. Het examenprogramma wordt vastgesteld op basis van de eindtermen en ingedeeld in onderdelen die overeenstemmen met deelkwalificaties. Deelkwalificaties hebben elk een betekenis in het kader van de beroepsuitoefening of doorstroming naar het vervolgonderwijs. In het oude mbo (tot augustus 1997) heetten de deelkwalificaties certificaateenheden.

Diploma

Bij het met succes afronden van bepaalde opleiding wordt een diploma verkregen. Dit geldt voor het algemeen vormend onderwijs (avo), het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), educatie en beroepsonderwijs (na 1-8-97) en voor de deeltijd opleiding tot leraar speciaal onderwijs.

Doelmatigheidskengetal

Een doelmatigheidskengetal geeft de kostprijs per activiteit of prestatie aan.

Doeltreffendheidskengetal

Een doeltreffendheidskengetal geeft de mate aan waarin zich beoogde en niet beoogde effecten van beleid voordoen.

Dossierverklaring

Op de Open Universiteit kan voor het met succes behalen van een samenhangende combinatie van vakken van 500–600 uur een dossierverklaring worden verkregen.

Educatie

Educatie is gericht op het leren functioneren in de samenleving. Het omvat opleidingen gericht op breed maatschappelijk functioneren, opleidingen Nederlands als tweede taal en opleidingen gericht op sociale redzaamheid. Educatie is uitsluitend voor volwassenen.

Eindejaarsmarge

De eindejaarsmarge is het bedrag dat moet worden gecompenseerd in, respectievelijk mag worden meegenomen naar het volgende begrotingsjaar. Het gaat daarbij om een tekort of overschot (als saldo van de uitgaven en ontvangsten) in het betreffende begrotingsjaar. De eindejaarsmarge bedraagt maximaal 1% van het begrotingstotaal. Op deze wijze kan het ondoelmatig besteden van begrotingsgelden worden beperkt.

Eindexamen

Het eindexamen van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) en de algemene vakken in het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) bestaat uit twee delen: het schoolexamen en het centraal examen. Het schoolexamen wordt door de school georganiseerd en afgenomen; het centraal examen is een landelijk examen en voor alle scholen gelijk. Zie ook centraal examen, schoolexamen.

Eindtermen

Definitie van de kennis, vaardigheden en competenties die van deelnemers op elk van de kwalificatieniveaus worden verwacht

Eindtoets basisonderwijs

Eindtoets voor het basisonderwijs, die scholen kunnen gebruiken om hun resultaten te meten en te kunnen vergelijken met andere scholen. Ongeveer 75% van de scholen gebruikt de eindtoets basisonderwijs van het Instituut voor Toetsontwikkeling (Cito).

Examen

Een examen is een afsluiting van een opleiding of een deel van een opleiding. Het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) en de algemene vakken in het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) zijn voltooid na het examen. De meeste opleidingen in beroepsonderwijs en educatie kunnen worden afgesloten met een examen of een staatsexamen. In het hoger onderwijs kan er aan het eind van het eerste studiejaar een propedeutisch examen zijn. Na vier jaar is er een afsluitend examen. Zie ook centraal examen.

Financieel beheer

Het geheel van maatregelen, voorzieningen en regels voor het opstellen, verwerken, vastleggen en controleren van de uitgaven, de verplichtingen, de ontvangsten en de voorschotten van het ministerie.

Financieel beheerbrief

In de financieel beheerbrief geeft het ministerie van Financiën (DAR) op basis van de rapporten van de OCenW-accountantsdienst en eigen onderzoeken haar opmerkingen bij het financieel beheer over een bepaald jaar en de ontwikkelingen naar het hierop volgend jaar. Deze brief verschijnt uiterlijk 1 september van het jaar volgend op het begrotingsjaar waarop de brief betrekking heeft.

Getuigschrift

De afgestudeerden van een hoger beroepsopleiding (hbo) of een opleiding in het wetenschappelijk onderwijs (wo) ontvangen een getuigschrift. Hierop staat vermeld de studierichting en het vak. Indien een lerarenopleiding is gedaan wordt ook de bevoegdheidsgraad vermeld. Bij het hoger beroepsonderwijs worden ook vermeld: voltijd- of deeltijdopleiding, de duur van de opleiding en de titel.

Gymnasium

Het gymnasium is één van de drie schooltypen van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) voor leerlingen van 12–18 jaar. Op het gymnasium zijn Grieks en Latijn verplicht. Andere schooltypen in het vwo zijn het atheneum en het lyceum.

Hoger algemeen voortgezet onderwijs

Hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) is één van de drie typen voortgezet onderwijs: middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo), hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Hoger algemeen voortgezet onderwijs duurt vijf jaar, voor leerlingen van 12–17 jaar. Het bereidt leerlingen hoofdzakelijk voor op het hoger beroepsonderwijs (hbo).

Hoger beroepsonderwijs

Hoger beroepsonderwijs (hbo) duurt vier jaar, en is bestemd voor studenten van 18–22 jaar. Het hbo geeft een theoretische en praktische basis voor het uitoefenen van een beroep. Het hbo is georganiseerd in zeven sectoren en wordt gegeven aan «hogescholen». Het maakt samen met het wetenschappelijk onderwijs deel uit van het hoger onderwijs.

Hoger onderwijs

Het hoger onderwijs is voor studenten vanaf ongeveer 18 jaar en omvat het hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo).

Inburgering

Inburgering is de eerste fase van integratie van nieuwkomers in de Nederlandse samenleving. Hierbij wordt gestreefd nieuwkomers door een vlot en intensief programma zo snel mogelijk een vorm van zelfredzaamheid te laten bereiken. Het inburgeringstraject heeft een welzijns- en educatieve component. De educatieve component is een programma dat kan bestaan uit onderwijs in Nederlands als tweede taal, maatschappelijke oriëntatie en beroeporiëntatie.

In hun ontwikkeling bedreigde kleuters

Onderwijs voor in hun ontwikkeling bedreigde kleuters is een vorm van speciaal basisonderwijs: het onderwijs is er afgestemd op de specifieke moeilijkheden die jonge kinderen ondervinden bij het volgen van onderwijs. Iobk-onderwijs wordt gegeven aan afdelingen, verbonden aan scholen voor speciaal basisonderwijs en is voor kinderen van 3–7 jaar met ontwikkelingsproblemen.

Individueel voorbereidend beroepsonderwijs

Het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (ivbo) maakt deel uit van het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) en is bedoeld voor leerlingen die veel hulp en individuele aandacht nodig hebben. Het ivbo is onderwijs in de eerste fase van het voortgezet onderwijs en duurt vier jaar, voor leerlingen van 12–16 jaar. Met ingang van 1 augustus 1998 is het ivbo veranderd in afdelingen voor leerwegondersteunend onderwijs. Zie ook leerwegondersteunend onderwijs.

Intensivering

Zie beleidsintensivering.

Kas-/verplichtingenadministratie

Een administratie waarin de aangegane verplichtingen worden geregistreerd, tezamen met de hieruit voortvloeiende betalingen in het jaar van aangaan en eventuele volgende jaren. Gedane betalingen worden geregistreerd in relatie tot de aangegane verplichtingen, zodat de nog openstaande verplichtingenbedragen kunnen worden vastgesteld.

Kasverschuiving/kasschuif

Een vervroeging of vertraging van de uitgaven over de jaargrens heen.

Kengetal

Een kengetal is een getal dat inzicht geeft in de situatie en/of de ontwikkeling van een beleids- of productieproces.

Kwalificatieniveau beroepsonderwijs

Binnen het middelbaar beroepsonderwijs bestaan 4 kwalificatieniveaus. Aan elk niveau is een opleiding verbonden. De niveaus zijn:

Niveau	Opleiding	Duur
1 Eenvoudige uitvoerende werkzaamheden	Assistent opleiding	0,5–1 jaar
2 Uitvoerende werkzaamheden	Basisberoepsopleiding	2–3 jaar
3 Volledige zelfstandige uitvoering van werkzaamheden	Vakopleiding	2–4 jaar
4 Volledige zelfstandige uitvoering van werkzaamheden met brede inzetbaarheid dan wel specialisatie	Middenkaderopleiding Specialistenopleiding	3–4 jaar 1–2 jaar

Kwalificatieniveau educatie

Binnen de educatie zijn zes kwalificatieniveaus, die worden aangeboden via 4 soorten opleidingen: de opleidingen voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo), de opleidingen Nederlands als tweede taal (NT2) I en II, en de opleidingen gericht op breed maatschappelijk functioneren en gericht op sociale redzaamheid (baseducatie).

Lectoraten/kenniskringen

Lectoraten zijn leerstoelen van één of meer instellingen waar een lector wordt benoemd en is ingebed in een context van vernieuwing, toegepast onderzoek en publicaties.

Leer- en opvoedingsmoeilijkheden

Onderwijs voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden is een vorm van speciaal basisonderwijs: het onderwijs is afgestemd op de specifieke moeilijkheden die kinderen ondervinden bij het volgen van onderwijs. Speciaal basisonderwijs wordt gegeven aan aparte scholen.

Leerwegen: beroepsopleidende en beroepsbegeleidende leerweg

Binnen het middelbaar beroepsonderwijs zijn twee leerwegen: de beroepsopleidende leerweg (bol) en de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). In de bol vindt de opleiding hoofdzakelijk op de school plaats, minimaal 20% en maximaal 60% van de studieduur is een praktijkdeel. In de bbl opleiding omvat de beroepspraktijkvorming minimaal 60% of meer van de studieduur.

Leerwegondersteunend onderwijs

Afdeling binnen het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) voor leerlingen die moeite hebben om het gewone lesprogramma te volgen, en meer individuele begeleiding nodig hebben dan in het gewone vbo (gericht op het verwerven van een diploma).

Liquiditeit (*current ratio*)

Liquiditeit is een maatstaf voor de mate waarin de instelling op korte termijn aan zijn schulden kan voldoen, en wordt uitgedrukt in een verhoudingsgetal als resultaat van de verhouding tussen vlottende activa en kortlopende schulden. Voor de beoordeling van de liquiditeitspositie van een instelling worden de volgende normering en kwalificatie gehanteerd: een liquiditeitsratio van meer dan 1,2 is goed, tussen 0,6 en/of gelijk aan 1,2 is matig/voldoende en 0,6 of lager is slecht.

Loonbijstelling

Middelen die nodig zijn om de extra uitgaven van het ministerie ten gevolge van loonstijgingen te financieren.

Lyceum

Het lyceum is één van de drie schooltypen van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) voor leerlingen van 12–18 jaar. Op het lyceum zijn Grieks en Latijn keuzevakken. Andere schooltypen in het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs zijn het atheneum en het gymnasium.

Meevaller

Lagere begrotingsuitgaven of hogere begrotingsontvangsten dan geraamd zonder dat het onderliggende beleid is gewijzigd.

Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs

Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) is één van de drie typen voortgezet onderwijs, naast het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Mavo-onderwijs duurt vier jaar, voor leerlingen van 12–16 jaar. De mavo bereidt leerlingen voor op het beroepsonderwijs of de laatste twee jaar van het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo).

Middelbaar beroepsonderwijs

Middelbaar beroepsonderwijs (mbo) behoort tot de tweede fase van het voortgezet onderwijs. Onderwijs in het mbo duurt vier jaar en is voor leerlingen van 16–20 jaar. Er worden zowel algemene als beroepsgerichte vakken gegeven. In het mbo stromen leerlingen door naar een baan of naar het hoger beroepsonderwijs (hbo). In augustus 1997 is het mbo opgegaan in de opleidingsniveaus van het nieuwe beroepsonderwijs.

Middenkaderopleiding

De middenkaderopleiding duurt drie tot vier jaar en leidt op tot niveau vier van de beroepsopleidingen, het hoogste niveau. Als toelatingseis gelden een diploma voorbereidend beroepsonderwijs (vbo), middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) of drie jaar hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) of voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Leerlingen zijn dan circa 15/16 jaar.

Moeilijk lerende kinderen

Onderwijs voor moeilijk lerende kinderen is een vorm van speciaal basisonderwijs: het onderwijs is afgestemd op de specifieke moeilijkheden die kinderen ondervinden bij het volgen van onderwijs. Speciaal basisonderwijs wordt gegeven aan aparte scholen.

Nota van wijziging

Een door het ministerie ingediende verandering op een wetsvoorstel dat bij de Tweede Kamer in behandeling is.

Ombuiging

Beleidsmatige verlaging van de begroting.

Onderwijskundig rapport

Aan het einde van de basisschool krijgen de leerlingen geen getuigschrift of diploma, maar een onderwijskundig rapport over de schoolvorderingen en leermogelijkheden. Dit rapport wordt opgesteld door de directeur, na overleg met het onderwijzend personeel, ten behoeve van de ontvangende school voor voortgezet onderwijs. Een afschrift van het rapport wordt aan de ouders van de leerlingen verstrekt. De minister van onderwijs, cultuur en wetenschappen kan nadere voorschriften over dit rapport geven.

Ontwerpbegroting

Begrotingswetsvoorstel dat (ter autorisatie) bij de Staten-Generaal wordt ingediend op de derde dinsdag van september van het jaar voorafgaand aan het begrotingsjaar.

Open Universiteit

De Open Universiteit is een instelling voor afstandsonderwijs, die opleidingen biedt op het niveau van het wetenschappelijk onderwijs, voor personen van 18 jaar en ouder. De Open Universiteit is vooral gericht op personen die geen studie op de gebruikelijke manier kunnen of willen volgen.

Opleidingen gericht op breed maatschappelijk functioneren

Opleidingen gericht op breed maatschappelijk functioneren maken deel uit van de educatie en zijn gericht op het eindniveau van de eerste fase van het voortgezet onderwijs (basisvorming). De opleidingen zijn bedoeld

als voorbereiding op een voortgezette opleiding, bijvoorbeeld in het beroepsonderwijs. De opleidingen zijn uitsluitend voor volwassenen. Zie ook educatie.

Opleidingen gericht op sociale redzaamheid

Opleidingen gericht op sociale redzaamheid maken deel uit van de educatie, en richten zich op een niveau van minimale redzaamheid op het gebied van taal, rekenen en sociale vaardigheden. De opleidingen zijn uitsluitend voor volwassenen. Zie ook educatie.

Opleidingen Nederlands als tweede taal

Opleidingen Nederlands als tweede taal maken deel uit van de educatie, en zijn bedoeld voor niet-Nederlanders om hun taalvaardigheid op een aanvaardbaar niveau te brengen. De opleidingen zijn uitsluitend voor volwassenen. Zie ook educatie.

Overboeking

Een verschuiving van begrotingsuitgaven tussen de artikelen van het ministerie of een verschuiving van begrotingsuitgaven naar of van een ander departement.

Pedagogische academie basisonderwijs

Een pedagogische academie basisonderwijs verzorgt de lerarenopleiding voor het basisonderwijs en valt onder het hoger beroepsonderwijs (hbo). Zowel de voltijdopleidingen als de deeltijdopleidingen duren vier jaar. De praktische studieduur bij de deeltijdopleiding verschilt, afhankelijk van de vooropleiding. Het getuigschrift geeft een volledige bevoegdheid om les te geven aan de basisschool in alle vakken en alle leeftijdsgroepen (4 tot 12 jaar).

Praktijkonderwijs

Afdeling binnen het vbo voor leerlingen die veel moeite hebben om het gewone lesprogramma te volgen, extra individuele begeleiding nodig hebben, maar niet in staat worden geacht een diploma voor vervolgonderwijs te behalen.

Primair onderwijs

Dit is de overkoepelende term voor basisonderwijs en speciaal basisonderwijs. Deze term wordt gebruikt sinds de invoering van de Wet op het primair onderwijs in augustus 1998. Zie ook basisonderwijs en speciaal basisonderwijs.

Prijsbijstelling

Tegemoetkoming voor de extra uitgaven van het ministerie ten gevolge van de prijsstijgingen.

Realisatie

Resultaten van de begrotingsuitvoering in termen van uitgaven, verplichtingen en ontvangsten. Ook de prestatiegegevens die in een bepaald begrotingsjaar zijn geleverd, worden aangeduid als realisaties.

Rentabiliteit

Rentabiliteit geeft de mate van winstgevendheid aan, en wordt uitgedrukt in een verhoudingsgetal door het resultaat te delen op baten uit gewone bedrijfsvoering. Het bedrijfsresultaat is lastiger te normeren. Idealiter en gemeten over een lange periode zou dit nul moeten zijn. Het is immers niet direct de bedoeling dat instellingen structureel winst of verlies

boeken. Voor de beoordeling van dit kengetal worden de volgende normering en kwalificatie gehanteerd: een ratio van meer dan 1% is goed, tussen – 1% en/of gelijk aan 1% is matig/voldoende en – 1% of lager is slecht.

Scholengemeenschap

Een scholengemeenschap bevat meerdere schooltypen voor voortgezet onderwijs die samenwerken: middelbaar voortgezet onderwijs (mavo), hoger algemeen onderwijs (vwo) en/of voorbereidend beroepsonderwijs (vbo). De overheid bevordert het creëren van scholengemeenschappen.

Schoolonderzoek

Het eindexamen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) en de algemene vakken in het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) bestaat uit twee delen: het schoolonderzoek en het centraal examen. Het schoolonderzoek wordt door de school georganiseerd en afgenomen; het centraal examen is een landelijk examen en voor alle scholen gelijk. Vanaf augustus 1998 is de term schoolonderzoek vervangen door de term schoolexamen. Zie ook centraal examen, eindexamen.

Solvabiliteit (inclusief voorzieningen)

Solvabiliteit is een maatstaf die aangeeft of de instelling op langere termijn (bij liquidatie) in staat zal zijn haar schulden te voldoen. Dit verhoudingsgetal wordt verkregen door het eigen vermogen te delen op het totaal vermogen, waarbij voor de analyse de volgende normering en kwalificatie worden gehanteerd. Een solvabiliteit van meer dan 50% is goed, tussen 30 en/of gelijk aan 50% is matig/voldoende en 30% of lager wordt als slecht gekwalificeerd.

Speciaal basisonderwijs

Dit is sinds augustus 1998 de verzamelterm voor bepaalde vormen van speciaal onderwijs, namelijk scholen voor lom, mlk en iobk. Het speciaal basisonderwijs vormt samen met het basisonderwijs het primair onderwijs.

Speciaal onderwijs

Het speciaal onderwijs (so) is voor leerlingen vanaf 3 à 4 jaar tot circa 12 jaar. Het voortgezet speciaal onderwijs (vso) is voor leerlingen van 12 tot maximaal 20 jaar. Speciaal onderwijs wordt gegeven aan aparte scholen. Scholen voor speciaal onderwijs zijn afgestemd op de specifieke moeilijkheden die kinderen kunnen ondervinden bij het volgen van onderwijs. Zie ook speciaal basisonderwijs.

Specialistenopleiding

De specialistenopleiding duurt één tot twee jaar en leidt tot niveau vier van de beroepsopleidingen, het hoogste niveau. Om een specialistenopleiding te kunnen volgen is een diploma vakopleiding voor eenzelfde beroep op beroepencategorie vereist. Zie ook beroepsonderwijs.

Studiehuis

De tweede fase van scholen voor voortgezet onderwijs (leerjaren 4–5 van het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en leerjaren 4–6 van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo)) zullen zich tot een studiehuis ontwikkelen. Dit houdt in dat leerlingen in toenemende mate

hun eigen studie plannen en meer zelfstandig en in groepjes opdrachten uitvoeren. De rol van de docent zal verschuiven van lesgeven naar begeleiden.

Tegenvaller

Hogere begrotingsuitgaven of lagere begrotingsontvangsten dan geraamd zonder dat het onderliggende beleid is gewijzigd.

Vakopleiding

De vakopleiding duurt twee tot vier jaar en leidt op tot niveau drie van de beroepsopleidingen. Er zijn vier niveaus, het vierde niveau is het hoogste niveau. Als toelatingseis gelden een diploma voorbereidend beroepsonderwijs (vbo), middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) of drie jaar hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) of voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Leerlingen zijn dan circa 15/16 jaar. Zie ook beroepsonderwijs.

VBTB

Een project om te komen tot een duidelijke koppeling tussen beleid, prestaties en geld, met als belangrijkste doel vergroting van de informatiewaarde en toegankelijkheid van de begroting en het jaarverslag.

Volwasseneneducatie

De volwasseneneducatie richt zich op het opleiden van cursisten voor een zelfstandige positie in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Tot de volwasseneneducatie worden gerekend: het vormings- en ontwikkelingswerk, de basiseducatie, het onderwijs aan de erkende onderwijsinstellingen en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo).

Vorbereidend beroepsonderwijs

Het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) bestaat sinds 1992, en is in de plaats gekomen van het lager beroepsonderwijs (lbo). Het voorbereidend beroepsonderwijs duurt vier jaar en biedt algemene en op het beroep gerichte vakken, voor de eerste fase van het voortgezet onderwijs. Het voorbereidend beroepsonderwijs is voor leerlingen van 12–16 jaar.

Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs

Het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs is op 1 augustus 1999 ingevoerd, en bestaat uit de schoolsoorten vbo en mavo met vier leerwegen.

Vorbereidend wetenschappelijk onderwijs

Vorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) is één van de drie typen voortgezet onderwijs, naast het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) en het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo). De opleiding duurt zes jaar, voor leerlingen van 12–18 jaar, en bereidt leerlingen voor op de universiteit.

Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs

Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is één vorm van voortgezet onderwijs voor volwassenen. Het wordt gegeven aan avondscolen of dag-/avondscolen. Dag-/avondscolen is onderwijs dat volgens de wet avondonderwijs is, maar dat overdag gegeven wordt. In augustus 1997 is het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs opgegaan in de opleidingsniveaus van het nieuwe beroepsonderwijs.

Voortgezet onderwijs

Het voortgezet onderwijs omvat het onderwijs dat wordt gegeven na het basisonderwijs en het speciaal onderwijs, voor leerlingen vanaf 12 jaar. Het bestaat uit het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) en het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo). Vbo en mavo duren vier jaar, havo vijf jaar en vwo zes jaar.

Voortijdig schoolverlater

Jongeren tot 23 jaar die geen onderwijs volgen en die geen startkwalificatie hebben. Een startkwalificatie is ten minste het diploma niveau 2 van het middelbaar beroepsonderwijs of het diploma havo.

Wetenschappelijk onderwijs

Het wetenschappelijk onderwijs omvat zowel diepgaande theoretische studies als specialistische training voor beroepen. De meeste opleidingen duren vier jaar, er zijn echter beroepen waarvoor een langere opleiding noodzakelijk is. Het wetenschappelijk onderwijs is voor studenten vanaf ongeveer 18 jaar, en wordt gegeven aan 13 universiteiten. Toelating tot het wetenschappelijk onderwijs is mogelijk na het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) en het hoger beroepsonderwijs (hbo). Het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs vormen samen het hoger onderwijs.